

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRİ MANZUM 554
NUMARALI ŞİİR MECMUASI (SAYFA 78 - 156)
(İNCELEME - METİN - MESTAP'A GÖRE TASNİF)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YEŞİM IŞKIN

İSTANBUL, 2022

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRİ MANZUM 554
NUMARALI ŞİİR MECMUASI (SAYFA 78 - 156)
(İNCELEME - METİN - MESTAP'A GÖRE TASNİF)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YEŞİM IŞKIN
(190101010)

Danışman
(Prof. Dr. Nihat Öztoprak)

İSTANBUL, 2022

01/02/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 190101010 numaralı Yeşim IŞKIN'ın hazırladığı "Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 554 Numaralı Şiir Mecmuası (Sayfa 78-156) (İnceleme – Metin-MESTAP'a Göre Tasnif)" konulu Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 01/02/2022 Salı günü saat 14:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:.. da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK	01/02/2022	KABUL
Doç. Dr. Türkan ALVAN	01/02/2022	KABUL
Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ	01/02/2022	KABUL
(İkinci Danışman) */ .../20...
*/ .../20...

*2. Danışman varsa doldurulacak

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yeşim Işkın

TEŞEKKÜR

Çalıőmamın her safhasında tüm tecrübe ve görüşleriyle yol gösterip soru ve sorunlarıma sabır ve ihtimamla çözüm getiren, lisans hayatımdan beri nitelikli bir birey ve araőtırmacı olarak yetişmem için gayret gösteren kıymetli danıőmanım Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK'a; lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerini esirgemeyip akademik hayata yönelmemde büyük etkisini ve desteğini gördüğüm değerli hocalarım Doç. Dr. Dursun Ali TÖKEL ve Prof. Dr. Kemal YAVUZ'a; tez boyunca büyük bir özveriyle yardımlarını esirgemeyen ve yaşadığımız benzer sorunları paylaşarak azalttığımız sevgili arkadaşım Sümeyye ÇAKIR'a; bu yolda her zaman destekçim olan başta annem olmak üzere her zaman yanı başımda hissettiğim aileme gönülden teşekkür ederim.

Yeşim Işkın

MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRMANZUM 554
NUMARALI ŞİİR MECMUASI (SAYFA 78 - 156)
(İNCELEME - METİN - MESTAP'A GÖRE TASNİF)
Yeşim Işkın

ÖZET

Bu çalışmada Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum bölümünde yer alan 554 numaralı şiir mecmuası incelenmiştir.

Birinci bölümde çalışmaya konu olan mecmuanın nüsha tavsifi yapılarak mecmuada karşılaşılan bazı problemlere değinilmiştir. İkinci bölümde 78-156 sayfaları arasında yer alan tüm şiirler, şekil ve muhteva hususiyetleri bakımından incelenmiş olup mecmuada yer alan şairlerin hayatları hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise metinde takip edilen yol anlatıldıktan sonra mecmuanın transkripsiyonlu metni verilmiş; MESTAP'a göre tasnifi yapılarak çalışmamız tamamlanmıştır.

Anahtar kelimeler; Millet Kütüphanesi, mecmua, şiir mecmuası, şair MESTAP.

**POETRY COLLECTION REGISTERED WITH NO 554 İN
MİLLET LİBRARY ALİ EMİRİ (78 - 156) (ANALYSIS - TEXT -
CLASSIFICATION ACCORDING TO MESTAP)**

Yeşim Işkın

ABSTRACT

In this study, the poetry collection registered with no. 554 in Millet Library, Ali Emiri section for the works written in verse has been examined.

In the first chapter, the copy of the journal, which is the subject of the study, is described and some problems encountered in the journal are mentioned. In the second part, all the poems between pages 78-156 were examined in terms of form and content, and information about the lives of the poets in the magazine was given. In the last part, study method used in this research is explained, the phonetic transcription of the poetry collection is given, and the research is completed with sorting the poetry collection according to MESTAP.

Keywords; Millet Library, journal, poetry collection, poetist, MESTAP.

ÖNSÖZ

Klâsik Türk edebiyatının kırkambarı diyebileceğimiz mecmualar, kültür tarihimizin sayısız hazinelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Hiçbir kâidesi olmadan tamamen derlemecinin tercihinine bağlı olarak oluşturulan bu eserler, devrin şiir zevkini yansıtması bakımından tarihî hafızanın canlı tutulup geçmiş ile gelecek arasında köprü kurulmasında değerli kaynaklar arasında bulunurlar. Akabinde divanı bulunmayan şairlerin gün yüzüne çıkması veya bilinen şairlerin divanlarında bulunmayan şiirlerinin keşfedilmesi de bu eserleri mühim kılan özelliklerdendir.

Bu çalışmada özellikle klâsik Türk edebiyatı araştırmacıları için önemli bir eser olma özelliği taşıyan Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 554 numarada kayıtlı şiir mecmuası ele alınmıştır. Hazırlanmış olduğumuz çalışma giriş bölümü hariç üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında mecmuanın tanıtımı ve tasnifi hakkında bilgiler verilmiş, ardından şiir mecmualarının edebiyat tarihindeki ehemmiyetine değinilmiştir.

Birinci bölümde mecmuanın nüsha tavsifine yer verilmiştir. Mecmua içerisinde karşılaşılan bazı problemlere de değinilerek örnek görsellerle inceleme yapılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde metin incelemesi yapılarak 78-156 sayfaları arasında yer alan şiirlerin tamamı ilk olarak şekil yönünden incelenmiştir. Bu incelemelerde yer alan nazım şekilleri, kâfiye ve redifler, vezinler tablolarla desteklenmiştir. Bu aralık içerisinde tespit ettiğimiz şairlere ait şiirlerin çeşitli divan, tez ve makalelerden hareketle karşılaştırılması ayrı başlıklar halinde verilmiş; belirlenen farklılıklar nüsha farkı olarak gösterilmiştir. Ardından şiirleri bulunan şairlerin biyografileri incelenmiş olup çalışmanın bazı muhteva hususiyetleri ele alınarak eserin ihtiva ettiği konular başlıklar halinde sunulmuştur.

Son olarak üçüncü bölümde ise metin kurulurken takip edilen yol gösterilip çalışmanın transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Şiirlerin MESTAP sistemine göre

tasnifi yapılarak bu alanda yürütülen çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır. Sonuç bölümünden sonra yararlanılan kaynaklar alfabetik sıra gözetilerek verilmiştir. Son olarak incelediğimiz mecmuanın tıpkıbasımını verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Sunduğumuz bu çalışmanın temel gayesi, klâsik Türk edebiyatı sahasında yürütülen çalışmalara bir nebze de olsa katkı sağlamaktır. Bu zincirin bir halkası olmak adına ortaya koyduğumuz bu çalışmanın yapılacak diğer tüm çalışmalara katkı sağlamasını diler, eksik ve hatalarımızın hoşgörüyü karşılanmasını temenni ederiz.

Yeşim Işkın

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	xiii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	xivv
KISALTMALAR VE İŞARETLER.....	xv
GİRİŞ.....	1
Klasik Türk Edebiyatında Mecmua.....	1
1. Mecmuanın Tanımı ve Çeşitleri.....	1
2. Şiir Mecmuaları ve Önemi.....	6
BİRİNCİ BÖLÜM.....	10
1. MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRÎ MANZUM 554 NUMARALI MECMUA.....	10
1.1. ALİ EMİRÎ MANZUM 554 NUMARALI MECMUANIN TAVSİFİ.....	10
1.2. MECMUANIN ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	11
1.3. MECMUADA KARŞILAŞILAN BAZI PROBLEMLER.....	11
İKİNCİ BÖLÜM.....	14
2. METİN İNCELEMESİ.....	14
2.1. MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRÎ MANZUM 554 NUMARALI MECMUANIN 78-156 SAYFALARININ İNCELENMESİ.....	14
2.1.1. Mecmuanın Şekil Yönüyle İncelenmesi.....	14
2.1.1.1. Mecmuada Yer Alan Nazım Şekilleri.....	14
2.1.1.2. Mecmuada Yer Alan Kâfiye ve Redifler.....	16
2.1.1.3. Mecmuada Yer Alan Vezinler.....	20
2.1.2. Mecmua Metninin Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırılması.....	28
2.1.2.1. Taşlıcalı Yahyâ'ya Ait Şiirlerdeki Farklılıklar.....	28
2.1.2.1.1. Harf Farklılıkları.....	29
2.1.2.1.2. Kelime Farklılıkları.....	30
2.1.2.1.3. Kelime Fazlalıkları ve Eksiklikleri.....	33

2.1.2.1.4. Beyit/Bent Fazlalık ve Eksiklikleri	34
2.1.2.1.5. Sıralama Farklılıkları	36
2.1.2.1.5.1. Kelimelerin Sıralama Farklılıkları	36
2.1.2.2. Şeyhî'ye Ait Şiirdeki Farklılıklar	36
2.1.2.2.1. Harf Farklılıkları	37
2.1.2.2.2. Kelime Farklılıkları	38
2.1.2.2.3. Kelime Fazlalıkları ve Eksiklikleri	39
2.1.2.2.4. Beyit Fazlalıkları ve Eksiklikleri	39
2.1.2.3. Müdâmî'ye Ait Şiirdeki Farklılıklar	42
2.1.2.3.1. Kelime Fazlalıkları ve Eksiklikleri	43
2.1.2.4. Ahmedî'ye Ait Şiirdeki Farklılıklar.....	43
2.1.2.4.1. Kelime Farklılıkları	43
2.1.2.4.2. Beyit Fazlalıkları ve Eksiklikleri	45
2.1.2.5. Dede Ömer Rûşenî'ye Ait Şiirdeki Farklılıklar.....	47
2.1.2.5.1. Sıralama Farklılıkları	47
2.1.2.5.1.1. Kelimelerin Sıralama Farklılıkları	47
2.1.2.5.1.2. Beyitlerin Sıralama Farklılıkları	48
2.1.2.6. Hayretî'ye Ait Şiirlerdeki Farklılıklar	48
2.1.2.6.1. Harf Farklılıkları	48
2.1.2.6.2. Kelime Farklılıkları	48
2.1.2.6.3. Kelime Fazlalıkları ve Eksiklikleri	49
2.1.2.6.4. Beyit Fazlalıkları ve Eksiklikleri	49
2.1.2.6.5. Sıralama Farklılıkları	50
2.1.2.6.5.1. Kelimelerin Sıralama Farklılıkları	50
2.1.2.6.5.2. Beyitlerin Sıralama Farklılıkları	51
2.1.2.7. Usûlî'ye Ait Şiirlerdeki Farklılıklar.....	51
2.1.2.7.1. Kelime Farklılıkları	51
2.1.2.7.2. Sıralama Farklılıkları	52
2.1.2.7.2.1. Beyitlerin Sıralama Farklılıkları	52
2.1.2.8. Yûnus Emre'ye Ait Şiirlerdeki Farklılıklar	53
2.1.2.8.1. Kelime Farklılıkları	53
2.1.2.8.2. Sıralama Farklılıkları	53
2.1.2.8.2.1. Kelimenin Sıralama Farklılıkları.....	53

2.1.2.9. Hayâlî'ye Ait Şiirlerdeki Farklılıklar.....	54
2.1.2.9.1. Kelime Farklılıkları	54
2.1.2.9.2. Kelime Fazlalıkları ve Eksiklikleri	55
2.1.3. Mecmuanın Muhteva Yönüyle İncelenmesi	55
2.1.3.1. Mecmuanın Şiir ve Şairleri	56
2.1.3.2. Mecmuada Şiirleri Bulunan Şairlerin Biyografileri.....	58
2.1.3.3. Şiirlerin Bazı Muhteva Hususiyetleri	75
2.1.3.3.1. Nasihatler	75
2.1.3.3.1.1. Din ve Tasavvuf Konulu Nasihatler.....	75
2.1.3.3.1.2. Ahlâk Konulu Nasihatler	77
2.1.3.3.1.3. Sosyal Hayat Konulu Nasihatler	78
2.1.3.3.2. Aşk ve Âşık	78
2.1.3.3.3. Sevgili	79
2.1.3.3.4. Tarihi Şahsiyetler.....	80
2.1.3.3.4.1. Şehzâde Mustafa	80
2.1.3.3.5. Efsanevi ve Sembolik Şahıslar	81
2.1.3.3.5.1. Zâl ve Rüstem.....	81
2.1.3.3.5.2. İskender.....	82
2.1.3.3.5.3. Leylâ.....	83
2.1.3.3.5.4. Mecnûn.....	83
2.1.3.3.5.5. Ferhâd.....	84
2.1.3.3.6. Peygamberler.....	85
2.1.3.3.6.1. Hz. Muhammed	85
2.1.3.3.6.2. Hz. Yûsuf.....	86
2.1.3.3.6.3. Hz. Mûsâ	87
2.1.3.3.6.4. Hz. Eyyûb	87
2.1.3.3.7. Mutasavvıflar	87
2.1.3.3.7.1. Hallâc-ı Mansûr.....	87
2.1.3.3.8. Tasavvuf İle İlgili Mefhûmlar	88
2.1.3.3.8.1. Rind-Zâhid	88
2.1.3.3.8.2. Nefs	89
2.1.3.3.8.3. Fenâ	90
2.1.3.3.8.4. Mâsivâ.....	91

2.1.3.3.8.5. <i>Zikr</i>	91
2.1.3.3.9. Kuşlar	91
2.1.3.3.9.1. <i>Umûmî Olarak Kuş</i>	92
2.1.3.3.9.2. <i>Bülbül</i>	92
2.1.3.3.9.3. <i>Tûtî ve Zâğ</i>	93
2.1.3.3.9.4. <i>Ankâ (Simurg)</i>	94
2.1.3.3.9.5. <i>Hümâ</i>	94
2.1.3.3.10. Çiçekler	95
2.1.3.3.10.1. <i>Gül</i>	95
2.1.3.3.10.2. <i>Sünbül</i>	96
2.1.3.3.10.3. <i>Benefşe</i>	97
2.1.3.3.10.4. <i>Nergis</i>	97
2.1.3.3.11. Soyut Varlıklar	97
2.1.3.3.11.1. <i>Ruh</i>	97
2.1.3.3.11.2. <i>Peri</i>	98
2.1.3.3.11.3. <i>Şeytân</i>	99
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	100
3. METİN	100
3.1. METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL	100
3.2. TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	103
3.3. MESTAP SİSTEMİNE GÖRE TABLO	226
Tablo V: Manzum Bölümler Tablosu.....	226
Tablo VI: Mensur Bölümler Tablosu	240
SONUÇ	241
KAYNAKÇA	243
EKLER	249

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo I: Mecmuada Yer Alan Nazım Şekilleri	15
Tablo II: Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Vezin Tablosu	20
Tablo III: Mecmuada Yer Alan Vezinlerin Kullanılma Sayısı	27
Tablo IV: Mecmuanın Şiir ve Şairleri	56

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	A, a, E, e, Ā, ā, ' ,
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ṣ, ṣ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	H, h
خ	H, h
د	D, d
ذ	Z, z
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ş, ş
ض	Ž, ž, Đ, đ
ط	Ṭ, ṭ
ظ	Z, z
ع	'
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Q, q
ك	K, k, G, g, Ñ, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, O, o, Ö, ö, U, u, Ü, ü, Ū, ū
ه	H, h, A, a, E, e
ي	Y, y, İ, i, Ī, ī

KISALTMALAR VE İŞARETLER

a.g.e.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
G.	Gazel
haz.	Yayına hazırlayan
MESTAP	Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi
s.	Sayfa/sayfalar
S.	Sayı
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire
()	Düzeltilme yapılan kısımlar
[]	Ekleme yapılan kısımlar
TB.	Terkîb-Bend
TC.	Tercî'-Bend

GİRİŞ

Klasik Türk Edebiyatında Mecmua

1. Mecmuanın Tanımı ve Çeşitleri

Mecmua, Arapça bir kelime olup “dağınık şeyleri bir araya getirmek, toplamak” anlamındaki “cem‘ (جمع)” mastarından türemiş bir kelimedir.¹ Mecmu‘ kelimesinin müennesi olan mecmua, “toplanmış, toplanıp biriktirilmiş, bir araya getirilmiş şey; top, tüm, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilmiş kitap” anlamını taşımaktadır. Klâsik kültürde edebiyat terimi olarak da defter, türlü konuların bir araya getirildiği yazıları içine alan kitap, şiir defteri anlamlarında kullanılmıştır.² Mecmuanın yanı sıra mecâmî‘, mecma‘, câmi‘ gibi aynı kökten türemiş kelimelerle -yalnız Osmanlı Türkçesi’nde- cüzdan, defter ve cerîde isimleri de aynı manada kullanılmıştır.³ Mecmuaların halk kültürüyle ilgili olan ve aşağıdan yukarıya doğru açılanlarına cönk adı verilir. Bunlar bir çeşit antoloji niteliğindedirler. Çoğunlukla yazarları ve yazıldıkları tarih belli değildir.⁴

Mecmualar, genellikle bir veya daha fazla yazar yahut şaire ait çeşitli şekil ve hacimlerdeki dinî, din dışı nesir ya da şiirlerden oluşan derleme kitaplardır. Başlangıçta mecmua, birçok bakımdan benzediği cönk gibi âyetler, hadisler, fetvalar, dualar, hutbeler, şiirler, ilâhiler, şarkılar, mektuplar, latifeler, lugaz ve muammalarla ilaç tariflerinin ve faydalı bilgilerin (fevâ'id), notların, tarihî belge ve kayıtların (tevârih) derlendiği bir not defteri halinde ortaya çıkmış, zamanla gelişip düzenli bir tertip ve şekle kavuşarak türlerine göre bazı farklılıklar gösteren bir kitap veya telif

¹ Mustafa İsmet Uzun, “Mecmua”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara 2003, s. 265.

² Yaşar Aydemir, “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”, *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3, Summer 2007, s. 122.

³ Mustafa İsmet Uzun, *a.g.e.*, s. 265.

⁴ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 300.

çeşidi özelliği kazanmıştır. Bir telif türü olarak gelişimini tamamladıktan sonra genellikle kitap hüviyetindeki teliflerden farklı bir tarafı kalmamıştır.⁵

Derleme yoluyla meydana getirilen mecmualar tamamen derlemecinin zevkine bağlıdır. Bu bakımdan çok düzgün ve tertipli mecmualar yanında düzensiz mecmualar da vardır. Eserleri yazıya geçmiş şair ve yazarlardan yapılan seçmelerin yer aldığı mecmualar bulunduğu gibi, adları bilindiği halde henüz ele geçmemiş bazı önemli eserlerin asılları ve kopyalarını içeren önemli mecmualar da bulunmaktadır. Söz gelimi şairlerin divanlarına koymadıkları şiirleri ile edebiyat tarihi açısından önemi büyük olan risâle ve mektupları bu mecmualarda bulunur. Mecmuaların konuları daha çok edebiyatla ilgilidir. Gazel, kaside, musammat, tarih, mektup vs. şekiller ile tevhid, na‘t, mersiye vs. türler üzerine oluşturulmuş mecmualar bunlardandır. Ancak fıkıh, kelâm gibi dinî ilimler; simyâ, reml, sihir, falcılık gibi eski bâtil ilimler; mûsikî, hat gibi sanat dalları vs. üzerine derlenmiş mecmualar da vardır. Bu tür mecmualar bir konu bütünlüğüne sahiptir. Ancak her mecmua derleyicisi, aynı titizliği göstermeyebilir ve her çeşit hoşâ giden yazıyı mecmuasına alabilir. Bir gazelden sonra mensur bir latîfe, bir fıkıh kâidesinden sonra bir fal usulü, bir müstehcen fıkradan sonra bir öğüt yazılabilir; hatta değişik dillerde pasajlara yer verilebilir.⁶

Mecmualar özellikleri bakımından pek çok sınıflandırmaya tâbi tutulmuşlardır. Muhteva açısından ilk sınıflandırma çalışmasının Agâh Sırrı Levend tarafından yapıldığı görülür.⁷ Tasnif şu şekildedir:

- a) Nazîreler mecmuaları,
- b) Meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiir mecmuaları,
- c) Türlü konulardaki risâlelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
- d) Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,

⁵ Mustafa İsmet Uzun, *a.g.e.*, s. 265.

⁶ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 300.

⁷ Atabey Kılıç, “Mecmûa Tasnifine Dâir”, *Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (haz.: Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım), Turkuaz Yayınları, İstanbul 2012, s. 79.

- e) Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar.⁸

İkinci tasnif denemesi ise Günay Kutay'a aittir.⁹ Günay Kut tarafından yapılan sınıflandırma ise şu şekildedir:

- a) Nazîre mecmuaları,
- b) Seçme şiir mecmuaları,
- c) Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesi ile oluşan mecmualar,
- d) Karışık mecmualar (Bu tür mecmualar nazım-nesir karışık olabileceği gibi Arapça, Türkçe ve Farsça gibi değişik dillerde de yazılmış olabilir.),
- e) Tanınmış kişilerce veya derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmualar.¹⁰

Mecmuaların çeşitli özelliklerini de dikkate alarak yapılan en kapsamlı tasnif Atabey Kılıç'a aittir. Tasnifi şu şekildedir:¹¹

1. Cilt ve Tertip hususiyetleri bakımından

1.1 Cönkler

1.2 Mecmualar

1.2.1 Tertip durumuna göre mecmualar

1.2.1.1 Mürettep mecmualar

1.2.1.2 Mürettep olamayan mecmualar

1.2.2 Mürettip durumuna göre mecmualar

1.2.2.1 Mürettibi bilinen mecmualar

1.2.2.2 Mürettibi bilinmeyen mecmualar

1.2.3 Aynı zümreye mensup şahsiyetlerin eserlerini topladığı mecmualar

⁸ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014, s. 166-167.

⁹ Atabey Kılıç, *a.g.e.*, s. 79.

¹⁰ Günay Kut, "Mecmûa", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler)*, (haz.: Ezel Everdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara), Dergâh Yayınları, C. 6, İstanbul 1986, s. 170.

¹¹ Atabey Kılıç, *a.g.e.*, s. 75-96.

2. Şekil Bakımından

2.1 Manzum metinler

2.1.1 Kaside mecmuaları

2.1.2 Gazel mecmuaları

2.1.3 Nazire mecmuaları

2.1.4 Mu‘ammâ mecmuaları

2.1.5 Manzum lugât mecmuaları

2.1.6 İlâhî mecmuaları

2.1.7 Şehrengiz mecmuaları

2.1.9 Na‘t mecmuaları

2.1.10 Mi‘râciye mecmuaları

2.1.11 Matla‘ mecmuaları

2.1.12 Mersiye mecmuaları

2.1.13 Çeşitli mesnevilerden seçkileri barındıran mecmular

2.1.14 Güfte mecmuaları

2.1.15 Müstezâd mecmuaları

2.1.16 Tarih mecmuaları

2.1.17 Musammat mecmuaları

2.1.18 Kıt‘a ve rubâ‘i mecmuaları

2.1.19 Divân mecmuaları

2.2. Mensur metinler mecmuaları

2.2.1 Lugaz mecmuaları

2.2.2 Fetva mecmuaları

2.2.3 Tefsîr mecmuaları

2.2.4 Şerh mecmuaları

2.2.5 Sakk mecmuaları

2.2.6 Mekân tasvirlerini içeren mecmualar

2.2.7 Münşeât mecmuaları

2.2.7.1 Derleme münşeât mecmuaları

2.2.7.2 Tek şahsa ait inşa örneklerinden oluşan münşeât mecmuaları

2.3 Karışık manzum ve mensur eserler mecmuaları

2.3.1 Fevâid ve eş'âr mecmuaları

2.3.2 Farklı türleri barındıran mecmualar

3. Dil bakımından mecmualar

3.1 Arapça mecmualar

3.2 Farsça mecmualar

3.3 Türkçe mecmualar

3.4 Çok dilli mecmualar

4. Muhteva bakımından

4.1 Din

4.2 Tasavvuf

4.3 İlm-i nücûm / fal ve remil

4.4 Hikâye / latîfe

4.5 Hezel ve hiciv

4.6 Edviye

4.7 Mûsikî

4.8 Hat ve kitâbet

5. Şahısların tertip ettiği veya şahıslar için tertip edilmiş mecmûalar

2. Şiir Mecmuaları ve Önemi

Şiir mecmuaları, herhangi bir nazım türü veya nazım şekli birliği aranmaksızın derlenmiş manzum metinlerden oluşan toplamalara verilen addır. Bu eserler, kütüphanelerde “Şiir Mecmuası” adı altında kayıtlı olabileceği gibi genellikle “Mecmû‘a-i eş‘âr” veya “Mecmû‘atü’l-eş‘âr” olarak kayıtlıdır. Şiir mecmualarında pek çok şairin (bazılarında sadece birkaç şairin) türlü nazım şekillerindeki şiirleri genellikle bir sıra gözetilmeksizin bir araya getirilmiştir. Şairler değişik yüzyıllardan, farklı mezhep ve meşreplerden; şiirler ise değişik nazım şekillerinden, muhtelif uzunluklarda hatta Türkçenin yanı sıra Farsça veya Arapça olabilir. Kimi şiir mecmualarının derleyicilerinin kendileri de şairdir ve mecmuaya kendi şiirlerinden örnekler de alırlar.¹²

Mecmualara alınan şiirlerde, mürettibin eğitimi, bilgisi, zevki ve meşrebi oldukça önemli bir kıstastır. Ancak kişisel zevk ve ilgi yanında toplumun beğenisi de bir şiirin değerini belirler. Bu bakımdan mecmualar tertip edildiği dönemlerin şiir zevki ve beğenilen şairler ve hatta onların en beğenilen şiirleri hakkında bize net ipuçları verirler.¹³

Şiir mecmualarının bazılarının baştan veya sondan, bazılarının da hem baştan, hem sondan eksik olduğu görülür. Yaprakları düşmüş, koparılmış veya kesilmiş olan mecmualara da sık rastlanır. Bu tür eksiklikler elbette kayda değer olmakla birlikte, her şiir bağımsız bir metin olduğu için müstakil bir eserdeki eksiklik kadar önemli sayılmaz.¹⁴

Şiir mecmualarında sadece şiirler bulunmaz. Mecmuanın boş sayfalarına, derkenarlara çeşitli dualar, tılsımlar, ilaç terkip ve tarifleri, bazı din büyüklerinin duaları, padişahların cülus veya ölüm tarihleri, türlü mektup sûretleri, şecere kayıtları,

¹² M. Fatih Köksal, “Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)” *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, Kesit Yayınları, İstanbul 2017, s. 134.

¹³ Semra Tunç, “Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 1985 Numaralı Şiir Mecmûası”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 18, Konya 2005, s. 12.

¹⁴ M. Fatih Köksal, *a.g.e.*, s. 134.

mecmua sahibi/sahipleri tarafından eklenen -aile efrâdı veya diğler yakınlarının doğum ve ölüm tarihleri vb. gibi- bazı bilgi notları ve kayıtlar da yer alır.¹⁵

M. Fatih Köksal tarafından şiir mecmualarını önemli kılan temel unsurlar şu şekilde sıralanmıştır:

❖ Kaynaklarda adı geçmeyen, unutulmuş şairlerin şiirlerine mecmualarda rastlamak mümkündür.

❖ Bilinen şairlerin bilinmeyen / divanlarda bulunmayan şiirlerine rastlamak mümkündür.

❖ Şairlerin divanlarındaki şiirlerinin farklı şekillerine (fazla veya eksik beyitler, nüsha farkları vs.) tesadüf edebiliriz.

❖ Mecmualar arasında bilinmeyen, varlığı bilindiği halde nüshası tespit edilemeyen eserlerle de karşılaşılabilir. Özellikle kırk hadis, mi'raciye, yüz hadis, mevlid, şehrengiz, kimi mektup ve münşeâta dair risâleler vb. fazla uzun olmayan türlerin çoğu bu mecmuaların arasında gizlidir.

❖ Bilinmeyen veya kullanılmayan nazım şekilleri, bilinen nazım şekillerinin örneği görülmeyen kafiye tipleri, farklı bend yapıları; yeni türler, edebiyatımızda kullanımına rastlamadığımız aruz kalıpları vb. örneklerle de mecmualarda karşılaşılabilir.

❖ Mecmualarda, zaman zaman şairlerin hayatıyla ilgili önemli bilgileri de yakalama imkanı vardır. Bu, ölüm tarihi bilinmeyen bir şairin ölümü için düşünülmüş tarih manzumesi şeklinde olabileceği gibi, araştırmacılar için çok önemli olabilecek derkenara düşünülmüş bir bilgi notu veya şiir başlığı şeklinde de olabilir.

❖ Bazı şiir mecmualarında, başka şairlerin de şiirleri bulunmakla beraber, özellikle bir şairin şiirlerinin yoğun olduğu görülür. Derleyeninin şair olduğu bir şiir mecmuası edebiyat tarihi araştırmacılarına katkısı bakımından kuşkusuz daha kıymetli sayılır.

❖ Mecmualar, -bir kısmı kendisi de şair olan- şiir sever kişiler tarafından tertip edilen eserlerdir. Bu itibarla derleyeni belli kişiler tarafından toplanan mecmualarda o şahsın / şairin zevklerini fark ederken, dönemin genel beğenisiyle ilgili

¹⁵ M. Fatih Köksal, *a.g.e.*, s. 135.

önemli ipuçları da yakalamak mümkündür. Bir şairin o dönem mecmualarında çok şiirinin bulunması o devirde çok beğenildiğini, kezâ nazım şekillerinin sıklığından o nazım şeklinin gördüğü rağbeti, çok kullanılan aruz kalıpları ve kafiye yapıları devrin aruz ve zevkini bize bildiren önemli işaretlerdir.

❖ Şiir mecmualarında genel olarak dönemin zevklerini, edebî tercihlerini vs. anlamak kabil olduğu gibi ferdî temayyüllerin de izini sürmek mümkündür. Nazire mecmuası olmasa da kimi mecmualarda nazire şiirler bulunduğundan şairler arasındaki etkileşimi, teselsül bağlarını takip etmek de mümkün olur.

❖ Mecmualar dışındaki eserlerin fevâ'id ve vikâye yapraklarında da zaman zaman rastlamak mümkünse de özellikle mecmualarda çok sık rastladığımız edebiyat dışı kimi konular da ayrıca ele alınması gereken önemli noktalar. Şöyle ki hemen her mecmuanın boş kalmış sayfalarında, yazılı sayfaların derkenalarında çeşitli dualar, otlarla ilaç yapım tarifleri, tılsım, vefk, reml, tefe'ül gibi gizli ilimler (havâs) denilen itikatlara dair notlar, tarih kıt'aları, müstakil matla' ve müfredler, bazı münşeât örnekleri, kimi resmî kayıtların örnekleri çokça rastlanan -asıl mecmua konusuyla ilgili olmayan- kayıtlardır. Bütün bunlar edebiyat araştırmacıları kadar hatta onlardan da fazla sosyoloji, tarih (özellikle kültür tarihi), kültürel antropoloji, halkbilim gibi farklı bilim dallarından kişilerin de ilgi alanına giren çok önemli ama ihmal edilmiş bilgi kırıntılarından. Bunların bileşkesi Türk milletinin kültür kodlarını ortaya koyacaktır. Bütün mecmuaların bir de bu gözle alınması çok çok önemlidir.

❖ Bütün bunlarla beraber, özelde şiir mecmualarının, genelde de bütün mecmuaların yukarıda sayılan fayda ve önemleri tek tek ve birbirinden bağımsız olarak incelendiğinde çok fazla bir anlam ifade etmezler. Mesela Bâkî'nin divanında bulunmayan şiirlerini inceleyecek olsak bir tek mecmuayı taramamız ne ifade eder? Yahut bir mecmuada falan şairin şu kadar filan şairin bu kadar şiirinin bulunmasının bir anlamı var mıdır? Bu olsa olsa bize o derleyicinin şiir zevkini yansıtan bir işaret verir. Ama aynı dönemde derlenmiş yüzlerce mecmuanın taranmasından ortaya çıkacak manzara devrin müşterek anlayış ve zevkini ortaya dökecektir.¹⁶

¹⁶ M. Fatih Köksal, *a.g.e.*, s. 138-141.

Sonuç olarak Şiir mecmuaları, kültür tarihimizin sayısız hazinelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Tarih hafızanın canlı tutulup geçmiş ile gelecek arasında köprü kurulmasında önemli bir kaynak olan mecmualar, pek çok kitap, yüksek lisans tezi, makale vs. gibi çalışmalarda yer almaktadır. Yapılan çalıŐmaların belli bir sistem dahilinde takip edilmesi amacıyla Prof. Dr. M. Fatih Köksal tarafından “Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi” (MESTAP) alıŐması geliŐtirilmiŐtir. Böylece elde edilen verilerin belirli bir format dahilinde toplanması pek çok araŐtırmacı için kolaylık sağlamakla birlikte nitelikli çalışmalara zemin hazırlama, birtakım eksiklikleri tamamlama ve hataları düzeltme imkanı sunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRİ MANZUM 554 NUMARALI MECMUA

1.1. ALİ EMİRİ MANZUM 554 NUMARALI MECMUANIN TAVSİFİ

Millet Kütüphanesi'nde kayıtlı olan Ali Emîrî Manzum 554 numaralı yazma eser, 304 sayfadan müteşekkildir. Mecmuanın müstensihî hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Mecmuanın iç kapağında yer alan “*İstişâbü'l-ḥaḳîr ilâ Raḥmeti'r-bâri'l-Ġani el-ḳudir Muştafa Fâ'iz bin el-Hâc Ahmedü'l-Hafî 'Anhüma es-şamed*” ibâresi ile mecmua sahibinin “Mustafa Fâ'iz bin el-Hâc Ahmedü'l-Hafî” olduğu belirtilmektedir . Manzum eserlerin ağırlıkta olduğu mecmuanın dış ölçüsü 200x130 mm boyutundadır. Mecmuanın orijinalini göremediğimizden dolayı cildi ve kapağı hakkında bilgi verilememektedir.

Cetvellemesi olmayan eserin sütun ve satır sayısı her sayfada değişkenlik göstermektedir. Mecmua metni “ta'lîk, ta'lîk türleri ve dîvânî” yazı hatları kullanılarak koyu krem renkli kağıt üzerine siyah mürekkeple sağdan sola doğru kaleme alınmıştır. Bazı sayfalarda nadiren -özellikle başlık kısımlarında- kırmızı mürekkebin kullandığı yerler görülmektedir. Şiir geçişlerinin bir kısmı “ve lehû” kelimesiyle sağlanmış olup umûmiyetle mürekkebin silindiğı ya da yazıların iç içe geçtiğı bölümler bulunmaktadır.

Mecmuanın genelinde birçok farklı şairden şiirler ihtivâ eden derkenarlar yer almaktadır. Eser sonradan numaralandırılmış olup çalışmayı gerçekleştirdiğimiz dijital kopyada 30, 31, 136, 137, 274, 275, 294 ve 295. sayfaların eksik olduğu tespit edilip nüshanın orijinalinde böyle bir aksaklık olmadığı görülmüştür. Metinlerin başında çoğu defa besmele işareti ve şiir geçişlerini ifade ettiğini düşündüğümüz mim “ ” harfi yer almaktadır. Mecmua metninde şiirleri yer alan şairlerin mahlasları başlık

bölümlerinde umûmiyetle kaydedilmiştir. Mahlasları bulunmayan şiirler de ağırlıktadır.

Mecmua içerisinde şiirleri bulunan Yûnus Emre, Şeyhî, Taşlıcalı Yahyâ, Hayretî, Hayâlî, Zâtî, Fehîm-i Kadîm, Nef'î gibi şairlerden hareketle birçok farklı yüzyıl döneminin konu edildiğini söylememiz mümkündür. Mecmuada çoğunlukla gazel nazım şekli yer alırken, buna ek olarak kaside, terkîb-bend, tercî-bend, mesnevi ve müfret gibi örnekler de görülmektedir.

1.2. MECMUANIN ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 554 numaralı 304 sayfadan oluşan bu el yazması eser hakkında detaylı araştırmalar yapılmış olup daha önce üzerinde herhangi bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu mecmua, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimi alan biri şahsım olmak üzere iki öğrenci tarafından çalışılmıştır. Çalışılan sayfa aralıkları şu şekildedir:

1-77 Sümeyye Çakır

78-156 Yeşim Işkın

1.3. MECMUADA KARŞILAŞILAN BAZI PROBLEMLER

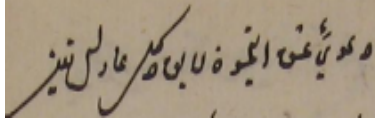
Edebiyat tarihinde büyük bir boşluğu dolduran mecmualar, kimi zaman müstensihin dikkatsizliği ve özensizliği kimi zaman da muhafaza edildikleri ortamda oluşan sebeplerden dolayı özellikle metnin aktarımı hususunda birçok sorunu barındırmaktadır. Bu durum eserin okunmasını zorlaştırırken bazı durumlarda da kaçınılmaz hatalara yol açabilmektedir.

İncelemesini yapmış olduğumuz Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 554 numaralı mecmua, ta'lik, ta'lik türleri ve dîvânî gibi birçok yazı hattı kullanılarak kaleme alınmasından dolayı aktarım meselesinde bazı zorluklara sebebiyet vermiştir. Eserde cetvelleme söz konusu olmayıp her sayfanın satır ve sütun sayılarında farklılık görülmektedir. Akabinde mürekkebin silindiği yahut yazıların iç içe geçtiği yerlerin bulunması metnin okunmasını ve anlaşılmasını güçleştirmiştir. Mecmuada müstensih tarafından kaynaklanan ve mecmuanın tamamına yayılan çeşitli yazım hataları

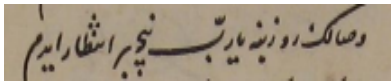
bulunmaktadır. Eksik ya da fazla yazılan harf ve kelimeler; harflere konulan noktaların fazla ya da eksik kullanılması gibi problemler metin tamirinin usûl ve esaslarına bağlı kalınarak düzeltilmeye çalışılmıştır.

Mecmua içerisinde şairi ve şiiri tespit edilen metinlerde de nüsha karşılaştırılması yapılmış olup harf, kelime, mısra, sıralama farklılıkları ya da kelime ile beyit fazlalık ve eksiklikleri gibi değişikliklerden kaynaklanan problemler saptanmıştır. Bu problemlerin giderilmesi amacıyla vezin ve anlam göz önünde bulundurularak uygun görülen kullanımlar tercih edilmiştir. Çalışılan sayfa aralığında yer alan bu farklılıklar metin neşri sırasında dipnot verilerek nüsha farkı olarak gösterilmiştir. Tez çalışması içerisinde de “Mecmua Metninin Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırılması” başlığı altında detaylı bir çalışma sunulmuş ve belirtilmiştir.

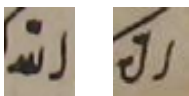
Mecmuanın yazımı noktasında müstensih tarafından karşımıza çıkan ve metnin yeni harflere aktarımını zorlaştıran problemlerden bir diğeri de bazı harf, noktalama ve kelimelerin yazılışında rastladığımız farklılıklardır. Bu duruma söz konusu edilen sayfalar arasında bazı harf ve noktalama kullanımlarının karşılaşmadığımız yazılışları, bazense aynı yahut farklı şiirler içerisinde yer alan harf veya kelimelerin birbirinden bağımsız yazımlarla gösterilmesi gibi durumlar örnek verilebilir:

“Da‘vî-yi ‘ışk itmesün lâyiğ degül ‘ār *isteyen*” (Za‘fî, Murab. 3/I-2)

“Vişālîñ rûzına yā Rabb niçe bir *intiżār idem*” (Mürşidî, G. 115/2)

Mecmua metninde 53 numarada yer alan Yûnus Emre’ye ait şiirde, “*Allāh*” kelimesinin iki farklı yazılışı söz konusudur. Birinci kullanım dört defa tercih edilirken, ikinci yazılış şekli yalnızca iki defa kullanılmıştır.

85 numaralı şiirde “*h*” harfinin aynı ve farklı kelimeler üzerinde iki çeşitli kullanımı karşımıza çıkmaktadır. İlk iki kelime “*hem*” şeklinde ikinci kelime ise “*hicrān*” olarak okunmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. METİN İNCELEMESİ

2.1. MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRÎ MANZUM 554 NUMARALI MECMUANIN 78-156 SAYFALARININ İNCELENMESİ

2.1.1. Mecmuanın Şekil Yönüyle İncelenmesi

Bu bölümde 78-156 sayfaları arasında yer alan şiirler şekil yönüyle incelenmiştir. Şiirler nazım şekilleri, kâfiye ve redifleri, vezinleri olmak üzere üç başlık halinde ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar gerekli görüldüğü yerlerde tablo halinde gösterilmiştir.

2.1.1.1. Mecmuada Yer Alan Nazım Şekilleri

Çalışılan mecmuanın 78-156 sayfaları arasında birçok farklı nazım şekli bulunmaktadır. Bu nazım şekilleri belli bir tertip gözetilmeden karışık bir biçimde verilmiştir. Bu şiirlerden bazılarının biçimini tespit etmek konusunda güçlüklerle karşılaşmıştır. Şöyle ki başlıksız olarak kaydedilen müfred şeklindeki beyitlerin bir kısmının aslında bir gazelin parçası olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kalan müfredler için de böyle bir ihtimal söz konusudur. Yahut başlık bölümlerinde verilen nazım şekilleri ile şiir yapılarının örtüşmediği birçok farklı örnek kaydedilmiştir. Bu tarz durumlar hakkındaki bilgiler, metin içerisinde dipnotta verilmiştir.

İncelediğimiz sayfa aralığında en çok gazel nazım biçimine rastlanmıştır. Akabinde müfred, mesnevi, kaside, kıt'a, tercî'-bend, terkîb-bend gibi nazım şekilleri gelmektedir. Kaside, tercî'-bend ve terkîb-bend biçiminde yazılan şiirlerin beyit sayısı göz önüne alındığında, bu şekillerde yazılan şiirlerin mecmuanın azımsanamayacak bir bölümünü oluşturduğu da dikkate alınmalıdır. Yukarıda söz konusu edilen durumlar da göz önüne alınarak kullanılan nazım şekilleri ve sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo I: Mecmuada Yer Alan Nazım Şekilleri

Nazım Şekilleri	Sayı
Gazel	70
Kaside	4
Mesnevi	8
Tercî'-Bend	2
Terkîb-Bend	1
Murabba'	1
Müstezâd	1
Mu'aşşer	1
Tahmîs	1
Rubâ'î	2
Kıt'a	4
Müfred	14
Nazm	1

2.1.1.2. Mecmuada Yer Alan Kâfiye ve Redifler¹⁷

Manzum metinlerde mısra sonlarındaki kelime ve eklerin tekrarlanmasından ya da ses benzerliklerinden oluşan anlamları ayrı, sesleri birbirine benzer kelimelerden her birine *kâfiye* ya da *uyak* adı verilir. Klâsik Türk şiirinin geleneğinde kâfiyeler mücerred kâfiye ve mürekkebe kâfiye olmak üzere ikiye ayrılır.

Sadece revî harfinin tekrarlandığı kâfiyeler, kâfiye-i mücerrede olarak isimlendirilirken, kâfiye-i mürekkebe kendi içinde kâfiye-i mürdefe, kâfiye-i mukayyede ve kâfiye-i müessese olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Revî harfinden önce ridf (ى و ا) harflerinin yer aldığı kâfiyeler kâfiye-i mürdefe olarak adlandırılmaktadır. Kâfiye-i müessese, revî harfinden önce dâhil olan, ondan önce de te'sîs (ل) harfinin bulunduğu kâfiyelerdir. Kâfiye-i mukayyede ise revî harfinden önce gelen kayd harfiyle yapılan kâfiyelerdir. Kayd harfi, revîden önce gelen harekesiz harftir.

Kâfiye bazı şiirlerde sadece mısra sonlarında değil alt ve üst mısralarda birbirine paralel olacak şekilde de bulunmaktadır. Bu şiirler ahenk bakımından oldukça güçlüdür. Bu şekilde iki kâfiyeden oluşan şiirler zü'l-kâfiyeteyn adını almaktadır.

Klâsik Türk edebiyatında şairlerin ehemmiyet verdiği konulardan biri de şiirde sağlamaya çalıştıkları ahenktir. Bunu başarıyla uygulamaya çalışan şairlerin şiirlerinde zaman zaman kusurların yer aldığı görülmektedir. Kâfiyede hazv ve tevcîh hareketlerinin farklı olmasından kaynaklanan kusura ikvâ adı verilmektedir. Şiir içerisinde kâfiye kelimesinin aynı anlama gelecek şekilde tekrar edilmesi ise îtâ kusuruna yol açmaktadır. Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerle kâfiye yapılırken bu kelimelerin sonuna gelen aynı görevdeki ekler de îtâ kusuruna sebep olmaktadır. Bu tarz yapılan îtâlar, îtâ-yı celî olarak adlandırılır.

Çalışılan sayfa aralığında mücerred kâfiyeye sıkça rastlanmaktadır. Revî harfinin kâfiye için tek başına yeterli olmasından dolayı çoğunlukla başvuru kâfiye

¹⁷ Bu bölüm yazılırken şu kaynaklardan istifâde edilmiştir: Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 2013; Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016; M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2010.

çeşitlerinden biridir. Konuyla ilgili örnekler kâfiyeler koyu, redifler ise italik yazıyla gösterilecek şekilde sıralanmıştır:

Sâķī-i devlet ki her bī-meşrebe sâğar *şunar*

Baņa geldükce kadeh cām-ı belā-perver *şunar* (Hayâlî, Gazel 59/1)

Hakķı zıkr eyle zebān-ı hāl ile sūsen *gibi*

Şakla esrāruņ açılma ğonca-i gülşen *gibi* (Yahyâ, Gazel 79/1)

Şubh-ı şādık gibi ey ğāfil ağardı şakaluy

Haberüñ yok seni penbeyle boğazlar ecelüñ (Yahyâ, Gazel 80/1)

Mücerred kafiye gibi mürdef kafiye de şairler tarafından başvuru olan bir kâfiye çeşidi olmuştur. İnceleme konumuz olan eserde de en çok mürdef kâfiye kullandığı görülür. Genel olarak şairlerin tümü bu kâfiye çeşidi ile yazılmıştır. Eserde mevcut olan mürdef kâfiye örneklerinden bazıları şöyledir:

Budur devr-i zamānuñ ittifākı

Ki olur her vişālüñ bir firākı (Mahlassız, Mesnevi 8/1)

Ger hālāş olmak dilerseñ ‘ākıbet sen nārdan

Genc-i dünyāya maħabbet kılma şakın mārdan (Mürşidî, Gazel 18/1)

Ey niçe ay u yıl geçe leyl u nehār *ola*

Şol ğür-ı teng içinde tenüñ hāksār *ola* (Usûlî, Gazel 22/1)

Ey felek yā sen bir ef̄ilerle ̄tolmış gārsın
Yā yedi başlu bir ejderhā-yı merdüm-hārsın (Hayretî, Gazel 27/1)

Besleme řol cismi kim anı yiyiser mūr u mār
Ėirre olma dehr-i dūna řayāt degūldūr pāyidār (Hayretî, Müfred 37/1)

İncelenen mecmuada mukayyed kafiye örneğine de rastlanmaktadır.
Mürdef ve mücerred kâfiyelerden sonra en çok kullanılan kâfiye türü budur:

Geçdi ‘ömr ihmāl ile gitdi řitā geldi şayf
Geçmedi bir Ėaķķa lāyık dem dirīgā hayf u hayf (Hamidî, Gazel 110/1)

Lezzet-i dünyāyı idrāk eylemez bī-derd olan
Bezm-i derdūn cāmını nūř eylemez nā-merd olan (Hayâlî, Gazel 99/1)

Divan şairleri, şiirlerinde redifleri kullanarak hem onlara ahenk katmış hem de hūnerlerini gösterme fırsatı bulmuşlardır. İncelemesini yapmış olduğumuz mecmua çalışması içerisinde birçok řair bulunmakla beraber umūmiyetle tüm şiirlerde redif kullandđını söylememiz mümkündür. Bu hususta şiirlerde kullanılan tüm redifleri; *yalnızca ek ile, sözcükler halinde* ve kimi zaman da *hem ek hem de sözcükler halinde* kullanılan redifler olarak üç temel başlık altında inceleyebiliriz. Metinde sözcük halinde bulunan redifler ise diğerlerine nazaran ağırlıklı kullanılmıştır.

Ek halinde bulunan redifler şu şekilde sıralanabilir:

Bu çār ‘unşur ile geçüp şeş cihātdan
Gel řıklet-i vücūdı götür kāyinātdan (Yahyā, TC. 1/I-7)

Budur devr-i zamānuñ ittifākı
Ki olur her viřālūñ bir firākı (Mahlassız, Mesnevi 8/1)

Ger Һalās olmak dilersen ʿākıbet sen nārdan

Genc-i dünyāya maħabbet kılma Һaķın mārđan (Mürşidî, G. 18/1)

Elüñ yu kendü Һanuñdan dilā teslīm kıl cānı

Ṭarīķ-i ʿaşķa girdünse budur āyın ü erkānı (Hayâlî, G. 45/1)

İlāhî senden özge yok ilāhum

Ki sensin iki ʿālemde penāhum (Cemâlî, G. 74/1)

Sözcük halinde bulunan redifler şu şekilde sıralanabilir:

Güş kılsun pendümi pīrāne güftār *isteyen*

Daʿvî-yi ʿışķ itmesün lāyık degül ʿār *isteyen*

Öz vücūdundan ferāğat eylesün kār *isteyen*

Ṭolıdur dil cürʿa anı gelsün esrār *isteyen* (Zaʿfî, Murabba 3/I)

Yüzüñ gün mi Һamer *mi bilmek olmaz*

Sözüñ dür mi güher *mi bilmek olmaz* (Rûşenî, G. 20/1)

ʿAceb ʿālemde bu ğavġā *nedendür*

Bu hūy u hāy bu eyvā *nedendür* (Hayretî, K. 21/1)

Her kim baņa aġyārısa Һaķ Taņrı yār *olsun aņa*

Her Һancarı varurısa bāġ u bahār *olsun aņa* (Yûnus Emre, G. 21/1)

Dār-ı fenāda her kim fānī-i muṭlak *olmaz*

Dār-ı beḳāda hergiz şāyeste-i Ḥak *olmaz* (Halîlî, G. 39/1)

Hem ek hem sözcük halindeki redifler şu şekilde sıralanabilir:

Her kim erdür ol eri sevmek *gerek*

Er yolında er gibi ṭurmak *gerek* (Mahlassız, Müfred 51/1)

Biz ezelden dīvāneyüz bize gülşenīyi *dirler*

İşk meyinden mestāneyüz bize gülşenīyi *dirler* (Mahlassız, G. 117/1)

Gönül Yūsuf gibi çāh-ı zenaḥdānuḡda *ḳalmıṣdur*

Ḥalāş eyle benüm şāhum ki zindānuḡda *ḳalmıṣdur* (Bâkî, G. 123/1)

2.1.1.3. Mecmuada Yer Alan Vezinler

Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 554 numarada kayıtlı olan şiir mecmuasının incelenen 78-156 sayfaları arasındaki nazım şekillerinde kullanılan aruz kalıpları ve bahirleri şu şekildedir:¹⁸

Tablo II: Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Vezin Tablosu

Şiir Numarası	Nazım Şekli	Vezni	Bahri
1	Tercî'-Bend	mef'ülü fā'ilätü mefā'lü fā'ilün	Muzâriç

¹⁸ Mecmua metninde özensiz yahut silik yazımdan dolayı tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamayan şiirler ve mensur metinler tabloya dahil edilmemiştir.

2	Kaşide	mef'ülü fā'ilātün mef'ülü fā'ilātün	Muzāri'
3	Murabba'	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
4	Müstezād	mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün mef'ülü fe'ülün	Hezec
5	Tercî'- Bend	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
6	Terkîb- Bend	mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün	Müctes
8	Meşnevî	mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün	Hezec
11	Müfred	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
12	Müfred	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
14	Mu'aşşer	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
15	Kaşide	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
16	Ġazel	mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün	Hezec
17	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
18	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
19	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
20	Ġazel	mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün	Hezec
21	Kaşide	mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün	Hezec

22	Ġazel	mef'ulü fā'ilätü mefā'īlü fā'ilün	Muzāri'
24	Meşnevī	fā'ilätün fā'ilätün fā'ilün mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün	Remel Hezec
26	Ġazel	fā'ilätün fā'ilätün fā'ilätün fā'ilün	Remel
27	Ķaşıde	fā'ilätün fā'ilätün fā'ilätün fā'ilün	Remel
28	Ġazel	mef'ulü fā'ilätü mefā'īlü fā'ilün	Muzāri'
29	Ġazel	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün	Recez
30	Naẓm	mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün	Hezec
31	Ġazel	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün	Recez
32	Ġazel	fā'ilätün fā'ilätün fā'ilätün fā'ilün	Remel
33	Ġazel	fā'ilätün fā'ilätün fā'ilätün fā'ilün	Remel
34	Müfred	mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün	Hezec
35	Müfred	mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün	Hezec
36	Müfred	mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün	Hezec
37	Müfred	fā'ilätün fā'ilätün fā'ilätün fā'ilün	Remel
39	Ġazel	mef'ulü fā'ilätün mef'ulü fā'ilätün	Muzāri'
40	Ġazel	fā'ilätün fā'ilätün fā'ilätün fā'ilün	Remel
42	Ġazel	mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün	Hezec
43	Ġazel	fe'ilätün fe'ilätün fe'ilätün fe'ilün	Remel

44	Ġazel	mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün	Hezec
45	Ġazel	mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün	Hezec
46	Ġazel	mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün	Hezec
47	Ġazel	7+7=14'lü Hece Ölçüsü	
48	Meşnevī	mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün	Hezec
49	Meşnevī	mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün	Hezec
50	Meşnevī	mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün	Hezec
51	Müfred	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
52	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
53	Ġazel	mef'ülü mefā'īlün mef'ülü mefā'īlün	Hezec
54	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
55	Ġazel	mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün	Hezec
56	Ġazel	fe'ilātün mefā'īlün fe'ilün	Cedīd
58	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
59	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
61	Ġazel	mef'ülü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün	Muzari'
62	Ġazel	mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün	Hezec
63	Tahmīs	mef'ülü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün	Muzāri'
64	Ġazel	fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün	Remel

65	Ġazel	mef'ülü mefā'ılün mef'ülü mefā'ılün	Hezec
66	Ġazel	fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün	Remel
67	Ġazel	fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün	Remel
68	Meşnevī	mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün	Hezec
70	Ġazel	mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün	Hezec
71	Ġazel	fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün	Remel
73	Ġazel	7+7=14'lü hece vezni	
74	Ġazel	mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün	Hezec
76	Ġazel	mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün	Hezec
78	Meşnevī	mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün	Hezec
79	Ġazel	fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün	Remel
80	Ġazel	fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün	Remel
82	Ġazel	mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün	Hezec
83	Ġazel	fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün	Remel
84	Ġazel	mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün	Hezec
85	Ġazel	müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün	Recez
86	Ġazel	fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün	Remel
87	Ġazel	7+7=14'lü hece ölçüsü	
89	Ġazel	mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün	Hezec

90	ꞖıꞖ'a	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
91	ꞖıꞖ'a	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
93	Müfred	mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün	Hezec
94	Müfred	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
95	Müfred	fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün	Remel
96	Müfred	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
97	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
98	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
99	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
100	Ėazel	mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün	Hezec
102	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
103	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
104	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
105	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
106	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
107	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
108	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
109	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
110	Ėazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel

112	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
113	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
114	Müfred	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
115	Ġazel	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
117	Ġazel	8+8=16'lı hece ölçüsü	
118	Ġazel	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
119	Ġazel	fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün	Remel
120	Müfred	fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün	Remel
121	Rubā'ī	mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün	Hezec
122	Ķıṭ'a	fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün	Remel
123	Ġazel	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
124	Ķıṭ'a	mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün	Muzāri'
125	Meşnevī	mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün	Hezec
127	Ġazel	fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	Remel
128	Rubā'ī	mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün	Muzāri'
129	Ġazel	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec
130	Ġazel	mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün	Müctes
131	Ġazel	mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	Hezec

Aşağıda verilen tablodan hareketle çalışılan sayfa aralığında yer alan şiirlerde 6 farklı aruz kalıbı tespit edilmiştir. En sık tercih edilen vezinlerin başında 38 defa kullanımla *fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün* kalıbı gelmekle birlikte, onu 18 kez kullanımla *mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün* ve *mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün* kalıpları izler. 7 sefer kullanımla *fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün* ve *mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün* kalıpları ise üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo III: Mecmuada Yer Alan Vezinlerin Kullanılma Sayısı

Kullanılan Vezin	Vezin Kullanılma Sayısı
HEZEC	
<i>mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün</i>	18
<i>mef'ülü mefā'ilün mef'ülü mefā'ilün</i>	2
<i>mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün</i>	18
<i>mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün</i>	3
RECEZ	
<i>müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün</i>	3
REMEL	
<i>fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün</i>	38
<i>fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün</i>	7
<i>fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün</i>	5

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün	1
MUZÂRİ'	
mef'ûlü fâ'îlâtü mefâ'îlü fâ'îlün	7
mef'ûlü fâ'îlâtün mef'ûlü fâ'îlâtün	2
MÜCTEŞ	
mefâ'îlün fe'îlâtün mefâ'îlün fe'îlün	2
CEDİD	
fe'îlâtün mefâ'îlün fe'îlün	1

Tablodan da anlaşılacağı üzere divan şiirinde en sık kullanılan vezinler incelenen mecmuada öne çıkmaktadır. Remel bahrinin *fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün* kalıbı ile hezec bahrinin *mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün* ve *mef'ûlü mefâ'îlün mef'ûlü mefâ'îlün* kalıplarının mecmuadaki şiirlerin neredeyse yarısının veznine tekâbü'l ediyor olması ise ayrıca dikkate değerdir.

2.1.2. Mecmua Metninin Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırılması

Üzerinde çalıştığımız Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 554 numaralı mecmuanın incelenen sayfaları içerisinde birden fazla şaire ait eserler bulunmaktadır. Tespit edilen şiirlerin karşılaştırılması farklı kaynaklara başvurularak yapılmıştır. Yapılan incelemeler doğrultusunda mecmua ile karşılaştırılan çalışmalar arasında harf, kelime, mısra, sıralama farklılıkları ya da kelime ile beyit fazlalık ve eksiklikleri gibi pek çok farklılık yer almaktadır. Tüm bu farklılıkların her biri dipnotlarda nüsha farkı olarak gösterilmekle birlikte çalışmamızın bu bölümünde ise ayrı başlıklar halinde ele alınarak metinden birtakım örneklerle sıralama yapılmıştır.

2.1.2.1. Taşlıcalı Yahyâ'ya Ait Şiirlerdeki Farklılıklar

İncelenen sayfa aralığında Taşlıcalı Yahyâ'ya ait birer tane terci'-bend, terkîb-bend ve dört gazel olmak üzere toplam 6 şiir bulunmaktadır. Bu şiirler Mehmed Çavuşoğlu'nun "Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım" adlı eseriyle karşılaştırılmıştır. Şiir içerisinde tespit edilen farklılıklar 5 başlık altında incelenmiştir.

2.1.2.1.1. Harf Farklılıkları

Mecmua metni divanla karşılaştırılırken harf farklılıkları, harf fazlalık ve eksiklikleri sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılıkların mecmuanın müstensihinden kaynaklandığını düşünmekteyiz. Bu bölümde yer alan tüm farklılıklar vezin ve anlam gözetilerek doğru kelimenin tercihi ile giderilmiştir:

Ġāfil me-bāş kavlı-i Resūl ile 'āmil ol

Dünyā mesāfesinden ıraş ol cinān gibi (Yahyâ, TC. 1/III-6)

"Mesāfesinden" kelimesi mecmua metninde "meşāfesinden" şeklindedir. Müstensihden kaynaklanan imlâ hatası divandaki kelime tercih edilerek düzeltilmiştir. "İraş" kelimesi ise incelenen divan çalışmasında "ırağ" şeklinde yazılmıştır. Anlam bakımından her iki kullanımda beyte uygunluk gösterse de mecmuadaki kullanım tercih edilmiştir.

Bir yārı sev ki hūsnî anuḡ pāydār ola

Aḡa kul ol ki salṡanatı ber-şarār ola (Yahyâ, TC. 1/IV-1)

"Yārı" kelimesi divanda "yār" şeklinde verilmiştir. Vezin ve anlam bakımından her iki kullanımda fark yaratmamış olup mecmuadaki kullanım esas alınmıştır.

Ṣururdı şāh-ı cihān ḡiddet ile nāra dönüp

Otağı ḡaymeleri şarlu kūşāra dönüp (Yahyâ, TB. 6/II-3)

“Karlu” kelimesi mecmuada “karalu” şeklinde geçmektedir. Vezne uygunluğu bakımından divanda yer alan kullanım tercih edilmiştir.

Yirini zîr-i zemîn eyledi o mihr-i münîr

Yirini gitdi cihândan niteki merd-i faķîr (Yahyâ, TB. 6/V-4)

“Niteki” kelimesi metinde “nitekim” şeklinde verilmiştir. Vezin bakımından uygun görülen kullanım divanda yer alan halidir.

2.1.2.1.2. Kelime Farklılıkları

Mecmuada Taşlıcalı Yahyâ’ya ait şiirler ile divanda bulunan şiirlerin karşılaştırılması hususunda en çok karşımıza çıkan durum kelime farklılıklarıdır. Bu hususta mecmuada yer alıp aruz kalıbına, redif ve kâfiyeye uyan, anlam bütünlüğünü bozmayan kelimeler değiştirilmemiştir. Bu durumun dışında kalan diğer tüm hallerde divandaki kelimeler tercih edilmiştir. Şiirlerde yer alan tüm kelime farklılıkları şu şekildedir:

Ey âdem oğlı ister isen ‘ömr-i ber-devâm

Ölmekden öğdin öl ki odur aĥsenü’l-merâm (Yahyâ, TC. 1/I-1)

Mecmuada metninde “öğdin” olarak geçen kelime, divanda “evvel” şeklindedir. Her iki kullanım beyte uygunluk sağlasa da mecmuadaki kullanım tercih edilmiştir.

Ĥarf-i elif gibi yûri var ĥarf-i vâĥid ol

Ĥalk ortasında ĥalma hemîşe niteki lâm (Yahyâ, TC. 1/I-2)

Mecmuada metninde “ĥarf-i vâĥid” olarak geçen kelime, divanda “ayn-ı vâĥid” şeklindedir. Anlam bakımından mecmuadaki kullanım tercih edilmiştir.

Rūh-ı mücerred ile yüri āşinālık it

Tā kim saña ide nireden geldüğü yād (Yahyâ, TC. 1/II-3)

“Nireden” kelimesi karşılaştırılan divan çalışmasında “nereden” şeklindedir. Anlam bakımından her iki kullanımda beyte uygunluk gösterse de mecmuadaki kullanım tercih edilmiştir.

Görünme ‘ayn-ı ‘āleme cismünde cān gibi

Fāş etme hālka kendüñi genc-i nihān gibi (Yahyâ, TC. 1/III-1)

“Ayn-ı” kelimesi mecmua metninde “ğayb-ı” şeklindedir. Anlam bakımından divandaki kullanım tercih edilmiştir.

Bir müşrik-i maḥabbet ider dāyimā seni

Dilber ki pür-zarāfet ü pür-şivekār ola (Yahyâ, TC. 1/IV-5)

Metinde “ü pür-şivekār” olarak geçen kelime divan çalışmasında “ola şivekār” şeklindedir. Anlam olarak her iki kelime de uygunluk sağlamakla birlikte mecmuadaki kullanım tercih edilmiştir.

Kendüñe virme devlet-i dünyā ile ‘azāb

Dünyāyı yapup āḥiretün eyleme ḥarāb (Yahyâ, TC. 1/V-1)

“Yapup” olarak yazılan kelime divan çalışmasında “yapma” şeklindedir. Anlam ve vezin bakımından herhangi bir farklılık söz konusu olmayıp mecmuadaki kullanım tercih edilmiştir.

Ḳalbi zücācın eyleme bir kimsenün şikest

Dirseñ ki āyineñde ola şüret-i şevāb (Yahyâ, TC. 1/V-4)

“Şevāb” kelimesi divan çalışmasında “şavāb” şeklindedir. Anlam ve vezin bakımından mecmuadaki yazı tercih edilmiştir.

Yaḥyā gibi elüñi yu āb-ı ḥayātdan

Diñle sözümi vuşlat-ı Mevlāya kıl şitāb (Yahyâ, TC. 1/V-6)

Karşılaştırma yapılan divan çalışmasında “Mevlāya” olarak geçen kelime, mecmuada “dünyāya” şeklindedir. Anlam bakımından divandaki kullanım tercih edilmiştir.

Ṭutuldı gelmedi çünkim o māh-pāre dönüp

Görenler ağladılar ebr-i nev-bahāra dönüp (Yahyâ, TB. 6/II-4)

“Ebr-i” kelimesi mecmua metninde “anı” şeklindedir. Anlam bakımından divanda yer alan kelime uygun görülmüştür.

Yā İlāhī bu ne sırdur kim mürīd-i ‘ışk olup

Fazl ile baḥr-i muḥīṭ-i ‘ilm olur bir қаtra şu (Yahyâ, G. 17/3)

“İlm” kelimesi divanda “ışk” şeklinde verilmiştir. Her iki kelime de vezin ve anlam bakımından beytin bütünlüğü bozmadığı için mecmuadaki kullanım korunmuştur.

Sidre-i ‘ālīde kılsun murğ-ı cānuḡ āşiyān

Oyalanma ‘ālem-i fānīde ey dil ten gibi (Yahyâ, G. 79/5)

Metinde “fānīde” şeklinde geçen kelime karşılaştırma yapılan divan çalışmasında “süflīde” şeklinde verilmiştir. Vezin ve anlam bakımından karşılaştırılan kelimelerde problem görülmediği için mecmuada yer alan kullanım korunmuştur.

2.1.2.1.3. Kelime Fazlalıkları ve Eksiklikleri

İncelemesini yapmış olduğumuz mecmuada, bazı kelimelerin mecmuada yer almadığı, bazılarının ise yapılan divan karşılaştırmasından hareketle fazla olduğu görülmüştür. Belirlediğimiz tüm fazlalık ve eksikliklerin vezne uygunluk bakımından tercihleri yapılmış ve yer alan örneklerin tamamı aşağıda gösterilmiştir:

Ten penbesini cān kulağından çıkarmayan

Ṭūr-ı niyāzda hīç ide mi Ḥaqq ile kelām (Yahyâ, TC. 1/I-4)

“Hīç” kelimesi mecmuada bulunurken incelenen divan çalışmasında yer almamaktadır. Vezin bakımından mecmuadaki kullanım tercih edilmiştir.

Meded meded bu yıkıldı cihānuḡ bir yanı

Ecel celālîleri aldı Muştafâ Ḥānı (Yahyâ, TB. 6/I-1)

“Bu” kelimesi divanda bulunup mecmua metninde yer almamaktadır. Vezin gereği divanda yer alan kullanım tercih edilmiştir.

Yalancınuḡ kırı bühtānı (vü) buḡz-ı pinhānı

Akıtdı yaşumuzu yaqdı nār-ı hicrānı (Yahyâ, TB. 6/I-4)

“(Vü)” kelimesi divanda bulunmayıp mecmua metninde karşımıza çıkmaktadır. Ancak vezin gereği kullanılmaması gereken bir kelime olduğundan dolayı parantez içerisinde gösterilmiştir.

O bedr-i kāmîl ü ol āşinā-yı baḡr-i ‘ulūm

Fenāya vardı telef itdi anı ṭālî‘-i şūm (Yahyâ, TB. 6/III-1)

“Anı” kelimesi divanda bulunup mecmua metninde yer almamaktadır. Vezne uygunluğu bakımından divandaki kullanım tercih edilmiştir.

Ecelandır ādeme derbend-i teng ü tār-ı ‘asīr

Żarūrīdūr bu ki uğrar aña cuvān ile pīr (Yahyâ, TB. 6/V-3)

“Aña” kelimesi divanda bulunup mecmua metnine dahil edilmemiştir. Vezin gereği divanda yer alan kullanım tercih edilmiştir.

2.1.2.1.4. Beyit/Bent Fazlalık ve Eksiklikleri

Taşlıcalı Yahyâ’ya ait şiirlerde mecmuada olup incelenen divan çalışmasında bulunmayan herhangi bir beyit/bent örneğine rastlanmamıştır. Ancak divanda yer alıp mecmuaya dahil edilmeyen beyit/bent örnekleri söz konusudur.

Mecmuadaki beyit ve bent sıralaması dikkate alınarak Taşlıcalı Yahyâ’ya ait olan beş numaralı şiirin I. bendinin 4 ve 5. beyitleri arasına gelmesi gereken beyit şu şekildedir:

Cināyet itmedi cānī gibi anuñ cānı

Boğuldu seyl-i belāya tağıldı erkānı

II. bendin 3 ve 4. beyitleri arasına gelmesi gereken beyit şu şekildedir:

Müzeyyen idi bedenlerle Aķhişara dönüp

El öpmege yürüdi mihr-i bī-ķarāra dönüp

III. bendin 2 ve 3. beyitleri arasına gelmesi gereken beyit şu şekildedir:

Ķara geyürdi Ķaramana ĝuşsa itdi hücūm

O māhı ince hayāl ile ķıldılar ma‘dūm

IV. bendin 2 ve 3. beyitleri arasına gelmesi gereken beyit şu şekildedir:

Ķirīv ü nāle vü zār ile taldı kevn ü mekān

Aķar şu gibi müdam ağlamakda pīr ü cuvān

V. bendin 4 ve 5. beyitleri arasına gelmesi gereken beyit şu şekildedir:

Bu vākı'a olımaz halka kâbil-i ta'bîr
Ki Erdişîr-i vilâyetde ola 'âdet-i şîr

VI. bendin 3 ve 4. beyitleri arasına gelmesi gereken beyit şu şekildedir:

Nücûm gibi cihân-dîde vü mükerrem idi
Vücûdı muhteşem ü şevketi mu'azzam idi

Şiirin son bendi olan VII. bendin tamamı ise mecmuaya dahil edilmemiştir.
Eksik olan bend şu şekildedir:

Sipihrüñ âyinesinde göründi rûy-ı fenâ
Kodı bu keşret-i dünyâyı kıldı 'azm-i bakâ

Ġarîbler gibi gitdi o yollara tenhâ
Çekildi 'âlem-i bâlâya hemçü murğ-ı hü mâ

ĤaĠîkaten sebep-i rif'at oldı düşman aña
Naşîbi olmasa tañ mı bu cîfe-i dünyâ

Ĥayât-ı bâĠîye irişdi rûhı ey Yahyâ
Şefîkı rûh-ı MuĤammed refîkı zât-ı Ĥudâ

Enîsi Ġâyib erenler celîsi ehl-i şafâ
Ziyâde ide yaşum gibi raĤmetin Mevlâ

İlāhī cennet-i Firdevs aña urağ olsun

Nizām-ı ‘ālem olan pādişāh sāğ olsun

2.1.2.1.5. Sıralama Farklılıkları

2.1.2.1.5.1. Kelimelerin Sıralama Farklılıkları

Mecmua yer alan bazı kelimeler ve kelime grupları arasında yer yer sıralama farklılıkları tespit edilmiştir. Aruz kalıbı esas alınarak uygun görülen diziliş şekli metin içerisinde tercih edilmiştir. Tespit edilen sıralama farklılıkları şu şekildedir:

Meded meded bu yıkıldı cihānuñ bir yanı

Ecel celālileri aldı Muştafā Hānı (Yahyâ, TB. 6/I-1)

“Yıkıldı cihānuñ” ifadesi divanda “cihānuñ yıkıldı” şeklindedir. Vezne uygunluğu bakımından metinde yer alan kullanım tercih edilmiştir.

ururdı şāh-ı cihān şiddet ile nāra dönüp

Otağı aymeleri arlu kūsāra dönüp (Yahyâ, TB. 6/II-3)

“Şāh-ı cihān şiddet ile” ifadesi divanda “iddet ile şāh-ı cihān” şeklindedir. Her iki şekilde de vezin ve anlam yönünden bir aksaklık olmadığı için metinde yer alan sıralama korunmuştur.

Ferīd-i ‘ālem idi a‘lem idi ‘ālim idi

Muħammed ümmetine mevti mevt-i ‘ālem idi (Yahyâ, TB. 6/VI-1)

“A‘lem” kelimesi divanda “‘ālim”; “‘ālim” ise “a‘lem” şeklinde verilmiştir. Vezin ve anlam açısından her iki kullanımda da farklılık söz konusu olmayıp mecmuadaki sıralama değiştirilmemiştir.

2.1.2.2. Şeyhî'ye Ait Şiirdeki Farklılıklar

İncelenen mecmua çalışmasında şair Şeyhî'ye ait bir tane kaside bulunmaktadır. Bu şiir Halit Biltekin'in “*Şeyhî Divânı (İnceleme - Tenkitli Metin - Dizin)*” adlı doktora tezinin okunuşuyla karşılaştırılmıştır. Şiir içerisinde tespit edilen tüm farklılıklar başlıklar halinde incelenmiştir.

2.1.2.2.1. Harf Farklılıkları

Karşılaştırma yapılan şiirde çeşitli harf farklılıkları tespit edilmiştir. Müstensihden kaynakladığını düşündüğümüz bu farklılıklar ele alınırken beytin aruz kalıbı ve anlamına dikkat edilmiş olup metinde yer alan tüm farklılıklar aşağıda verilmiştir:

Ta‘mîr-i *mülke* ‘adlün reşk-i revân-ı Kisrâ
İhyâ-yı dîne hükümün nuṭṭ-ı Mesîḥ-i Meryem (Şeyhî, K. 2/10)

“Mülke” kelimesi mecmuada “mülk” şeklinde verilmiştir. Anlam bakımından divanda yer alan kullanım tercih edilmiştir.

Ḥayr ile çün cihâna başdı kadem vücûduñ
Her zerre yir ü gökde *zıkr* itdi hayr-maḥdem (Şeyhî, K. 2/10)

“Zıkr” kelimesi metinde “zıkrî” şeklinde verilmiştir. Anlam bakımından divandaki kullanım tercih edilmiştir.

Barmaḡda ḥâtemünje kılsa nazâr Süleymân
Aḡzında kıla idi barmaḡ *nite ki* ḥâtem (Şeyhî, K. 2/12)

“Nite ki” kelimesi mecmuada “nitekim” şeklinde verilmiştir. Vezne uygunluğu bakımından divanda yer alan kullanım tercih edilmiştir.

Hükm-i siyâsetünden baş çekse çarḡ-ı ser-keş
Ḳahruñ *bozar* esâsın ne deñlü olsa muḥkem (Şeyhî, K. 2/14)

“Bozar” kelimesi mecmuada “boza” şeklinde geçmektedir. Anlam gözetilerek divanda yer alan kullanım kabul edilmiştir.

Envār-ı *fetħe* itdi Hāķ *işigünji* maṭla^ç

Erzāk-ı ḥalkā kıldı rāzık ḳapuruṅ maḳsem (Şeyhî, K. 2/16)

“Fetħe” kelimesi mecmuada “fetħ”; “işigünji” kelimesi ise “işigünje” şeklinde geçmektedir. Beytin anlamı göz önünde bulundurularak her iki kelime için de divandaki kullanımlar tercih edilmiştir.

2.1.2.2.2. *Kelime Farklılıkları*

Yapılan karşılaştırmalar sonucunda kelimeler arasında tercih yapılırken vezin ve anlam temel alınmıştır. Bu bütünlüğü bozmayan kelimeler değiştirilmemiş, tüm bunlar haricinde oluşan diğer durumlarda divandaki kelime kullanılmıştır. Şiirde yer alan kelime farklılıkları şu şekildedir:

Fikrünḳ daḳîḳa-dānı levḥ-i zamîre baḳsa

Hāṭṭ-ı vücūd *içinde* ḳalmaya ḥarf-i mübhem (Şeyhî, K. 2/6)

“İçinde” olarak geçen kelime, mecmua metninde “içre” şeklindedir. Vezin bakımından divandaki kullanım tercih edilmiştir.

Keffünḳ seḥāda dökdi baḥrünḳ yüzi şuyını

Ol ḡuşşadan *‘ummāna* irişdi nāle vü ḡam (Şeyhî, K. 2/13)

Metinde “‘ummāna” şeklinde verilen kelime divanda “ḡamāma” şeklinde geçmektedir. Beytin anlam bütünlüğü göz önünde bulundurularak mecmuada yer alan kelime kullanılmıştır.

Envār-ı *fetħe* itdi Hāķ *işigünji* maṭla^ç

Erzāk-ı ḥalkā kıldı rāzık ḳapuruṅ maḳsem (Şeyhî, K. 2/16)

“Maṭla^ç” şeklinde verilen kelime mecmua metninde “muṭlaḳ” şeklinde yer almaktadır. Beytin anlam bütünlüğü göz önünde bulundurularak divanda yer alan

kullanım tercih edilmiştir. Benzer şekilde divanda “mağsem” olarak geçen kelime ise mecmuada “muğassem” şeklinde yazılmıştır. Anlam bakımından her iki kelime arasında farklılık bulunmamakla birlikte vezne uygunluğu açısından divanda bulunan kelime kullanılmıştır.

Cān kindür ol haremde kim bula üns-i hālvat

Olduğda sen *perī*-hū kıudsīler ile mahrem (Şeyhî, K. 2/17)

“Perī” olarak verilen kelime divanda “melek” şeklinde geçmektedir. Hem vezin hem de anlam bakımından herhangi bir problem teşkil etmeyen kelimeler arasında mecmuada yer alan kullanım korunmuştur.

2.1.2.2.3. Kelime Fazlalıkları ve Eksiklikleri

Karşılaştırmasını yapmış olduğumuz Şeyhî’ye ait olan şiirde yalnızca bir tane kelime eksikliği karşımıza çıkmaktadır. Kelime fazlalığına dair herhangi bir örnek bulunmamaktadır. Belirlenen kelime ise şu şekildedir:

Hayr ile çün cihāna başdı kadem vücūduñ

Her zerre yir ü gökde *zıkr* itdi hayr-mağdem (Şeyhî, K. 2/11)

“Zıkr” kelimesi mecmuada yer almayıp vezin ve anlam uygunluğu bakımından beyte dahil edilmiştir.

2.1.2.2.4. Beyit Fazlalıkları ve Eksiklikleri

Şeyhî’ye ait olan şiirde, karşılaştırma yapılan tez çalışmasında yer alıp mecmuada bulunmayan beyit örneklerine rastlanılmıştır. Müstensih tarafından mecmuaya dahil edilmeyen beyitlere karşılık ise mecmuada olup da incelenen tez çalışmasında bulunmayan herhangi bir beyit söz konusu değildir.

Mecmuadaki sıralama dikkate alınarak 3. beyitten sonra gelmesi gereken beyitler şu şekildedir:

Devlet cemāli haṭṭı tıgūñ yüzinde nokṭa

Nuşret ‘arūsı zülfi nīzeñ ucında perçem

Zinde aduñla dünyî nite ki cān ile ten
Dem-sāz özüñle devlet şöyle ki zîr ile bem

11. beyitten sonra gelmesi gereken beyitler şu şekildedir:

Rāyuñı berhemenden hikmet göziyle gönüm
Didi ki yig görürven didüm eşabte fe'lzem

Ahmed cemāli bigi bahtuñ yüzi münevver
İsî maqāmı bigi tahtuñ yiri mükerrem

16. beyitten sonra gelmesi gereken beyitler şu şekildedir:

Quvvetde şevketüñ ger eflākden yigindür
İzz ü şerefde ola biñ mertebeyle aqdem
Şüretde şehliqun ger şems-i duḥā görünür
Nūr-ı kerāmet içre yüz veche ola ekrem

Qanqı gönüle k'ura gerdün-ı dūn cerāḥat
Ursun yüzün izüñe kim bula zaḥma merhem

18. beyitten sonra gelmesi gereken beyitler şu şekildedir:

Bezmünde bu ğazel kim qavl-i qarab-fezādur
Zikr ola geh gehî çün ğayb-ı dil itdi mülhem

Cānā lebün̄ ḥayāli olalı cāna hem-dem
Ol la'ī-ī āteş̄inden hem sīne yandı hem dem

Ġamdan ḵan ağladuġum 'ayb itme ki olmaz eksük
'Işka uyıcaḵ ādem göñülde gözde hem dem

Ger şūfiyāne ġonce çāk itse hırḵa ṭaṇ mı
Bülbül simā'iyile mest oldu ṭutdı hem dem

Bād-ı şabā çemende müşġin-nefesdür illā
İrdükce urur dem-ā-dem zülfün̄ hevāsı verhem

Cennet yüzün̄e baḵsa ḥuşk ola bāġ-ı ravza
Kevşer lebün̄i sizse cūş ide āb-ı zemzem

Gözüm yüzün̄den ayru baḥr itmez ise seylin
Bu ġarḵ-ı ḥūn evinden çıḵsun degül gözüm nem

Yaşum yiler ki yilden öñürdi vü ala gerdün̄
Didüm ki ivme epsem didi bir izin öpsem

İñende zūlm ayaġın zülfün̄ uzatmasun kim
Şeh devletinde oldu bu devr-i cevr eli kem

Ol ŧāh-ı māh-peyker sulţān-ı heft-kıŧver
Ki emrindedür ser-ā-ser Efrenc ü Türk ü Deylem

Hem ŧükr-i ni‘metinden yir dili güng ü ‘āciz
Hem bār-ı minnetinden çarĥ arķası dutar ĥam

Zerrātı kāyinātuĥ olsa faŧĥ ü nāĥık
Kem ĥarf ile kemāli ķamusın ide ebkem

ŧeyĥi ko vaŧfı ŧerĥin okı du‘ā-yı devlet
Ki ol ‘ilm-i bī-kerāna Allāh oldı a‘lem

Nice ki ola aĥızda aĥbār-ı cām-ı Cemŧid
Nice ki gele dile destān-ı Zāl ü Rüstem

Olsuĥ saĥa müselleme iy pādiŧāh-ı a‘zam
Hem resm-i rezm-i Rüstem hem cām-ı meclis-i Cem

‘Ömrüĥ cihāna hem-ser gerdüĥ sipihre efser
Devrüĥ devāma müncer baĥtuĥ beķāya munzam

2.1.2.3. Müdāmî’ye Ait ŧiirdeki Farklılıklar

İncelenen sayfa aralıĥında ŧair Müdāmî’ye ait bir tane tercî‘-bend örneĥi bulunmaktadır. Bu ŧiir, Mehmed Çavuşoĥlu’nun *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi (Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı)*’nde yer alan

“Şehzâde Mustafa Mersiyeleri” adlı makalesindeki metinle karşılaştırılmıştır. Şiir içerisinde tespit edilen yalnızca bir tane farklılık söz konusudur.

2.1.2.3.1. Kelime Fazlalıkları ve Eksiklikleri

İncelemesini yapmış olduğumuz şair Müdâmî’ye ait olan şiirde yalnızca bir tane kelime eksikliği karşımıza çıkmaktadır. Kelime fazlalılığı içeren örneğe rastlanmamakla birlikte tespit edilen kelime ise şu şekildedir:

İmtişâl eylerdi Hâkkuñ emrine şubh u mesâ

Qıldı Hâq eyvâlarını mümkün oldukça edâ (Müdâmî, TC. 5/I-4)

“Eyvâlarını” kelimesi karşılaştırma yaptığımız makale çalışmasında okunamayan kelime olarak gösterilmiştir. İncelemesini yapmış olduğumuz mecmua metninden hareketle vezin ve anlam da göz önünde bulundurularak bu eksik kelime tamamlanmıştır.

2.1.2.4. Ahmedî’ye Ait Şiirdeki Farklılıklar

Şair Ahmedî’ye ait bir tane kaside örneği karşımıza çıkmaktadır. Bu şiir, Yaşar Akdoğan tarafından hazırlanan “*Ahmedî Dîvân*” adlı eserle karşılaştırılmıştır. Tespit edilen tüm farklılıklar ayrı başlıklar halinde incelenmiştir.

2.1.2.4.1. Kelime Farklılıkları

Vezin ve anlam gözetilerek kelimeler arasında tercihler yapılmıştır. Tespit edilen kelime farklılıkları bu bölümde detaylı olarak verilmiştir:

Ne gün-â-gün bezenmişdür baq âhır küh u şahrâya

Ne reng-â-reng *düzünmişdür* gör âhır bāğ u büstânı (Ahmedî, K. 15/2)

Metinde “*düzünmişdür*” şeklinde yazılan kelime divanda “*olmuşdur*” şeklinde verilmiştir. Vezin ve anlam bakımından iki kelimenin kullanımında da bir sorunla karşılaşılma olup mecmua metninde yer alan kelime değiştirilmemiştir.

Revān it cām-ı zerrīnden bu yāķūt-ı revānı kim

Çemen pīrūzesin düzdi ĥazān *la'l-i* Bedaĥşānı (Ahmedî, K. 15/6)

“La'l-i” olarak geçen kelime mecmua metninde “yil-i” şeklinde yazılmıştır. Anlam bakımından divandaki kelime tercih edilmiştir.

Ķanı ol cām-ı cān-perver ki unıtdurur ser-encāmı

Virür ol cānuĥa ķuvvet ķılır *la'lüĥi* mercānı (Ahmedî, K. 15/7)

“La'lüĥi” kullanımı incelenen divan çalışmasında “rengüĥi” şeklindedir. Mecmuadaki kullanım tercih edilmiştir.

Çü bāde revĥ-i reyĥāndur dilerseĥ *cānuĥa ķuvvet*

Ķoma lāle gibi bir dem elünđen sen bu reyĥānı (Ahmedî, K. 15/8)

“Cānuĥa ķuvvet” ifadesi karşılaştırma yapılan divanda “rūĥuĥa rāĥat” şeklinde geçmektedir. Mecmuadaki kullanım tercih edilmiştir.

Şaĥuĥ sevdāsına düşüp benefşe şoldı(y)sa *n'ola*

Senüĥ zülfüĥ olan yirde n'iderler her-perişānı (Ahmedî, K. 15/11)

“N'ola” olarak geçen kelime divanda “ne ĥam” şeklinde verilmiştir. Anlam ve vezne uygunluğu bakımından sorun oluşturmadıkları için mecmua metinde yer alan kullanım aynı şekilde korunmuştur.

Lebüĥüĥ şavķı(y)la ĥonca n'ola dil-teng *itdiyse*

Ķamu teşne-ciger olan bulur mı āb-ı ĥayvānı (Ahmedî, K. 15/13)

Divanda “itdiyse” olarak kullanılan kelime metinde “ĥitdiyse” şeklinde yazılmıştır. Anlam bakımından divanda yer alan kullanım tercih edilmiştir.

Ulu sāĥib-Ķırān olmaķ dilerseĥ *nitekim* keyvān

o bu yile varur tatı unut bu ar u eyvānı (Ahmedī, K. 15/24)

“Nitekim” ifadesi incelenen divan çalışmasında “öyle kim” şeklindedir. Vezin ve anlam açısından sorun içermeyen kelimeler arasından mecmuada yer alan kullanım tercih edilmiştir.

2.1.2.4.2. Beyit Fazlalıkları ve Eksiklikleri

Ahmedī’ye ait olan kasidede pek çok beyit eksikliğine rastlanılmıştır. Bu durum kasidenin hacim olarak diğer nazım şekillerine oranla birçok beyitten oluşuyor olmasıyla açıklanabilir. Müstensih bu nedenle bazı beyitleri mecmuaya dahil etmemiş, eksik olan beyitlerin tamamı ise aşağıda verilmiştir:

Mecmuada yer alan sıralama dikkate alınarak 15 numaralı kasidenin 17 ve 18. beyitleri arasına gelmesi gereken beyitler sırasıyla Şu ekildedir:

Bu reyān-ı revān-batı sebük-rū olana sungıl

Girān cānı aradan sür ki meclis ola rūānī

Bu cān mihmān-durur saa girāmī dutĝıl anı kim

Kerem ehli ol olur kim girāmī duta mihmānī

24 ve 25. beyitleri arasına gelmesi gereken beyit Şu ekildedir:

Periāndur cihān anı peimānlıhdur isdesen

Peimānlıh dilemezsen o elden bu periānı

25 ve 26. beyitleri arasına gelmesi gereken beyitler sırasıyla Şu ekildedir:

Necāset-gāhı n’idersin ahāret mülki var-iken

Koĝıl bu kül-hānı ki ola saa ol gül-en erzānī

Bu biş hiss-ile dört erkân hicâb oldu saña Hâkdan

Hâkı isterseñ elden ço bu biş hiss-ile erkânı

Tecellî nûrına gönlüñ melek bigi irmek iderse

Gerek kim maḥv ola senden ḳamu evsâf-ı ḥayvânî

Gidermeyince varlığın irer mi güneşe şeb-nem

Yahılmayınca görgil nûr olur mı şemc -i tâbânı

28. beyitten sonra gelmesi gereken beyitler sırasıyla şu şekildedir:

Ḳanâ'at ḥoş bîdâ'atdur sanâ'at ḳıl anı nefse

Ki az kût-ıla çoḥ ḳuvvet bulur bu rûḥ-ı insânî

Çü şeyṭân ola nefis anı riyâzet kılıcı-y-la öldür

Ki Raḥmâna irişdürmez seni bu nefis-i şeyṭânî

İrişdüñ menzil-i ḳurba ki oldur ḳamuya maḳşad

Hâḳuñ tevḫîki iderse saña hem-râḥ Ḳur'anı

Zihî ḥikmet kitâbı ki oldu el-ḥamd ü ser-âgâzı

Zihî raḥmet ḥiṭâbı ki oldu bi's-millâḥ ünvanı

Sürer 'Attâra Sa'dînüñ kelâmın Aḥmedî ki anuñ

Kemâle ireli sözi ḳılupdur mât Selmânı

Bugün ‘uṣṣāk olmuṣdur ḥicāz aṅa ki anuṅ sözi

Muḥayyer eyledi cümle ‘Irāk-ıla Sıfāḥānı

Kalem kıla-y-dı ellerin olup dīvāne gayretten

Eger naḫşını göre-y-di benüm dīvānumuṅ Mānī

İlāhī ḥācetüm bu kim senüṅ ‘afvuṅla maḥv ola

Ne defter kim siyāh itdüm düzince ben bu dīvānı

2.1.2.5. Dede Ömer Rûşenî’ye Ait Şiirdeki Farklılıklar

Karşılaştırma yapılan mecmua çalışmasında şair Rûşenî’ye ait bir tane gazel örneği bulunmaktadır. Bu şiir, Orhan Kemâl Tavukçu’nun “*Dede Ömer Rûşenî Dîvân (Tenkitli Metin)*” adlı eserindeki metinle karşılaştırılmış olup şiirin bütününde yer alan farklılıklar incelenmiştir.

2.1.2.5.1. Sıralama Farklılıkları

2.1.2.5.1.1. Kelimelerin Sıralama Farklılıkları

Şiirde kelime ve kelime gruplarının dizilişi hususunda yalnızca bir tane farklı sıralama örneği mevcuttur. Bu durumda şiirin aruz kalıbı dikkate alınmış ve kalıba uygun olduğu düşünülen diziliş şekli tercih edilmiştir. Tespit edilen sıralama farklılığı şu şekildedir:

Raḫībün işigünde iy ḥabībüm

Gezende seg mi ḥar mı bilmek olmaz (Rûşenî, G. 20/4)

“işigünde iy ḥabībüm” ifadesi divanda “iy ḥabībüm işigünde” şeklindedir. Vezne uygunlukları bakımından her iki kullanımda da farklılık söz konusu olmayıp mecmuada yer alan kullanım tercih edilmiştir.

2.1.2.5.1.2. *Beyitlerin Sıralama Farklılıkları*

Mecmua metninde kimi zaman beyitler arasında sıralama farklılıkları söz konusu olmuştur. İncelenen şiirin beyitleri tam olmakla birlikte beyitlerin sıralanışı açısından bir tane farklı örnek tespit edilmiştir. Divandan farklı olarak yazılmış olan beyit sıralaması şu şekildedir:

Rûşenî'ye ait olan şiirin 2. beyti divanda 3. beyit; 3. beyti ise 2. beyit olarak verilmiştir. Anlam bakımından herhangi bir soruna yol açmadığından mecmuada yer alan sıralama aynı şekilde korunmuştur.

2.1.2.6. Hayretî'ye Ait Şiirlerdeki Farklılıklar

İnceleme yapılan sayfa aralığında Hayretî'ye ait 2 adet kaside ve 3 gazel olmak üzere toplam 5 şiir bulunmaktadır. Bu şiirler Mehmed Çavuşoğlu ve M. Ali Tanyeri tarafından hazırlanan “*Hayretî Dîvan Tenkidli Basım*” adlı eserdeki metinle karşılaştırılmıştır. Şiirler içerisinde tespit edilen farklılıkların tümü ayrı başlıklar halinde incelenmiştir.

2.1.2.6.1. *Harf Farklılıkları*

Müstensihten kaynaklandığını düşündüğümüz iki tane harf eksikliği karşımıza çıkmaktadır. Beytin vezin ve anlamı göz önünde bulundurularak mecmuada yer alan kelime ile divanda kullanılan kelime arasında tercih yapılmıştır:

Kime gül şunduşsa şunduş baña *virdüy* hâr-ı ğam

Kime yâr olduşsa olduş baña sen aġyârsın (Hayretî, K. 27/7)

2.1.2.6.2. *Kelime Farklılıkları*

Bu bölümde yer alan kelime farklılıkları arasında tercihler yapılırken vezin ve anlam esas alınmıştır. Bu sorunlar gözetilerek şiire uygun olan kelimeler tercih edilmiştir. Bu hususta bütünlüğü bozmayan kelimeler aynı bırakılmış, diğer tüm durumlarda ise divanda yer alan kelime kullanılmıştır. Şiirlerde karşımıza çıkan farklılıklar şu şekildedir:

Ne deñlü ağlasa *zâr olsa* bülbül

Güler aña gül-i ra'nā nedendür (Hayretî, G. 21/7)

Metinde “zār olsa” olarak yazılan kelime divanda “āh itse” şeklindedir. Her iki kelimenin kullanımı da vezin ve anlam açısından sorun teşkil etmediği için mecmua metninde yer alan kelime değiştirilmemiştir.

2.1.2.6.3. Kelime Fazlalıkları ve Eksiklikleri

İncelemesini yapmış olduğumuz Hayretî'ye ait olan şiirde, kelime eksikliğine dair yalnızca bir tane örnek karşımıza çıkmaktadır. Belirlenen eksik kelime şu şekildedir:

Kime gül şunduŷsa şunduŷ baŷa virdüŷ ħār-ı ğam
Kime yār olduŷsa olduŷ baŷa *sen* aġyārsın (Hayretî, K. 27/7)

“Sen” kelimesi incelenen divan çalışmasında bulunurken mecmuada yer almamaktadır. Vezin bakımından divandaki kullanım tercih edilmiştir.

2.1.2.6.4. Beyit Fazlalıkları ve Eksiklikleri

Hayretî'ye ait olan şiirlerde, divanda bulunup mecmua metninde yer almayan beyit örneklerine rastlanılmıştır. Ancak mecmuada olup da incelediğimiz divan çalışmasında yer almayan herhangi bir beyit söz konusu değildir.

Mecmuadaki sıralama dikkate alınarak 21 numaralı kasidenin 6 ve 7. beyitleri arasına gelmesi gereken beyit şu şekildedir:

Yaŷar pervāneler per ŷem^c-i meclis
Yine ħandān u nā-pervā nedendür

14 ve 15. beyitleri arasına gelmesi gereken beyitler şu şekildedir:

‘Anāşırda berāberken bu maĥluk
Kimi ednā kimi a‘lā nedendür

Kimisi eylemiş düzaĥda mesken

Kimine Cennetü'l Me'vâ nedendür

24 ve 25. beyitleri arasına gelmesi gereken beyit şu şekildedir:

Olurken günde biñ şüret hüveydâ

Yine naqqâş nâ-peyda nedendür

Mecmuadaki sıralama dikkate alınarak 27 numaralı kasidenin 8 ve 9. beyitleri arasına gelmesi gereken beyit şu şekildedir:

Âdem oğlanı nice senden huzûr itsün ki sen

Gûyiyâ içinde bir efî yaður gehvârsın

Mecmuadaki sıralama dikkate alınarak 27 numaralı kasidenin 9 ve 10. beyitleri arasına gelmesi gereken beyit şu şekildedir:

Öldürürsin ildürüp ser-pençeğ âhir gürbe-vâr

Murğ-ı çâbük de olursa bir kişi aldanırsın

2.1.2.6.5. Sıralama Farklılıkları

2.1.2.6.5.1. Kelimelerin Sıralama Farklılıkları

Hayretî'ye ait olan şiirler içerisinde yer yer kelimeler arasında sıralama farklılıkları karşımıza çıkmaktadır. Aruz kalıbı esas alınarak uygun görülen kullanımlar tercih edilmiştir. Tespit ettiğimiz sıralama farklılıkları ise şu şekildedir:

‘Aceb ‘âlemde bu ğavğâ nedendür

Bu hūy u hāy bu eyvâ nedendür (Hayretî, K. 21/1)

“Hūy u hāy” ifadesi divanda “hāy u hūy” şeklindedir. Vezne uygunlukları bakımından her iki kullanımda da problem söz konusu olmayıp mecmuadaki diziliş aynı şekilde korunmuştur.

Ya ey dānā bir ednā dāne içre

Hezārān şāḥ-ı şūḥ-bālā nedendür (Hayretî, K. 21/24)

Mecmuada “şūḥ-bālā” şeklinde geçen kelime divanda “hoş-bālā” olarak verilmiştir. Gerek vezin gerekse anlam olarak her iki kelimenin kullanımı sorun teşkil etmediği için mecmuadaki kullanım değiştirilmemiştir.

2.1.2.6.5.2. *Beyitlerin Sıralama Farklılıkları*

Hayretî’ye ait olan şiirlerde bazı beyitlerin mecmua metninde eksik olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu eksiklikten kaynaklanan sıralama farklılıkları söz konusudur. Karşılaştırma yapmış olduğumuz divandan farklı olarak yazılmış olan beyitlerin sıralama farklılıkları şu şekildedir:

Mecmuada 21. sırada incelediğimiz kasidenin 7. beyti divanda 8. beyit; 8. beyti 9. beyit; 9. beyti 10. beyit; 10. beyti 11. beyit; 11. beyti 12. beyit; 12. beyti 13. beyit; 13. beyti 14. beyit; 14. beyti 15. beyit; 15. beyti 18. beyit; 16. beyti 19. beyit; 17. Beyti 20. beyit; 18. beyti 21. beyit; 19. Beyti 22. beyit; 20. beyti 23. beyit; 21. beyti 24 beyit; 22. beyti 25. beyit; 23. beyti 27. beyit; 24. beyti 26. beyit; 25. beyti 29. beyit; 26. bendi ise 30. beyit olarak verilmiştir. Anlam göz önünde bulundurularak herhangi bir problemle karşılaşılmamış olup mecmuada yer alan sıralama değiştirilmemiştir.

2.1.2.7. *Usûlî’ye Ait Şiirlerdeki Farklılıklar*

Karşılaştırma yapılan mecmua çalışmasında şair Usûlî’ye ait beş tane gazel örneği bulunmaktadır. Şiirlerin tamamı, Mustafa İsen’in “*Usûlî Dîvânı (İnceleme - Tenkitli Metin - Tıpkıbasım)*” adlı eserindeki metinlerle karşılaştırılmış olup şiirin bütününde yer alan farklılıklar incelenmiştir.

2.1.2.7.1. *Kelime Farklılıkları*

Bu bölümde yer alan tüm kelime farklılıklarında vezin ve anlam temel alınarak tercihler yapılmıştır. Bu sorunların dışında kalan diğer tüm durumlarda ise mecmua metninde yer alan okumaya bağlı kalınmıştır. Şiirlerde karşımıza çıkan farklılıklar şu şekildedir:

Ey niçe ay u yıl geçe leyl u nehār ola

Şol gūr-ı teng içre tenüñ hāksār ola (Usûlî, G. 22/1)

Metinde “içre” olarak yazılan kelime divanda “içinde” şeklindedir. Her iki kelimenin kullanımı hem vezin hem de anlam açısından sorun oluşturmadığı için mecmua metninde yer alan kelime değiştirilmemiştir.

Şahrā-yı *dilde* şöyle ese bād-ı qahr kim

Her zerre hākümüz yil öñince ğubār ola (Usûlî, G. 22/2)

“Dilde” şeklinde yazılan kelime divanda “ömre” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Mecmuada yer alan kullanım tercih edilmiştir.

Yolumuz bir beyābāña irişdi nā-gehān k’ana

Girer biñ kār vān olmaz birinden bir eşer peydā (Usûlî, G. 42/10)

Metinde “kār vān” şeklinde yazılan kelime divanda “kār bān” şeklinde geçmektedir. Her iki kelimenin anlamı aynı olup metinde yer alan kullanım tercih edilmiştir.

2.1.2.7.2. Sıralama Farklılıkları

2.1.2.7.2.1. Beyitlerin Sıralama Farklılıkları

İncelenen şiirin beyitleri tam olmakla birlikte beyitlerin sıralanışı açısından farklı örnek tespit edilmiştir. Divandan farklı olarak yazılmış olan beyit sıralaması şu şekildedir:

Usûlî’ye ait olan 22 numaralı gazelin 9 beyti divanda 8. beyit; 8. beyti ise 9. beyit olarak verilmiştir. Anlam bakımından herhangi bir sorun teşkil etmedikleri için mecmuada yer alan sıralama aynı şekilde bırakılmıştır.

2.1.2.8. Yûnus Emre'ye Ait Şiirlerdeki Farklılıklar

Karşılaştırma yapılan mecmua çalışmasında Yûnus Emre'ye ait 5 gazel örneği bulunmaktadır. Şiirlerin tamamı Mustafa Tatcı'nın “*Yûnus Emre Divân ve Risâletü'n-Nushiyye*” adlı eserindeki metinlerle karşılaştırılmıştır. Bu bölümde pek çok farklılık söz konusu olduğu için örnek oluşturması hasebiyle birkaç örnek verilmiştir. Geriye kalan kelime farklılıklarının tamamı metin içerisindeki dipnotlarda nüsha farkı olarak verilmiştir. Tespit edilen farklılıklar şu şekildedir:

2.1.2.8.1. Kelime Farklılıkları

Yapılan tüm karşılaştırmalar sonucunda en çok karşılaştığımız farklılık bu bölümde görülmüştür. Divan ile mecmuada yer alan metinler arasında vezin ve anlam bakımından uygun görülen kelimenin tercihi yapılmıştır.

Başa ağı şunan kişi şehd ü şeker olsun aşu

Gelsün kolay *dāyim* işi eli irer olsun aña (Yûnus Emre, G. 31/3)

“*Dāyim*” kelimesi divanda “cümle” şeklinde geçmektedir. Vezin ve anlam bakımından her iki kelimenin kullanımı da sorun oluşturmadığı için mecmuada yer alan ifade kullanılmıştır.

Her kim diler ben hār olam düşmen elinde zār olam

Dostları şād u *düşmānı esîr ü zār* olsun aña (Yûnus Emre, G. 31/4)

“*Düşmānı*” ifadesi incelenen mecmuada “düşmenleri” şeklinde geçmektedir. Vezin bakımından divanda yer alan kullanım tercih edilmiştir. Aynı mısradaki yer alan “*esîr ü zār*” ifadesi divanda “dost u ağıyār” olarak geçmektedir. Mecmua metninde yer alan kullanım tercih edilmiştir.

2.1.2.8.2. Sıralama Farklılıkları

2.1.2.8.2.1. Kelimenin Sıralama Farklılıkları

Yûnus Emre'ye ait olan şiirler ile divanda yer alan metinler karşılaştırılırken bazı kelimeler ve kelime grupları arasında sıralama farklılıkları olduğu görülmüştür. Aruz kalıbı gözetilerek uygun görülen diziliş şekli tercih edilmiştir. Ancak her iki

kelime grubunun tercihinde de veznin aksama yarattığı durumlar görülmüştür. Tespit edilen bu sıralama farklılığına şu şekilde örnek verilebilir:

Her kim dilemezse benüm ol dost-ıla birlüğümü

Gitsün gözlerinden hicāb dīdār ‘ıyān olsun aña (Yūnus Emre, G. 31/5)

“Gitsün gözlerinden hicāb” ifadesi divanda “Gözlerinden hicāb gitsün” şeklindedir. Her iki kelime grubunun kullanımı vezinde aksaklık oluşturmaktadır. Metin içerisinde dipnot verilerek bu durum kaydedilmiş olup mecmuada yer alan kullanım tercih edilmiştir.

2.1.2.9. Hayâlî’ye Ait Şiirlerdeki Farklılıklar

İnceleme yaptığımız sayfa aralığında şair Hayâlî’ye ait 9 gazel bulunmaktadır. Bu şiirlerin tamamı Ali Nihat Tarlan tarafından hazırlanan “*Hayâlî Bey Dîvânı*” adlı eserle karşılaştırılmıştır. Şiirlerin sayıca fazla olmasından dolayı bu bölümde birkaç örnek verilmiş olup tespit edilen farklılıkların tamamı nüsha farklı olarak metinde gösterilmiştir.

2.1.2.9.1. Kelime Farklılıkları

Hayâlî’ye ait şiirler içerisinde birçok kelime farklılığı tespit edilmiştir. Vezne ve anlama olan uygunlukları göz önünde bulundurularak kelimenin doğru tercihi yapılmıştır. Tespit edilen farklılıklar şu şekildedir:

Beni *dūr etdi* çü *devrān* ğam-ı dilberden ırak

İledince tozumu eşigüğe bād yürü (Hayâlî, G. 43/4)

Metinde “dūr etdi” şeklinde ifade edilen kelime divanda “öldürdü”; “devrān” olarak geçen kelime ise “hicrān” şeklinde verilmiştir. Vezin ve anlam açısından problem teşkil etmedikleri için mecmuadaki okunuşları korunmuştur.

Hākinüñ her zerresi Ferhāduñ eylerdi feğān

Bīsütünda bir kişi çağırsa *Şîrîn* adını (Hayâlî, G. 43/4)

“Şīrīn” olarak geçen kelime mecmuada “Mecnūn” olarak verilmiştir. Anlam bakımından divanda yer alan kullanım tercih edilmiştir.

*Bir ḥakīme hemdem olsam hikmet-i Yūnān bilür
Zehr-i ḡam def'ine tiryāk istesem ejder şunar (Hayâlî, G. 59/2)*

“Bir” şeklinde ifade edilen kelime divanda “her” olarak yazılmıştır. Vezin ve anlam bakımından herhangi bir sorun görülmediğinden mecmuada yer alan kullanım aynı şekilde bırakılmıştır.

2.1.2.9.2. Kelime Fazlalıkları ve Eksiklikleri

Hayâlî’ye ait incelemesini yapmış olduğumuz şiirlerde kelime eksiklikliği söz konusudur. Tespit ettiğimiz eksiklik şu şekildedir:

*Yürü hey ‘aşıkına ‘ādeti bī-dād yürü
Yürü hey öñ bilişüb şonra olan yād yürü (Hayâlî, G. 43/1)*

Metinde geçen “hey” kelimesi mecmuada yer alıp divanda bulunmamaktadır. Vezin bakımından kelime beyte dahil edilmiştir.

İncelenen sayfa aralığında yer alan metinler ile çeşitli kaynaklardan yapılan karşılaştırmalar sonucunda birçok farklılık tespit edilmiştir. Bu konuda en çok kelime farklılıklarıyla karşılaştığımızı söylememiz mümkündür. Kelimelerin vezne ve anlama olan uygunları temel alınarak tercihler yapılmıştır. Mecmua metninin geneli gazellerden oluştuğu için beyit eksikliklerine çok az rastlanılmış olmakla birlikte kelimeler/kelime grupları ve beyitler arasındaki farklı dizilişler de söz konusu olmuştur. Müstensihden kaynaklandığını düşündüğümüz harf farklılık, harf eksiklik ve fazlalıklarının ise örnekleri yine ağırlıktadır. Tüm bu hususlarda genel olarak mecmua metnine bağlı kalınmıştır. Böylelikle yapılan karşılaştırmaların neticesinde, üzerinde çalışılan mecmuanın öneminin arz edilmesi bakımından son derece önem teşkil ettiğini ifade edebiliriz.

2.1.3. Mecmuanın Muhteva Yönüyle İncelenmesi

Bu bölümde 78-156 sayfa aralığında yer alan şairlere ve şairlerin biyografilerine yer verilerek, ayrı başlıklar altında şiirlerin muhteva bakımından incelenmesi yapılmıştır.

2.1.3.1. Mecmuanın Şiir ve Şairleri

Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 554 numarada kayıtlı olan şiir mecmuasında, çalışılan sayfa aralığında yer alan şairler ve onlara ait şiirler tablo yapılarak gösterilmiştir:

Tablo IV: Mecmuanın Şiir ve Şairleri

Şair	Nazım Şekli/Şekilleri	Şiir Sayısı	Sayfa Numarası
Taşlıcalı Yahyâ	Tercî-Bend	1	78-80
	Terkîb- Bend	1	84-86
	Gazel	4	96, 121, 122, 123
Şeyhî	Kaside	1	81
Za'fi	Murabba	1	82
Sabâyî	Müstezâd	1	82
Müdâmî	Tercî-Bend	1	83-84
Ahmedî	Kaside	1	92-95
Mürşidî	Gazel	6	96, 97, 98, 131, 140
Dede Ömer Rüşenî	Gazel	1	98
Hayretî	Kaside	2	99-100, 103.
	Gazel	3	104, 106, 114
Usûlî	Gazel	4	100, 108, 109, 143
Zâtî	Gazel	2	104, 156
Yûnus Emre	Gazel	5	105, 110, 111, 116, 119
Halîlî	Gazel	2	105, 107
	Mesnevî	1	117
Ferîdûn	Gazel	1	107
Fakîrî	Müfred	1	111
Hamza-i Şeyyâd	Gazel	1	112

Katîbî	Tahmis	1	115
Ulvî	Gazel	1	115
Şeydâ	Gazel	3	116, 117
Hilâlî	Gazel	1	118
Cemâlî	Gazel	2	119, 130
Kemâlî	Gazel	1	120
Hüdâyi	Mesnevî	1	121
Sünbülzâde Vehbî	Gazel	1	124
Ümîdî	Gazel	1	125
Hayâlî	Gazel	9	108, 109, 111, 112, 113, 128, 129
Hâmidî	Gazel	9	135, 136, 137, 138, 139
İbrâhîm Gülşenî	Gazel	1	142
Sarı Muslihiddin Efendi	Kıt'a	1	144
Bâkî	Gazel	1	147
Lâmi'î Çelebi	Kıt'a	1	149
Şemsî Paşa	Gazel	1	150
Sinânî	Rubâ'î	1	152
Muhammed	Gazel	2	152
Mahlassız	Müfred	9	87, 106, 110, 111, 128, 139, 144
	Gazel	7	102, 114, 124, 125, 126, 127, 142
	Mesnevî	6	86, 101, 110, 111, 149
	Kıt'a	2	128, 144
	Mu'aşşer	1	88-91
	Rubâ'î	1	144
	Nazm	1	104

Çalışılan sayfa aralığında birden çok şair karşımıza çıkmaktadır. Yukarıdaki tablo esas alınarak mecmua metninde en fazla şiiri bulunan şairlerin Hayâlî ve Hâmidî olduğunu söyleyebiliriz. Ardından Taşlıcalı Yahyâ ile Mürşidî'nin şiir sayısı ağırlıktadır. Hayretî ve Yûnus Emre'nin şiir çokluğu ise üçüncü basamakta yer almaktadır.

2.1.3.2. Mecmuada Şiirleri Bulunan Şairlerin Biyografileri

TAŞLICALI YAHYÂ¹⁹

Hayatı

Doğum tarihi ve yeri bilinmemektedir. Arnavut asıllı Dukakin ailesinden geldiği için Dukakinzâde, geldiği yerin taşlık bir bölge olmasından dolayı da Taşlıcalı diye şöhret bulmuştur. Henüz delikanlılık çağında devşirme olarak yeniçeri Acemi oğlanları ocağına girdi. İlim ve sanata olan hevesi ile burada birçok şair ve nâsirle tanıştı. Askerlikte yayabaşılığa kadar yükseldi. Yavuz Sultan Selim'in Mısır ve Çaldıran seferlerine katıldı. Kanunî'nin cülûsundan itibaren edebî meclislerde şöhreti yayılmaya başladı. Kemalpaşazâde, Kadri Efendi gibi hocalardan ders aldı. Şehzâde Mustafa'nın katledilmesine yazdığı mersiye İzvornik Sancağı'na sürülmesiyle sonuçlandı. Orada Yahyalı Akıncılar Ocağı'na katıldı ve bir daha İstanbul'a dönmedi. Yahyâ Bey, hayatının son dönemini Gülşenî şeyhi Uryânî Mehmed Dede'ye intisâp edip kendini tamamen tasavvufa vererek geçirmiştir. Şairin muhtemelen 990 (1582) yılında vefat ettiği tahmin edilmektedir. Mezarı Sırbistan sınırları içinde İzvornik yakınlarındaki Lozniçe'dedir.

Edebî Kişiliği

Taşlıcalı Yahyâ, "sâhib-i seyf ü kalem" sıfatına layık bir asker şairdir. Askerliği sırasında hocaların ilim meclisinde, şairlerin ise edebî meclislerinde bulunarak kendini ilim, irfan ve şairlik bakımından güzel yetiştirmiştir. Şehzâde Mustafa mersiyesini kaleme alacak derecede gözü pek, cesur bir kişiliğe sahiptir. Hamse sahibi olan şair, gazel ve mesnevinin güçlü temsilcilerindedir. Gençlik yıllarında âşıkâne gazeller yazarken, Uryânî Mehmed Dede'ye bağlandıktan sonra daha çok rindâne, dinî-tasavvufî mahiyette şiirler yazmıştır. Kasidelerinde bir askerın coşkulu heyecanı ve gür sesi duyulur. Dili sade ve üslubu akıcıdır. Tezkireler, edebî kişiliği ve hamsesinden

¹⁹ **Bu bölüm yazılırken şu kaynaklardan istifâde edilmiştir:** Bayram Ali Kaya, "Taşlıcalı Yahyâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 40, İstanbul 2011, s. 156-157.; Nihat Öztoprak, Sebâhat Deniz vd., "Taşlıcalı Yahyâ", *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Metin Şerhi (14 - 16. Yüzyıllar)*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 477-478.

övgüyle bahsederler. Başta Hayâlî Bey olmak üzere Kandî, Rahmî, Sırrî gibi şairlere hiciv türünde kıt'alar yazmıştır. Mesnevilerinde kullandığı sade Türkçesi ve samimi dili diğer hamse şairlerine örnek olmuştur.

Eserleri

1. Divan: Divan üzerine tenkitli bir çalışma yapan Mehmed Çavuşoğlu, Yahyâ Bey'in divanını üç defa tertip ettiğini belirtir. Şairin sağlığında tamamladığı eserinde 1 dîbâce, 34 kaside, 515 gazel, 5 tercî'-bend, 5 muaşşer, 3 müseddes, 5 muhammes, 25 murabba, 3 tarih, İstanbul ve Edirne şehirlerine ait birer şehrengiz ve 20 kıt'a bulunmaktadır.

2. Şâh u Gedâ: İstanbul kütüphanelerinde 28 nüshası bulunan eser 2000 beyit civarında olup insanın mecâzî aşktan hakiki aşka yönelişini anlatır. Konu İstanbul'da geçer.

3. Gencîne-i Râz: Taşlıcalı Yahyâ'nın Hz. Peygamber'i rüyasında görmesi üzerine yazdığı eser; aşk, namaz, mecâzla hakikati arama, tevâzu, ilim, tembellik, kanaat, sabır, edep ve hayâ, gönül kırmak gibi konuların ele alındığı dinî hikâyelerden oluşmaktadır. 3051 beyitten oluşan eserin, İstanbul kütüphanelerinde tespit edilen 33 yazma nüshası vardır.

4. Yûsuf u Zeliha: Konusunu Kur'ân-ı Kerîm'deki Yûsuf sûresinden alan eser Kanunî'ye sunulmuştur. Mesnevinin Mehmed Çavuşoğlu tarafından hazırlanan tenkitli neşri 5179 beyittir.

5. Kitâb-ı Usûl: Eserin adı "Usûl-nâme" olarak da bilinir. Yahyâ Bey, on iki bölüm (makam) ve yedi kısımdan (şube) oluşan eserinde adalet, doğruluk, yiğitlik gibi ahlâkî kavramları ele alıp hikâyeye ve latîfelerle bunları açıklanmıştır. İstanbul kütüphanelerinde 10 yazma nüshası bulunan mesnevi 2000 beyit civarındadır.

6. Gülşen-i Envâr: Yahyâ Bey'in son mesnevisidir. Kanunî'ye sunulan eserde fasıl, aksam, mertebe başlıkları altında; padişahlık vasıfları, gafillerin terbiyesi, ehl-i sünnet, rüya tabirleri, evliya mertebeleri gibi değişik konular anlatılır. Şairin kendi hayatı ve şeyhiyle tanışmasını anlatması bakımından önemlidir. İstanbul kütüphanelerinde 17 yazma nüshası bulunan mesnevi 2000 beyit civarındadır.

ŞEYHÎ²⁰

Hayatı

Adı Yûsuf Sinâneddîn'dir. 1371-76? yılları arasında bir tarihte Kütahya'da dünyaya gelmiştir. Mesleğinden dolayı Hekîm Sinan olarak anılmıştır. Germiyan Beyi Süleyman Şah zamanında doğmuş, asıl şöhretini II. Yakup Bey döneminde kazanmıştır. Şeyhî, ilk eğitimine Kütahya'da başlamış olup şair Ahmedî'den dersler almıştır. Gençlik yıllarında Germiyan Beyi Süleyman Şah tarafından tahsil için İran'a gönderilmiştir. İran'daki eğitiminden donanımlı bir şekilde Kütahya'ya dönerken Ankara'da bulunan Hacı Bayram Veli'ye intisâp etmiştir. Şeyhî mahlasını alması da bu yüzdendir. Karaman seferi sırasında Çelebi Mehmed'in rahatsızlanan gözlerini Kütahya'dan gelerek tedavi etmiştir. Şeyhî'nin hizmetinden memnun kalan padişah da onu "reis-i etibbâ" yani başhekim olarak tayin etmiştir. Bir rivayete göre de kendisine Tokuzlu köyü tımar olarak verilmiştir. Şeyhî ömrünün sonuna Kütahya'da attarlık yapmıştır. 1431 yılı dolaylarında öldüğü belirtilen Şeyhî'nin mezarı Kütahya'da Yoncalı yolu üzerinde Çiftepınar köyündedir.

Edebi Kişiliği

Kaynaklarda "Hüsrev-i şu'arâ, pişterîn-i şu'arâ-yı Rûm, şeyhü'ş-şu'arâ, emlahu'ş- şu'arâ" gibi sıfatlarla anılan Şeyhî, klasik edebiyatın kurucu şairlerindedir. Klasik edebiyatın ilk büyük ustası olarak da görülür. Daha çok mesnevileri ile tanınan Şeyhî'nin dili oldukça akıcı, benzetme ve tasvirlerinde başarılıdır. Kasidelerinin nesib bölümlerinde canlı tasvirler dikkat çeker. Özellikle İran'da kaldığı yıllarda büyük şöhret sahibi olan Kemâl-i Hocendî, Selmân-ı Sâvecî ve Hâfız-ı Şirâzî gibi şairleri örnek almıştır. Şeyhî, Bâkî'ye kadar uzanan tarzın kurucusu, Ahmed Paşa ve Necâtî'nin öncüsü olarak kabul edilir.

²⁰ **Bu bölüm yazılırken şu kaynaklardan istifade edilmiştir:** Halit Bilekin, *Şeyhî Divânı (İnceleme - Tenkitli Metin - Dizin)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara 2003, s. XI-XLIII); Orhan Bilgin, "Şeyhî Hakkında Yeni Bilgiler", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı 7, İstanbul 1993, s. 123-139; Tuncay Bülbül "Şeyhî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014; Halûk İpekten, Mustafa İsen vd., "Şeyhî" *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 484.

Eserleri

1. Divan: Eserde 15 kaside, 2 terkîb-bend, 4 tercî‘-bend, 2 müstezâd, 1 mesnevi ve 202 gazel bulunmaktadır.

2. Hüsrev ü Şîrîn: Şeyhî’ye şöhret sağlayan önemli bir eserdir. Türk edebiyatında yazılmış Hüsrev ü Şîrînler arasında en başarılısı olarak kabul edilen mesnevi, 1421-29 yılları arasında yazılmış olup II. Murad’a sunulmuştur. Şeyhî, 6944 beyitten oluşan eserini tamamlamadan vefat etmiş, eserin sonundaki 1044 beyitlik kısım yeğeni Cemâlî ve Davud adlı Rûmî mahlaslı bir şair tarafından eklenmiştir.

3. Harnâme: 126 beyitlik küçük bir mesnevi olsa da konusu ve üslubuyla oldukça beğenilmiştir. *Hârname* adlı eserde yük taşımaktan bıkmış bir eşeğin semiz öküzlere imrenmesi sonucu başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

ZA‘FÎ

“*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*”²¹ adlı eserde bu mahlası taşıyan 6 şair bulunmaktadır. İncelediğimiz mecmuadaki şiirin hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir.

SABÂYÎ

“*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*”²² adlı eserde bu mahlası taşıyan 3 şair bulunmaktadır. İncelediğimiz mecmuadaki şiirin hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir.

MÜDÂMÎ

²¹ Halûk İpekten, Mustafa İsen vd., *a.g.e.*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 541-542.

²² Halûk İpekten, Mustafa İsen vd., *a.g.e.*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 398.

“Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü”²³ adlı eserde bu mahlası taşıyan 3 şair bulunmaktadır. İncelediğimiz mecmuadaki şiirin hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir.

AHMEDÎ²⁴

Hayatı

Asıl adı İbrahim olan Ahmedî'nin lakabı Tâceddin, babasının adı ise Hızır'dır. 1334/35 yıllarında Amasya şehrinde doğduğu tahmin edilmektedir. Eğitimi konusunda kaynaklarda birlik bulunmasa da Mısır'a gidip Şeyh Ekmelüddîn'in öğrencisi olduğu bilinmektedir. Pek çok ilme vâkıf olan Ahmedî, Anadolu'ya dönünce Aydınogullarından Ayas Bey'e intisap etmiştir. Bu sırada Ayas Bey'in oğlu Musa Bey'e Arapça, Farsça, sarf ve nahiv öğretmek amacıyla *Mirkatü'l-Edeb*, *Mizânü'l-Edeb* ve *Mi'yârü'l-Edeb* adlı eserleri yazmıştır. Ardından Germiyân Beyi Süleyman Şah'ın (1361-1387) hocası ve müşaviri olmuştur. II. Murad'ın (1421-1451) şehzadeliği sırasında ona hocalık yapmış olan Ahmedî'nin seksen yaşının üzerinde iken Amasya'da vefat ettiği bilinmektedir.

Edebi Kişiliği

Klâsik edebiyatın kuruluş döneminde eser veren ve üretken bir şair olan Ahmedî, bu edebiyatın temellerini atan şairlerden biridir. Şiiri daha çok İran şiirini takip ederek gelişmiştir. Buna rağmen Türk kültürünü, deyim ve atasözlerini halk söyleyişlerini şiirine aktarmayı başarmıştır. İlk dönem şairi olmasına rağmen kimi şiirlerinde dilin ağırlaştığı görülür. Pek çok şiirinde dinî konulara ve tasavvufa yer vermiştir. Şiirlerinde harf ve kelime oyunları ile cinastan çokça yararlanmıştır.

Eserleri

²³ Halûk İpekten, Mustafa İsen vd., *a.g.e.*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 306-307.

²⁴ **Bu bölüm yazılırken şu kaynaktan istifade edilmiştir:** Nihat Öztoprak, Sebahat Deniz vd., “Ahmedî”, *a.g.e.*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 77-78.

1. Divan: Şairin sanat bakımından en önemli eseridir. *Divan*'ında 74 kaside, 2 tercî'-bend, 7 terkîb-bend, 1 muhammes ve 750 gazel bulunmaktadır.

2. İskendernâme: Türk edebiyatında İskendernâme geleneğinin bilinen ilk örneği Ahmedî'nin İskendernâme'sidir. Ahmedî, mesnevisini İranlı şair olan Nizâmî'nin (ö. 1214?) aynı adlı eserine nazire olarak yazmıştır. 1390 yılında yazılan eser, Emir Süleyman'a sunulmuştur. 8754 beyitlik eserde Büyük İskender'in yaşamı ve mücadeleleri anlatılır.

3. Cemşîd ü Hurşîd: 1403 yılında tamamlanan eser aruzun "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün kalıbıyla yazılmıştır. 4745 beyitten oluşan mesnevi, İranlı şair olan Selmân-ı Sâvecî'nin (ö. 1376) aynı adlı eserinin tercümesidir.

4. Tervîhü'l-Ervâh: Ahmedî'nin tıbbâ dair 10.010 beyitlik manzum eseridir.

5. Mirkatü'l-Edeb: 816 beyitlik Arapça-Farsça manzum bir sözlüktür.

Ahmedî'nin tüm bunların dışında *Mîzânü'l-Edeb*, *Mi'yârü'l-Edeb*, *Bedâyi'ü's-Sihr fî Sanâyi'i 'Ş-Şi'r* adlı Farsça eserleri bulunmaktadır.

MÜRŞİDÎ

"*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*" adlı eserde bu mahlası taşıyan şair bulunmamaktadır.

DEDE ÖMER RÛŞENÎ²⁵

Hayatı

Asıl adı Ömer, lakabı Dede, künyesi Ali ibnü binti Umur Bey'dir. Daha çok şiirlerinde kullandığı Rûşenî mahlasıyla tanınmaktadır. Yetişmesinde ve tasavvufa intisabında önemli rolü bulunan ve Monlâ-yı Rûmî olarak tanınan ağabeyi Alâeddin Ali Anadolu'daki ilk Halvetî meşâyihinin önde gelenlerinden biridir. Bundan dolayı Rûşenî'nin ilmî ve tasavvufî yönden tanınmış bir aile muhiti içinde yetiştiğini söylemek mümkündür.

²⁵ Bu bölüm yazılırken şu kaynaktan istifâde edilmiştir: Mustafa İsmet Uzun, "Dede Ömer Rûşenî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul 1994, s. 81-83.

Rûşenî, devrin büyük mutasavvıflarından, Halvetiyye tarikatının pîr-i sâniyi kabul edilen Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'nin (ö. 868/1463-64) yanına Bakü'ye giderek ona intisap etti. Kısa bir süre sonra Şîrvânî'nin halifesi oldu ve Anadolu'da irşâdla görevlendirildi. Akkoyunlular'dan Uzun Hasan'ın, Karakoyunlular'ı yenerek Tebriz'i başşehir edinmesinin (872/1467) ardından İbrâhim Gülşenî'yi göndererek kendisini davet etmesi üzerine Tebriz'e gitti ve sultanın hanımı Selçuk Hatun'un kendisi için yaptırdığı dergâha yerleşti. Rûşenî, Uzun Hasan'ın sarayında her cuma günü âlim ve sanatkârlarla yapılan toplantılarda daima en büyük saygıyı gören bir şeyh olmuştur. Tebriz'de 892 (1487) yılında ise vefat etti ve tekkesinin hazîresindeki türbeye defnedildi.

Edebi Kişiliği

Rûşenî'nin divanında yer alan şiirleri, onun kuvvetli bir divan şairi olduğunu göstermektedir. Dinî-tasavvufî konuları ise Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden hareketle didaktik tarzda yazdığı telif-tercüme mesnevilerinde ele almıştır. Eski Anadolu Türkçesi ile Âzerî Türkçesi özelliklerinin iç içe bulunduğu şiirlerinde açık ve nükteli bir anlatım, didaktik fakat samimi bir eda hâkimdir. Rûşenî'nin şiirleri arasında münâcâtları ile na'plarının ayrı bir yeri vardır.

Eserleri

1. Divan: Türkiye'de ve Türkiye dışındaki pek çok kütüphanede mevcut yetmişden fazla nüshasında bazı küçük değişikliklerle birlikte birkaç münâcât, beş na't, beş tercî'-bend, dört terkîb-bend, doksan kadar gazel, yüzden fazla tuyuğ, rubâî ve beyit bulunmaktadır.

2. Çobannâme: Yazılış sebebinin belirtildiği Farsça mensur bir mukaddime ile başlayan eser, *Mesnevî*'deki "Mûsâ ile Çoban" adlı kıssanın Rûşenî tarafından yapılmış genişçe bir tercümesidir. Yaklaşık 1000 beyit kadar olup yirmi beş bölümden oluşmaktadır.

3. Miskinliknâme: *Miskinnâme* diye de anılan bu didaktik manzume, Rûşenî'nin mesnevileri içinde tamamıyla telif bir eser olması yanında onun tasavvufî anlayışını ortaya koyması bakımından da önem taşımaktadır. 889 (1484) yılında

tamamlanan eser, 100 beyti münâcâttan ibaret 128 beyitlik bir girişten sonra başlamakta, çoğunlukla “hikâyet” başlığı altında otuz dört bölümden meydana gelmektedir.

4. Neynâme: Konusunu *Messnevi*'nin ilk on sekiz beytinden alan, aynı vezinde yazılmış bir tercüme ve şerh mahiyetindeki eser 1028 beyittir.

5. Kalemnâme: Bu mesnevi, yazmalarına göre değişmekle beraber yaklaşık 250 beyit hacminindedir. İlk 100 beytinde kalemden bahsedilmekte, geri kalan beyitlerinde bazı hikâyelerle tasavvufî yorumlar yer almaktadır.

HAYRETÎ²⁶

Hayatı

Vardar Yenicesi'nde doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Adı Mehmet'tir. Kaynaklarda Mehmed Şah, Mehmet Çelebi ve Baba Hayretî olarak da geçmektedir. Hayatı ve ailesi hakkında fazla bilgi yoktur. Zamanın tanınmış Mevlevî şeyhi Yûsuf-ı Sîne-çâk (ö.1546)'ın kardeşidir.

Hayretî, mizacına uygun olduğu için şiir, mûsikî ve güzel sanatların mekânı olan Gülşenî tarikatına meyletmış ve Şeyh İbrahim Gülşenî'ye intisâp etmiştir. Daha sonraları Rumeli abdalları arasına karışarak Bektaşiliğe yöneldi. Tezkireci Sehî Bey ve Âşık Çelebi'ye göre Hayretî ömrünün sonuna kadar Rumeli Akıncı Ocakları'nda sipahî olarak yaşamıştır. Hayretî, bir ara İstanbul'a gelmiş, şiirleriyle İbrahim Paşa'nın dikkatini çekmiştir. Hayatının son yıllarında gözleri görmez olan Hayretî, 1534-35 yılında Vardar Yenicesi'nde ölmüştür. Aşağıdaki beyti de bu dönemde yazmış olmalıdır:

Ağlama ger ten gözi görmezse de ey Hayretî

İdebildünse eğer cân çeşmini bînâ-yı ışk

²⁶ **Bu bölüm yazılırken şu kaynaklardan istifâde edilmiştir:** Mehmed Çavuşoğlu - M. Ali Tanyeri, *Hayretî Dîvan (Tenkidli Basım)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1981, s. X-XVII.; Mustafa Tatcı, “Hayretî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, İstanbul 1998, s. 61-62.

Edebî Kişiliği

Hayretî hakkında Sehî Bey, Latîfi, Ahdî, Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi tezkirelerinde övücü sözler sarf etmişlerdir. Sehî Bey: Âşıkane sözleri ve hoş gidici gazelleri olduğunu; Latîfi: Halkın zevkine uygun, anlaşılması kolay, âşıkane ve sade şiirleri olduğunu, halk arasında şiirleriyle ün saldıgını; Ahdî: Şiirin her türüsünde kudretli olduğunu, tasavvuf ıstılahlarını kullanmakta mahir olduğunu belirtir. Hayretî'nin şiirleri sanat endişesi güdülmeden, saf dil ve samimiyetle söylenmiştir. Okuyucuyu etkisi altına alan manevî bir tesiri vardır.

Eserleri

1. Divan: XVI. yüzyılın geniş hacimli mürettep divanlarından biridir. Divan, klasik tertibe uygun olarak tevhid ve na'la başlar. Divanda 21 kaside, 35 musammat, 1 müstezad, 487 gazel ve 7 kıt'a bulunmaktadır.

2. Belgrad Şehrengizi: 261 beyitlik bir eserdir.

3. Yenice Şehrengizi: 73 beyitten oluşur. Her iki şehrengizde de şehirlerin özellikleri ve sosyal yaşayış bakımından fazla bilgi yoktur.

USÛLÎ²⁷

Hayatı

Gerçek adı Abdullah olan Usûlî, bugün Yunanistan sınırları içinde bulunan Yenice-i Vardar'da doğdu. Bazı kaynaklara göre öğrenimini tamamlamasının ardından ilmiye mesleğine girmek üzereyken tasavvufa yöneldi. Bir süre sonra İbrâhim Gülşenî'ye bağlanmak için Mısır'a gitti ve ona intisap etti. Şeyhi 1534 yılında vefat edince Yenice-i Vardar'a döndü. Ömrünün geri kalan kısmını Gülşenîliği Rumeli'de yaymakla geçirdi; bir yandan da akıncı beylerine musâhiplik yapıyordu. Evrenosoğlu Abdi Bey'den yardım görerek onunla bazı Rumeli şehirlerini dolaştı ve doğduğu şehirde vefat etti.

²⁷ Bu bölüm yazılırken şu kaynaklardan istifade edilmiştir: Mustafa İsen, *Usûlî Divânı (İnceleme - Tenkitli Metin - Tıpkıbasım)*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020, s. 17-59.; Bayram Ali Kaya, "Usûlî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 42, İstanbul 2012, s. 213-214.

Edebi Kişiliği

Usûlî divan edebiyatının estetik zevkine bağlı, özellikle bazı şiirlerinde düşüncelerini duygu planına yükselterek şiirle mesajı bir araya getirmeyi başarmış mutasavvıf şairlerden biridir. Onun şöhretini sağlayan asıl manzumeleri gazelleridir. Genellikle ilâhî aşkın işlendiği, sade bir üslûbun kullanıldığı, basit teşbihler, mecazlar ve tasavvufî sembollerle süslenen bu şiirleri asıl güçlü kılan etken ise şairin duygularını büyük bir içtenlikle ifade etmiş olmalarıdır. Aruzla kaleme aldığı şiirlerinde bile konuşma diline yakın bir dil kullanan ve oldukça başarılı bir üslûba sahip olan Usûlî'nin hece ile yazdığı şiirlerde dili daha sade ve akıcıdır, âdeta Yûnus Emre'yi hatırlatmaktadır.

Eserleri

1. Divan: Mustafa İsen tarafından hazırlanan tenkitli neşrinde (Ankara 1990) 1 mi'râciyye, 3 münâcât, 1 şehrengiz, 4 kaside, 10 musammat, 147 gazel ve 4 kıt'a bulunmaktadır.

2. Manzum Hadis Tercümesi: Usûlî hadisleri kıt'alar şeklinde tercüme etmiş ve yaygın uygulamanın aksine "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" veznini kullanmıştır. Bu arada hadislerle ilgili kısa şerhlere de yer vermiştir.

3. Yenice Şehrengizi: Mustafa İsen'in hazırladığı tenkitli neşir 191 beyitten oluşur ve bir münâcâtla başlar. Şehrin ahâlisine dair bilgi veren şair, Yenice-i Vardar'ın askerler, beyler ve bilginlerle dolu, halkının anlayışlı, olgun, bilgili ve hüner ehli olduğundan, güzellerinin verdiği ilhamla sürekli şiir söylenip gazel okunduğundan bahseder ve bir girizgâhla Yenice şehrinin güzellerinin tasvirine geçer. Şehrengiz dokuz beyitlik bir hâtîme ile sona ermektedir.

ZÂTÎ²⁸

Hayatı

²⁸ Bu bölüm yazılırken şu kaynaklardan istifâde edilmiştir: Nihat Öztoprak, Sebahat Deniz vd., "Zâtî", *a.g.e.*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 381-382.; Halûk İpekten, Mustafa İsen vd., *a.g.e.*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 546-547.

1471 yılında Balıkesir’de doğan şairin asıl adının İvaz veya Satılmış, mahlasının da Satı’dan geldiği kayıtlıdır. Bir süre baba mesleği olan çizmecilik yapmıştır. Zâtî’nin düzenli bir eğitim almadığı, çok az Farsça bildiği, şiirde ilerlemek için sarf, nahiv öğrenmeye çalıştığı, Müneccimzâde’den remil kaidelerini öğrendiği bilinmektedir.

II. Bayezid’in (1481-1512) döneminde İstanbul’a gelmiş ve kısa sürede şiirleriyle İstanbul’daki şiir çevrelerinin dikkatini çekmiştir. Hadım Ali Paşa’nın divan kâtibi olan Mesîhî (ö. 1512) ile tanışmış, Ali Paşa vasıtasıyla padişaha kasideler sunmuş ve devrin devlet adamları ile aynı mecliste bulunma imkanı bulmuştur. II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim (1512-1520) ve Kanuni Sultan Süleyman’dan (1520-1566) ilgi görmüş, bu yıllarda rahat sayılabilecek bir hayat sürmüştür. II. Bayezid döneminde kendisine verilmesi düşünülen mansıba sağırlığı engel olmuştur. İstanbul dışındaki tevliyetleri de kendisi kabul etmemiştir. Yavuz Sultan Selim’in tahta çıkışını tebrik için yazdığı kaside karşılığı verilen salyâne (yıllık), 1535 yılında vezir Ayas Paşa tarafından kesilmiştir. 1546 yılında vefat eden şairin hayatının son yılları bu nedenle sıkıntı içinde geçmiştir.

Edebi Kişiliği

XVI. yüzyılda genç şairler için usta sayılan Zâtî’den tezkireler övgüyle söz eder. Halvetî olan şairin şiirlerinde tasavvuf görülmez. Zâtî, âşıkâne ve rindâne şiirler yazmıştır. Şiirleri Ahmed Paşa, Necâtî ve Bâkî arasında bir köprü sayılabilir. Şiirlerinde sıklıkla atasözü, deyim ve halk söyleyişlerine yer vermiştir.

Eserleri

1. Divan: Yayımlanan *Zâtî Divanı*’nda 1825 gazel yer alırken gazel dışındaki diğer şiirleri ile ilgili yapılan yayında 48 kaside, 4 tercî‘-bend, 28 murabba, 1 muhammes, 50 kıt‘a ve 5 müfred yer almaktadır. *Divan*, Zâtî tarafından tertip edilmiş ve Kanuni Sultan Süleyman’ın oğlu Şehzade Mehmed’e sunulmuştur.

2. Şem‘ü Pervâne: 1534 yılında aruzun “mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün” kalıbı ile yazılan eser 3937 beyittir.

3. Edirne Şehrengizi: 1512 yılında yazılan 167 beyitlik eser, aruzun “mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün” kalıbı ile kaleme alınmıştır.

4. Letâîf: Eserin birinci Zâtî ve döneminin edebî ve tarihî şahsiyetleri arasında geçen konuşma ve Zâtî'nin onlara verdiği nükteli cevaplar yer alır. İkinci bölümde ise dönemin meslek ve sanat erbabının birer cümleyle ve mizahî tarzda tanıtımları yer almaktadır.

5. Mektup: Mekke’de bulunan Gazalî Deli Birader’in İstanbul’un, padişahın ve diğer dostlarının durumunu sorduğu manzum mizahî mektuba aynı üslupla verilen cevaplardan oluşmaktadır.

YÛNUS EMRE²⁹

Hayatı

Yûnus Emre’nin hayatı ve şahsiyeti hakkında pek fazla bir şey bulunmamaktadır. Tarihi belgelerin yetersiz oluşu, şairin doğum tarihi ve yeri, tarikatı, yaşadığı çevre, şiirleri ve vefat tarihiyle mezarı konusunda çeşitli fikirlerin atılmasına sebep olmuştur. İbrahim Hakkı, 1779 yılında Erzurum’a bağlı Tuzcu köyünde Yunus ve TapdukEmrelere atfolunan mezar üzerine H. 797/M. 1394-5 tarihini taşıyan bir kitabe diktirerek şairin Yıldırım Bâyezîd devrine eriştiğini bildiren kaynaklara inandığını göstermiştir.

Yûnus Emre’nin ailesi hakkında pek bilgi bulunmamaktadır. Evlenip evlenmediği ya da çocuklarının olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Yûnus Emre’nin tarikatı da kesin olarak bilinmemektedir. Bazı araştırmacılar, tarikat pîrlerini Horasan’a bağlamakta, bazıları Nakşî, Halvetî, Mevlevî veya Kâdirî tarikatlarına mensuptur şeklinde hükümler vermektedirler. Üzerinde en fazla durulan tarikat ise Mevlevîlik ve Bektaşîlik olmuştur; ancak Timurtaş ve Gölpınarlı Yûnus’un, Hacı Bektaş ve Ahmet Yesevî ile bir alakasının olmadığını hükmeder. Genel olarak hayatı, ölümü, mezarı, tarikatı ve aile hayatı gibi konuların tamamında yargıya varmak güçtür.

²⁹ **Bu bölüm yazılırken şu kaynaklardan istifade edilmiştir:** Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre Divân ve Risâletü'n-Nushiyye*, Sahaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2005, s. 13-56; Gencel Altunsarı, *Yunus Emre Divanı'nın Şekil Yönünden İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2004, s. 1-8.

Edebi Kişiliği

Yûnus Emre, XIII. Yüzyılda Anadolu sahasında Oğuz Türklerinin konuşup yazdığı yazı dilinin en önemli temsilcisidir. Türkiye Türkçesi'nin tarihî devresinin ilk safhasını teşkil eden ve Eski Anadolu Türkçesi adı verilen bu şivenin meydana gelmesinde Yunus Emre önemli rol oynamıştır. Yûnus'un kullandığı dil sadedir. O devrin Türkçesinde var olan ve halk tarafından da anlaşılan Arapça ve Farsça kelimeleri de kullanmıştır. Aynı şekilde kullandığı kelime ve ifade kalıpları, mecaz ve istilahlar, Türkçe'nin edebîleşmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Eserleri

1. Risâletü'n- Nushiyye: Mesnevi şeklinde yazılmış tasavvufî bir nasihatnamedir. Risâletü'n-Nushiyye , belli bir plana göre yazılmakla birlikte eserin üslûbu, Yûnus'un ilahîlerine göre daha az şiiriyet taşır. Teşhis sanatının uygulandığı bu eser didaktiktir.

2. Divan: Yûnus Emre'nin ikinci ve en önemli eseri, daha hayattayken tanınan Dîvânî'dır. Yûnus Emre Divanı, günümüz harfleriyle ilk defa Burhan Toprak tarafından yayımlanmıştır. Bu neşirde tespit edilen 1250 ilâhîden 350 kadarının Bizim Yunus'a ait olduğu belirtilmektedir.

HALÎLÎ

“*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*”³⁰ adlı eserde bu mahlası taşıyan 4 şair bulunmaktadır. İncelediğimiz mecmuadaki şiirin hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir.

FERÎDÛN

“*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*”³¹ adlı eserde bu mahlası taşıyan 3 şair bulunmaktadır. İncelediğimiz mecmuadaki şiirin hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir.

³⁰ Halûk İpekten, Mustafa İsen vd., *a.g.e.*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 175-176.

³¹ Halûk İpekten, Mustafa İsen vd., *a.g.e.*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 140.

ŞEYDÂ

“*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*”³² adlı eserde bu mahlası taşıyan 5 şair bulunmaktadır. İncelediğimiz mecmuadaki şiirin hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir.

HİLÂLÎ

“*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*”³³ adlı eserde bu mahlası taşıyan 2 şair bulunmaktadır. İncelediğimiz mecmuadaki şiirin hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir.

HAYÂLÎ³⁴

Hayatı

Asıl adı Mehmed olan Hayâlî geç evlenmesi dolayısıyla “Bekar Memi” lakabıyla da anılmıştır. Doğum yeri Vardar Yenicesi’dir. Doğum tarihi belli olmamakla birlikte XV. yüzyılın sonlarında bir tarihte doğmuş olması kuvvetle muhtemeldir. İyi bir medrese tahsili göremeyen şair, Âşık Çelebi’nin ifadesine göre küçük yaşlardan itibaren özellikle Sa’dî’nin (ö.1292) *Gülistan ve Bostan* adlı eserlerini okuyarak kendini yetiştirmiş ve şiirler yazmaya başlamıştır. Şiirleriyle Defterdar İskender Çelebi (ö. 1535) ve Sadrazam İbrahim Paşa’nın (ö. 1536) beğenisini kazanmıştır. Hayâlî, sunduğu kasidelerle Kanunî Sultan Süleyman’ın takdirini kazanmış, Rodos ve Irak seferlerinde onun musâhipliğini yapmıştır. Irak seferi sırasında Fuzûlî (ö.1556) ile görüştüğü rivayet edilmektedir. Bu dönemde yazdığı kasideler dolayısıyla aldığı ihsanlar sayesinde oldukça rahat bir hayat süren şair; İskender Çelebi ve İbrahim Paşa’nın art arda idam edilmeleriyle hâmîsiz kalmış, devrin sadrazamı Rüstem Paşa’nın (ö. 1561) kendisinden hazzetmemesi sebebiyle saray çevresinden eski ilgiyi görememiş ve maddî sıkıntıya düşmüştür. Bunun üzerine

³² Halûk İpekten, Mustafa İsen vd., *a.g.e.*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 481-482.

³³ Halûk İpekten, Mustafa İsen vd., *a.g.e.*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 209.

³⁴ **Bu bölüm yazılırken şu kaynaklardan istifade edilmiştir:** Volkan Karagözlü “Hayâlî Bey”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014; Cemal Kurnaz, “Hayâlî Bey” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, İstanbul 1998, s. 5-7.

Kanuni'den sancak beyliği görevi isteyip İstanbul'dan ayrılmıştır. Ömrünün son yıllarını İstanbul dışında geçiren Hayâlî, 1557 yılında Edirne'de vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.

Edebî Kişiliği

Devrinin büyük şairlerinden olan Hayâlî yaşadığı dönemde büyük takdir görmüş ve “sultânü’ş-şuarâ”, “Hayâlî-i meşhûr” gibi ifadelerle anılmıştır. Bu durum gerek çağdaşı olduğu gerekse kendisinden sonra gelen pek çok şairi etkilemesine sebep olmuştur. Canlı ve güçlü bir söyleyişle kaleme alınmış kasideleri de olan Hayâlî'nin edebî kudretini ortaya koyan asıl şiirleri gazelleridir. Şiirlerini ince hayallerle süsleyerek Hayâlî mahlasının hakkını veren şair; Necâtî'nin (ö. 1509) yolundan giderek şiirlerinde pek çok atasözü ve deyim yer vermiştir. Öte yandan Usûlî (ö. 1538/39) ve Hayretî'den (ö. 1534) etkilendiği de anlaşılmaktadır. Bir dönem Kalenderî olan Hayâlî'nin şiirlerinde tasavvufî unsurlara yapılan telmihlere sıklıkla tesadüf edilir. Dile hâkimiyeti üst seviyede olan şiirlerinde Rumeli Türkçesinin tesiri görülen Hayâlî; coşkulu, orijinal benzetme ve renkli hayallerle şekillendirilmiş akıcı bir üsluba sahiptir.

Eseri

Divan: Hayâlî'nin bilinen tek eseridir. *Divan*'da 25 kaside, 8 musammat, 1 terkîb-bend, 5 muhtelif manzume, 688 gazel, 33 kıt'a bulunmaktadır.

HÂMİDÎ

“*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*”³⁵ adlı eserde bu mahlası taşıyan 2 şair bulunmaktadır. İncelediğimiz mecmuadaki şiirin hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir.

BÂKÎ³⁶

³⁵ Halûk İpekten, Mustafa İsen vd., *a.g.e.*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 182-183.

³⁶ **Bu bölüm yazılırken şu kaynaklardan istifade edilmiştir:** Nihat Öztoprak, Sebahat Deniz vd., “Bâkî”, *a.g.e.*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 77-78.

Hayatı

Adı Mahmud Abdülbâkî'dir. 1526/27 yılında İstanbul'da doğmuştur. Fatih Camii'nin müezzinlerinden Mehmed Efendi'nin oğludur. Bâkî hayatının ilk kırk yılını Kanûnî döneminde yaşamıştır. İyi bir medrese eğitimi gören Bâkî, Kadızâde Şemseddin Ahmed gibi devrin tanınmış âlimlerinden dersler alarak yetişmiştir. Genç yaşlarında şiire başladı. Bu arada dönemin büyük şairlerinden Zâtî'nin Bayezid Camii avlusundaki ayakkabıcı/remilci dükkanına gidiyor, şiirlerini gösteriyor, onun eleştirileriyle kendini geliştiriyordu. Kanûnî'ye ilk kasidesini 1555 yılında onun Nahcivan seferinden dönüşünde sundu. 1579 yılının başlarında Mekke kadısı, 1584 Ramazanında İstanbul kadısı oldu. Bâkî asıl arzu ettiği idari hayatının son mertebesi olan şeyhülislâmlığa kavuşmadan 1008/1600 tarihinde bâkîlik âlemine göçmüş, Edirnekapı dışındaki Eyüp yolu üzerinde defnedilmiştir.

Edebi Kişiliği

Bâkî daha 19 yaşlarında şiirleriyle İstanbul'da meşhur olmaya başlamıştır. Türkçeyi geliştirmiş kudretli bir şair olarak kabul edilir. Dili İstanbul Türkçesinin en güzel örneklerindedir. Aruz veznini mükemmel kullanmıştır. Şiirlerine bir ses ve musiki kazandırırken, Türkçeyi hiç zorlamamıştır. Bâkî, kaside ve gazel şairidir.

Eserleri

1. Divan: Bâkî'nin en önemli eseridir. İçinde 27 kaside, 9 mussammat, 548 gazel, 21 kıt'a, 31 matla ve beşi beyit olmak üzere 20 Farsça şiiri vardır.

2. Me'âlimü'l-Yakîn fi Sîreti Seyyidi'l-Mürselîn: Sokullu Mehmed Paşa'nın emriyle Arapça aslından Türkçeye mensur olarak çevrilmiştir.

3. Fezâ'il-i Cihâd: İbrahim bin Ahmed'in Arapça eserinden Türkçeye çevrilmiş 1567 yılında tamamlanarak Sokullu Mehmed Paşa'ya sunulmuştur.

4. Fezâ'il-i Mekke: Mekke kadılığı sırasında 1579 yılında tamamladığı eseridir.

5. Terceme-i Hadîs-i Erba'în: Şimdiye kadar nüshası bulunamamıştır.

SİNÂNÎ

“*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*” adlı eserde bu mahlası taşıyan herhangi bir şair bulunamamıştır.

ULVÎ³⁷

Hayatı

İstanbul’da dünyaya geldiği bilinen Ulvî’nin doğum tarihi hakkında bir bilgi yoktur. 1585 yılında İstanbul’da yaşama veda etti. Asıl adı Mehmet Ulvî olan şair, Terzizade adıyla ünlenmiştir. Medrese eğitimi görerek ilmiye sınıfına geçti. Muallimzade’nin Manisa müftülüğü sırasında danışmendi oldu. Daha sonra Manisa valisi Şehzade Selim’e bağlandı ve şehzadenin defterdarı olan Durak Çelebi’nin adamları arasına girdi. 1565’te Durak Çelebi, Kanuni Sultan Süleyman’ın emri ile öldürülünce yazdığı mersiye’nin dillerde dolaşması üzerine katline ferman çıktıysa da, uzun süre saklanarak canını kurtardı. Ulvî, II. Selim’in tahta çıkmasıyla da ortaya çıktı.

Edebi Kişiliği

Ulvî, XVI. yüzyılın sözü edilmesi gereken şairlerinden biridir. Aşıkane şiirler kaleme almış, Necati’nin yolunu benimseyerek deyimler ve atasözleri ile yüklü kendine özgü bir şiir dili kurmuştur. Necati’nin deyimli edası, Zati’nin mazmunlu anlatımı, Hayali’nin zarif ve lirik tarafı Ulvî’de bir araya gelmiş gibidir. Fakat bütün bu özellikleri kendine mahsus bir şahsiyet haline getirmiş ve daha da tekamül ettirerek Baki’ye doğru ilerlemiştir.

Eserleri

³⁷ Bu bölüm yazılırken şu kaynaktan istifade edilmiştir: Mustafa İsen, “Klâsik Kültürden İki İlginç Portre Turak Çelebi ve Ulvî”, *Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara 2020.

1. Divan: Divan'ının nüshaları içinde de bulunan Şehrengiz'i Manisa ile ilgilidir.

MUHAMMED

“*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*” adlı eserde bu mahlası taşıyan herhangi bir şair bulunamamıştır.

2.1.3.3. Şiirlerin Bazı Muhteva Hususiyetleri

İncelediğimiz Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 554 numaralı şiir mecmuasının sayfa 78-156 aralığında yer alan şiirler, muhteva hususiyetleri bakımından bu başlık altında incelenmiştir. Belirtilen sayfalar arasında bulunan şiirlerde; dönemin düşünce ve yaşam anlayışı, toplumsal değişmeler, edebiyat ve kültür hayatına dair birçok anlam bulunmaktadır. Konu başlıklarına göre beyitlerden örnekler vererek aktarmaya çalıştığımız hususlar şu şekildedir:

2.1.3.3.1. Nasihatler

Nasihat kelimesi Arapça bir kelime olup sözlüklerde “öğüt, nush, pend, mev'ize”³⁸; “ibret verici ders, tavsiye, ihtar”³⁹; “doğru yola, iyiye, güzele sevk etmek için yapılan konuşma, akıl öğretme, yol gösterme, âşık edebiyatında öğretici ve öğüt verici şiir türü”⁴⁰ gibi anlamlarla karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda bu konuyu ihtivâ eden örnekler üç ana başlık altında incelenmiştir:

2.1.3.3.1.1. Din ve Tasavvuf Konulu Nasihatler

Çalışmamız içerisinde yer alan nasihat konulu şiirlerin büyük bir bölümünü dinî ve tasavvufî konular teşkil etmektedir. Din ve tasavvuf konularında nasihat eden beyitler, İslâm'ın emir ve yasaklarına riâyet etmede kusursuz olmayı ve tasavvufî olarak da zühd ve takvâyı ön planda tutmayı, hevâ ve hevese uymamayı, nefsin arzularını terk edip gaflette olmamayı tavsiye eder.

³⁸ Şemseddin Samî, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, s. 1462; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1995, s. 808.

³⁹ *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat* (hzl.: Abdullah Yeğin, Abdülkadir Badıllı vd.), TÜRDAY Yayınları, C 2, İstanbul 1978, s. 1188.

⁴⁰ D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara 2001, s. 990.

Şair, dış güzelliğin aldatıcı ve geçici olduğunu dile getirdiği şiirinde esas meselenin “iç güzellik” olduğuna vurgu yapar. Ona göre insan, hiçbir zaman “sûret-perest” olmamalı yani dış görünüşe itibâr etmemelidir:

Bakma cemâl-i dilbere şûret-perest olup
Âyîne içre şûrete ne i'tibâr ola (Yahyâ, TC. 1/IV-3)

Cihan bir deniz, insanın bedeni ise o denizdeki âdetâ bir kayık gibidir. İnsan, nefesine yenik düşerek arzularına kapılmamalı yani cihân denizinde bâdbân (yelken) gibi gezmemelidir:

Baħr-i cihânda zevrağ-ı cism ile dâyimâ
Gezme hevâña tâbi' olup bâdbân gibi (Yahyâ, TC. 1/III-2)

Satranç terimlerinin tasavvuf, aşk, insan ve ölümle alakalı hususlar açısından yorumlanmaya oldukça elverişli bir yapısı vardır. Aşağıda yer alan beyitte ise şair, dünya hayatını satranç oyununa benzetmiştir. Fil olarak düşünülen felek, bir gün can şahını tehdit edecektir. Dünyada Allah'a yönelmeyen yani himmet atını ortaya sürüp hamle yapmayan kişi ise oyunun sonunda şah-mat olup yenilecektir. Bu sebeple oyun bitmeden gereken yapılmalıdır:

'Arşadan kiş dimesden cân şehine pîl-i felek
Süregör himmet atın yoksa olursın şeh mât (Usûlî, G. 119/3)

Tasavvufî edebiyatta aşk, mâsivâyı terk ederek tüm benliğini yalnızca Rahmân'a teslim etmektir. Aşağıda yer alan bentte şair, fânî olan bu dünyadan el çekerek bâkî olanın âhiret olduğuna ve sûrete gönül vermeyenlerin ancak bu mananın özünü tamamlayabildiklerine vurgu yapmaktadır. Böylelikle gönlün sınırlarını tek tek dile getirmektedir:

El çeküp dünyâyı fâniden teberrâ eyledük
Cân u dilden dergeh-i Hâkka tevellâ eyledük
Şûrete dil virmeyüp tekmi̇l-i ma'nâ eyledük
Toludur dil cür'a anı gelsün esrâr isteyen (Za'fi, Murab. 3/III)

Avâm kelimesini “inanç ve ibadetleri genellikle taklide dayanan, dinin şekil ve merasimlerinin ötesine geçemeyenler için kullanılan bir tasavvuf terimi” şeklinde tanımlayabiliriz. Bu kişilerin dinî faaliyetlerinde temel motif, ruhî yücelme yerine cennet ümidi ve cehennem korkusu gibi hissî talep ve kaygılardır.⁴¹ Aşağıda yer alan beyitte avâm ile kavga etmenin insana bir şey kazandırmadığı bunun yerine kişinin daima nefsiyle mücadele içinde olması gerektiği nasihat edilmektedir:

Ceng ü cidâl ü ‘arbede etme ‘avâm ile

Sa’y eyle şimdi düşmen-i nefis ile kıl cihād (Yahyâ, TC. 1/I-4)

2.1.3.3.1.2. Ahlâk Konulu Nasihatler

Ahlâk kavramı genel olarak “insanın iyi ya da kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevî nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya konan iradeli davranışlar bütünü; bunlarla ilgili ilim dalı”⁴² olarak tanımlanmaktadır. İnsanın en önemli özelliklerinden biri şüphesiz ahlâk sahibi olmasıdır. İslâm dini de inanan insanın ahlâklı olması gerektiğini savunur.

Harf-i elif gibi yüri var harf-i vâhid ol

Halk ortasında kalma hemîşe niteki lâm (Yahyâ, TC. 1/I-2)

Yukarıda yer alan beyit, elif ve lâm-elif harflerinin temsil ettiği doğruluk ve eğrilik konuları üzerine kurulmuştur. Doğruluk kelimesi dürüstlük, sadâkat ve riyakârlık etmeme gibi birçok niteliği bünyesinde ihtivâ eder. Şairin insanlara doğruluk üzere olmayı öğütlediği mısralarda, doğruluktan uzak olanlar lâm harfi ile özdeşleştirilmiştir.

Fakr ile Kâf-ı kanâ’atda yüri ‘Ankâ ol

Hânına düşme mekesler gibi her mübtezelün (Yahyâ, G. 80/3)

“Kâf dağındaki Ankâ kuşu gibi kanaat et, fakirlikle yetinmeyi bil. Her değersiz (alçağın) sofrasına sinekler gibi düşme.”

⁴¹ Süleyman Uludağ, “Avam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 105.

⁴² Mustafa Çağrıncı, “Ahlâk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1989, s. 1.

Ankâ kuşu, Kâf dağında yaşadığı varsayılan, tüyleri renkli, yüzü insana benzer, asla yere konmayıp daima yükseklerde uçan ve kendisinde her kuştan bir alâmet bulunduran, adı var kendi yok bir kuştur.⁴³ Şiirlerde Kâf dağı ile birlikte zikredilir. Yukarıdaki beyitte “fakr” kelimesi tasavvufî anlamda değil, gerçek anlamıyla kullanılmıştır. İnsana, kanaat Kâf’ında Ankâ gibi olması ve sinekler gibi değersiz kimselerin sofralarına düşmemesi yani dilencilik, aç gözlülük yapmaması öğütlenmektedir.

2.1.3.3.1.3. Sosyal Hayat Konulu Nasihatler

İrfân sahipleri, cahil kimselerin yolundan gitmezler. Cahil insan, nefsin arzularından kurtulamamış ve yaratılış gayesinin bilincine varamamış kişidir. O, kendi özünden daima habersizdir. Bu nedenle cahil kimselere uymamalı, onları rehber kabul etmemeliyiz:

Ararsañ Ka’be-i maşşûd rāhın cāhile uyma

Ƙulağuz itme kendüñe şaşın ğül-i beyābānı (Usûlî, G. 44/10)

Âşığın hâlinden ancak âşık olan biri anlar. Bu yüzden âşık olan kişi, yalnızca bu derde tutulmuş olan kimselere vaziyetini anlatmalıdır. Onun içinde olduğu durumu halk anlamaz, meczûp olarak görür. Dolayısıyla âlemin gözüne görünmemek ve gizli bir hazine gibi meydana çıkmamak şarttır:

Görünme ‘ayn-ı ‘āleme cismünde cān gibi

Fāş etme halka kendünji genc-i nihān gibi (Yahyâ, TC. 1/III-1)

‘Āşıklarun kelāmın ‘ārifler anlar ancak

Her zāhid-i qadīde bir rāz açmak olmaz (Halîlî, G. 39/7)

2.1.3.3.2. Aşk ve Âşık

Klâsik Türk edebiyatında aşk mefhûmu en çok işlenen konulardan biridir. Tekke-tasavvuf edebiyatında ilâhî aşk ele alınırken klâsik edebiyatımızda ilâhî ve

⁴³ İskender Pala, *a.g.e*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 24.

mecâzî aşkın iki türlü de yer alır. Mecâzî aşk, genel olarak iki kişinin birbirlerine karşı duyduğu sevgi iken ilâhî aşk ise Allah'a duyulan muhabbet olarak yorumlanır.

Klâsik Türk edebiyatında şair daima âşıktır. Canını sevgilisine verecek kadar cömert ve sevgiliden gelen her türlü eziyete katlanacak kadar da sâdiktir. Âşık bu sevgiyle birlikte ağyâr ile uğraşmak zorundadır. Rakipleri onun aşkına daima engel olmak isterler. Fakat aşk yolu ne denli tehlikeli olursa olsun buna sabretmesini bilir ve o yoldan asla ayrılmaz.⁴⁴

Sevgiliden gelen dert, tasa, eziyet dahi âşığın nezdinde mutluluk sebebidir. Âşıklar, sevgilinin kahriyle bile mutlu olurlar. Bu sebeple onun yolunda can vermek isteyen birçok âşık vardır. Bunlar içerisinde Ulvî kendini en cesur âşık olarak görür:

Gerçi yüz biş bulunur yoluña cânlar virici

Şanma 'Ulvî gibi bir 'âşık-ı ser-bâz gelür (Ulvî, G. 64/5)

Tasavvufî manada âşık, nefsinin terbiye ederek dünyanın fânî nimetlerinden vazgeçen ve yalnız Allah'a ulaşmayı arzulayan vuslat yolcusudur. Aşk ehli olan kimseler, bu meşakkatli yolda ikiyüzlülük, hîle ve yalandan daima uzak durmalıdır:

Ehl-i 'ışık olanda olmaz zerķ u tezvîr ü riyâ

Zâhidâ sâlûs olanlar itmesün da'vâ-yı 'ışık (Mahlassız, G. 26/3)

2.1.3.3.3. Sevgili

Klâsik şiirin esas konusunun aşk olması dolayısıyla sevgili de klâsik şiirimizde en çok sözü edilen kişidir. Sevgilinin özellikleri arasında acı ve ıstırap verici olması başta gelir. Cevr oku atar, cana kasteder, zulüm ve eziyette sınırları aşırı zorlar. Aşığa yâr olmaz, taş yüreklidir. Âşığın ağlaması ona zevk verir. Âşık ne kadar çok ağlarsa o kadar makbûl olur. Kısacası sevgili, dert ve belâ, cevr ü cefânın yegâne temsilcisidir.⁴⁵

Şair, cefâkâr sevgiliyi söz konusu ettiği beytinde âşığın şikâyetlerine yer verir. Klâsik şiirde, sevgilinin âşığa olan eziyetlerinden vazgeçmesi ondan yüz çevirmesi olarak telakkî edilir. Zulüm ve eziyetlerden bir an olsun uzakta kalan âşık, kendisini

⁴⁴ İskender Pala, *a.g.e.*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 37.

⁴⁵ İskender Pala, *a.g.e.*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 402.

yalnız bırakılmış hisseder. Bu durum beyitte “bilış” ve “yâd” kelimeleri arasındaki tezat vasıtasıyla ifade edilmektedir:

Yürü hey ‘âşıkına ‘âdeti bî-dâd yürü

Yürü hey öñ bilişüb şonra olan yâd yürü (Hayâlî, G. 43/1)

“Yürü hey âdeti âşığına zulmetmek olan (sevgili) yürü. Yürü önce tanış olup sonra yabancı duran, yürü.”

2.1.3.3.4. Tarihî Şahsiyetler

2.1.3.3.4.1. Şehzâde Mustafa

Şehzâde Mustafa, ölümü Türk tarihinde büyük yankı ve üzüntü yaratan az sayıdaki şahsiyetlerden biridir. Ölümünün bu denli üzüntüye sebep olmasının temelinde dürüst kişiliği ve âdil yönetimiyle beğenisini kazandığı halk, aydın kesim ve yeniçeriler tarafından seviliyor olması etkilidir.

Devrin şâirlerinden Yahyâ Bey, Fünûnî, Rahmî, Edirneli Nazmî, Müdâmî, Sâmî, Kara Fazlî, Nisâyî, Selîmî ve Kâdirî⁴⁶ gibi isimler Şehzâde Mustafa’nın katledilmesiyle ilgili “toplumsal algı”yı yakından yansıtan mersiyeler kaleme almışlardır.

İncelediğimiz şiirler içerisinde yer alan mersiyelerden hareketle, o devir halkının Şehzâde Mustafa’yı çok sevdiği, adaletli ve cömert biri olduğu, bedenen ve ruhen ideal bir tip olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Yahyâ Bey, şiirin ilk beytinde Şehzâde Mustafa’nın katledilmesini dünyanın bir tarafının yıkılmasıyla özdeşirmiş ve ölümünün bir hîle (âl) ile gerçekleştirildiğine diğer bir mısradaki dikkat çekmiştir:

Meded meded bu yıkıldı cihānuñ bir yanı

Ecel celâlîleri aldı Muştafâ Hānı (Yahyâ, TB. 6/I-1)

Vebâle koydılar âl ile Âl-i ‘Osmānı (Yahyâ, TB. 6/I-2)

⁴⁶ Gencay Zavotçu, “Bir Ölümün Yankıları ve Yahyâ Bey Mersiyesi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 33, Erzurum 2007, s. 72.

Şâir Müdâmî ise tasvirlerinde Şehzâde Mustafa'nın uzun boylu ve yakışıklı olmasının yanı sıra güçlü bir bedene ve güce sahip olduğunu dile getirir:

Qaddi a'lâ hüsni zîbâ bir güzel maĥbûb idi

Cân gibi merġûb idi cânân gibi maĥlûb idi (Müdâmî, TC. 5/III-1)

Gün gibi maĥbûb idi hem ġonca-veş maĥcûb idi

Pehlevân-ı 'âlem olanlar aġa maġlûb idi (Müdâmî, TC. 5/III-1)

2.1.3.3.5. Efsanevî ve Sembolik Şahıslar

2.1.3.3.5.1. Zâl ve Rüstem

Şehzâde Mustafa, ölümü Türk tarihinde büyük yankı ve üzüntü yaratan az sayıdaki şahsiyetlerden biridir. Ölümünün bu denli üzüntüye sebep olmasının temelinde dürüst kişiliġi ve âdil yönetimiyle beġenisini kazandıġı halk, aydın kesim ve yeniçeriler tarafından seviliyor olması etkilidir.

Devrin şâirlerinden Yahyâ Bey, Fünûnî, Rahmî, Edirneli Nazmî, Müdâmî, Sâmî, Kara Fazlî, Nisâyî, Selîmî ve Kâdirî⁴⁷ gibi isimler Şehzâde Mustafa'nın katledilmesiyle ilgili "toplumsal algı"yı yakından yansıtan mersiyeler kaleme almışlardır.

İncelediğimiz şiirler içerisinde yer alan mersiyelerden hareketle, o devir halkının Şehzâde Mustafa'yı çok sevdiġi, adaletli ve cömert biri olduġu, beden ve ruhen ideal bir tip olarak görüldüġü anlaşılmaktadır.

Yahyâ Bey, şiirin ilk beytinde Şehzâde Mustafa'nın katledilmesini dünyanın bir tarafının yıkılmasıyla özdeşleştirmiş ve ölümünün bir hîle (âl) ile gerçekleştirildiġine diġer bir mısradaki dikkat çekmiştir:

Meded meded bu yıkıldı cihânıuġ bir yanı

⁴⁷ Gencay Zavotçu, "Bir Ölümün Yankıları ve Yahyâ Bey Mersiyesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 33, Erzurum 2007, s. 72.

Ecel celâlîleri aldı Muştafâ Hânı (Yahyâ, TB. 6/I-1)

Vebâle koydılar âl ile Âl-i 'Osmânı (Yahyâ, TB. 6/I-2)

Şâir Müdâmî ise tasvirlerinde Şehzâde Mustafa'nın uzun boylu ve yakışıklı olmasının yanı sıra güçlü bir bedene ve güce sahip olduğunu dile getirir:

Qaddi a'lâ hüsni zîbâ bir güzel maḥbûb idi

Cân gibi merḡûb idi cânân gibi maḥlûb idi (Müdâmî, TC. 5/III-1)

Gün gibi maḥbûb idi hem ḡonca-veş maḥcûb idi

Pehlevân-ı 'âlem olanlar aḡa maḡlûb idi (Müdâmî, TC. 5/III-1)

2.1.3.3.5.2. İskender

Eski kültürümüzün, dinler tarihi, tefsir, edebiyat, tasavvuf gibi hemen hemen bütün alanlarına girmiş, tarihî-efsanevî bir şahsiyet olan İskender; İslâm tarihindeki - *Kur'ân-ı Kerîm*'de de kıssası anlatılan, peygamber olup olmadığı hususunda ihtilaflar olan- Zülkarneyn, Yunan (Makedon) tarihinde ismi zikredilen Büyük İskender (Alexander The Great) ve bunların karıştırılmasıyla meydana gelmiş olan âb-ı hayatı arayan İskender olmak üzere üç farklı kimlikle karşımıza çıkmaktadır. Divan şiirimizde bahsi geçen İskender, Zülkarneyn'le Makedonyalı Büyük İskender'in karışımı bir şahsiyet olup ikisinin maceraları ve hayatları birbirine karıştırılmış ve âdetâ bunların tefriki imkansız hale gelmiştir.⁴⁸

Aşağıda yer alan beyitlerde İskender'in âb-ı hayvân, Hızır ve Ye'cüc gibi kavramlar üzerinden ilişkisi ele alınmış, ikinci beyitte ise âlemde İskender gibi cihangir bir kişi yokken, yaşlı bir kadına benzetilen dünya tarafından pek çok gencin suya götürülüp susuz getirildiği anlatılmak istenmiştir:

Girüp Hızrla zulumâta arayup âb-ı hayvânı

⁴⁸ Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, s. 147-148.

Skender gibi Ye'cūca belā seddini urduñ tūt (Kemâlî, G. 76/2)

Skender gibi bir er yoğ iken ey nev-cuvān anı

Şuya iltüb bu dehr-i pîre-zen şusuz getürmişdür (Zâtî, G. 131/3)

2.1.3.3.5.3. *Leylâ*

Arapçada “çok karanlık gece”, “Arabî ayların son gecesi”, “geceyle ilgili, geceye özgü”, “yatılı”, “gece gibi karanlık”, “hüzünlü”, “kadın adı” ve “Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin kadın kahramanı” anlamlarına gelen “Leylâ” kelimesi “leyl” kelimesinden türemiştir.⁴⁹

Şairler, çoğu zaman Leylâ'nın “karanlık ve gece” anlamı üzerinde sanat yapmışlar; saçını bir mazmun hâline getirmişler; tenasüp, tevriye, telmih gibi sanatlarla da *Leylâ ve Mecnûn* hikâyesinden bahsetmişlerdir. Leylâ, Mecnûn'un kendisine duyduğu aşk çerçesi içinde adı daima var olmuştur:

Gönlümi maqtül zülfündür kılan mağbût-ı ışk

Nitekim Mecnûnu meczüb eyleyen Leylâ imiş (Ferîdûn, G. 40/3)

2.1.3.3.5.4. *Mecnûn*

Leylâ ile Mecnûn mesnevisinin kahramanıdır. İsmi Kays olduğu rivâyet edilir. Gerçekte yaşamış bir şahsiyet olup olmadığına dair çeşitli görüşler vardır. Klâsik şiirde Leylâ'ya duyduğu sevgiden dolayı âşık sembolü olarak karşımıza çıkar.

Şairler, Mecnûn'un Leylâ'ya olan destansı aşkını ele alarak sayısız mazmunlar oluşturmuşlardır. Mecnûn, sevgiliye olan son derece düşkünlüğü, eziyetlere tahammülü, cevr ü cefâyâ olan sabrı, aşkından dolayı yaşadığı cünûn hali, yanıp tutuştuğu aşk için çöllerde dolaşması, orada vahşi kuşlarla olan ünsiyeti ve kuşların başına yuva yapması, Leylâ'ya kavuşmasına rağmen onu tanımaması gibi husulardan dolayı çok yönlü olarak zikredilir.

⁴⁹ Muallim Nâci, *Lûgat-ı Nâci*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1995, s. 224-225; İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınları, Ankara 2006, s. 971.

Günümüzde yapılan çalışmalarda Mecnûn, çeşitli açılardan incelenip bir tip⁵⁰, efsanevî kahraman⁵¹, mitolojik kahraman⁵² ve roman kahramanı⁵³ gibi değerlendirilmiştir.

Aşağıda yer alan beyitte âşık, aşk yolunda Mecnûn'a ayak uydurabilen kişinin yalnızca kendisi olduğunu vurgular. Böylelikle âşık olma sıfatını üst noktaya taşıyarak bir tek kendisinin bu vasfa layık olduğunu dile getirir:

Kimse Mecnûna reh-i 'aşk içre hem-pâ olmadı

Ben ayağdaş oldum ol peyk-i cihân-peymâ ile (Hayâlî, G. 58/4)

Divan şairleri, kimi zaman da şiirlerindeki ifadelerinde çeşitli unsur ve kavramları kullanarak Mecnûn'u küçümseme duygusunu hissettirirler. Mecnûn için "yaban dîvânesi" sıfatını kullanan şair, diğer beyitte ise mübalağa aracılığıyla kendisini "Ankâ", Mecnûn'u "mekes" olarak ifade eder:

Da'vî-i 'aşk eylemek Mecnûna ben şeydâ ile

Bir mekes da'vâ-yi pervâz etmedür 'ankâ ile (Hayâlî, G. 58/1)

Çanda bilsün şâh-ı 'aşkuñ dergehi âdâbını

Kühken bir dağ eri Mecnûn yaban dîvânesi (Hayâlî, G. 97/2)

2.1.3.3.5.5. *Ferhâd*

İlk defa Nizâmî-i Gencevî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* adlı mesnevisinde yer almıştır. Burada Şîrîn'e olan aşkından dolayı onu elde etmek isteyen İran hükümdarı Hüsrev'in kendisini ortadan kaldırmak istediği rakibi durumundadır. Klâsik şiirde sevgiliye

⁵⁰ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 - Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1991, s. 144-158.

⁵¹ Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984, s. 171-174.

⁵² Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 441-448.

⁵³ Mehmet Kahraman, *Leyla ve Mecnun Romanı Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 211-293.

kavuşma uğruna gerçekleşmesi imkansız görünen işleri göze almasıyla anılır. Sevgiliye kavuşamayan âşığı temsil eder.⁵⁴

Beyitte “Ferhâd ü Şîrîn” kıssasına telmih vardır. Şair, bîsütûn dağında Şîrîn’in adının her haykırılışında Ferhâd’ın toprağının her bir zerresinin feryât ettiğini söyler. Diğer beyitte ise Ferhâd’ın sevgilisi uğruna dağları delmesi olayına telmihte bulunan şair, Ferhâd’a olan üstünlüğünü dile getirmiştir:

Ĥâkinüñ her zerresi Ferhâduñ eylerdi feğân
Bîsütûnda bir kişi çağırsa Şîrîñ adını (Hayâlî, G. 54/4)

Kûh-ı ġam kesmekte biz Ferhâdı yalan eyledük

Âġirin bildük fenâ terk-i dil ü cân eyledük (Mahlassız, Mu‘aşşer 14/IV-3)

2.1.3.3.6. Peygamberler

Klâsik Türk edebiyatının önemli kaynaklarından birisi de İslâm dinidir. Türkler İslâmiyet’i kabul ettikten sonra zamanla sanat ve edebiyat da bu yönde bir kimlik kazanmıştır. Bu edebiyat dairesinde zamanla peygamberler ile ilgili zengin bir edebiyat meydana gelmiş olup şairler şiirlerinde peygamberleri umumiyetle kıssalarıyla birlikte anmaya başlamıştır.

2.1.3.3.6.1. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed, Türklerin İslâm dinini kabul etmeleriyle yeni bir çehre kazanan edebiyatta başvurulan en temel kaynaklardan biri olmuştur. İslâm medeniyeti çerçevesinde başlangıçtan itibaren meydana getirilen her tür ve biçimdeki edebî eserde mutlaka Hz. Peygamber’e duyulan aşk ve bağlılığın ifadelerini bulmak mümkündür.

Hz. Muhammed’in mucizelerine edebiyatımızda oldukça geniş bir yer verilmiştir. Bu mucizelerden biri “*Şakk-ı Kamer (Ayın Yarılması)*” hadisesidir. Bazı hadis ve Kamer sûresinin ilk âyetlerine dayanılarak Hz. Muhammed’e atfedilen, Ay’ın dolunay halinde iken bir gece Hz. Muhammed’in el işaretiyle ikiye ayrılması

⁵⁴ Cemal Kurnaz, “Ferhad”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.12, İstanbul 1995, s. 383.

mucizesini konu alır. Aşağıda yer alan beyitte şair bu hadiseyi hüsn-i ta'lîl sanatı yaparak işaret etmiştir:

Ey görüp hüsnün güneş itmiş hayâ idüp 'arağ

Mâh-ı 'âlem-tâbı kılmış mu'cizâtuñ iki şakk (Hâmidî, G. 104 /1)

2.1.3.3.6.2. Hz. Yûsuf

Hz. Yakub'un on iki oğlundan biridir. Hz. Yûsuf'un hikâyesi başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere pek çok dinî ve edebî metinde zikredilir. Hz. Yûsuf'un kıssası Kur'ân-ı Kerîm'de *ahsenü'l kâsas*⁵⁵ olarak anılmakla birlikte gördüğü rüya, kardeşleri tarafından kıskanılıp kuyuya atılması, Mısır'a götürülüp köle olarak satılması gibi birçok ayrıntılarla metinlerde yer alır.

Klâsik Türk edebiyatında Yûsuf (a.s.) için birçok mazmun oluşturulmuştur. Bunlardan birkaçı şu şekildedir: *Çâh-ı Yûsuf* (Yûsuf'un kuyusu); *pîrâhen-i Yûsuf* (Yûsuf'un gömleği); *delv-i Yûsuf* (Yûsuf'un kovası); *hüsn-i Yûsuf* (Yûsuf'un güzelliği); *hâb-ı Yûsuf* (Yûsuf'un rüyası); *Yûsuf-ı zamâne* (zamanın güzeli); *Yûsufistân* (güzeller yurdu)⁵⁶ bunlardan yalnızca birkaçıdır.

Aşağıda yer alan beyitlerde Hz. Yûsuf konu edilmiştir. Klâsik şiirde sevgilinin çene çukuru âşığın gönlünün düştüğü kuyu olarak tasvir edilir. Beyitte bu konu üzerinden Yûsuf'un atıldığı kuyu ve Mısır'da iken de zindana düşmesi olayına yer verilmiştir. Yine divan şiirinde sevgilinin güzelliğini ifade edebilmek için Hz. Yûsuf'a benzetmeler yapılır. Hatta o Yûsuf-ı Sâni'dir:

Gönül Yûsuf gibi çâh-ı zenaḥdânuñda kalmışdur

Ḥalâş eyle benüm şâhum ki zindânuñda kalmışdur (Bâkî, G. 123 /1)

“Gönül Yûsuf gibi çenenin kuyusuna düşmüştür. Şahım! Zindanda kalmıştır, onu kurtar.”

⁵⁵ bkz. Yûsuf 12/3.

⁵⁶ Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2008, s. 731.

Yine ol Yūsuf-ı şānī gelür dirler gelür dirler

Göjüller Mışr'ı sulţānı gelür dirler gelür dirler (İ. Gülşenî, G. 118 /1)

2.1.3.3.6.3. Hz.Mûsâ

Pek çok mucizesiyle bilinen Hz. Mûsâ'nın Tûr dağında Allah ile konuşması, Allah'ın tecellisiyle dağın yerle bir olması, Kızıldeniz'i yaran ve yılanları yutan meşhur asası, elinin ışık saçması (yed-i beyzâ hadisesi), Hızır (a.s.) ile yaptığı yolculuğu, Firavun ile olan mücadelesi divan şiirine konu olan hadiselerdendir:

Nefs-i fir'avn 'askerin eyler 'aşâ birle helāk

Gösterüp Mûsâ-şıfat iy dil yed-i beyzâ-yı 'ışk (Mahlassız, G. 26 /12)

2.1.3.3.6.4. Hz.Eyyûb

Kur'ân-ı Kerîm'de dört âyette Hz. Eyyûb'dan bahsedilir. İshâk Peygamber'in neslinden gelen Eyyûb, Şam civarındaki insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Çocukları, sürüleri ve hayvanları, bağları ve bahçeleri ile çok zengin bir insandır.⁵⁷

Dünya saâdetine vakıf olduğu için imtihanla sınanır. Zamanla mal ve mülkünü kaybeder. Eşi ve çocuklarını da yitirmesine rağmen ümitsizliğe düşmeden sadece sabreder. Bu nedenle Hz. Eyyûb, klâsik şiirde sonsuz sabrı ve şükrüyle anılmıştır. Aşağıda yer alan beyitlerde şair, sabır noktasında Hz. Eyyûb ile kıyaslanmıştır:

Fi'l-meşel derd ü belâlar çekmede Eyyûb idi

Bu kara yazular alnında anuñ mektûb idi (Müdâmî, Mu'aşşer 5/III-4)

Yûnus imdi bu derde Eyyûb'layın şabreyle

Derde katlanımsın dermân arzû kılırsın (Yûnus Emre, G. 73/5)

2.1.3.3.7. Mutasavvıflar

2.1.3.3.7.1. Hallâc-ı Mansûr

⁵⁷ Mehmet Dikmen, *Peygamberler Tarihi*, Cihan Yayınları, İstanbul 2003, s. 239.

Hallâc-ı Mansûr, ilahi aşkın sarhoşluğuyla kendinden geçerek fenâfillah makamına ulaşan ve “Ene’l-Hak” sözüyle darağacında idam edilen mutasavvıftır. Bu hadise tarikatler üzerinde izler bırakmış ve Ahmed Yesevî, Yunus Emre, Nesîmî gibi birçok mutasavvıf şairi derinden etkilemiştir. Feridüddin Attâr, *Tezkiretü’l Evliyâ* isimli eserinde Hallâc-ı Mansûr’dan “*Allah’ın maktulü (Hakkın şehidi), tahkik ormanının aslanı, saflar yaran, cesur, sıddık ve dalgalı deryaya batmış olan*” kişi diyerek söz eder.⁵⁸

Aşağıda yer alan beyitlerin tamamında Hallâc-ı Mansûr’un “Ene’l-Hak” sözünden dolayı darağacında idam edilmesi konusu üzerinden ilişkiler kurularak bu olaya telmihte bulunulmuştur:

‘Âşık-ı şâbit-ka-dem olduşa râh-ı ‘ışkdan
Dönmeysin terk idüp Mañşür gibi dârdan (Mürşidî, G. 18/5)

Aşılan dâr-ı belâya dünyede Mañşür-veş
Niçe dil-şâd olmasun kim rûy-ı dîdârın görür (Halîlî, G. 32/6)

Zîkr-i ene’l-Hakdan aşıldı dâra Mañşür
Her sâlikün dilinde zîkr-i ene’l-Hak olmaz (Halîlî, G. 39/5)

2.1.3.3.8. Tasavvuf İle İlgili Mefhûmlar

2.1.3.3.8.1. Rind-Zâhid

Rind ile zâhid, klâsik Türk şiirinde birbiriyle çatışan iki tiptir. Divan şairleri rindâne şiirler yazarak zâhid tipini karşılarına almışlardır. Rind, “halkın hakkındaki söylediklerine aldırmandan gönlünce hareket eden, keyfince davranan, içi irfanla süslü, ilimle dolu olduğu halde halktan biri gibi sade yaşayan hakîm, bilge kişi”⁵⁹ şeklinde açıklanmaktadır. Mine Mengi ise rindin kişilik özelliklerini dürüstlük, korkusuzluk,

⁵⁸ Feridüddin Attar, *Tezkiretü’l Evliyâ*, (hzl.: Süleyman Uludağ), Semerkand Yayınları, İstanbul 2017, s. 704.

⁵⁹ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul 1991, s. 398-399.

tokgözlülük, dıştan çok öze önem vermek, derbederlik ve alaycılık gibi tabirlerle açıklamıştır.⁶⁰ Klâsik şiirde âşık, rind tipiyle özdeşleşmiştir.

Şair, zâhidin aksine rind olanın zenginlik veya beklenti ile ilgisi olamayacağını belirtir. Bu tutumu ile hiçbir nesneye bağlı değildir. O, gerektiği yerde bir kadeh şaraba bütün zenginleri değiştirir. Rindin bu âzâde duruşu şair tarafından övgü dolu sözlerle ifade edilmiştir:

Rindler vardur harâbât içre bir sâğar

Taht-ı Cemşîdi girev qor efser-i Dârâ şatar (Hayâlî, G. 98/5)

Zâhid ise “ham ruhlu, pişmemiş, olgunlaşmamış, dinin özünden habersiz şekilci ve zâhirci kişi. Ârif ve âşık olmayan kimse”⁶¹ anlamlarına gelir. Zâhid, dinin emir ve yasaklarına uymasına rağmen İslâm’ı hakîkî manada kavrayamamış bir tiptir:

Şüreti elfâz ile bilmek dilerseñ ‘ışkı sen

Qāl ile ta’bîr olunmaz zâhidâ ma’nâ-yı ‘ışk (Mahlassız, G. 26/6)

‘Âşık ol tâ sırr-ı ‘ışka olasin vâkıf temâm

‘Ayn u şîn u qâf şanma zâhidâ fehvâ-yı ‘ışk (Mahlassız, G. 26/8)

Seni yaşuñ gibi başdan çıkarur âhir-i kâr

Zâhidâ oldı riyâ ile riyâzet ‘amelüñ (Yahyâ, G. 80/5)

2.1.3.3.8.2. Nefs

Nefs; kulun arzuladığı kötü ve çirkin isteklerdir. Nefis daima insana kötülüğü emreder.⁶² Nefs kavramı İslâm dininde olumsuz bir mefhum olarak karşılandığı için

⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mine Mengi, *Divan Şiirinde Rindlik*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 1985, s. 39-49.

⁶¹ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, Marifet Yayınları, İstanbul 1991, s. 533.

⁶² Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir (Yusûf, 12/53).

başta tasavvuf olmak üzere birçok düşünce ve inanışlara da menfi anlam içeren bir kelime olarak sirâyet etmiştir.

Nefs, insanın hakikati olup gazap ve şehvet kuvvelerini bünyesinde cem eden, kötü huyların kaynağı olan ve bedene yerleştirilen bir sır, latifedir. Nefsin, kötülüğü emreden özelliği olduğu için, sûfîlerin nezdinde nefse karşı koymak, onunla mücadele etmek ibadetin başı olarak görülür.⁶³

Hak âşığı, nefsin terbiye edip kötülüklerden arındıran ve kendini yalnızca mutlak sevgiliye adayan kimsedir. İlahi yansımanın tezâhür ettiği gönül, kendini aldatıcı nefsten arındırmalı ve yalnız mutlak sevgiliye ulaşmayı arzulamalıdır. Böylece nefsi duygularına yenilmeyen insan, hem kendini hem de edebî kâinatı keşfedecektir:

Dünyâ-yı dūnda her kim nefsi-i ḥasīse uydı
Mağbūn-ı âhiretdür dīdāra mülḥaḳ olmaz (Halilî, G. 39/2)

Kim ki nefsin bilmedi Rabbini bilmez şek degül

Nefsini bilendür ol kim kendü miḳdārın görür (Halilî, G. 32/3)

2.1.3.3.8.3. Fenâ

Arapça “yok olmak, ölümlülük, fânîlik anlamlarına gelen fenâ kavramı, tasavvuf dilinde kulun sahip olduğu iradeden sıyrılarak tüm benliğini Allah’ta yok etmesi anlamına gelmektedir. İbnü’l-Arabî (ö.638/1239) fenâyı yedili bir tasnife tâbi tutarak bunları günahın, fiillerin, sıfatların, zâtın, âlemin, Allah’tan başka her şeyin, nihayet Allah’ın bütün sıfatlarının ve bunlar arasındaki münasebetlerin yok olması tarzında açıklamıştır.⁶⁴

Aşağıda yer alan beyitlerde fenâ menziline ulaşmayı arzulayan âşık, varlığını terk ederek hakîkate yönelmek ister:

Budur ‘azmim ki varlıḳdan geçüp terk ü diyār idem

Fenâ menziline göçüp bu faḳrı ihtiyār idem (Mürşidî, G. 115/1)

⁶³ Hüseyin Kurt, “Mehmed Elif Efendi’ye Göre Nefsin Mahiyeti ve Özellikleri”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 11, S. 15, Ocak-Haziran 2006, s. 106-107.

⁶⁴ Mustafa Kara, “Fenâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, İstanbul 1995, s. 334.

Mā u men çün u çirādan geç fenā ol Hāmidī

Kibriyā-yı Hāğda yoğ kat‘ā bilürsin mā-i keyf (Hāmidī, G. 110/5)

2.1.3.3.8.4. Māsivā

Tasavvufi bir terim olan māsivā, Allah’dan başka her şeyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Māsivādān ilgiyi keserek yalnızca Allah’a yönelmek tasavvufun esasları içerisindeydir. Māsivadān yüz çeviren kişi, Allah’ın esmāsının sırlarına erişerek mana âleminin merdi olur.⁶⁵

Āb-ı tevḥīd ile dilden māsivā nağşını yu

Mā hüve'l-mağşūd olan hūdūr iki ‘ālemde hū (Yahyā, G. 17/1)

“Tevhit suyu ile gönülden Allah dışında gönül verdiğın ne kadar nakış varsa onları yıka, temizle! Her iki dünyada maksut olan odur.”

Yukarıda yer alan beyitte “āb-ı tevḥīd” terkiyiyle suya tasavvufi bir anlam kazandırılmıştır. Suyun temizleyici olan özelliğı öne çıkmış ve insanın kalbinde yer alan ne kadar kötülük, pis olan şey varsa su ile yıkanması öğütlenmiştir.

2.1.3.3.8.5. Zikr

Sözlükte hatırlamak, anmak gibi anlamlara gelen zikir, terim olarak Allah’ı dille, kalple veya bedenle tesbih etmek demektir. İslam’da zikir kavramı önemli bir yere sahiptir. Müslümanın görevi, Yüce Allah’ı zikirden ve O’nu anmaktan kalbini ve gönlünü gâfil tutmaması, Allah’tan başkasına yönelmemesidir.⁶⁶

Aşağıda yer alan beyitte hâl diliyle Allah’ı zikretmek ve sırları saklayıp tıpkı bir gonca gibi açılmamak gerektiğı ifade edilmiştir:

Hāğğı zikr eyle zebān-ı ḥāl ile sūsen gibi

Şağla esrāruğ açılma gonca-i gülşen gibi (Yahyā, G.79/1)

2.1.3.3.9. Kuşlar

⁶⁵ Fatma Kola, *Usūli Divānı Tahlili*, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2017, s. 90.

⁶⁶ İmam-ı Gazālī, *Duā ve Zikir*, Çelik Yayınları, İstanbul 2005, s. 202.

Klâsik Türk edebiyatında şiirlere yeni bir soluk kazandırma ve sıklıkla tercih edilen mazmun ve benzetmelerin dışına çıkma istediği kuşların işleyiş biçiminde de kendini göstermiştir. İncelenen tez çalışmasında kuş kavramı birden fazla zikredilerek pek çok tasavvura konu olmuştur. Bu kuşların bazıları Ankâ, Hümâ gibi efsanevî kuş türleri iken bazıları ise bülbül, tûtî ve zâğ gibi gerçek hayatta karşılaştığımız kuşlardır.

2.1.3.3.9.1. Umûmî Olarak Kuş

Kuş mefhûmu daha çok tasavvufî boyutta karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda yer alan beyitte şair, kuş ile can arasında ilgi kurmuştur. Kafesten uçup giden kuş gibi can da zamanı gelince ten kafesini terk ederek uçacaktır. Şair, ten kafesinin darmadağın olacağından endişelenerek korku duyar. Diğer beyitlerde ise murg ifadesiyle ele alınan kuş, hem tasavvufî hem de hakikî manasıyla söz konusu edilmiştir:

Çorqum odur ki dâm-ı ‘alâyıkda çalavuz

Cân kuşu uça ten kafesi târ u mâr ola (Usûlî, G. 22/4)

Sidre-i ‘âlîde çılsun murg-ı cânıñ âşiyân

Oyalanma ‘âlem-i fânîde ey dil ten gibi (Yahyâ, G. 79/5)

Geh güle vâlih ü geh çoncaya şeydâ geçinür

Daldan dala çonar murg-ı nihâl-i gülşen (Ümîdî, G. 86/3)

2.1.3.3.9.2. Bülbül

Klâsik Türk edebiyatında bülbül, şairler için vazgeçilmez bir çağrışım alanı oluşturmuştur. Nitekim sahip olduğu sesin güzelliğinden dolayı sıkıntılar çeken ve kafeslere hapsedilen bülbülün sadece Doğu’da değil, Batı edebiyatında da metafor olarak karşımızda yer aldığı görülür.

Bülbül, Doğu edebiyatlarında önemli bir yeri sahiptir. Güllerin açtığı zamanda daha canlı ötmesi dolayısıyla gül ile arasında hayâlî bir aşk ilişkisinin var olduğu kabul edilmiştir. Bu hâliyle bülbül âşığa, gül de sevgiliye teşbih edilmiştir. Şairler tarafından aralarındaki bu ilişki mecazî aşk olarak kabul edilmiş olup gülün aşkı ile yanıp tutuşan bülbüle “zâr” (ağlayıp inleyen) ve “şeydâ” (çılgın) vasıfları verilmiştir. Yine bu anlayış

doğrultusunda bülbülün güle yaklaşmasına en büyük mâni gülün dikenleridir. Fakat bülbül dikenini de gülün hatırı için hoş görmekte ve kabullenmektedir.⁶⁷

Aşağıda yer alan beyitlerde bülbülün gerçek anlamından hareket edilerek, gülün aşkıyla yanan her bülbülün dert sahibi olduğu ve güle kavuşma arzusu içinde olanların her an feryât etmesi gerektiği öğütlenmiştir:

Bu bağ içinde bî-ğam bülbül olmaz

Yılsız genc dikensiz gül olmaz (Mahlassız, Mesnevi 50/1)

Ṭurmayup ursun fiğân ṭablnı her şām u seher

Bülbül-i şūrīde veş vaşl-ı gülistān isteyen (Hâmidî, G. 105/2)

Ma'rifet bāğında kıl bülbül gibi her dem fiğân

Rā'ihā almağ dilersen ol gül-i gülzārdan (Mürşidî, G. 18/4)

2.1.3.3.9.3. *Tûtî ve Zâğ*

Divan edebiyatında tûtî ya da bebgâ olarak anılan papağan, halk arasında dudu kuşu olarak da bilinir. Anavatanı Hindistan kabul edilen tûtî, evcilleştirilmeye müsait olan kuşlardandır. İnsan sesini taklit etmesiyle bilinir. Konuşmayı öğrenmesi için kafesine bir ayna konarak ayna arkasından konuşulur. Papağan aynada gördüğü aksini konuşuyor zanneder ve kısa zamanda konuşmayı öğrenir. Konuşmayı öğrendikçe sevdiği şekerlerle ödüllendirilir. Papağan, divan şiirinde ayna ve şekerle ilgili telmihlerle sık sık kullanılır.⁶⁸

Divan şiirinde papağanın tatlı tatlı konuşması sevgilinin benzetileni olarak karşımıza çıkmaktadır. Sevgili, âşığı tatlı sözleriyle besleyen bir tûtî olarak kabul edilir. Papağan aşığa benzetildiğinde ise sevgilinin dudakları şekeri andırır.

Beyitte tûtî ile birlikte zikredilen zâğ, bed sesi ile konu edilmiştir. Şairler arasındaki söyleyişin tenkit edilme durumu söz konusudur:

⁶⁷ Cemal Kurnaz, "Bülbül", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul 1992, s. 485.

⁶⁸ Ömür Ceylan, *Kuşlar Divânı - Osmanlı Şiir Kuşları*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 199.

Zâğ âvâzın gûş kılmaz lâbüdd ehl-i heves olan

Var iken baĝ-ı cihânda tütî-yi şîrîn maĝal (Hâmidî, G. 112/2)

2.1.3.3.9.4. Ankâ (Simurg)

Ankâ kuşu, mitolojik bir kuş olup Kafdağı'nın arkasında yaşadığına inanılmaktadır. Tasavvufta kanaatin simgesidir. Kafdağı da semboliktir; aklın havsalanın alamayacağı ancak aşk ile ulaşılması gereken hedefleri anlatmada kullanılmaktadır. Klâsik Türk edebiyattaki mesnevi anlatıları birer yol hikâyeleridir. Bu yolculuklar öyle ki akıl ölçüğüne göre asla yapılamayacak yolculuklardır. Dolayısıyla gerçekte var olmayan bir dağın arkasına yapılacak yolculuğu da akıl hiçbir zaman kabul etmez. İşin esası bu yolculukların insanı hakikate ulaştıracak olan seyr u sülukun göstergeleridir. Kanaat, sabır, tevekkül, rıza, şükür, tevazu, ünsiyet gibi pek çok insani erdem, bu yoldaki menzillerdir. Bunlara ulaşmış olmak insani yetkinleşmenin önemli aşamalarıdır⁶⁹:

Şîmurĝ-ı sa'âdet yeridür kâf-ı kanâ'at

Kâni' olana şayd ola şîmurĝ-ı kanâ'at (Mürşidî, G. 16/1)

2.1.3.3.9.5. Hümâ

Devlet kuşu, talih kuşu veya cennet kuşu olarak bilinen Hümâ, Kâf Dağı'nda, Okyanus adalarında ya da Çin'de yaşadığına inanılan efsanevî bir kuştur. Serçeden biraz büyük, yeşil kanatlı, sarı gagalı, boz saksâğanı andıran kuştur. Eskiden bir meydanda Hümâ uçurulur ve kimin başına konarsa o kişi padişah olurmuş. Bu bakımdan Hümâ bir devlet kuşu olarak da bilinir. Yine Hümâ, göklerde uçunca gölgesi kimin başına düşerse o kişi ilerde padişah olurmuş. Edebiyatımızda refâh, kudret ve mutluluğa giden bir baht açıklığının sembolü olarak anılır.⁷⁰

⁶⁹ Fatma Sincen, "Usûlî Divanı'nda Kuşların Sembolik Değerleri", *Littera Turca Dergisi*, C. 3, S. 3, s. 124.

⁷⁰ İskender Pala, *a.g.e*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 216.

Aşağıda yer alan beyitte Hümâ ile aşk arasında ilişki kurulmuştur. Göklerde uçan Hümâ gölgesini herkese sunmayacağı gibi aşk da her değersize kapılarını açmayacaktır:

Bir hümâdur 'ışk şalmaz sâyesin her nâkese

Degme bir serde karar itmez dilâ sevdâ-yı 'ışk (Mahlassız, G. 26/2)

2.1.3.3.10. Çiçekler

Birbirinden güzel kokuları ve ihtişamlı renkleri ile yeryüzünün süsü olan çiçekler, Klâsik Türk şiirinde sıkça başvurulan konulardandır. Şairler, sevgilinin başta “yüz, dudak, saç, göz, yanak” vb. güzellik unsurları ile çiçekler arasında ilişkiler kurmuşlardır. Hatta edebiyatımızda redifleri farklı çiçek isimlerinden oluşan şiirler bulunmaktadır. Bu duruma Necâfî'nin “benefşe” , Hayâlî'nin “gonca”, Fuzûlî'nin “gül” kasideleri ile Bâkî'nin “karanfil” ve “lâle” redifli gazelleri örnek verilebilir. İncelediğimiz mecmua çalışmasında da birçok çiçek ismi, içerdiği türlü anlamlarla şiirlere konu olmuştur.

2.1.3.3.10.1. Gül

Farsça'dan dilimize geçen ve genel anlamı “çiçek”olan gül, Arapça'da “verd” diye adlandırılmaktadır. Gül ağacının güzel kokulu ve pek çok türü bulunan değerli çiçeği gül, gerek Farsça'da, gerekse dilimizde hem genel “gül-i bâdâm: bâdem çiçeği, gül-i nar: nar çiçeği; gül-i yâsemen: yâsemin çiçeği” vb., hem de özel anlamıyla “gül-i sad-berg, gül-i ra'nâ, sarmaşık gülü, yediveren gülü” vb. kullanılmıştır.⁷¹ Klâsik Türk şiirinde gül, çokça kullanılan motifler arasında yer almaktadır. Şiirlerde çeşitli benzetmelerle daha çok sevgilinin sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen mecmua çalışmasında da gül birçok defa zikredilmiş olup gül ve bülbül ilişkisi içerisinde çok sayıda remiz ve mazmun karşımıza çıkmaktadır.

Aşağıda yer alan beyitlerde, gül bahçesinde bulunan hoş kokulu gülü bir nebze koklayabilmek için bülbül gibi her an feryât edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bir başka beyitte sevgiliye sitem edilip âşığına olan cevri ü cefâsından söz edilmekte ve

⁷¹ Bayram Ali Kaya, “Klâsik Türk Şiirinde Şifâlı Bitkiler Üzerine Bir Deneme”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 15, İstanbul 2015, s. 276-277.

Usûlî ise gülün gerçek anlamından yola çıkarak kabrinde güller açmasını isteyip mutlulukla ölmeyi arzulamaktadır:

Ma'rifet bāğında kı l bülbül gibi her dem fiğān
Rā'iha almağ dilersen ol gül-i gülzārdan (Mürşidî, G. 18/4)

Ne deñlü ağlasa zār olsa bülbül
Güler aña gül-i ra'nā nedendür (Hayretî, K. 21/7)

Bu şevk ile ölürsen umaram Uşûlî kim
Çabıründe güller açıla tāze bahār ola (Usûlî, G. 22/8)

Kime gül şunduşa şunduş baña virdüñ hār-ı gam
Kime yār olduşa olduş baña sen ağyārsın (Hayretî, K. 27/7)

2.1.3.3.10.2. Sünbül

Kokusu ve rengiyle büyüleyici bir çiçek olan sünbül; rengi, kokusu, perişan görünümü ve diğer bitkisel özellikleriyle şairler için zengin bir ilham kaynağıdır. Klâsik Türk şiirinde gül ve lâleden sonra en sık kullanılan çiçek sünbüldür.⁷² Klâsik Türk edebiyatında sünbül, umûmiyetle sevgilinin zülfüne benzetilmektedir. Bunun en temel nedeni sünbülün sahip olduğu koyu renk ve güzel kokusudur.

İncelemesini yapmış olduğumuz mecmua metninde sünbül kelimesi yalnızca bir defa kullanılmıştır. Sünbülün gerçek anlamının ifade edildiği beyitte, mezardaki toprağın üstü sünbüllerle kaplı ve güllerle bezenmişken, toprağın altının yılanlar ve karıncalarla dolu olacağı ifade edilmiştir:

Ey sebzelerde gül döşenüp sünbül örtünen

Bir gün ola ki hāneñ içi mūr u mār ola (Usûlî, G. 22/3)

⁷² Gülay Karaman, "Perişân Çiçek Sünbül ve Klasik Türk Şiirinde İşleniş", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, 2012, s. 288.

2.1.3.3.10.3. Benefşe

Farsça'da “benefşe”, Arapça'da “menefşe”, Türkçede ise “menekşe” veya “menevşe” şeklinde adlandırılır. Beyitlerde daha ziyâde “benefşe” şeklinde geçmektedir. Dîvân şairlerinin menekşe ile daha çok insan uzuvları arasında bir benzetme ilişkisi kurdukları, bu çiçeği bilhassa sevgili odaklı olarak “ben, boy, gözbebeği, saç, dendân, hat, kulak ve mûy”a benzettikleri görülmektedir. Renk ve koku yönünden miske de benzetilen menekşe, demet demet olmasından hareketle saç andırır. Aynı şekilde “anber, âşık, attâr, asker, çerâğ, dîvâne, gece, gedâ, hizmetçi, hokka, Kâbe örtüsü, kadeh, kalem, kalender, kul, kulak, mecnûn, mestâne, micmer, mürit venil”de menekşenin benzetildiği unsurlardandır.⁷³

Metinde “benefşe” ifadesi yalnızca bir defa kullanılmış olup aşağıda yer alan beyitte ise sevgilinin zülfünün sevdasına düşen benefşenin, bu güzellik karşısında dayanamayıp solduğu ifade edilmiştir:

Şaçun sevdâsına düşüp benefşe şoldı(y)sa n'ola

Senüj zülfün olan yirde n'iderler her-perîşânı (Ahmedî, K. 15/11)

2.1.3.3.10.4. Nergis

Divan şairleri, nergis çiçeğini hem şekil hem de renk bakımından göze benzediği için umûmiyetle sevgilinin gözüyle teşbih ilişkisi içinde kullanmayı tercih ederler. Bununla birlikte sevgilinin mahmûr, sâhir ve mestâne bakışı; âşığın ise uykusuz ve hasta bakışı nergis çiçeği ile özdeşleştirilmiştir.

Edebiyatımızda “nergis hasta, sarhoş ve âşık; eşya arasından tâc, külâh, kadeh, altın ve gümüş; kozmik öğeler arasından da yıldızlar”la birlikte düşünülür.⁷⁴

2.1.3.3.11. Soyut Varlıklar

2.1.3.3.11.1. Ruh

⁷³ İskender Pala, *a.g.e.*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 305.; Yavuz Bayram, “Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 2/4, 2017, s. 209-219.

⁷⁴ Yavuz Bayram, “Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 2/4, 2007, s. 214.

Beden ve ruhla bir bütün olan insan, nefsi duygularıyla bedeni, mânevî hissiyatı ile de rûhu tatmin eder. Bedenin nefsi, ruhun ise maneviyatı temsil etmesi, aynı zamanda bedenın fâni, rûhun ebedî olmasından dolayı rûh, bedenden üstün tutulmuştur.⁷⁵ Metinde yer alan kullanımlarında rûh kavramı ilk beyitte “nûr” kelimesiyle aynı anlama gelecek şekilde ilişkilendirilmiş, diğeri bir beyitte ise “hayâl-i lâ’l-i rûh-efzâ” ifadesiyle “ruha canlılık veren dudaklarının hayali”ni aklına getiren âşığın kendinden geçmesi anlatılmak istenmiştir:

Zâtuñ ‘ayândur illâ vaşfuñ beyâna gelmez

Yâ nûrsın muşavver ya rûhsın mücessem (Şeyhî, K. 2/7)

Gönlüme gelse hayâl-i lâ’l-i rûh-efzâ dost

Şan ki Dârâya Ferîdün Câm-ı İskender şunar (Hayâlî, G. 59/4)

2.1.3.3.11.2. Peri

Gözle görülemeyen, son derece güzel yaratılışlı varlıklardır. Bu özellikleriyle klâsik şiirde sevgili için benzetilen olmuştur. Sevgilinin yüz güzelliğini ifade etmek için “perî-peyker, perî-sûret, perî-rû” gibi terkipler yapılmıştır.⁷⁶

Perileri gören olmadığı için çok güzel ve çekici olduklarına inanılır. Çeşme, pınar ve hamam gibi yerler perilerin yurdu sayılır. İnsanlardan kaçır ve göze görünmezler. Bazı insanları kendilerine âşık etmeleri ve çeşitli görünüşler alabilmeleri, bir görünüp bir kayboluşları gibi özellikleriyle sevgilinin özelliklerini taşımaktadırlar.⁷⁷

Aşağıda yer alan beyitlerde perilerinin son derece güzel olmaları, kendilerine herkesi âşık etmeleri konu edilmiştir. Âşık tarafından sevgilinin yüz güzelliğine dikkat çekebilmek için ise “perî-rû” ifadesi kullanılmıştır:

⁷⁵ Fatma Kola, *a.g.e.*, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2017, s. 62.

⁷⁶ Fatma Kola, *a.g.e.*, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2017, s. 63.

⁷⁷ İskender Pala, *a.g.e.*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 369.

Ne hūrî-zâdesin sen iy perî-rû

Melek mi yâ beşer mi bilmek olmaz (Rûşenî, G. 20/3)

Pertev-i ruhsârına pervâne dil per yağmada

Ol perî her meclise şem‘-i şebistân olmada (Şeydâ, G. 66/5)

2.1.3.3.11.3. Şeytân

Şeytan, kıskançlığı ve kibri sebebiyle Âdem (a.s.)’e secde etmeyerek Allah’a karşı gelmiştir. Kendisinin ateşten, Âdem’in ise topraktan yaratıldığını söyleyerek ateşin topraktan daha üstün olduğunu savunmuştur. Allah’a olan itaatsizliği sebebiyle lanetlenmiş ve cennetten kovulmuştur.⁷⁸ Beyitte bu hadiseye şu şekilde telmihte bulunmuştur:

Mekr-i şeytândan hâlâş eyle İlâhî sen bizi

Emrüne eyle muvâfık dâyimâ aqvâlümüz (Şeydâ, G. 103/2)

⁷⁸ Fatma Kola, *a.g.e*, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2017, s. 63-64.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METİN

3.1. METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL

Metin kurulurken takip edilen yol şu şekildedir:

1. Metnin yazımında transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır.
2. Her şiire mecmuadaki sıralanışına göre bir numara verilmiştir. Şiir ve beyit numaraları Latin rakamlarıyla, bent numaraları ise Romen rakamlarıyla gösterilmiştir.
3. Metinde geçen başlıklar koyu harflerle şiirin boyutundan iki punto büyük olacak şekilde şiir numaralarından hemen sonra verilmiştir. Metinlerin vezinleri ve bahirleri ise şiirlerin boyutuna göre bir punto küçültülüp italik yazı ile başlıklardan sonra verilmiştir.
4. Metin oluşturulurken öncelikle mecmua esas alınmıştır. Gerekli görülen yerlerde mecmua içerisinde yer alan şiirler, başta dîvânlar olmak üzere yüksek lisans ve doktora çalışmaları veya makalelerden hareketle karşılaştırılmıştır.
5. Mecmua metni düzenlenirken şiirlerle alakalı yapılan tüm karşılaştırmalar dipnotlarda nüsha farkı olarak gösterilmiştir. Mecmuada kullanılanlar “M.”, yapılan dîvân çalışmalarında kullanılanlar “D.”, yapılan tez çalışmalarında kullanılanlar “T” ve makale çalışmalarında kullanılanlar “Mak.” şeklinde dipnotta belirtilmiştir.
6. Beyitlerin ilk mısraları “a”, ikinci mısraları “b” harfiyle parantez içerisinde gösterilmiştir. Aynı mısrada birden çok varyant varsa bu ibâreler birbirlerinden noktalı virgül ile ayrılmıştır. (Ör: (1a) bu: -M.; yıkıldı cihānuḡ; cihānuḡ yıkıldı D.)
7. Yapılan çalışmalardan hareketle karşılaştırılan şiirlerin dipnotunda metne esas alınan varyant ilk sırada gösterilmiştir. (Ör: (1b) öḡdin: evvel D. veya (6b) içinde: içre M.)

8. Dipnotlarda nüsha farkı verilirken, mecmuada olmayan kelime için “-M”, çalışılan divanlarda olmayan kelime için “-D” kısaltmaları kullanılmıştır. (Ör: (1a) bu: -M. veya (4b) hîç: -D.)
9. Mecmuada bulunmayıp incelenen çalışmalarda yer alan beyit eksiklik ve fazlalıkları yahut beyitlerin sıralama farklılıkları gibi karşılaştırmalar dipnotta verilmek yerine “*Mecmua Metninin Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırılması*” başlığı altında verilmiştir.
10. Metin tamiri uygulanan yerlerde şiire ilave edilen her türlü harf, hece veya kelimeler köşeli parantezle “[]”; vezin gereği fazla olanlar ise yay parantezle “()” gösterilmiştir.
11. Metinde okunamayan kelimeler için “[.....]” işareti kullanılmış ve dipnot kısmında da mecmuada yer alan yazımı gösterilmiştir.
12. Özensiz ve silik yazıdan kaynaklı okunamayan şiirler, numara sıralamasına dahil edilmiş olup metin içerisinde ayrıca belirtilmiştir.
13. Derkenarda yer alan tüm şiirler dipnot kısmında belirtilmiştir.
14. Metinde yer alan Arapça kelimeler, âyet ve hadisler Latin harfleriyle yazılmıştır. Âyet ve hadislerin eski harflerle yazımları ve anlamları dipnotta verilmiştir.
15. Vezin aksaklığının görüldüğü mısralar dipnotta belirtilmiştir.
16. Metinde geçen kelimelerin nokta eksiklikleri veya fazlalıkları dikkate alınmamış, kelimenin doğru yazımı tercih edilmiştir.
17. Şairlerin mahlasları koyu harflerle yazılmıştır. (Ör: **Yahyâ**, **Hayâlî**, **Hayretî**, **Uşûlî** vb.)
18. Metinde geçen özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmış fakat özel isimlere gelen ekler ayrılmamıştır. (Ör: Mevlâya vb.)
19. İmlâ hususunda metnin özgünlüğünü korumak amacıyla mümkün olduğunca mecmuaya sadık kalınmaya gayret gösterilmiştir. Bu doğrultuda hemze ihtivâ eden kelimeler konusunda metindeki imlâya uyulmuştur. Metinde hemze kullanılmıyorsa bu ses “y” olarak yazılmış (Ör: dâ’yîm vb.), gösteriliyorsa hemze işareti kullanılmıştır. (Ör: dâ’imâ vb.)

20. Farsça kelimelerin başına eklenen ön ekler, eklendiği kelimelerden “-“ işaretiyle ayrılmıştır. (Ör: bī-baṣīret, bī-kes, hem-pā vb.)
21. Īsī, daṣī vb. kelimelerde elif-i maksûre daima “ā” şeklinde yazılmıştır.
22. Çokluk eki (-lar, -ler) büyük ünlü uyumuna uydurulmuştur.
23. İyelik ekleri daima yuvarlak ünlü ile yazılmıştır. (Ör: bağrum, ṣaqlum, yaşum vb.)
24. Tamlayan eki daima yuvarlak ünlü ile yazılmıştır. (Ör: ṣışkuṇ, firākuṇ, günāhuṇ vb.)
25. Partisip eki daima yuvarlak ünlü ile yazılmıştır. (Ör: eyledük, geldükçe vb.)
26. Bildirme eki daima yuvarlak ünlü ile yazılmıştır. (Ör: çokdur, vaşluṇdur vb.)
27. Geniş zaman eki daima yuvarlak ünlü ile yazılmıştır. (Ör: gelür, olur vb.)
28. “-ıp” eki daima yuvarlak ünlü ile yazılmıştır. (Ör: alup, olup, kıilup, çeküp vb.)

3.2. TRANSKRİPSİYONLU METİN

[Sayfa 78]

1⁷⁹

TERCİ'-BEND YAHYÂ BEY

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

baḥr-i mużârî: - - . / - . - . / . - - . / - . -

I⁸⁰

1. Ey âdem oğlı ister iseñ 'ömr-i ber-devâm
Ölmekden öñdin öl ki odur aḥsenü'l-merâm
2. Ḥarf-i elif gibi yüri var ḥarf-i vâḥid ol
Ḥalk ortasında ḳalma hemîşe niteki lâm
3. İki cihânu bir ḳadem it bâl ü per açup
Cibrîl gibi Sidre-i 'âlîde ḳıl maḳâm
4. Ten penbesini cân ḳulađından çıkarmayan
Ṭür-ı niyâzda hîç ide mi Ḥaḳḳ ile kelâm
5. Bir âlet-i mülâḥazadur cümle kāyinât
Maḳşüd olanı bilmek içün âdeme müdâm
6. Cismünḡ libâs-ı 'âriyetîdür çıkar hemân

⁷⁹ Bu şiir, Mehmed Çavuşoğlu'nun "Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım" (İstanbul - 1977, s. 146-149) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", dîvânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

⁸⁰ (1b) öñdin: evvel D.

(2a) ḥarf-i vâḥid: 'ayn-ı vâḥid D.

(4b) hîç: -D.

Fevt itme fırsatı bu işe eyle ihtimām

7. Bu çār ‘unşur ile geçüp şeş cihātdan
Gel şıķlet-i vücūdı götür kāyinātdan

II⁸¹

1. Şıdķ ile eyle vaħdet-i zāt ile ittiħād
Niçe bir oyalar seni bu ‘ālem-i fesād
2. Dünyāya ‘ayn-ı ‘izzet ile eyleme nazār
Şaķın yüzüne güldüğine etme i‘timād
3. Rūħ-ı mücerred ile yūri āşinālık it
Tā kim saņa ide nireden geldüğüni yād
4. Ceng ü cidāl ü ‘arbede etme ‘avām ile
Sa’y eyle şimdi düşmen-i nefis ile kıl cihād
5. *Fārcı’ mine’n nisā-i fe-‘accil ile’ş-şalāħ*
Hāzā naşāyıhu’l-‘ulemā’i li-men erād

[Sayfa 79]

6. Şūretde ķalma sīret-i ma‘nīye tālīb ol
Yoķlukdadur ne var ise ey ez‘afū’l-‘ibād

⁸¹ (3b) nireden: nereden D.

7. Bu çār ‘unşur ile geçüp şeş cihâtdan
Gel sıķlet-i vücūdı götür kāyinâtdan

III⁸²

1. Görünme ‘ayn-ı ‘āleme cismünde cān gibi
Fāş etme halkā kendünjı genc-i nihān gibi
2. Baħr-i cihānda zevrak-ı cism ile dāyimā
Gezme hevāña tābi‘ olup bādbān gibi
3. Ol bī-vefāyı sevme ki ehl-i hevā olup
Haķ cānibin unutdura saña cihān gibi
4. Dīdāra irmek ise şafā ile niyyetün
Alçaķ göñüllü ol yūri āb-ı revān gibi
5. Bārān-ı miħnet evvel anuñ başına yağar
Şol kimse kim büyüklene kūh-ı girān gibi
6. Ğāfil me-bāş kavlı-i Resūl ile ‘āmil ol
Dünyā mesāfesinden ıraķ ol cinān gibi
7. Bu çār ‘unşur ile geçüp şeş cihâtdan

⁸² (1a) ‘ayn-ı: ğayb-ı M.

(6b) mesāfesinden: meşāfesinden M.; ıraķ: ırağ D.

Gel şıklet-i vücūdı götür kāyinātdan

IV⁸³

1. Bir yārı sev ki hüsni anuḡ pāydār ola
Aḡa ḡul ol ki salṡanatı ber-ḡarār ola
2. Şād olma aḡa kim seni āḡir melül ide
Nūş itme ol meyi ki şoḡında ḡumār ola
3. Baḡma cemāl-i dilbere şüret-perest olup
Āyīne içre şürete ne i'tibār ola
4. Yā Ḥaḡḡı sev ya ḡalkı eyā ḡāfil-i cihān
‘Āşık odur ki ‘āşık-ı Perverdigār ola

[Sayfa 80]

5. Bir müşrik-i maḡabbet ider dāyimā seni
Dilber ki pür-ḡarāfet ü pür-şivekār ola
6. ‘Azm eyle ḡurb-i ḡazrete maḡūla ḡāyil ol
Dünyā evinde derd ü elemsüz ne var ola
7. Bu çār ‘unşur ile geçüp şeş cihātdan

⁸³ (1a) yārı: yār D.
(5b) ü pür şivekār: ola şivekār D.

Gel şıklet-i vücūdı götür kāyinātdan

V⁸⁴

1. Kendüğe virme devlet-i dünyā ile ‘azāb
Dünyāyı yapup āhıretün eyleme Һarāb
2. Kurtar hümā-yı rūhı kıuyūd-ı zemānedan
Ādem odur ki virmeye kendüğe ıztırāb
3. Devlet dime aña ki ola kıābil-i fenā
İnsānı bī-başıret ider bu Һayāl-i Һāb
4. Kıalbi zücācın eyleme bir kimsenün şikest
Dirseñ ki āyineñde ola şüret-i şevāb
5. Açma cihānda dāmen-i ‘aybı şabā gibi
Setr eyle gördüğünı kıamu nitekim türāb
6. **Yaħyā** gibi elünı yu āb-ı Һayātdan

⁸⁴ (1b) yapup: yapma D.
(4b) şevāb: şavāb D.

Dinle sözümi vuşlat-ı Mevlāya kıl şitāb

7. Bu çār ‘unşur ile geçüp şeş cihātdan
Gel şıķlet-i vücūdı götür kāyinātdan

[Sayfa 81]

2⁸⁵

mef’ülü fā’ilātün mef’ülü fā’ilātün

baħr-i muzāri’: - - . / - . - - / - - . / - . - -

1. İy devletün güninde rüşen cemāl-i ‘ālem
Pīrüz t̄ālī‘ünle ferħunde fāl-i ādem
2. Hüsñün leṭāfetinden gülzār-ı dehr ḥandān
Hulkuñ nesīmi ile bāğ-ı zamāne ḥurrem
3. Cūduñ denizlerinden her kaçre Baħr-i Aḥḍar
Kadrün sarāyı içre bir ķubbe çarḥ-ı a‘zam
4. Şādıķlığıla adı ‘ālemde rüşen oldu
Mihrün hevāsı içre uralı şubḥ-dem dem
5. Yağmur yirine bāğa dürr ü güher şaçaydı

(6b) Mevlāya: dünyāya M.

⁸⁵ Bu şiir, Halit Biltekin’in “Şeyhî Dīvānı (İnceleme - Tenkitli Metin - Dizin)” (Ankara 2003, s. 34-38) adlı doktora tezinin okunuşuyla karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, tezin kısaltması “T” olarak verilmiştir.

Feyzün bihârı virse neysân bulıdına nem

6. Fikrün daķıķa-dānı levh-i zamīre baķsa
Haṭṭ-ı vüçüd içinde ķalmaya harf-i mübhem
7. Zātun ‘ayāndur illā vaşfun beyāna gelmez
Yā nürsın muşavver ya rûhsın mücessem
8. Enşār-ı fetḥ haylī şıǵmaz olursa cümle
Saṭḥ-ı zemīn mu‘asker fark-ı felek muḥayyem
9. Ƙahruñ yili toķınsa huşķ ola bāĝ-ı ravza
Luṭfun nesīmi irse kevşer şaça cehennem
10. Ta‘mīr-i mülke ‘adlün reşķ-i revān-ı Kisrā
İḥyā-yı dīne ḥükmün nuṭķ-ı Mesīḥ-i Meryem
11. Ḥayr ile çün cihāna başdı ķadem vüçüduñ
Her zerre yir ü gökde zıkr itdi ḥayr-maķdem
12. Barmaķda ḥātemünje ķılsa nazār Süleymān
Aĝzında ķala idi barmaķ nite ki ḥātem

(6b) içinde: içre M.

(10a) mülke: mülk M.

13. Keffūñ seḥāda dökdi baḥrūñ yüzi şuyını
Ol ğuşşadan ‘ummāna irişdi nāle vü ğam
14. Hük-m-i siyāsetünden baş çekse çarḥ-ı ser-keş
Ḳahruñ bozar esāsın ne deñlü olsa muḥkem
15. Ḳılsañ ‘adū şikārın per dōke bāz-ı eşheb
Gelseñ vera‘ sözine pend ala İbni Edhem
16. Envār-ı fetḥe itdi Ḥaḳ işigünji maḥla‘
Erzāḳ-ı ḥalka ḳıldı rāzıḳ ḳapuruñ maḳsem
17. Cān kimdür ol ḥaremde kim bula üns-i ḥalvet
Olduḳda sen perī-ḥū ḳudsīler ile maḥrem
18. Aduñ ki nūş-ı cāndur nīş oldı ḥaşma zīrā
Nā-mu‘tedil mizāca āb-ı ḥayāt olur sem

[Sayfa 82]

3

(11b) zıkr: zıcri M.; itdi: -M.

(12b) nite ki: nitekim M.

(13b) ‘ummāna: ğamāma T.

(14b) bozar: boza M.

(16a) fetḥe: feth; işigünji: işigünje; maḥla‘: muḥlak M.

(16b) maḳsem: muḳassem M.

(17b) perī: melek T.

fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

I

Gūş kılsun pendümi pīrāne güftār isteyen
Da'vī-yi 'ışk itmesün lāyık degül 'ār isteyen
Öz vücūdundan ferāgat eylesün kār isteyen
Tolıdur dil cür'a anı gelsün esrār isteyen

II

Sa'y idüp faḫr u fenāya çoḫdan eylerdüñ heves
Ḥamdülillāh dāmen-i maḫşūda bulduḫ dest-res
Tekye-yi 'ışk içre alup pür ma'nīden nefes
Tolıdur dil cür'a anı gelsün esrār isteyen

III

İrişüp feyz-i İllāhī pīre teslīm olmuşuz
Cān u dil terkīn urup meydān-ı 'ışka şalmuşuz
Vāşıl-ı ma'nā olup sırr-ı vücūdı bilmişüz
Tolıdur dil cür'a anı gelsün esrār isteyen

IV

El çeküp dünyāyı fānīden teberrā eyledük
Cān u dilden dergeh-i Ḥaḫḫa tevellā eyledük
Şūrete dil virmeyüp tekmīl-i ma'nā eyledük
Tolıdur dil cür'a anı gelsün esrār isteyen

V

Terk ü tecrīd ü ḫalender bī-kes ü bī-dil yetīm
Ḥānḫāh-ı gülşenīde niçe dem olduḫ muḫīm

Anladuğ keyfiyyet-i ahvāli **Za'fī** 'an-şamīm
Tolıdur dil cür'a anı gelsün esrār isteyen

4

MÜSTEZĀT-I ŞABĀYĪ

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

mef'ülü fe'ülün

baħr-i hezec: - - . / - - - . / - - - . / . - -

- - . / . - -

1. Didüm yoluña terk-i dili cān ser olsun
Olsun begüm olsun
Tek ben kuluña zerre kadar bir naẓar olsun
Olsun begüm olsun
2. Şād eylemedüñ kavlüñ ile kuluñı hergiz
'Ahdüñi edündüñ
Bir kere n'ola bilüñe kolum kemer olsun
Olsun begüm olsun
3. 'Aql-ı dil-i cān ise murād oldı müheyyā
Terk eyle dir iseñ
Ser dāhı bile iki cihānda güzer olsun
Olsun begüm olsun
4. Ben cezbe ile 'ışkūña şayd olduğum için
Ta'n eyledi zāhid
Göster yüzüñi ol dāhı benden beter olsun
Olsun begüm olsun
5. Çerine Şabāyī kulumuñ diyesin ey dost

Düşmanlar içinde
Āzād eyledin anı ki itdün yeter olsun
Olsun begüm olsun

[Sayfa 83]

5⁸⁶

MERŞİYE-İ MU‘AŞŞER EZ-ĀN-I MÜDĀMĪ

fā‘ilatün fā‘ilatün fā‘ilatün fā‘ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

I

1. Gördi bildi ‘ālem-i fānīde yok aşlā baḳā
Cān gözini açmadı andan yaḡa tā kim baḳa
2. Tıydı pür-ḡavf ü ḡaḡardur ser-be-ser rāh-ı Ḥudā
Salḡanat şadrına kılmadı anuḡçün ittikā
3. Gūşına irdi nidā-yı da‘vet-i Rabbü’s-semā⁸⁷
Da‘veti itdi icābet kıldı māfātı kaḡā
4. İmtişāl eylerdi Ḥaḡḡuḡ emrine şubḡ u mesā

⁸⁶ Bu şiir, Mehmed Çavuşoğlu’nun “Şehzāde Mustafa Mersiyeleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi (Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı* (İstanbul 1982, s. 678-679) adlı makalesindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, makalenin kısaltması “Mak” olarak verilmiştir.

⁸⁷ “Rabbü’s-semā” bu ibāre Sāffāt Sûresi’nin 5. âyetinden nâkıs iktibâstır. Sûrede “رَبُّ السَّمَوَاتِ Rabbü’s-semāvāt” şeklinde geçmektedir. Anlamı “göklerin rabbi” şeklindedir. Âyetin tamamının me’âli “O, göklerin, yerin, bunlar arasındakilerin rabbi ve doğuların rabbidir.” şeklindedir.

Qıldı Hax eyvalarını mümkün oldukça edā

5. Eyledi şāha itā'at kıldı baş u cān fedā
Şāh-ı iqlīm-i şehādet ya'nī Sulţān Muşţafā

II

1. Hey ne rüz-ı mātem-i pür-ğam idi yā Rab o dem
Çıkmış idi göklere feryād u efgān-ı nedem
2. Qulları fürqatde qaldı gitdi ol şāh-ı kerem
Bunda qaldı cümle-i hayl u haşem tabl u 'alem
3. Sābıkā bu mācerāyı yazmasa levhe qalem
Gey perişān olmaz idi qalbi mānend-i raqam
4. Her ne deqlü kıldılsa çekdi ol cevr ü sitem
Varlığın terk idüp oldı mālīk-i mülk-i 'adem
5. Eyledi şāha itā'at kıldı baş u cān fedā
Şāh-ı iqlīm-i şehādet ya'nī Sulţān Muşţafā

III

1. Qaddi a'lā hüsni zībā bir güzel maḥbūb idi
Cān gibi merğūb idi cānān gibi maḥlūb idi

(4b) eyvalarını: -Mak.

2. Gün gibi maḥbūb idi hem ḡonca-veṣ maḥcūb idi
Pehlevān-ı ‘ālem olanlar aḡa maḡlūb idi
3. Ḥāzret-i Yūsuf gibi ḡüsn ile ra‘nā ḡūb idi
Ḥulları Ken‘ān-ı fürḡat iḡre ṣan Ya‘ḡūb idi
4. Fīl-meṣel derd ü belālar ḡekmede Eyyūb idi
Bu ḡara yazular alnında anuḡ mektūb idi
5. Eyledi ṣāha iṡā‘at ḡıldı baṣ u cān fedā
Ṣāh-ı iḡlīm-i ṣehādet ya‘nī Sulṡān Muṣṡafā

[Sayfa 84]

IV

1. Dönmez ise yiridür ṣimden girü ḡarḡ-ı felek
Ṣoḡmasun ṣems ü ḡamer n‘eyler ḡeküp bunca emek
2. Baḡr-i eṣḡ iḡre yüzüp ḡan aḡlasun her bir semek
Mālik-i mülk-i melek oldu o ḡaldı māmerek
3. Gün gibi ṡolındı ḡünküm ara yirden ol melek
Dūd-ı āh-ı ‘āṣıḡān oldu semāvāta direk
4. ḡünkü taḡdīrūḡdür iṣ ‘ālemde ne itmek gerek
Her kiṣiye lāzım oldu emr Allāḡuḡ demek

5. Eyledi şāha iṭā‘at kıldı baş u cān fedā
Şāh-ı iklīm-i şehādet ya‘nī Sulṭān Muşṭafā

6⁸⁸

MERŞİYE-İ EZ-ĀN-I YAHYĀ

mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

baḥr-i müctes: . . . - / . . . - - / . . . - - / . . . -

I⁸⁹

1. Meded meded bu yıkıldı cihānuḡ bir yanı
Ecel celālileri aldı Muşṭafā Hānı
2. Ṭolundı mihr-i cemāli bozuldu dīvānı
Vebāle koydılar āl ile Āl-i ‘Oşmānı
3. Geçerler idi geçende o merd-i meydānı
Felek o cānibe döndürdi şāh-ı devrānı
4. Yalancınunḡ kıru bühtānı (vü) buğz-ı pinhānı
Akıtdı yaşumuzu yaqdı nār-ı hicrānı
5. N’olaydı görmeye idi bu mācerāyı gözüm
Yazuklar aḡa revā görmedi bu rāyı gözüm

⁸⁸ Bu şiir, Mehmed Çavuşoğlu’nun “*Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım*” (İstanbul - 1977, s. 165-168) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dîvânın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

⁸⁹ (1a) bu: -M.; yıkıldı cihānuḡ: cihānuḡ yıkıldı D.

II⁹⁰

1. 7onandı a7lar ile nürdan menāra dönüp
Güşāde-7ā7ır idi şev7 ile nehāra dönüp
2. Görüncü 7alka dıra7t-ı şükūfedāra dönüp
Yürürdü 7ulları yanınca lālezāra dönüp
3. 7ururdu şāh-ı cihān 7iddet ile nāra dönüp
Ota7ı 7aymeleri 7arlu kūhsāra dönüp
4. 7utuldu gelmedi 7ünkü o māh-pāre dönüp
Görenler a7ladılar ebr-i nev-bahāra dönüp
5. Bir ejdehā-yı dü-serdür bu 7ayme-i dünyā

[Sayfa 85]

Dehānına düşen olur hemīşe nā-peydā

III⁹¹

1. O bedr-i kāmīl ü ol āşinā-yı ba7r-i 7ulūm
Fenāya vardı telef itdi anı 7ālī'-i şūm
2. Dö7üncü 7aldı hemān dā7-ı 7asret ile nücūm

(4a) (vü): -D.

⁹⁰ (3a) şāh-ı cihān 7iddet ile: 7iddet ile şāh-ı cihān D.

(3b) 7arlu: 7aralu M.

(4b) ebr-i: anı M.

⁹¹ (1b) anı: -M.

Küyüندی şām-ı firāķında ıoldı yaş ile Rūm

3. ıolandı gerdenine hāle gibi mār-ı semūm
Rızā-yı Hāķ ne ise rāzī oldı ol merhūm
4. Hāķası ğayr-ı mu‘ayyen ğünāhı nā-ma‘lūm
Zihī sa‘īd ü şehīd ü zihī şeh-i mazlūm
5. Yüz urdı hāke o meh aşlına rücū‘ itdi
Sa‘ādet ile hemān ķurb-ı hāzrete gitdi

IV

1. Getürdi arkasını yire Zāl-i devr-i zamān
Vücūdına sitem-i Rüstem ile irdi ziyān
2. Döküldi gözyaşı yılduzları çü kıldı figān
Dem-i memātı kıyāmet ğüninden oldı nişān
3. Vücūd iline aķın şaldı aķdı eşk-i revān
Eyā serīr-i sa‘ādetde pādişāh-ı cihān
4. O cān-ı ādemiyān oldı hāķ ile yeksān
Diri ķala ne revādur fesād iden şeyķān
5. Nesīm-i şubķ gibi yirde ķoma āhumuzı
Hāķaret eylediler nesl-i pādişāhumuzı

V⁹²

1. Bir iki egri fesād ehli nitekim şemşīr
Bir iki nāme-i tezvīri kıldı kıatline tīr
2. Gelür ezelde muķadder olan kıalīl ü keşīr
Hezār kıayşerūñ oldu leyāl-i ‘ömri kıaşīr
3. Eceldür ādeme derbend-i teng ü tār-ı ‘asīr
Zarūrīdür bu ki uğrar aña cuvān ile pīr
4. Yirini zīr-i zemīn eyledi o mīhr-i mūnīr
Yirini gitdi cihāndan niteki merd-i faķīr
5. Bunun gibi işi kim gördü kim işitdi ‘aceb
Ki oğlına kıya bir server-i ‘Ömer-meşreb

[Sayfa 86]

VI⁹³

1. Ferīd-i ‘ālem idi a‘lem idi ‘ālim idi
Muħammed ümmetine mevti mev-t-i ‘ālem idi
2. Ziyāde mātem idi ħaylī emr-i mu‘zam idi

⁹² (3b) aña: -M.

(4b) niteki: nitekim M.

⁹³ (1a) a‘lem: ‘ālim; ‘ālim: a‘lem D.

Şalāh u zühdi avī i'tikādı mukem idi

3. Meşāyih ile muşāhib ricāle hem-dem idi
Kerāmet ile kerīmü'l-ışāl ādem idi
4. Tevāzu' ile selāmında od müsellem idi
'Aceb o bedr-i tamāmu ne 'ādeti kem idi
5. ayflar oldu aa iftirā ile gitdi
uzūr-ı aa du'ā vü senā ile gitdi

7

Derkenarda yer alan bir beyitlik bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

8⁹⁴

mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün

bar-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. Budur devr-i zamānu ittifāı
Ki olur her vişālū bir firāı
2. amu şihat sonunda şayruludur
Hem ulaşmada āır ayruludur

⁹⁴ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

3. Anuḡcün dehre iderler vedā'ı
Ki dōnmez iftirāka ictimā'ı

9

Derkenarda yer alan bir beyitlik bu Şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir Şekilde okunamamıştır.

10⁹⁵

Merḡūm Sulṡān Aḡmed Ḥān -nevverallāhu merḡadehū- zamān-ı salṡanatlarında olan ḡāḡī'askerlere gönderdikleri ḡaṡṡ-ı hümāyūnuḡ Őüretidür ki 'aynıyla naḡl olundu:

ṡarīḡ-i 'ālemi iḡyā etmek aḡṡā-yı murādum olmuşdur. Faḡr-i 'ālem Őallallahü te'ālā 'aleyhi ve sellem seccādesinde zümre-i cühelānuḡ oturmasına ḡaṡ'ā rızā-yı hümāyunum yoḡdur. ManŐıbı ehl-i 'ilme 'arz idesiz medrese ve ḡazā-yı imtiḡānsuz ricā ve ḡimāyet ile virmeyesiz. Eger ḡilāf idersenüz dünyāda ve āhiretde iki elüm yaḡaḡuzdan ḡalāŐ idemezsinüz.

[Sayfa 87]

11

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḡr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Dür olanlar ḡazret-i 'izzetden ey kān-ı kerem
Görmedi rāḡat yüzün 'ālemde sulṡān-ı kerem

⁹⁵ Bu metin derkenarda yer almaktadır.

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Gözümden gitmedi la'lün sirişk-i hün-feşanı
Baña raħm eyle şāhum kim yumazlar ғанı ған ile

Sulţān Murād-ı 'atīķ zamānında sipāh-ı bedhāh ğulūv idüp beglerünji ve defterdār-ı Maħmūd efendiyi қatl eyledüklerinden sonra mesned-i vezāretde uran Siyāvuş Pāşā 'azl olunup sa'ādetlü pādişeh haţţ-ı hümāyūn ile mühr-i şerīfi Sinān Pāşā'ya irsāl eyledükleridür ki 'aynıyla ketb olundu:

Allāhü tebāreke ve te'ālā saña vezīrlük viridi yüz biş senā vü ħamd idüp bu vāķı'a-i ħaţarnāk saña ve bize sebeb-i naşīħatdür. Dīvān-ı hümāyūnuma gelüp meşālih-i müslimiyye muқayyed olursan dön dīvān-ı sa'ādet 'unvānımda olan işler қazā ve қader saña ve bize 'ibret yeter.

[Sayfa 88]

MU'AŞŞER-İ SULTĀN MUŞTAFĀ ṬĀBE ŞERĀHU

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

I

⁹⁶ Bu metin derkenarda yer almaktadır.

1. Çünkü alur uşbu tâc u tahtı devr-i rûzgâr
Terk idüp bu raht u bahtı bir nemed kıl ihtiyâr
2. Besleme cismün anı kim yiyiserdür mür u mâr
Gırre olma devr-i dūna çün degüldür ber-ķarâr
3. Niçe âdem ķan ile boyandı uşbu lālezâr
Niçe biñ hasretlü yatur niçe biñ biñ gül-‘izâr
4. Töludur feryād āh u zār ile dār u diyâr
‘Āķibet bildün bunu kim saña ķalmaz pāyidâr
5. Cehd ķıl senden ki dūnyāda ķala bir yādigâr
Baña dirseñ devr elinden oldı ‘aķlum tār u mâr

II

1. Bir nazar ķıl lāleye kim bađrı hūn olmış durur
Serv şalar başını şan kim cünün olmış durur
2. Niçe serkeşler bu devr içre zebūn olmış durur
Cevr ü miñnet derd ü ğam ķarķa fūnūn olmış durur

[Sayfa 89]

3. Gözyaşından yer yūzi hep lālegūn olmış durur

Bir degirmendür felek ‘ömr anı un olmuş durur

4. Ğāfil olmaı dostlar gerdün dñn olmuş durur
Virdüğün dünyā alur şan kim oyun olmuş durur
5. Bir kıanaradur bu ‘ālem il kıoyun olmuş durur
‘Ārif iseı her gice bir tekyede kıılma kıarār

III⁹⁷

1. Bir zamān itdi bahāruı şoıbetini ‘aşıkıān
Başladı eşıcārı tağıyır itmege bād-ı ħazān
2. Serv büküldi vü şoldı döküldi ergāvān
Nicesi ğam çekmeyem yā nice olam şādmān
3. Gizlü nesne yok cihānda cümlesi günden ‘ayān
Bunda ne Đaıııāk ü Cem kıaldı ne Nüşirrevān
4. Görmedüı mi nice yatur Bursada ‘Oşmāniyān
Māziye kıılma nazar kim geçdi biı biı tādār

[Sayfa 90]

IV

1. Vaııt-i şubıı oldu yine ‘azm-i gülistān eyledük

⁹⁷ Bu bend dört beyitten müteşekkildir.

- Derd ü ğam almaqılığa ya'nı ki dermān eyledük
2. Lāleye ılduğ nazār bağrumuzu ğūn eyledük
Āh ılduğ cümle şağ u şaşı nālān eyledük
 3. Kūh-ı ğam kesmekde biz Ferhādı yalan eyledük
Āħirin bildük fenā terk-i dil ü cān eyledük
 4. Nām u nengi biz bu ğün şoprağa yeksān eyledük
Niçe ğün yüzlüleri ğāk içre pinhān eyledük
 5. Ey ğönül dut kim seni dūnyāya sultān eyledük
Niçe sultānlar yatur şoprağ içinde ğor u zār

V

1. Gel ğazān vağti irişdi bāğı eyle cā bu ğün
Ġör ne reng itdi yine bu ğünbed-i ğađrā bu ğün
2. ıbızıl ızardı fikrinden ğül-i ğamrā bu ğün
Bir libās-ı şurfa geymişdür yine řağrā bu ğün
3. Āl ider ğül āline aldanmağil yārā bu ğün
Kime ılmıřdur vefā bu kej-revı dūnyā bu ğün

[Sayfa 91]

4. anda vardı anı bu İskender ü Dārā bu ğün

Toprağa düşmiş yatur niçe semen-sîmâ bu gün

5. Bir dem içre yaqdı dünyâyı bu ejderhâ bu gün
Sen yatarsın hâb-ı gâfletde ne oldı âşikâr

VI

1. Çünkü eşcârıñ kabâsın kapdı peyk-i bî-direng
Kırdı ezhârıñ çerisin itmedi bir lahza ceng
2. Yine mâtem hil'atin geydi bu arz-ı lâle-reng
Mûşa dönmişdür ecel dâmında niçe bin peleng
3. Niçe altun tâc urınan başlarıñ yaşduğı seng
Sen dürişürsin benüm olsun diyü Türk ü Fireng
4. Hey ne gâfilsin ki gelmez yâduña tâbût-ı teng
Kalmışam hayrân u vâlih yimedim afyon u beng
5. Bil ki saña aşşı kalmaz Muştafâ bu nâm u neng
Râh-ı ışık içinde cehd it cümlesin kılğıl nişâr

[Sayfa 92]

15⁹⁸

⁹⁸ Bu şiir, Yaşar Akdoğan'nın "*AhmediDivân*" (Ankara - 1988, s. 181-188) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", divânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

ŞEYH 'ATTĀR FERMĀYED

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

baḥr-i hecez: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Şehā çün kim elün irdi geçürgil hoş bu devrānı
Bu günü qoma yarına ki götürmez bu devr ānı
2. Ne gūn-ā-gūn bezenmişdür baq āḥır kūh u şahrāya
Ne reng-ā-reng düzünmişdür gör āḥır bāq u büstānı
3. Niçe kim saçılır yire hevādan beyzā-i kāfūr
Bulutdan sebze üstine dökilür dürr-i 'Ummānī
4. Nebāta ne ḥaber virdi ḥazān kim ditreyü yapraq
Teninde şöyle kim lāle qurıdı qorḥudan qanı
5. Şabāḥı gör ki mihr-ile cihāna ne ḥaber virdi
Şabūḥ-çün bir iki ayak giceden var mıdur qanı
6. Revān it cām-ı zerrinden bu yāqūt-ı revānı kim
Çemen pīrūzesin düzdi ḥazān la'l-i Bedaḥşānı

(2b) düzünmişdür: olmuşdur D.

(6b) la'l-i: yıl-i M.

(7b) la'lüñi: rengüñi D.

7. anı ol cām-ı cān-perver ki unıtdurur ser-encāmı
Virür ol cānua ıvvet ılır la‘lüi mercānı

[Sayfa 93]

8. ü bāde rev-i reyāndur dilersen ānua ıvvet
oma lāle gibi bir dem elüden sen bu reyānı
9. Mey-i gül-rengi nū eyle n’ola bugün ger eyleser
emende sebzenü rengin azān yili za‘ferānı
10. İ übā-add kever-leb yüzüdür ün gül-i cennet
N’ola ger yile virdiyse azān bā u gülistānı
11. au sevdāsına dūup benefe oldı(y)sa n’ola
Senü zülfü olan yirde n’iderler her-periānı
12. Döküldiyse n’ola nergis baarsuzları n’iderler
Senü fitne gözüle kim olupdur ‘al u ayrānı
13. Lebüü avı(y)la onca n’ola dil-teng itdiyse
amu tene-ciger olan bulur mı āb-ı ayvānı

(8a) cānua ıvvet: rūua rāat D.

(11a) n’ola: ne am D.

(13a) itdiyse: gitdiyse M.

14. Mey ü ney hâzır u nuql ü harîf sâkı-yi gül-ruh
Eger tevbe kıılırısañ ider mi Hâk kabûl ânı

[Sayfa 94]

15. Baña peymâne-i mey şun ıo peymân şışesi şınsun
Ben evvelden bilür-idüm ki n'olısar bu peymânı

16. N'olur âhur ser-encâmuñ çün evvelden yazılmışdur
Bu zühd-i huşk ki ider mi nedür bes zerķ ü nâ-dânı

17. İnāyet olmasa Hâkdan döner işyāna her tāt
İnāyet olıcaķ olur ķuluñ tātı işyānı

18. Ele girmiş-iken fırsat bugün yi vü yidür mālı
Komağıl yārına nesne ki fānīdür cihān fānī

19. Cihānuñ Zāline anķā døyemez kim olur Rüstem
Ki destānı urur yire hezāran Zālı Destānı

20. Felek Çimşide n'eyledi ya Daħhāk u Ferīdūna
Cihān gör Şāsıbı n'itdi ya Sāmı u Nerīmānı

21. Nesine ğurre olursın cihānı çünki bilürsın
Bu bir kaç yılun içinde neler kıldı bu devrānı

22. Selātin tahtını yile virüp tācın yire urdu
Görür misin ki gerdişde n'ider bu çarķ-ı gerdānı

[Sayfa 95]

23. Belā vü miḥnete düşüp Süleymān tācın urınmaq
Ne aşşı çün yile virür felek taḥt-ı Süleymānı
24. Ulu sâhib-Ḳırān olmaq dilersen nitekim keyvān
Ḳo bu yile varur taḥtı unut bu ḳaşr u eyvānı
25. Olur sulṭānlıḳ isteyen cemī'ci ḥalk muḥtācı
Olur dervīş-nefs olan yidi iḳlīm sulṭānı
26. Melā'ik-ṭab' olup dāyim Ḥaḳuṣ rıḍvānını iste
Behāyimden degül-isen n'idersin ḥūr u ḡilmānı
27. Güdāz u sūz-ıla her dem giceṅi gündüze degşür
Ki ola şem'ci gönlünün Ḥaḳuṣ nūrıyla nūrānı
28. Şehādet ehli-seṅ nefse riḳāzet şehdini virgil
Ḳomaḡıl kim ola ḡālib saṅa bu nefsi-şehvānı

[Sayfa 96]

bahr-i hecez: - - . / . - - . / . - - . / . - -

1. Sîmurğ-ı sa‘âdet yeridür kâf-ı kanâ‘at
Kâni‘ olana şayd ola sîmurğ-ı kanâ‘at
2. Fakr ile tefâhür iderüz sâlik-i ‘ışkuz
Ta‘n eyleme zâhid degülüz ehl-i riyâset
3. Bu hâleti ey şeyh bize ‘arızı şanma
Tâ rûz-ı ezel eylemişüz ‘ışka inâbet
4. Bir hâneye bünyâd urigör ola bâkî
Ger ‘âkil iseñ itme fenâ üzre ‘imâret
5. İhyâ idegör sünnet ü farza [ki] müķim ol
Maşşer günü ger umar-ısañ zerre şefâ‘at
6. Yo **Mürşidî** yâ naķş-ı **sivâyı** ala gönülден
Bu ağ u kârâdan biri ol eyle ferâğat

17⁹⁹

YAHYÂ RÂST

fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

bahr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

⁹⁹ Bu şiir, Mehmed Çavuşoğlu’nun “*Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım*” (İstanbul - 1977, s. 502) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dîvânın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

(3b) ‘ilm: ‘ışk D.

1. Āb-ı tevḥīd ile dilden māsivā naqşını yu
Mā hüve'l-maḳşūd olan hūdūr iki 'ālemde hū
2. *İnnema'llāhü ilāhün vāḥidün lā-reybe fīh*
Ve'zḳürü'llāhe keşīren ve'şḳürü ve'stağfirū
3. Yā İlāhī bu ne sırdur kim mürīd-i 'ıṣḳ olup
Faẓl ile baḥr-i muḥīṭ-i 'ilm olur bir ḳaṭra şū
4. Dār-ı vaḥdetde imām-ı 'ıṣḳ ile ḳılmaz namāz
Almayan Manşūr-veş āb-ı ḥayātından vuzū
5. Şüret-i ta'bīre şıgmaz ma'nī-i 'ıṣḳ-ı ḥavāş
Söyleme bu rāzı ey **Yahyā** 'avāma rū-be-rū

[Sayfa 97]

18

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Ger ḥalāş olmak dilerseñ 'āḳıbet sen nārdan
Genc-i dünyāya maḥabbet ḳılma şaḳın mārđan
2. Ey göñül pā-bend olup aldanma dünyā çirkine

Ger temîz olmak dilersen çek elün murdardan

3. Mekk-i şeytândan hazer kıl dâim istiğfâr idüp
Hakka dön kalbünî şakla fitne vü mekkardan
4. Ma'rifet bâğında kıl bülbül gibi her dem figân
Râ'ihâ almağ dilersen ol gül-i gülzardan
5. 'Aşık-ı sâbit-ka-dem olduŷa râh-ı 'ışğdan
Dönmeysin terk idüp Manşûr gibi dardan
6. Rağmet-i Hakkâ kurb olmak dilersen tâlibâ
Bâ'ını pâk it ba'îd ol yaramaz efkardan
7. Her kişi dükeli Hakkâ eylediği ermeğân
Mürşidînün 'acz ile yoğluğ vurdur vârdan

[Sayfa 98]

19

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

bağr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Dâyimâ budur murâdum senden ey hayy-ı kadîm
Kıl müyesser suğ nefsi-î imân Kurân-ı 'azîm
2. Nûr-ı tevhidünle hıfz it kaşd-ı imân eyleyüp
Urmaya yolumı tâ mekr ile şeytânî'r-racîm

3. İktizā-yı nefis ile yoldan azan ‘aşıleri
Tā‘atünle kıl tarīk-i istikāmetde muķīm
4. Mücrim ü bī-çāreyim çokdur günāhum ‘afv kıl
Yaķmasun cānı za‘ifem ‘aķıbet nār-ı caķīm
5. **Mürşidī** cürmün yüze dutup gelicek hāzrete
Raķmetünle sen ‘ināyet eyle aķa yā raķīm

20¹⁰⁰

RŪŞENĪ GŪFT

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

baķır-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. Yüzün gün mi ķamer mi bilmek olmaz
Sözün dür mi güher mi bilmek olmaz
2. Leb-i la‘lündeki āb-ı hāyātı
Nemek mi yā Şeker mi bilmek olmaz
3. Ne hűrī-zādesin sen iy perī-rű

¹⁰⁰ Bu Őiir, Orhan Kemāl Tavuķķu’nun “*Dede Őmer RűŐeni Divān (Tenkitli Metin)*” (Ankara - 2020, s. 90) adlı eserindeki metinle karŐılaŐtırılmıŐtır. Mecmuanın kısaltması “M”, divānın kısaltması “D” olarak verilmiŐtir.

Melek mi yā beşer mi bilmek olmaz

4. Raķībūñ işigünde iy ĥabībūm
Gezende seg mi ĥar mı bilmek olmaz
5. Tenūr-ı sīnesinde **Rūşenīnūñ**
Yanan dil mi ciger mi bilmek olmaz

[Sayfa 99]

21¹⁰¹

mefā'īlūn mefā'īlūn fe'ūlūn

baĥr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. 'Aceb 'ālemde bu ġavġā nedendür
Bu hūy u hāy bu eyvā nedendür
2. Başında şūfīnūñ ħara 'imāme
Benüm başumda bu sevdā nedendür
3. Gözümde āb u gönümde pür āteş
Yanar hīċ bilmezem ammā nedendür

¹⁰¹ Bu şiir, Mehmed Çavuşoġlu - M. Ali Tanyeri tarafından hazırlanan “*Hayreti Dīvan Tenkidli Basım*” (İstanbul - 1981, s. 53-55) adlı eserdeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dīvânın kısaltması “D” olarak verilmiştir.
(1b) hūy u hāy: hāy u hūy D.

4. Benüm gönüm neden nerm oldı çün müm
Senün albün ‘aceb hārā nedendür
5. Gözün ādemler öldürür tuaun
İder ölmüşleri ihyā nedendür
6. Ya bende bu niyāz u bu temellu
Ya sende nāz u istignā nedendür
7. Ne derlü alasa zār olsa bülbül
Güler aa gül-i ra‘nā nedendür
8. Kimisi sāye-veş hāk ile yeksān
Kimi bir serv-i hoş-bālā nedendür
9. Kimi Leylī kimi Mecnūn-ı şeydā
Kimisi Vāmı u ‘Azrā nedendür
10. Dilinde kiminün naş u terāne
Kiminün āh u vāveylā nedendür
11. Kimi dīvāne hi bilmez özünü

(7a) zār olsa: āh itse D.

Kimisi 'āqıl ü dānā nedendür

12. Kimi mestāne halkuñ kimi mestür
Kimi āşüfte vü şeydā nedendür

13. Kimisi pārsā vü pāk-dāmen
Kimi ālūde vü rüsvā nedendür

14. Kāmu bir ādem oğlı iken ādem
Kimi bende kimi mevlā nedendür

15. Kimisi bir pelās-ı köhne bulmaz
Libāsı kiminüñ dībā nedendür

16. Kiminüñ meskeni āteş kiminüñ
Maķāmı Cennetü'l-Me'vā nedendür

[Sayfa 100]

17. Kimi dünyā vü 'uķbādan müberrā
Kimisi řālib-i dünyā nedendür

18. Kimi Seyyīd kimi Mañşūr-ı berdār
Kimi Keyķusrev ü Dārā nedendür

19. Çü birdür cümle mevcūdātuñ aşlı
Arada yā bu istişnā nedendür

20. Kamu bir mevcidür çün baħr-i ıřkuŋ
Bu rengāreng olan eřyā nedendür
21. Kiminüŋ seng-i bed-gevherdür adı
Kiminüŋ lūlū-yi lālā nedendür
22. ‘Aceb bir kaŗra-i nāçiz iken dil
Ya andan mevc uran deryā nedendür
23. Ya her bir zerreden kılsaŋ temāřā
Görürsin bir güneş āyā nedendür
24. Ya ey dānā bir ednā dāne içre
Hezārān řāħ-ı řūħ-bālā nedendür
25. Kılup naķř içre naķķāřı temāřā
Bilürmiş dīde-i bīnā nedendür
26. Velikin Ĥayretiyi ĥayret almış
Bilemez aşlını ařlā nedendür

22¹⁰²

(24b) řūħ-bālā: ĥoř-bālā D.

UŞŪLĪ GŪFTE EST

mef'ulü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün

baḥr-i mużārī': - - . / - . - . / . - - . / - . -

1. Ey niçe ay u yıl geçe leyl u nehār ola
Şol gūr-ı teng içinde tenüj ḥāksār ola
2. Şaḥrā-yı dilde şöyle ese bād-ı ḳahr kim
Her zerre ḥākümüz yıl öñince ğubār ola
3. Ey sebzelerde gül döşenüp sünbül örtünen
Bir gün ola ki ḥāneñ içi mūr u mār ola
4. Ḳorḳum odur ki dām-ı 'alāyıkda ḳalavuz
Cān ḳuşı uça ten ḳafesi tār u mār ola¹⁰³
5. Yā Rabb ḥālümüz n'ola rüz-ı şümārda

¹⁰² Bu şiir, Mustafa İsen'in "*Usûlî Dîvânı (İnceleme - Tenkitli Metin - Tıpkıbasım)*" (İstanbul - 2020, s. 146) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", dîvânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

(1b) içre: içinde D.

(2a) dilde: 'ömre D.

(4a) odur: bu M.

¹⁰³ Şiirde bütünlüğün bozulmaması adına 101. sayfada devamı yer alan bu beyitten sonraki diğer tüm beyitlerin buraya dâhil edilmesi uygun görülmüştür.

(5b) bî-şümār: şümār-bî M.

Çün bî-şümār cürm ü haṭāmuz şümār ola

6. Setr eyle ‘afvuṇ ile eyā sātirü’l-‘uyüb
Çün gizlü ‘aybumuz gözüṇe āşikār ola
7. Yārān beni ḳoyup gidicek gūr-ı ğārda
Luṭf u keremlerüṇ yetiṣe yār-ı ğār ola
8. Bu ŧevḳ ile ölürsen umaram **Uşŭlī** kim
Ḳabrüṇde güller açıla tāze bahār ola
9. Her zerre ḥāküṇ āyīne-i ğayb-bīn olup
Her üstühānı ehl-i dile yādigār ola

23

Derkenarda yer alan bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 101]

24

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün *mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün*¹⁰⁴

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - *baḥr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -*

(9a) zerre: zerresini M.

(9b) üstühānı: üstühānuṇ D.

¹⁰⁴ 5. beyit ile birlikte vezin bu şekilde devam etmektedir.

1. Her ki geldi dünyeya şöyle ki var
Ağlayu gitdi cihāndan zār u zār
2. Kimsene bundan murādın almadı
Meger ol aldı (kim bu) cihāna gelmedi
3. Bu cihānı bī-vefā bilgil i yār
‘Ahd bununı hergiz olmaz pāyidār
4. Şād ider mi bir dem içre seni bu
Biñ¹⁰⁵ yıl ağla dur girü bu tende hū
5. Cihānuñ hāli budur ey qarındāş
Eceldür ‘ākıbet biñ yıl yaşa yaş
6. Bu oda kimse kılmaz cāvidānı
Beķā mülki degül(dür) bu dār-ı fānī
7. Ki şimdi kaçdı sensin olma ğāfil
Yoluñ almış-durur ol merd-i cāhil
8. Bu böyleyken nedür ey bī-ħamiyyet
İdersin rüz u şeb buña maħabbet

¹⁰⁵ Mecmua içerisinde “bir” olarak yazılan bu kelime tarafımızdan beytin anlamı göz önünde bulundurularak “biñ” olarak düzeltilmiştir.

9. Ğamından şöyle olmuşsun dil efkār
Ki çıkmışdur gözünnden yār u aĝyār
10. Derūnuĝ ĝaflet almış hātırūĝ ĝam
Yir itmiş sevgüsi ħalbünnde muħkem

11. Ķo fānī ‘ıřķını bākī gerekse
Nevā ħıl bezm-i ‘uřřākı gerekse

12. Dilerseĝ mülk-i cāna server olmak
Gerekmez rüz u şeb tenperver olmak

25

Derkenarda yer alan üç beyitlik bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 102]

26

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

baħır-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Her kaçan bezm-i maħabbetde dem ursa nāy-ı ‘ıřķ
Ehl-i meclis mest olup ‘ālem ıolar ĝavĝā-yı ‘ıřķ

2. Bir hümādur ‘ışk şalmaz sāyesin her nākese
Degme bir serde karar itmez dilā sevdā-yı ‘ışk
3. Ehl-i ‘ışk olanda olmaz zerķ u tezvīr ü riyā
Zāhidā sālūs olanlar itmesün da‘vā-yı ‘ıŝk
4. Taŝra eyler māsivā fikrini mānend-i hūsün
Her ne dem kim mevc urup cūŝ eyleye deryā-yı ‘ıŝk
5. Gün bu gündür dem bu demdür ‘āŝık u ‘ārif ŝaķın
Bu günün yarına koyup gözleme ferdā-yı ‘ışk
6. Ŝūreti elfāz ile bilmek dilerseñ ‘ıŝkı sen
Kāl ile ta‘bīr olunmaz zāhidā ma‘nā-yı ‘ışk
7. Pādiŝāh-ı ‘ālemem dirseñ yaraŝur iy gedā
Dergehinde bende kılmıŝdur beni dārā-yı ‘ışk
8. ‘Āŝık ol tā sırr-ı ‘ışka olasın vāķıf temām
‘Ayn u ŝīn u ķāf şanma zāhidā fehvā-yı ‘ışk
9. Kālma bir menzilde seyr it menzil-i maķŝūda ir
Bī-nihāyetdür iriŝmez gāyete ŝahrā-yı ‘ışk
10. Tolıdur ‘ışk ile ‘ālem ‘āŝık olanlar bilür
Sen dāhı bilmek dilerseñ olıgör bennā-yı ‘ışk

11. ‘Aşıkun başında iy zāhid kıyāmetler kıpar
Her kaçan gelse kıyāma kıāmeti bālā-yı ‘ışk
12. Nefs-i fir‘avn ‘askerin eyler ‘aşā birle helāk
Gösterüp Mūsā-şifat iy dil yed-i beyzā-yı ‘ışk

[Sayfa 103]

27¹⁰⁶

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Ey felek yā sen bir ef‘ilerle ıolmış ğārsın
Yā yedi başlu bir ejderhā-yı merdüm-ħārsın
2. Bir mülāyim yārsın şüretde pür-naķş u nigār
Ma‘nide zehri yedi ıasdan geçer bir mārsın
3. Nice meyl itsün saıa bi‘llāhi merd-i pāk bāz
Niçe erden arta kıalmış bir zen-i bāzārsın
4. Saıa erbāb-ı başiret nice dil virsün ki sen
Hem be-ğāyet zışt ü hem nā-pāk ü hem cev vārsın

¹⁰⁶ Bu şiir, Mehmed Çavuşoğlu - M. Ali Tanyeri tarafından hazırlanan “Hayreti Dıvan Tenkidli Basım” (İstanbul - 1981, s. 57-58) adlı eserdeki metinle kıarılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dıvānın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

5. Bî-ḥakīkat ḳaḥbesin nā-merd alur senden murād
Yüz yumazsın pākḃāz olana bir murdārsın
6. Görmemişdür kimse senden şemme-i bŷy-ı vefā
Gerçi kim reyḥān şatarsın ḥalka sen ‘aṭṭārsın
7. Kime gül şunduḡsa şunduḡ baḡa virdŷḡ ḥār-ı ḡam
Kime yār olduḡsa olduḡ baḡa sen aḡyārsın
8. Ḳurduḡ evvel başum ŷzre bir gök aṭlas teng tār
‘Āḳıbet başuma teng olduḡ gözüme tārsın
9. Dünyenŷḡ oyunların oynarsın āḡir cānına
Her kimŷḡle bir iki gün kim güler oynarsın
10. Niçe serdāruḡ bu dārı başına dar eyledŷḡ
Niçe biḡ Dārāyı berdār eylemiş ḡaddārsın
11. Günde yüz biḡ ḥīle vŷ tezvīr idersin ādeme
Yine kimse vāḳıf olmaz ḥoş ‘aceb seḡḡārsın
12. Merdŷm-i zeyrek gerek kim ola ḥīleḡden emīn
Mişlüḡi ‘ālemde gözler görmedŷḡ ‘ayyārsın

(6b) kim: geh; sen:geh D.

(7a) virdŷḡ: virdŷ M.

(7b) sen: -M.

(13a) varup: virdŷḡ D.; alduḡsa: olduḡsa M.

13. Her kimünle varup aldunsa beş on gün ‘âkıbet
Kârını zâr eyleyüp bazarını bozarsın

14. **Hayretî** bu dehr-i fâniden şikâyet niçe bir
Fâriğ ol sen ehline ışmarla anı varsın

[Sayfa 104]

28¹⁰⁷

mef‘ülü fâ‘ilätü mefâ‘ilü fâ‘ilün

bağır-i muzâri‘: - - . / - . . . / . - . . / - . .

1. Ey Âdem oğlu ‘âlem-i kübrâ degül misin
Ya‘nî muhîṭ-i ‘Arş-ı Mu‘allâ degül misin
2. Yabana bakma şâni‘a şun‘ından it nazar
Gör bu tılısmı özge temâşâ degül misin
3. Şüretde bir za‘îf ü naḥîf ü ḥaḳîr iken
Ma‘nâ yüzinde cümleden a‘lâ degül misin
4. Şal taşra mevc-i şevḳ ile dürr-i ḥaḳâyıḳı

¹⁰⁷ Bu şiir, Mehmed Çavuşoğlu - M. Ali Tanyeri tarafından hazırlanan “Zatî Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı III. Cild” (İstanbul - 1987, s. 3-4) adlı eserdeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, divânın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

Cüş eyle bād-ı ʻışk ile deryā degül misin

5. Firʻavn-ı nefsi eyleyicek Nîl-i ʻahra ğark
Billāh tecellî ẓūrına Mūsā degül misin

6. Ƙorsañ Ƙadem eger ki¹⁰⁸ zemîn-i tecerrüde
Eflāk-i Ƙurbet üzre Mesîhâ degül misin

7. **Zâtî** ʻadem bilürseñ eger kim vücūduñı
Billāhi Ƙāf-ı vaħdete ʻanĵā degül misin

29¹⁰⁹

müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün

baħr-i recez: - . . - / - . . - / - . . - / - . . -

1. Bāña bu derd ü bu elem bilsem nedendür bilmezem
Bu ğuşşa vü endüh u ğam bilsem nedendür bilmezem

2. Göñlümde bu âteş nedür bağrumda bunca baş nedür
Gözümde ağan yaş nedür bilsem nedendür bilmezem

¹⁰⁸ Bu şiir, Mehmed Çavuşoğlu - M. Ali Tanyeri tarafından hazırlanan “*Hayretî Dîvan Tenkidli Basım*” (İstanbul - 1981, s. 340) adlı eserdeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dîvânın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

3. İçümde bu odum nedür daşumda bu dūdum nedür
Yanmağda maqşūdum nedür bilsem nedendür bilmezem
4. Baña bu yanmağlar neden ına boyanmağlar nedür
Taşup bulanmağlar nedür bilsem nedendür bilmezem
5. Dilberde bu hūsn ü bu ān ‘āşıkda bu āh u fiğān
Ĥayretdeyem ben her zamān bilsem nedendür bilmezem
6. ‘Āşıkda bu sevdā nedür dilberde istiğnā nedür
Bu şūr u bu ġavğā nedür bilsem nedendür bilmezem
7. Dilberde olan hāleti ‘āşıkdaki keyfiyyeti
Ey Ĥayretī bu ĥayreti bilsem nedendür bilmezem

30

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

bağır-i hecez: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

شیخ سعدی

TERCÜME

تا مردسنجه نكفته ماشد

1. Kişintüñ çıkmayınca ĥayr u şer bir söz dehānundan

عیب وهرش نهتفته ماشد

Hünerden ‘aybdan andan ne var ise hep olur nihān

(5a) bu ān: ān M.

هر ميشه كاله سمرک حاليه

2. Şaḡın gördüğün ormanı [ki] sen ḥālī ḥayāl itme

شايد كه پلنك خفته ماشد

Ki şāyed batmış ola kılmış ola bir fiğān arslan

[Sayfa 105]

31¹¹⁰

müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün

baḡr-i recez: - . . - / - . . - / - . . - / - . . -

1. Her kim baḡa aḡyārısa Ḥaḡ Taḡrı yār olsun aḡa
Her ḡancarū varurısa bāḡ u bahār olsun aḡa
2. Öḡümce ḡuyı ḡazanı Ḥaḡ taḡtın aḡdursun anı
Ardumca ḡaşlar atanı ḡüller īṣār olsun aḡa
3. Baḡa aḡu ṣunan kiṣi ṣehd ü ṣeker olsun aṣı
Gelsün kolay dāyim işi eli irer olsun aḡa
4. Her kim diler ben ḡār olam düşmen elinde zār olam
Dostları ṣād u düşmānı esir ü zār olsun aḡa

¹¹⁰ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "Yünus Emre Divân ve Risâletü'n-Nushiyye" (İstanbul - 2005, s. 96-97) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", divânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

(2b) īṣār: niṣār D.

(3b) dāyim: cümle D.

(4b) düşmānı: düşmenleri M.; esir ü zār: dost u aḡyār D.

(5a) dilemezse: diler ise; ol dost-ıla birlüğümü: o dostumdan ayrıldugum D.

(5b) Gitsün gözlerinden ḡicāb: Gözlerinden ḡicāb gitsün D.

5. Her kim dilemezse benüm ol dost-ıla birlügümi
Gitsün gözlerinden hicāb dīdār ʿıyān olsun aḡa¹¹¹
6. Miskīn Yūnusun dünyede güldüğünü işitmeyin
Ağladuğın isteyene gözüm bıḡar olsun aḡa

32

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

baḡr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Yārinı yarın görendür kim bugün yarın görür
Görmeyen yārin bugün yarın kaçan yārin görür
2. Kim ki keşretten geçüp oldu ʿalāyıkdan berī
Vaḡdetün buldı ṡarīḡın Ḥaḡḡun envārın görür
3. Kim ki nefsin bilmedi Rabbini bilmez şek degül
Nefsini bilendür ol kim kendü miḡdārın görür
4. Kaʿbe-i maʿnāyı ʿarīf dem-be-dem eyler ṡavāf
Ḥācī-i şüret hemānā Mekke dīvārın görür
5. Yarın anda niʿmet-i dīdārdan maḡrūm olur

¹¹¹ Bu mısraın vezni aksamaktadır.

(6b) Ağladuğın: Ağladuğum D.

Bunda kerkes gibi her dem dünye murdārın görür

6. Aşılan dār-ı belāya dünyede Mañşūr-veş
Niçe dil-şād olmasun kim rüy-ı dīdārın görür
7. İy **Ḥalīlī** ol hümā-himmet faķīr ol kim müdām
Ārzū-yı cennet itmez dost dīdārın görür

[Sayfa 106]

33¹¹²

ḤAYRETİ EZ-ĀN

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Pīşrev olmazsa dāyim saḡa pīrān-ı selef
Gitdi azıtduḡ ṭarīķı ey cuvān-ı nā-ḡalef
2. Lezzet-i ḡān-ı ḡamı ten-perver olan aḡlamaz
Ol ḡidā-yı rūḡdur bilmez anı ḡāv-ı 'alef
3. Varlıḡuḡ naḡdin virüp yoḡluk metā'in alıḡör

¹¹² Bu şiir, Mehmed Çavuşoḡlu - M. Ali Tanyeri tarafından hazırlanan “*Hayretî Dîvan Tenkidli Basım*” (İstanbul - 1981, s. 242) adlı eserdeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dîvânın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

(2a) ḡān-ı: ḡūn-ı M.

(3a) alıḡör: al göḡül D.

Olmasuñ dirseñ eger yoğ yerlere varuñ telef

4. Kıl beni bu künc-i tārīk-i đalāletden ħalāş
Ey şeh-i şadr-ı velāyet vey meh-i bedr-i Necef

5. Nitekim olur mekīn ile müşerref her mekān
Ĥayretīnūñ göñline ħubb-ı ‘Ālī virür şeref

34¹¹³

ĶİT‘A¹¹⁴

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. ‘Aceb ħāl oldu bu ben ħayğuluya
Ķaçup yağmurdan uğradum ÷oluya

35¹¹⁵

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. Felekden her ne kim inerse yire
Ṭođınmaz kimseye illā fađīre

36¹¹⁶

¹¹³ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹¹⁴ Başlıkta “kıt‘a” olarak belirtilen nazım şekli tarafımızdan “müfred” olarak değerlendirilmiştir.

¹¹⁵ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹¹⁶ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

MÜFRED

mefā'īlün mefā'īlün fe'ulün

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. Eger dilden gelen elden gelirse
Gedālar almaya sulān olaydı

37¹¹⁷

[.....]

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Besleme Őol cismi kim anı yiyiser mūr u mār
irre olma dehr-i dūna ayāt degūldūr pāyidār¹¹⁸

38

Derkenarda yer alan iki beyitlik bu Şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir Şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 107]

39

¹¹⁷ Bu Şiir derkenarda yer almaktadır.

¹¹⁸ Bu mısraın vezni aksamaktadır.

mef'ülü fā'ilātün mef'ülü fā'ilātün

baḥr-i muzāri': - - . / - . - - / - - . / - . - -

1. Dār-ı fenāda her kim fānī-i muṭlaḳ olmaz
Dār-ı beḳāda hergiz şāyeste-i Ḥaḳ olmaz
2. Dünyā-yı dūnda her kim nefs-i ḥasīse uydu
Maḡbūn-ı āḫiretdür dīdāra mülḥaḳ olmaz
3. Esrār-ı küntü kenze gencine ehl-i Ḥaḳdur
Her bī-ḥaber ḳatında bir rāz açmaḳ olmaz
4. Eşyā egerçi cümle zıkr-i ene'l-Ḥaḳ eyler
Ammā ki her ehl-i şer'a bu söz muḥaḳḳaḳ olmaz
5. Zıkr-i ene'l-Ḥaḳdan aşıldı dāra Maṣṣūr
Her sālīkūḅ dilinde zıkr-i ene'l-Ḥaḳ olmaz
6. Derd ü belāda ḡamdan bāl ü per açmayınca
Ol āşiyān-ı ḳudse seyr-ile varmaḳ olmaz
7. 'Āşıḳlarınḅ kelāmın 'ārifler anlar ancak
Her zāhid-i ḳadīde bir rāz açmaḳ olmaz
8. Lezzāt-ı dünyeviyye aldandı kim ki ḳaldı
Lezzāt-ı aḫir dīde hīç andan açmaḳ olmaz

9. Rāh-ı Hakkā **Halīlī** varmağda rāh olan

Bu yolda sālīk olan bī-çāre aḳsağ olmaz

40

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḫr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Uşbu bāzār-ı fenā bir sūd yoğ sūd imiş

Hūy u hāy ıumıurāğı bir ıuru ğavğā imiş

2. Neyledümse eyledüm öldüm dirüldüm ağıladum

İki 'ālemden ğarāz bir yāarı bī-hemtā imiş

3. Göğlümi mağtül zülfüñdür ıılan mağbūt-ı 'ışğ

Nitekim Mecnūnu meczüb eyleyen Leylā imiş

4. Dar olup başına dehr olur Ferīdün 'āğıbet

ııtalum hācem **Ferīdün** öldi yā var imiş

5. Çün olur āhir ğdāsı ıışinüñ dārū-yı merk

Bir iki ğün ııtalum kim sükker-i helvā imiş

41

Derkenarda yer alan bir beyitlik bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 108]

42¹¹⁹

UŞŪLİ FERMĀYED

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Vücūd-ı Muṭlaḳuñ baħri ne mevci kim ider peydā
Ene'l-Ḥaḳ nuṭḳını söyler eger maħfī eger peydā
2. Me'ādindür kamu eşyā ider öz kendü zātından
Kimisi sīm ü zer zāhir kimi seng ü meder peydā
3. Bu bāğuş ger ḥaḳīkatde şuyı bir bāğbānı bir
Velī olmuş ḥaḳāyıkda niçe yüz biñ şecer peydā
4. Nażar ḳıl nev'-i insāna kimi zehr ü kimi sükker
'Aceb ḥikmet bir ağaçdan olur dürlü şemer peydā
5. Düzilür niçe biñ işler bozılur niçe cünbişler
Ne kār-ı bü'l-'acebdür bu kim olmaz kārger peydā

¹¹⁹ Bu şiir, Mustafa İsen'in "*UsŪlî Dîvânı (İnceleme - Tenkitli Metin - Tıpkıbasım)*" (İstanbul - 2020, s. 144-145) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", dîvânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

6. Bu toķuz ķubbe vü Şeş sũ iĉinde geldũn ũ gitdũn
Ne geldũgũn ķapu zāhir ne gitdũgũn memer peydā
7. Şu serverler ki ũaĝlar gibi baş egmezdi eflāke
Yaturlar yirde pest olmış ne tĩĝ u ne kemer peydā
8. Niĉe Őũrĩde ‘āŐıķlar gezerler cũmle tā’ihler
Bu tĩĥ-i bĩ-nihāyetde ne reh ne rāh-ber peydā
9. Niĉe gũndũz gice oldu niĉe biĝ ay u yıl geldi
Dirĩĝā olmadı ķaldı Şeb-i hecre seŐer peydā
10. Yolumuz bir beyābāņa irişdi nā-gehān k’ana
Girer biĝ kār vān olmaz birinden bir eşer peydā
11. Niĉe zaĥmet ĉeker kesb-i kemāl idince bir ‘ārif
Belĩ ĉoķ ķan yudar kān eyleyince bir gũher peydā
12. Niĉe biĝ ādem oĝlanı helāk olmaķ gerek tā kim
Yalancı ķaĥbe dũnyādan ola bir gerĉek er peydā

(6a) iĉinde: iĉine M.

(8b) Bu tĩĥ-i: Ŧarĩķ-i M.

(10b) kār vān: kār bān D.

13. Kamu nezzārede ebkār-ı ma'nī muntazırlardur
Uşūlī gibi tā kim ola bir şāhib-nazar peydā

43¹²⁰ 121

VE LEHŪ

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

baḥr-i remel: . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

1. Yürü hey 'āşıkına 'ādeti bī-dād yürü
Yürü hey öñ bilişüb şonra olan yād yürü
2. Kō beni ğuşşa vü hecrünle yanub yaqılayın
Var sen ol kadrünj bilmezler ile şād yürü
3. Dem olub bulmayub aġyārdan ey māh vefā
'Āşık-ı şādıkunı eylesin yād yürü
4. Beni dūr etdi çü devrān ğam-ı dilberden ırak
İledince tozumu eşigünje bād yürü
5. Kanda hercāyī güzel varsa **H**ayālī sevüben
Şonra cevrenden anuñ eyleme feryād yürü

¹²⁰ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹²¹ Bu şiir, Ali Nihat Tarlan'ın "*Hayālī Bey Divānı*" (İstanbul - 1945, s. 434) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", divānın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

(1b) hey: -D.; bilişüb: biliş olub D.

(2a) hecrünle: hecr ile D.

(3a) olub: ola; māh: yār D.

[Sayfa 109]

44¹²²

UŞÛLÎ GÜFT

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

bağr-i hecez: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Göñül 'ibret gözin açup gözet bu sırr-ı pinhâni
Temâşâ eyle eşyâda cemâl-i şun'-ı Yezdâni
2. Cihâna seyre gelmişsin temâşâgâhuñ olmuşdur
Zemînüñ bağ vü râğ vü semânuñ kaçır u eyvâni
3. Şehenşâh-ı dü 'âlemsin senüñçün zînet olmuşdur
Bugün bu taht u tahtânî ile şol tāk-ı fevķânî
4. Ne zibâ kaçır olur kaçır-ı vücūduñ hiç kuşūrı yok
Eger seyl-i havâdişden harâb olmazsa bünyâni
5. Güzel eglencedür bāzār-ı dehrüñ sūd u sevdâsı

(4a) dūr etdi: öldürdü; devrân: hicrân D.

¹²² Bu şiir, Mustafa İsen'in "Usûlî Dîvânı (İnceleme - Tenkitli Metin - Tıpkıbasım)" (İstanbul - 2020, s. 285-286) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", dîvânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

(2b) bağ vü râğ: bağ vü râğı D.; vü: -D.

Eger ta'cīl idüp dest-i ecel (baña) dirmezse dükkānı

6. Göñül kim Tūr-i Sīnādur tecellī ma'denidür bu
Hezārān Pūr-ı Sīnānuñ kim olur anda 'irfānı
7. Hārīm-i t̄ā'at-ı 'ışka kadem kılmaz isen başuñ
Varılmaz günde biñ kerre urursuñ yire pīŝānı
8. İriş bir kāmīl insāna ki ya'nī Hızırı mürşid ol
Bu zūlmāt-ı t̄abī'atda ararsañ āb-ı hayvānı
9. Necāt istersen emvāc-ı belādan pīre teslīm ol
Ki çekmez keşti-i Nūha girenler havf-ı t̄ūfānı
10. Ararsañ Ka'be-i maqşūd rāhın cāhile uyma
Kulağuz itme kendüñe şağın ğül-i beyābānı
11. Er isen ihtiyāt eyle 'acüz-ı dehrüñ ālinden
Ki Rüstemler zebūn eyler bu Zālūñ mekr ü destānı
12. 'Alī gibi haqīkat mālīk olduñ mülke billāhi

(3b) şol: bu D.

(5b) (baña): -D.

(6b) anda: bunda D.

(8a) ol: kılmaz D.

Şıduŋsa kuvvet-i lâ-ıavl ile bāzū-yı şeytānı

13. Tenezzül sālİK-i rāha haĸİkatde teraĸĸİdür
Kemāle ĸābil olmaz māh-ı nev bulmazsa noĸşānı
14. Oluban dāne-i ĸırs ile küstāh ādemī dervīş
İnüp yirlere ‘arz itdi Ĥudāya pāy-māçānı
15. UşŪlī ‘ışĸ-ı taĸĸİkŪn delīli şevĸ u hāletdür
Ki mihrŪn kendü nŪrıdur yine kendüye burhānı

45¹²³ 124

ĤAYĀLİ

mefā‘ilŪn mefā‘ilŪn mefā‘ilŪn mefā‘ilŪn

baĸır-i hecez: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. ElŪn yu kendü ĸanuıdan dilā teslīm ĸıl cānı
Ĥarīĸ-i ‘aşĸa girdŪnse budur āyīn ū erkānı
2. Şaçuĸ Şebdīzine başlar ĸoşub yŪgrŪklŪk etmiş ĸoĸ
Biĸamdillah yaşum GŪlgŪnu şimdi aldı meydānı

¹²³ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹²⁴ Bu şiir, Ali Nihat Tarlan’ın “*Ĥayālī Bey Divānı*” (İstanbul - 1945, s. 440) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, divānın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

(2b) şimdi aldı: aldı şimdi D.

(4a) çālākŪm: mevzŪnum D.

3. Açılmaz goncanuñ ser-beste rāzı ğayra ey bülbül
Bu gülzāra onub göçdü senüñ gibi hezārānı
4. Ne tozlar kim oparursa semend-i ab[‘]-ı ālāküm
Gözüne tütüā eyler felekde āfitāb anı
5. **Hayālī** vaşf-ı dendānında yāruñ urdeler geçdüm
Dürüñ bağı delindi yere geçdi gevherüñ kānı

[Sayfa 110]

46

mefā[‘]ilün mefā[‘]ilün fe[‘]ülün

baħır-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. Ezelden ‘ış odına yana geldüm
İçüp ‘ışuñ şarābın ana geldüm
2. Cüzā düşmiş yārinden bir ğarībem
Vişālüñ isteyü hicrāna geldüm
3. Şu bülbülem ki(m) gülden ayru düşdüm
Firāuñla bu hāristāna geldüm

(5b) gevherüñ: cevherüñ D.

4. İmān ʔonun Muḥammed meclisinde
Geyüp ʔāvus gibi cevlāna geldüm
5. İşitdüm Ḥaḳḳa ādem ʔođrı yoldur
Anuḳün Őureti insāna geldüm
6. Bugün Yūsuf benem Ken‘ān elinde
Beden Mışrındaki zindāna geldüm

47¹²⁵

YŪNUS FERMĀYED

7+7=14'li Hece Ölçüsü

1. Bu ne gülecek yirdür ađlasaḳa key ʔatı
‘Azrā’ıl seni ʔomaz ʔatı cān ‘alāmeti
2. Şanma ʔalursın bunda āḳir varursın anda
Anca yatursın sinde ʔopınca ʔıyāmeti
3. Ata oğuldan beze ana bağmaya ʔıza
Ol gün geliser bize unutma ‘araşatı

¹²⁵ Bu Őiir, Mustafa Tatcı'nın “*YŪnus Emre Divān ve Risāletü'n-Nuřhiyye*” (İstanbul - 2005, s. 323) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dıvānın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

(2a) ʔalursın: ʔalasin; āḳir varursın: gensüz varasın D.

(2b) yatursın: yatasın; ʔopınca: görince D.

(3a) ana bağmaya ʔıza: bakmaya ana ʔıza D.

4. Ol iki feris̄tehler gelüp karşı turalar
‘Amelimiz yazalar boyuñdan asa biti
5. Zebāniler güleler taraťa getüreler
Tartuşuban yırtalar fiğānlar ola katı
6. **Yūnus** günāhuñ çoğdur sen ağlarısāñ hağdur
Yarın anda gerekdür Muħammed şefā‘ati

48

[.....]

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. Ğarībün āhına döymez çü āhın
Hazer eyle ğarībün alma āhın
2. Ki dāyim gözi yaşludur ğarībün
Cefādan bağrı başludur ğarībün

49¹²⁶

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

¹²⁶ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

1. Şaķın kibr itme gördigün gedāya
Ki virmez şālını aţlas ķabāya
2. Faķirün yerüben şāl ķabāsın¹²⁷
Gözetme beglerün zerkeş palāsın

[Sayfa 111]

50

[.....]

mefā'ülün mefā'ülün fe'ülün

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. Bu baē içinde bī-ēam bülbül olmaz
Yılsız genc dikensiz gül olmaz
2. Eyü dirlik gerekdür her kişiyeye
Yavuz addan o(l) dem yegdür kişiyeye

51

[.....]

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . -

1. Her kim erdür ol eri sevmek gerek
Er yolında er gibi ırılmak gerek

¹²⁷ Bu mısraın vezni aksamaktadır.

52¹²⁸

[.....]

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

bağır-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Ey **Fakîrî** çünkü bildün o yalandur bu yalan
Bu fenâ dünyâda sen de bir iki gün oyalan

53^{129 130}

YÛNUS FERMÂYED

mef'ülü mefâ'ilün mef'ülü mefâ'ilün

bağır-i hecez: - - . / . - - - / - - . / . - - -

1. Allâh diyelüm dâyim Allâh görelüm n'eyler
Yolda olalum kâim Allâh görelüm n'eyler
2. Gidermeyelüm dilden ayrılmayalum andan
İrilmayalum yoldan Allâh görelüm n'eyler

¹²⁸ Bu şiir, Büşra Çelik'in "16. Yüzyıl Şairlerinden Fakîrî Ve Şiirleri" (Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi - 2019, s. 842) adlı makalesindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", makalenin kısaltması "Mak" olarak verilmiştir.

¹²⁹ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın "Yünus Emre Divân ve Risâletü'n-Nushiyye" (İstanbul - 2005, s. 130) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", divânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

¹³⁰ Bu şiir divanda dörtlükler halinde verilmiştir.

(1b) olalum: şuralum D.

(2a) Gidermeyelüm: Çıkarmayalum; andan: yârdan D.

(2b) İrilmayalum: Tâ ırilmayalum M.

3. Adı sanı dillerde sevgüsi gönüllerde
Şol korkulu yollarda Allāh görelüm n'eyler
4. Adı sanı uşatdum küfrümi şuya atdum
Miskīnlige el kıodum Allāh görelüm n'eyler
5. Gündüz olalum şāim gice olalum kāim
Sübḥān diyelüm dāim Allāh görelüm n'eyler
6. **Yūnus** sen anı şanma bu 'ışık saña sendendür
Hep kıamuya andandur Allāh görelüm n'eyler

54¹³¹ 132

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḥır-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Şalduğunda ḥāne-i 'aşkıñ ezel bünyādını
Taşa kıullandum belā iklīmünüñ Ferhādını

(4b) kıodum: kıatdum D.

(5b) Sübhān: Allāh D.

(6b) Hep: Cān D.

¹³¹ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹³² Bu şiir, Ali Nihat Tarlan'ın "*Hayālî Bey Divânı*" (İstanbul - 1945, s. 428) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", divânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

(1b) Şalduğunda: Şalduğumda M.

(2b) servinüñ: servini D.

2. Bir nihāl-i tāze sevdüm bāḡbān-ı deher iken
Gülşenüñ āzād kıldum servinüñ şimşādını
3. ‘Ālem-i ervāḡdan Mecnūn du‘ā eyler baḡa
Ḥayr ile yād eylemek yegdür kişi üstādını
4. Ḥākinüñ her zerresi Ferhāduñ eylerdi feḡān
Bīsütūnda bir kişi çağırsa Şīrīn adını
5. Ey Ḥayālī ‘aşka inkār etse zāhid ṭaḡ degül
Ḥaylī müşkildür kişi terk eylemek mu‘tādını

[Sayfa 112]

55

ḤAMZA-İ ŞEYYĀD

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

baḡr-i hecez: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Te‘āla’llāh zehī şāni‘ yaratdı bunca insānı
Getürdi kendü şun‘ından zuhūra niçe pinhānı
2. Zehī ḡālīk ki bu ḡalkuñ yaratdı rızḡunı evvel
Ki dürlüdür bu ni‘metler yiye dünyāda ḡulları
3. Biri luṭf ile sükker yir emeksiz rāḡat içinde
Biri ḡahr ile ḡan yudar dirilür şöyle nāḡarı

4. Biri taht üstünde sultān başında tāk-ı muraşşa¹³³
Biri bir pāre etmekçün ʔolanur ʔehir u bāzārı
5. Biri halka durur muhtāc teni ʔuryān u ʔarnı aç
Birinü ʔ bir dānesi yo ʔ birinü ʔ ʔolmuş anbārı
6. Zehī ʔādir ki bir ʔulu iki çift kelecı bilmez
Birine hoş nazār ʔılmış dilinde ʔilm ü esrārı
7. Birini yüz yaşadur ol başını bir dem a ʔrıtmaz
Birini dāyimā rencūr ne rahmı var ne tımārı¹³⁴
8. ʔādīm ü lemyezel ʔısmet ezelde böyle itmişdür
Anu ʔ ʔudretini görgil gider göñülden inkārı
9. **Şeyād Hamza** ki her la ʔza Hā ʔu ʔ tev ʔıdın it sen
Anu ʔ tev ʔıdını iden görür cennetde dīdārı
10. Anu ʔ ʔudretine her dem göñüller fikr idüp irmez
Pes āmennā ve şadda ʔnā¹³⁵ diğil her dem-be-dem bārı

(4b) Şirīn: Mecnūn M.

¹³³ Bu mısraın vezni aksamaktadır.

¹³⁴ Şiirde bütünlüğün bozulmaması adına 113. sayfada devamı yer alan bu beyitten sonraki diğ er tüm beyitlerin buraya dāhil edilmesi uygun görülmüştür.

¹³⁵ “آمْنَا وَصَدَّقْنَا” āmennā ve şadda ʔnā” ifadesinin Türkçe anlamı “İnandık ve tasdik ettik.” şeklindedir.

(Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 22.

VE LEHÛ

fe' ilātün mefā'ilün fe' ilün

baħr-i cedīd: . . . - / . - . - / . . . -

1. Eylemiş ħatt̄ lā' l-i cānānı
Ehl-i 'aşka şarāb-ı reyḫānī
2. Yüzü mir'ātına baķan gördü
Cism içinde şüret-i cānı
3. Seyr idecek 'izār-ı yārı felek
Yerlere çaldı mihr-i raḫşānı
4. Boynu bağlu esīr olub geldi
Lebi devrinde la' l-i rümmānī
5. Ruḫ u zülfü **Ḥayālīnün** oldu
Biri dīni birisi īmānı

¹³⁶ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹³⁷ Bu şiir, Ali Nihat Tarlan'ın "*Hayālī Bey Divānı*" (İstanbul - 1945, s. 394) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", divānın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

Derkenarda yer alan iki beyitlik bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 113]

58¹³⁸

ḤAYĀLĪ

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Da'vī-i 'aşk eylemek Mecnūna ben şeydā ile
Bir mekes da'vā-yi pervāz etmedür 'anķā ile
2. Şām-ı ḥasretde yüzün görsem zebānum lāl olur
Gerçi kim dīvāneler eyler tekellüm ay ile
3. Sīne bir kūh-u belādur kim anı zeyn etdi ğam
Tāze tāze dāğlardan lāle-i ḥamrā ile
4. Kimse Mecnūna reh-i 'aşk içre hem-pā olmadı
Ben ayakdaş oldum ol peyk-i cihān-peymā ile
5. Ey Ḥayālī Cām-ı Cem nüş et kim 'ayyār-ı felek

¹³⁸ Bu şiir, Ali Nihat Tarlan'ın "*Hayālî Bey Divânı*" (İstanbul - 1945, s. 354) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", divânın kısaltması "D" olarak verilmiştir. (3b) dāğlardan: dāğlarla D.

Çapdı Cemşidün külahın efser-i Dārā ile

59¹³⁹ 140

VE LEHŪ

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Sākī-i devlet ki her bī-meşrebe sāğar şunar
Baña geldükce kadeħ cām-ı belā-perver şunar
2. Bir ħakīme hemdem olsam hikmet-i Yūnān bilür
Zehr-i ğam def'ine tiryāk istesem ejder şunar
3. Cān-ı şīrīni revān eyler gönjül cānāneye
Rind-i şāhid-bāzdur maħbūbuna şekker şunar
4. Gönlüme gelse ħayāl-i lā'l-i rūħ-efzā dost
Şan ki Dārāya Ferīdün Cām-ı İskender şunar
5. Çopmadı kān-ı kıdemden bir **Ĥayālī** gibi ħiç
Destine Sulţān-ı Rūmuş güyiyā gevher şunar
6. Ĥāne-i nazmum bürüc-u āsumānı seyr eder

¹³⁹ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹⁴⁰ Bu şiir, Ali Nihat Tarlan'ın "*Ĥayālī Bey Divānı*" (İstanbul - 1945, s. 137) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", divānın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

(2a) Bir: Her D.

Güiyā 'İsā Ḥavāriyyūna naḥl-i ter şunar

60

Derkenarda yer alan iki beyitlik bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 114]

61

EYẒĀN

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

baḥr-i muzari': - - . / - . - . / . - - . / - . -

1. 'Älemde ğam kişiyē dem-ā-dem gelür gider
Ädem mi var ki 'äleme ḥurrem gelür gider
2. Her kişiyē belā yüküni çekdürür felek
Kimdür ki bu cihāna müselleme gelür gider
3. Nergis meger ki bildi vefāsuz-durur cihān
Bāğuñ yolında gözleri pür-nem gelür gider
4. Göz yum cihāndan aç gözünji kendü ḥālünje
Sen göz yumup açınca bu 'älem gelür gider
5. Hicrünle ḥasta küşe-i miḥnetde zār iken

Tenhā kıomaz bu ğam beni dem-ā-dem gelür gider¹⁴¹

62¹⁴² 143

ḤAYRETİ

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

baħır-i hecez: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Ne ben bir hem-nefes buldum dilā feryāddan ğayrı
Ne bir yār-ı muvāfık var ğam-ı hem-zāddan ğayrı
2. Bu ğün 'ālemde bir serve hevādāram ki bir kimse
Ayağı tozına yüz sürmemişdür bāddan ğayrı
3. Başı taşā taşā başā urup rāh-ı maħabbetde
İşin bir başā iletmiş kanı Ferhāddan ğayrı
4. Enīsün ğözleri fikri olupdur ey ğönül her dem
Bulımaduñ mı bir hem-dem iki cellāddan ğayrı
5. Gözinün ğulm ile bīdādı çokdur Ḥayretī gerçi
Lebinden ğörmedük ammā şorarsañ dāddan ğayrı

¹⁴¹ Bu mısraın vezni aksamaktadır.

¹⁴² Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹⁴³ Bu şiir, Mehmed Çavuşoğlu - M. Ali Tanyeri tarafından hazırlanan "Hayretî Dîvan Tenkidli Basım" (İstanbul - 1981, s. 401-402) adlı eserdeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", dîvânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

KĀTİBĪ

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

baḥr-i muzāri': - - . / - . . . / . - - . / - . -

I

Rağbet ider mi ādem olanlar bu ḥāneye
Şayd olma dāma ey gönül aldanma dāneye
Sehm-i kaçā bilürsin irişür nişāneye
Çekmek belā vü miḥneti 'ālemde ya niye
Gördün zamāne uymadı uy sen zamāneye

II

Ney gibi işlesem n'ola her dem idüp fiğān
Kānūn idindi kaddümi çeng itmegi cihān
Çünkü senünj terāneçe rakş eylemez zamān
Güç eyleme uşüle dā'ireñ gözet hemān
Gördün zamāne uymadı uy sen zamāneye

III

Baş egme dehre 'izzet için olma mübtezel
Her kişiye naşibi gelür bu durur meşel
El virmese zamāne şaķın eyleme cedel
Pendüm kaçbül eyle benüm sözüm esle gel

¹⁴⁴ Bu şiir, Yunus Kaplan - Zahide Efe tarafından hazırlanan “*Kâtibi (Seydî Ali Reis) ve Divânı*” (Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - 2020, s. 244-245) adlı makaledeki metinle karşılaştırmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, makalenin kısaltması “Mak” olarak verilmiştir.

Gördüğ zamâne uymadı uy sen zamâneye

IV

Dünyâ senüñ ola ıtatalum n'eyleseñ gerek
‘Âkil odur ki yoğ yire ħarc itmeye emek
Şanma murâduñ üzre döner dâ'imâ felek
Güş it naşîhatüm hele benden saña dimek
Gördüğ zamâne uymadı uy sen zamâneye

V

Yazmış ne kim muğadder ise levĥe çün kalem
Elbette başa gelse gerek yazılan rağam
Şâd olma ‘izzet ile fenâ gelse çekme ğam
Ey **Kâtibî** cihânda nedür çekdigüğ elem
Gördüğ zamâne uymadı uy sen zamâneye

64¹⁴⁵ 146

‘ULVÎ

fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

bağır-i remel: . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

1. Gerçi kim ‘âleme çok dilber-i mümtâz gelür
Ĥağğ budur kim saña benzer güzelüm az gelür

¹⁴⁵ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹⁴⁶ Bu şiir, İsmail Çetin’in “*Derzi-zâde Ulvî (Hayatı Edebi Şahsiyeti ve Divanının Tenkidli Metni)*” (Elazığ - 1993, s. 263) adlı yüksek lisans tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, tezin kısaltması “T” olarak verilmiştir.

2. H̄aşre dek dāmenüñ aldın omaz āvāre göñül
Sen anı Şanma cefā itmek ile vāz gelür
3. H̄asret-i hālünñ ile bī-kes ü tenhā olalu
Bezm-i ğamda meges āvāzı baña sāz gelür
4. Kime aşd itdi ‘aceb yine h̄arāmī gözünñ āh
GūŐ-ı cāna ser-i kūyuñda bir āvāz gelür
5. Gerçi yüz biñ bulunur yoluña cānlar virici
Şanma ‘Ulvī gibi bir ‘āŐık-ı ser-bāz gelür

[Sayfa 116]

65¹⁴⁷

YŪNUS FERMĀYED

mef‘ülü mefā‘ilün mef‘ülü mefā‘ilün

baħr-i hecez: - - . / . - - - / - - . / . - - -

1. Őol göz ki seni gördi ol niye nażar itsün
Ol cān ki seni tıydu tende ne arār itsün

¹⁴⁷ Bu Őiir, Mustafa Tatcı'nın “*YŪnus Emre Divān ve Risāletü 'n-NuŐhiyye*” (İstanbul - 2005, s. 229) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dīvānın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

(1a) Şol: ol D.

(1b) Ol: Şol D.

2. ʿIşkuña düşen ʿāşık derdünle yanar her dem
Vaşluñdur aña dermān hekīm ne tīmār itsün
3. ʿIşkuñ ezeli şāhum yoqluğda ıomış varın
Bu remzi duyan ʿāşık yoqluğı şikār itsün
4. Sen bir ulu sultānsun bī-ḥadd ü nihāyetsüz
Vaşfuñ ıaleme gelmez dil ıanda şümār itsün
5. Gerçek saña ıul olan gönlini saña viren
Seni kendüde bulan ıancaru sefer itsün
6. Çün ʿışkuñ ola muḥkem sürile göñülden ğam
Vaşluña iren bir dem biñ cānu nişār itsün
7. N'itsün bu **Yūnus** n'itsün bu yolca niçe gitsün
Gönlini saña virüp ʿaqlını ḥumār itsün

66¹⁴⁸

ŞEYDĀ

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

(3a) ezeli: ezel; şāhum: ey ḥācem M.; varın: varı D.

(5b) Seni kendüde bulan: Kendüde seni bulan D.

(7a) yolca: yola D.

¹⁴⁸ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

1. Ten giriftâr-ı kemend-i bend-i hicrân olmada
Dil hevâ-yı zülf-i yâr ile perişân olmada
2. Bende ise zerre deñlü qalmanı şabra mecâl
Ol şanemse gün gibi meşhûr-ı devrân olmada
3. Yâre yâ Rabb bilmezem hâlüm ne yüzden ‘arz idem
Varduğunca kışsa-i hasret firāvân olmada
4. Ben umardum dâmen-i dildâra toz qondurmayam
[.....]¹⁴⁹ âh kim hâk ile yeksân olmada
5. Pertev-i ruhsârına pervâne dil per yağmada
Ol perî her meclise şem‘-i şebistân olmada
6. Arz idelden gülşen-i hüsnün cihân bağında yâr
Her tarafından gül gibi çâk-i giribân olmada
7. Ebr gibi kanlu yaş dökdukçe Seydânun gözi
Ol lebi gonce görür gül gibi handân olmada

67¹⁵⁰

¹⁴⁹ Burada bulunan ve harflerinden oluşan kısım tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

¹⁵⁰ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

VE LEHŪ

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Sen beni gözden bıraktıñ eyledüñ dilden ırāğ
Nūr-ı dīdem ben ölürsem itmezin senden ferāğ
2. Añmaz oldı ol ṭabīb-i cān u dil yārini
Bilmezem ben ḥasta yā Rabb olmadın olmamı sāğ
3. Ḥākümün her zerre [.....]¹⁵¹ üzre [.....]¹⁵²
Ḳabrime ey māh-rū luṭf eyleyüp başsañ ayāğ
4. Gözlerüme sensüz ey sulṭān-ı ḥübānum benüm
Ḥār-ı şaḥrayı melāmet görünür her serv-i bāğ
5. Gel begüm Şeydā seni bir dāḥı görsün ölmeden
Nār-ı hicrānuñ baş ucunda dutar yalıñ yarağ

[Sayfa 117]

¹⁵¹ Burada bulunan ve harflerinden oluşan kısım tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

¹⁵² Burada bulunan ve harflerinden oluşan kısım tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

RUBĀ'Ī¹⁵³

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

baħr-i hecez: . - . - / . - . - / . - . -

Harāmı şarf idüp uman şevābı

Gözün diküp umar āteşden ābı

İdüp **Halilī** çāreyn harīmüñ [.....]

[.....] göñlüñ itmekden nedür [.....]

69

Derkenarda yer alan dört beyitlik bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

70¹⁵⁴

VE LEHŪ

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

baħr-i hecez: . - . - / . - . - / . - . - / . - . -

1. Kaçan kim gün gibi ol mäh-rū 'arz-ı cemāl eyler
Şafağ gibi benüm kanlu yaşum dāmānum al eyler
2. Sirişk-i çeşm-i hūnin ile cāndan el yusun 'āşık
Ne dem kim 'azm-i rāh-ı Ka'be-i kŭy-ı vişāl eyler

¹⁵³ Başlıkta “rubā'ī” olarak belirtilen nazım şekli tarafımızdan “mesnevî” olarak değerlendirilmiştir.

¹⁵⁴ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

3. Bilürdün hālümü hicründe sevseñ bir cefākārı
Kişiyē cevr çok [.....]¹⁵⁵ ehl-i hāl eyler
4. Baña cevr eyleyen şanmañ ki hūni çeşmüdü yārün
Dil-i dīvāneye bu kühü ol qaşı hilāl eyler
5. Yetiş şāhum ‘alīlün vaqtidür kırtar meded ğamdan
Firākuñ ‘askeri Şeydā kuluñı pāyimāl eyler

[Sayfa 118]

71

HİLĀLĪ

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Ey göñül dünyādan el çek pāyidār olur degül
‘İzz ü devlet saña her dem baħtiyār olur degül
2. Durmayuben cem‘ idersin sīm ü zer kıārın gibi
Eyle benzer kim şanursın tārümār olur degül

¹⁵⁵ Burada bulunan

harflerinden oluşan kısım tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

3. Niçe dünyā qaşırını ‘aqluḡda yoğ ise kuşur
Terk eyle mihmān-ı ḡāndur dār-ı qarār olur degül¹⁵⁶
4. Degme bir dībāyı zībāyı yaradur giyme gel
Güyā nāzük tenüḡ āḡir ḡubār olur degül
5. Devleti dār-ı beḡāya ḡıl **Hilālī** iḡtiyār
‘İzzeti dār-ı fenāya i‘tibār olur degül

72

Derkenarda yer alan bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 119]

73¹⁵⁷

YŪNUS

7+7=14'lü hece vezni

1. Sen cānuḡdan geḡmedin cānān arzū ḡılursın

¹⁵⁶ Bu mısraın vezni aksamaktadır.

¹⁵⁷ Bu şiir, Mustafa Tatcı'nın “*Yünus Emre Divān ve Risāletü'n-Nushiyye*” (İstanbul - 2005, s. 242) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dīvānın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

(2a) (feḡad ‘arefe Rabbehū): -D.

(2b) cevlān: seyrān D.

(3a) idersin: idinüp D.

(3b) Çevḡān ele: Ele çevḡān D.

(4b) iken: olmadın M.

(5b) imdi: düşdüñ D.

Bilden zünnâr kesmedin ĩmân arzũ kılırsın

2. *Men ‘arefe nefsehũ (fekad ‘arefe Rabbelhũ)*¹⁵⁸ dırsın illâ degũlsın
Melâ’ikden yuğaru cevlan arzũ kılırsın
3. Tıfl-ı nev-reste gibi etegũn at idersın
Çevgân ele almadın meydân arzũ kılırsın
4. Bilimedũn sen seni şadefde ne gevhersın
Mısır’da sulţân olmadın Ken’an arzũ kılırsın
5. **Yũnus** imdi bu derde Eyyũb’layın şabreyle
Derde kıatlanımazsın dermân arzũ kılırsın

74

CEMĀLĪ

mefā’ilũn mefā’ilũn fe’ulũn

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. İlāhĩ senden özge yoğ ilāhum
Ki sensin iki ‘ālemde penāhum

¹⁵⁸ مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ” *men ‘arefe nefsehũ fekad ‘arefe Rabbelhũ*” bu hadıs-i şerĩfinden iktibâstır. Anlamı “Kendini bilen Rabbini bilir.” şeklindedir. (Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 122.)

2. Ümîdim saña tutdum sen meded kıł
Ki bir ‘aciz kıulum ben pâdişâhum
3. Teraħħum kıł yönün tutdum tapuňa
Elüme aluben rûy-ı siyâhum
4. Ümîdüm budur işbu nâlelerden
Ki dergâhuňa vara tođrı râhum
5. Cemâliye kıł ihsânunla rahmet
Ki yokđur ‘ışkuň yolunda iştibâhum¹⁵⁹

75

Derkenarda yer alan üç beyitlik bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 120]

76

KEMÂLİ

mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

baħr-i hecez: .- - - / .- - - / .- - - / .- - -

¹⁵⁹ Bu mısraın vezni aksamaktadır.

1. Yil üzre salţanat tahtın Süleymān gibi  urduŷ dut
Bu elvānān-ı eŷyāya iŷigünde bu yurduŷ  ut
2. Girüp Hızrla zulumāta arayup āb-ı hayvānı
Skender gibi Ye'cūca belā seddini urduŷ  ut
3. Őadā-yı  abl-ı kūsundan dūŷerse lerze āfāķa
Tınābın hayme-i  ar uŷ bulıtlar üzre  urduŷ  ut
4.  utalum zūr-ı bāzuŷdan  aceldür pen e-i Hāmma
 oparup  al'a-i  āfı bir elünle [ki]  urduŷ  ut
5. Te'essūf itme māzīye  eküp müsta beli  asret
Serāser rüb'-ı meskūnuŷ temāŷāsını gördün  ut
6. Serāyuŷ  āķına ŷems olsa ŷem'ün varu neyler
Yaŷayup 'ömr-i Nūh-ıla anuŷ içinde  urduŷ  ut
7. Kitāb-ı  a  -ı a'māle müzehheb  ekmege cedvel
Gözün yaŷına  all için **Kemālī** rüy-ı zerdün  ut

Derkenarda yer alan sayfa 121'den baŷlayıp 120'ye kadar devam eden bu ŷiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir ŷekilde okunamamıŷtır.

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

baḥr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. Cihāna her göjül kim mübtelādur
Naşibi miḥnet ü derd ü belādur
2. Velī şabr eyle vü kesb it ḥalāşı
Cefā çek ḥāşıl it teşrīf-i ḥāşı
3. Cihānuḡ vazgel sīm ü zerinden
Çıkagör taşra çarḡuḡ çenberinden
4. Velīkin şahlık istersenḡ gedā ol
Nevā kılsuḡ taleb var bī-nevā ol
5. Ki şehlerdür bu dergāhuḡ gedāsı
Gedālardur bu şāhuḡ āşināsı
6. Getürgil yāduḡa 'ahd-i elesti
Hüdāyi gözle ḡalma ḡod-perestī

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Ḥaḳḳı zıkr eyle zebān-ı ḥāl ile sūsen gibi
Şaḳla esrāruḡ açılma ḡonca-i ḡülşen gibi
2. Bir büyük kimse şanursın kendüñi görüp müdām
Ādemi aldar felek āyīne-i āhen gibi
3. Secde itdürme kemān-veş saḡa ikrām idene
Tīr-i 'iṣyāna nişān eyler seni düşman gibi
4. Zāhirin ma'mūr idenler bāṭının eyler ḡarāb
Merd iseḡ zerrīn libās ile ṡonanma zen gibi
5. Sidre-i 'ālīde ḳılsun murḡ-ı cānuḡ āşiyān
Oyalanma 'ālem-i fānīde ey dil ten gibi
6. Rişte-i ṡül-i emeldür tār-ı zülf-i dilrübā
Ḳoyma ey **Yahyā** ḳulaḡuḡa anı sūzen gibi

¹⁶⁰ Bu şiir, Mehmed Çavuşoḡlu'nun "*Yahyā Bey Dīvan Tenkidli Basım*" (İstanbul - 1977, s. 549) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", dīvânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

(5b) fānīde: süflīde D.

[Sayfa 122]

80¹⁶¹

YAḤYĀ

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

baḥr-i remel: . . -- / . . -- / . . -- / . . -

1. Şubḥ-ı şādık gibi ey ğāfil ağardı şaçaluñ
Ḥaberüñ yok seni penbeyle boğazlar ecelüñ
2. Üstüñe geçse n'ola her kıara cāhil zīrā
Yücedür mertebesi şems ü kıamerden Zuḥalüñ
3. Faqr ile Kıāf-ı kıanā'atda yūri 'Ankı ol
Ḥānına düşme mekesler gibi her mübtezelüñ
4. Kākül-i yārda göñlüñ kıad-i dilberde gözüñ
Seni mağbūn ider el-kışsa bu tül-i emelüñ
5. Seni yaşuñ gibi başdan çıkarur āḥir-i kār
Zāhidā oldu riyā ile riyāzet 'amelüñ

¹⁶¹ Bu şiir, Mehmed Çavuşoğlu'nun "Yahyā Bey Dīvan Tenkidli Basım" (İstanbul - 1977, s. 420) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", dīvânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

(2a): n'ola: ne ğam D.

6. Ne vücūduñ var ola dāyire-i ‘ālemde
Yoğ hisābında olan nokṭaya benzer meşelūñ
7. Hōrmet it sālīk-i meczūba ki anuñ gibiler
Mest ü ḥayrānlarıdur ‘ālem-i Bezm-i Ezelūñ¹⁶²
8. Gıceyi gündüze ḳatup ecelūñ geldi senūñ
Ya ‘nī ey pīr siyāh iken ağardı şaḳalūñ
9. Sōzlerūñ mürşid-i kāmīl sōzidür ey **Yahyā**
Hāşılı ḥaylī fenā virdi bize bu ḡazelūñ

81

Derkenarda yer alan bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 123]

82¹⁶³

VE LEHŪ EYZĀN

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

¹⁶² Şiirde bütünlüğün bozulmaması adına 123. Sayfada devamı yer alan bu beyitten sonraki diğer tüm beyitlerin buraya dâhil edilmesi uygun görülmüştür.

¹⁶³ Bu şiir, Mehmed Çavuşoğlu'nun “*Yahyā Bey Divan Tenkidli Basım*” (İstanbul - 1977, s. 318) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dîvânın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

baħr-i hecez: .- - - / .- - - / .- - - / .- - -

1. Ğanīdür ʿışk ile görölüm ne mālüm ne menālüm var
Ne vaşl-ı yāra ħandānam ne hicrāndan melālüm var
2. Ne sağ olmak murādumdur ne ölmekden kaçır cānum
Cihānda ħaste-i ʿışk olalı bir hoşça ħālüm var
3. Ben ol ħayrān-ı ʿışkam kim yitürdüm ʿaql u idrāki
Ne ʿālemden ħaberdāram ne kendümden ħayālüm var
4. Ne meyl-i Külbe-i Aħzān ne seyr-i şöbet-i yārān
Ne taʿn-ı zāhid-i nādān ne ceng ü ne cidālüm var
5. Cihān fānīdür ey **Yahyā** *Hüve'l-Ĥayyu Hüve'l-Bāķī*¹⁶⁴
Değişmem atlas-ı çarħa benüm bir köhne şālüm var

[Sayfa 124]

83

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Fazluña bil bağladum yā vāħid ü ferd ü eħad

¹⁶⁴ “هُوَ الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي” *Hüve'l-Ĥayyu Hüve'l-Bāķī* ifadesinin Türkçe anlamı “O (Allah), diridir ve O (Allah) ölümsüzdür.” şeklindedir. (Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 73-74.)

Cümlenün ma'būdu sensin dāyimā ḥayy-i ebed

2. Oquram ismünđe bismi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥīm

Ay şifātuñdur şifātuñ *Ḳul hüve'l-lāhü eḥad*¹⁶⁵

3. *Lem yelid* sen[sin] oqurum ey ve *lem yüled*¹⁶⁶ seni

*Lem yekün zāt ü şifātuñdur lehü küfüven eḥad*¹⁶⁷

84¹⁶⁸

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

baḥr-i hecez: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. 'Araḫ-ḫinende olmuş ṭurre-yi dildār pīç-ā-pīç

Yatar elbet derün-ı lānesinde mār pīç-ā-pīç

2. Miyānı ḥaddeden geçmiş deyü ser-rişte vermekden

O şūḥ-ı sīm-keş destinde oldu tār pīç-ā-pīç

¹⁶⁵ *قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ* "kul hüve'l-lāhü eḥad" bu ibâre İhlâs Sûresi'nin 1. âyetinden iktibâstır. Âyetin me'âli "De ki: O, Allah'tır, tektir." şeklindedir.

¹⁶⁶ *لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ* "lem yelid ve lem yüled" bu ibâre İhlâs Sûresi'nin 3. âyetinden iktibâstır. Âyetin me'âli "O'ndan çocuk olmamıştır (kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir)." şeklindedir.

¹⁶⁷ *لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ* "lem yekün lehü küfüven eḥad" bu ibâre İhlâs Sûresi'nin 4. âyetinden iktibâstır. Âyetin me'âli "O'nun hiçbir dengi yoktur." şeklindedir.

¹⁶⁸ Bu şiir, Ahmet Yenikale'nin "Sünbülzâde Vehbî Dîvânı" (Ankara - 2017, G.33) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", dîvânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

3. Düşer ejder gibi gūyā ki genc-i şāygān üzre
Tıllism-ı muhkem olmuş 'uqde-yi şalvār pīç-ā-pīç
4. Ne mümkün toğru çıkmak zirve-yi cāh-ı mu'allāya
Tariķkūñ resmi mānend-i reh-i kühsār pīç-ā-pīç
5. Ricālūñ başı bađlı olduđundan emr-i şāhiye
Horāsānide olmuş hey'et-i destār pīç-ā-pīç
6. Menār-āsā egerçi istikāmet gösterir zāhid
Derūnun yokladım ammā o nā-hemvār pīç-ā-pīç
7. Bu cism-i nā-tüvānım nār-ı hicr-i yār ile **Vehbī**
Mişāl-i müy-ı āteş-dīdedür her bār pīç-ā-pīç

[Sayfa 125]

85

müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün

baħr-i recez: - . . - / - . . - / - . . - / - . . -

1. Cāna cefā kıl yā vefā senden hem ol hoş hem bu hoş
Yā derdün vir yā devā senden hem ol hoş hem bu hoş
2. Hoşdur baña senden gelen yā tāze gül yāhūd diken

Yā hıl'atdur yāhūd kefen senden hem ol hoş hem bu hoş¹⁶⁹

3. Bir dem hālümü şoragel diler iseñ bağrumı del
Ey luḡfu çok ƙahrı güzel senden hem ol hoş hem bu hoş
4. Gir bāğ u gir bostān ile yā bend ü yā zindān ile
Yā vaşlu yā hicrān ile senden hem ol hoş hem bu hoş
5. Gelse celālinden cefā yāhūd cemālinden vefā
İkisi de canā şafā senden hem ol hoş hem bu hoş

86¹⁷⁰ 171

ĠAZEL ÜMİDİ

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

baḡr-i remel: . . . - / . . . - / . . . -

1. 'Ālemi faşl-ı bahār eyledi ser-sebz-i çemen
Başladı nağmeye bülbül yine her vādiden
2. Nev-bahār oldı güzellendi ḡarīm-i gülzār

¹⁶⁹ Bu mısraın vezni aksamaktadır.

¹⁷⁰ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹⁷¹ Bu şiir, Muhammed Selvi'nin "Ümîdî, Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Dîvânı" (Afyonkarahisar - 2008, s. 145) adlı yüksek lisans tezindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", tezin kısaltması "T" olarak verilmiştir.

Haçletinden eriyüp geçse n'ola berf ü çemen

3. Geh güle vālih ü geh goncaya şeydā geçinür
Daldan dala konar murğ-ı nihāl-i gülşen
4. Mevsim-i bezm-i şafādur diyü şevk üzre olup
Şubha dek dün gice diñlenmedi şem'-i rüşen
5. Ey **Ümīdī** götürüp lāle-şifat ayağı
Düşe gör jāle gibi küşe-i bāğa irken

[Sayfa 126]

87

7+7=14'lü hece ölçüsü

1. Şal varlığıñ deryāya tevḥīde gel tevḥīde
Yoqluğ yāre sermāye tevḥīde gel tevḥīde
Tevḥīdde verdin īmān tevḥīde vir ḥānümān
Tevḥīd verir cānlara cān tevḥīde gel tevḥīde
2. Derde dermān isteme 'aqla fermān isteme
Dertsiz dermān isteme tevḥīde gel tevḥīde
İste bir şāhib-i kemāl anda bulasın cemāl
Vaḥdete kıl ittişāl tevḥīde gel tevḥīde
3. Pervāne-yi 'ışk olup ma'rifete yol bulup

Nür-ı Hâkka ğark olup tevḥīde gel tevḥīde
Gülşenīdür üstādum sübhānīdür evrādum
‘Āşıqlara feryādum tevḥīde gel tevḥīde

88

Derkenarda yer alan bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 127]

89

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün
baḥr-i hecez: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Eyü şanmañ beni siz kim çatı mücrim günāhkāram
Beni benden soruñ siz kim ki bed fi‘l ü mekkāram
2. Taşumı düzmüşüm zāhid içümdür bāṭıl u fāsīd
Beni gören şanur ‘ābid velī bilmez ki ‘ayyāram
3. Şanurlar ehl-i nāzam ben siḥr ehl-i niyāzam ben
‘Acāyip Hâkka yādam ben ki bunca ḥalkuddāram
4. Ururam zerḳ ile lāfı içüm mühmil taşum şāfī
Ne bellü olmuşam şūfī ne bellü ehl-i zünnāram
5. Ne vardur dünyede mālum ne ḥod ‘uqbāya a‘mālum

Bilinmez nolısar hālüm ‘aceb derde giriftāram

6. Günāhum böyle kim çoğdur zihī nefsüm gözi cavğdur
Giceler tā‘atüm yoğdur anuğün her seher zāram
4. Mesāvī işlere çüstem velī tā‘atda key süstem
Gehī ayık gehī mestem velīkin halkı kınam
5. Ne bellü mü‘minem muhliş ne bellü münkirem hālīş
Ne bellü eyledüm ikrār ne hod bir küfre inkāram
6. Yolum yoğuş yüküm çoğdur götüreceğ gücüm yoğdur
Velī ne deñlü yük bulsam becid üstüme yığaram
7. Şuğa kim kuvvetüm irmez iderem meskenin nāçār
Elüm irdüğüne görseñ nice fir‘avn-ı ğaddāram
8. Hālāyık gözine karşı merāmı bilmezem līkin
Gelüp halvetde görseñ kim nice yağmacı tataram
9. Hākuñ yolına bir habbe verecek nağdenüm yoğdur
Velī nefsüm hevāsiçün bulursam dīni şataram
10. İçüm taşum degül birlik zihī bedbaht müdbirlik
Bu hāl-ıla bağa dirlik gerekmez küllī bīzāram

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . -

Zür-ı Bāzūḡa İnanup

1. Zür-ı bāzūḡa saħın maḡrūr olup
Ayaḡumı alımaz düşmen dime
2. Ṭayanup düşmek cihānda çoḡ olur
Ḳuvvetüḡe ṭayanup düşmen dime

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . -

1. Eylük eyledüm bilinmedi dime
Görmedi kimse zebānın eylügüḡ
2. Eylük eyle sen yavuzlara daħı
Ḥaḡ ḡatında zāyi' olmaz eylügüḡ

Derkenarda yer alan bir beyitlik bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

1. Bu deyrün şafhasında yazdı ebrār
Vefāsız dostdan yeg naqş-ı dīvār

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Ne gelse cānib-i Hāqdan şafādur cāna minnetdür
Egerçi zāhirā zaħmet veyā ma'nīde raħmetdür

[.....]

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

baħr-i remel: . . - - / . . - - / . . - - / . . -

1. Kısmet-i rüz-ı ezel halka şafā baħş olıcağ
Miħnet ü derd ü elem düşdi bizüm payımıza

¹⁷² Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹⁷³ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . -

1. Her kimin(ün) bir gitmesi var bil(dük) temām
Geldi gitmek gitdi gelmek vesselām

ḤAYĀLĪ

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. 'Aşk bir şem'i İlahîdür benem pervānesi
Şevk bir zencîrdür gönlüm anuḡ dīvānesi
2. Kanda bilsün şāh-ı 'aşkuḡ dergehi ādābını
Kūhken bir daḡ eri Mecnūn yaban dīvānesi
3. Murḡ-u dil dāyim havā-yi 'aşk ser-gerdānıdır
Būlbūlüḡ gülzārı var būmuḡ olur vīrānesi
4. Kelle-i 'uşşāk şatılmaz kesādı var kati

¹⁷⁴ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹⁷⁵ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹⁷⁶ Bu şiir, Ali Nihat Tarlan'ın "Hayâlî Bey Divânı" (İstanbul - 1945, s. 424) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", divânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

İşlemez oldu maḥabbet şehrinüñ ser-ḥānesi

5. Rind oldur kim götürdü bezm-i keşretten ayağ
Sākī-i devrān elinden dolmadan peymānesi
6. Şīr ü şekker gibi alışdı Ḥayālīnūñ bugün
İltifāt-ı Şāh ile bu vaz'-ı dervīşānesi

[Sayfa 129]

98^{177 178}

ḤAYĀLĪ

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Ḥaṭṭ-ı mişgīnūñ lebünge 'anber-i sārā şatar
Ruḥların mihr ü maḥabbet beñlerün sevdā şatar
2. İdgehde sen dükān açduñ şulu şeftalüye
Nār-ı ḥasretle yanub 'aşıkların eyvā şatar
3. Dilde peykānuñdan ayrılmaz ḥayālī ḥālīnūñ
Güyyā ṭifl-ı ḥabeşdür Ka'bede ḥurma şatar

¹⁷⁷ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹⁷⁸ Bu şiir, Ali Nihat Tarlan'ın “*Hayālī Bey Dīvānı*” (İstanbul - 1945, s. 133-134) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dīvânın kısaltması “D” olarak verilmiştir. (5b) ḥarābāt: ḥarābātuñ M.

4. Çarh-ı gerdün mäh-ı nev 'aksi ile oldu müşteri
Leblerün bazar-ı hüsn içre görüb helvâ şatar
5. Rindler vardur harâbât içre bir sâgar meye
Taht-ı Cemşidi girev kor efser-i Dârâ şatar
6. Güşe-i bî-tüşe-i faqr içre bir kemter gedâ
Vaqt olur kim pâdişâh-ı dehre istiğnâ şatar
7. Yûsuf-u Mısr-ı belâğatdür **Hayâlî** dostum
Anuñ için kendüyi kıymetle bî-pervâ şatar

99¹⁷⁹ 180

ḤAYĀLĪ

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Lezzet-i dünyâyı idrâk eylemez bî-derd olan
Bezm-i derdüñ cāmını nüş eylemez nâ-merd olan
2. Puhte olmaz âteş-i düzaḥla yüz biñ mäh-ü-sâl
Şol riyānuñ germ bazarında zâhid serd olan
3. 'Aşk-ı yâr ile n'ola devrâna girsem ey faḫîh

¹⁷⁹ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹⁸⁰ Bu şiir, Ali Nihat Tarlan'ın "*Hayâlî Bey Divânı*" (İstanbul - 1945, s. 330) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", divânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

Girdibād ile yoludur rakş ederse gerd olan

4. Hemcenāhıdır bu gün ‘anķā-yı ‘ālī-himmetün
Kā’inātuñ āşiyān ü dānesinden ferd olan
5. Ey Hıyālī verdi bāğun reng ü rüyundan eşer
Şol hazān bergi gibi geh sebz-ü-gāhī zerd olan

[Sayfa 130]

100

Şair Cemālī’ye ait olan bu gazel, metin içerisinde sayfa 119’da yer alan 74 numaralı şiir ile aynıdır.

101

Derkenarda yer alan bir beyitlik bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 131]

102

VE LEHŪ EYZĀN

fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Rehnümā olmağičün Hıkk eyledi Kır’ān nüzül
Mü’mın isen sende aħkāmını anuñ kıl kabul

2. Bunda görmek ister iseñ hâlikı ayne'l-yaķın
*Len terānī*¹⁸¹ nüktesin gūş eyle ey ehl-i 'uķūl
3. Geç şu ma'nādan ki 'ilm ü 'aķluñ olmaz derkine
Fāzıl olursañ ne deñlü kıl hāzer olma fuzūl
4. Taş kıpar degül esās şer'adan tecvīzi kıo
Kim başuñ yirine kıorlar hem oduñ olur cehūl
5. Her sözüñ fikr eyle elfāzı küfürden vazgel
Yohsa olursun mu'azzeb 'āķıbet nāra duķūl
6. Me'menetden geçmeyen nefsin hevādan yağmayan
Sālik olup bu řarīķ ü menzile olmaz vuşūl
7. Gel furū'ı kıo uşūle nāzır ol ey hāķşinās
Aşl var iken murāduñ fer' ile olmaz huşūl
8. Sālik-i rāh-ı Hāķk ol cedd eyle cāndan **Mürşidī**
'Āmil ol şol emrle kim anı buyurdı resūl

103

VE LEHŪ

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

¹⁸¹ “لن ترآني” *Len terānī* bu ibāre A'rāf Sūresi'nin 143. āyetinden nākıs iktibāstır. Anlamı “Sen beni asla göremezsın.” şeklindedir. Āyetin tamamının me'ālī “Mūsā, tayin ettiğimiz vakitte (Tūr'a) gelip de rabbi onunla konuştuğunda o, “Rabbim! Bana görün; sana bakayım” dedi. Rabbi, “Sen beni asla göremezsın. Fakat şu dağā bak; eğer o yerinde durabilirse sen de beni görebilirsin” buyurdu. Rabbi o dağā tecelli edince onu paramparça etti; Mūsā da bayılıp düştü. Kendine gelince dedi ki: “Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tövbe ettim; ben inananların ilkiyim.” şeklindedir.

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Gerçi yokdur saña lāyık t̄a‘at ü a‘mālümüz
‘Ālem ü dānā çü sensin cümleyi ef‘ālimüz
2. Mekr-i şeytāndan ħalāş eyle İlähî sen bizi
Emrüne eyle muvāfık dāyimā aq̄vālümüz
3. Umaram dergāh-ı elṭāfuñdan ey kân-ı kerem
‘Āq̄ibetsen ħayr ile ħatm idesin ecelümüz
4. Qabre girdükde su‘ālçün gelür münkir-i nekîr
Sen cevāba qadir eyle ħall idüp eşkālümüz
5. ‘Āq̄ibetsen bizi aşḥāb-ı el-yemīnden eyleyüp
Sağ elümüze şūfî vir defteri icmālümüz
6. Eylegel yā Rabbenā ṭamu ‘azābundan emîn
Çünkü yokdur uçmağa uçmağa perr ü bālümüz
7. Raħmetünden **Mürşidî** itmezseñ qaṭ‘-ı ümîd
‘Āq̄ibet ‘afv itmezseñ nolısar aḥvālümüz

[Sayfa 135]

104

ŞEYH MUHYİDDİN ÇEMİŞGEZEGİ

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Ey görüp hüsniñ güneş itmiş hayā idüp ‘arak
Māh-ı ‘ālem-tābı kılmış mu‘cizātuñ iki şakk
2. Rif‘atuñ tākına nisbet saķf-ı hađrā muhtaşar
Ni‘metüñ hānı katında vech-i ‘anber-ebr tabaķ
3. Hasetünden şubh u şādık yaķasını çāk idüp
Fırkatünden turmayup her şām kan ağlar şafaķ
4. Nüşa-i hüsniñden alup cān u dil naķş-ı vücūd
Mekteb-i fażluñdan aldı cümle sābıķlar sebaķ
5. Vaşf-ı bedriñ *vedđuhā* hem şerh-i şadruñ *inşirāh*
Na‘ı-ı hulķuñ nūndur tuđrā-yı menşūruñ ‘alaķ
6. **Hāmidī**den itme kaķ‘ iy şeh ‘ināyet ‘aynını
Kim beğāyet luţfuña muhtaċdur hem müstaĥaķ

105

VE LEHŪ EYẒĀN

fā‘ilatün fā‘ilatün fā‘ilatün fā‘ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Derd-i ‘ışķ etsün taleb derdine dermān isteyen
Terk-i cān kılsun heves gelsün berī cān isteyen
2. Turmayup ursun fiġān tablını her şām u seher

Bülbül-i şūrīde veş vaşl-ı gülistān isteyen

3. Kāf-ı kurb istersen ol ‘anḳā gibi ‘ayn-ı ‘adem
Varlığın ḳor lācerem bu yolda pāyān isteyen
4. Luṭf umarsan çıkma miḥnet ḥānesinden kim tutar
Külbe-i aḥzāndur cānāndan iḥsān isteyen
5. Ḥikmet-i Loḳmān dilerseñ ḥizmet-i Dāvūd’a gel
Eyle olur **Hāmīdī** mülk-i Süleymān isteyen

[Sayfa 136]

106

EYZĀN

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Tevbe ḳıl ey nefis-i ‘āṣī gelmedin peyk-i ecel
Cidd ü cehd it fırsatı ḳatlı itme zinhār el-ācel
2. Ḥāzır ol vaḳtüpe it tedbīr ü isti‘dād-ı mevt
Niyyet-i ḥüsn-i ‘amel ḳıl nice bir tül-i emel
3. Ḳāşıd eger kim Ḥaḳ ol ḥāb-ı ḥūbdan vazgeç¹⁸²

¹⁸² Bu mısraın vezni aksamaktadır.

Ṭālībī in‘ām halkı-ı en‘ām olur *belhüm ağal*¹⁸³

4. Kıl tevekkül bulmak istersen eger ‘izz u laṭīf
Çekme ğam itmiş müheyā rızkuṅı luṭf-ı ezel
5. ‘İlme sa‘y it kim ‘amel-i bī-‘ilm olur ‘ayn u ḍalāl
İt ‘amel k’olur vebāl-i maḥz ‘ilm-i bī ‘amel
6. ‘Aşık isen dünyā u ‘uqbā ğamın dilden çıkar
Zāhid isen dünyeden bāri elün çek lā-aqıl
7. Varlığından geç fenā-yı şarfa cehd it **Hāmīdī**
Kim olasın mażhar-ı eltāf-ı ḥayyā lemyezel

[Sayfa 137]

107

VE LEHŪ EYẒĀN

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Cān u dilden zikre sa‘y it eyle terk kıl ü kāl
İsterisen dünye vü ‘uqbāda ger zıkr-i cemāl

¹⁸³ “*بَلْ هُمْ أَصَلُّ*” bu ibâre A‘râf Sûresi’nin 179. âyetinden nâkıs iktibâstır. Anlamı “Onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da şaşkındırlar.” şeklindedir. Âyetin tamamının me’âli “Andolsun biz, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Bunların kalpleri vardır ama onlarla kavrayamazlar; gözleri vardır ama onlarla göremezler; kulakları vardır ama onlarla işitmezler. Onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır.” şeklindedir.

2. Nūr-ı şırf olmak dilersen nāra şarf it cānuḡ
Āteş ile oldı rüşen şem‘-i gülzār-ı Ḥalīl
3. Pīr-i kāmīl iste rāh-ı ‘ışka ‘azm etdüñse cezm
Kim delü olur bu yola sālīk olan bī-delīl
4. Sāhib-i ḡaylüm diyü unutma Ḥaḡ emrin şaḡın
Kim ebābīl-i ḡazāya duymadı aşḡāb-ı fīl
5. Ḥāb-ı ḡafletden gözüñ aç toḡmadın şubḡ-ı ecel
Kim çalar dest-i ḡazā nāḡāh kūsı er-raḡīl
6. Bulmaḡ istersen iki ‘ālemde ger ‘izz u ebed
Ol ‘azīzler ayaḡı altında sen ḡor u zelīl
7. Māsivallāhdan recā vü ḡavfı ḡat‘ it Ḥāmīdī
Ḥasbūna‘llāh Te‘ālā demde ni‘mel vekīl

108

VE LEHŪ EYZĀN

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

baḡr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Cān ḡamını çekmez ol kim ḡālib-i dildār olur
Şādmān olur ḡam-ı bār ile her kim yār olur
2. ‘ışḡ-ı yāri iḡtiyār it cān u dilden şıdḡ ile
‘Āşḡı şādīḡ olunanlar lācerem muḡtār olur

3. Beriyem dirseñ 'ömür şāhından it ihlāşa cehd
Muhlis olan kul iki 'alemde berhürdār olur
4. Çıkma rāh-ı istikāmetden diyār u dār için
Doğrı yolın varmayan 'alemde tiz berdār olur
5. Tevbe kıl dön şıdķ ile gel 'aşilikden vazgeç
Kim devā-yı ma'şiyet derdinüñ istigfār olur
6. Dünyeden geç fakr ile fakr it eger derviş isen
Fakrden 'ār eylemek dervişe gāyet 'ār olur
7. Ğaflet etme hāzır u vaķt ol gözün aç **Hāmidī**
Gice gündüz t̄alib-i didār olan bī-'ār olur

[Sayfa 138]

109

VE LEHŪ EYZĀN

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Hāb-ı ğafletden gel ey 'āşī uyan gel tevbeye
Niçe bir cürm ü haķā haķdan uyan gel tevbeye
2. Furşatı katl itme 'özü idüp bugün yarın diyü
Kim gelür nāgāh ecel virmez zamān gel tevbeye

3. Anladuŋsa it āyet-i *ṭūbī ilallāh* sırrını
Ṭurma bir ān bir zamān ceħd it hemān gel tevbeye
4. Çıkma yoldan fitne-i dūnyā ile meftūn olup
Meger yine aldanma yalandur yalan gel tevbeye
5. Gelmedin ‘ayşuŋ nehārına zevāl inşāfa gel
Urmadın ‘ömrüŋ bahārına ḥazān gel tevbeye
6. Ḥidmeti kāmil du‘āyı pire ir sa‘y it düriş
İsteriseŋ bulasın baḥt-ı cevān gel tevbeye
7. Olmadın yevmü’l-hisāb it gel hesābuŋ
Ölmedin öl eyle cāndan terk-i cān gel tevbeye

110

VE LEHŪ EYZĀN

fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Geçdi ‘ömr ihmāl ile gitdi şitā geldi şayf
Geçmedi bir Ḥaḳḳa lāyık dem dirīgā hayf u hayf
2. Cān saŋasın dūnye-yi fāniye mihmānsın bekāya
Göçer yarağın gör ki ṭurmaz lācerem biride hayf
3. Gel boyun şun çekme baş Ḥaḳdan ki cellād-ı ecel
Hīç aman virmez ṭutup durmuş bil yanında seyf

4. Sayqal-ı zıkr ile qalbün pas u jengini pāk idüp
Şāf olıgör kim bu bāzār içre geçmez qalbi zīf
5. Mā u men çün u çirādan geç fenā ol **Hāmidī**
Kibriyā-yı Hāqda yok qat'ā bilürsin mā-i keyf

111

Derkenarda yer alan bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 139]

112

VE LEHŪ EYZĀN

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

bağır-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Kāmile hizmet kııl istersen eger esb-i kemāl
Nāqış ile şöhet itme kim qalursın bī-kemāl
2. Zāğ āvāzın gūş kıılmaz lābüdd ehl-i heves olan
Var iken bağ-ı cihānda tütī-yi şīrīn maqal
3. Varayım haqqun haqīkat mülkine bulmağa yol
Tabi'-i şer'-i resül ol pīr u aşhāb u ālī
4. Söylerisen söyle qālellāhu kāle'r-Resül

Yohsa terk ü kıl u kâl it ehl-i hâl ol ehl-i hâl

5. Kişi olan kase-i mevtün cür'ası havfın ider
Ahmaşun işi temennâdur zihî fikri muhâl
6. Zîvedür zâhir şakın zeyy-i nisâdur itme meyl
'Askerî bâhtından ol kişi ile sîmâ gibi deccâl
7. Yâr işigünde eger me'vâ bulursañ **Ĥamidî**
Loşmayı bir nân u huşk u hırka hem bir köhne

113

VE LEHÛ EYZÂN

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

bağır-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Şol nefis kim zikr-i ismünle bulur cânım fütuğ
Ol nefsdür mâye-i ömr ü 'azîz ü rûh rûh
2. Hürrem ol âşık ki bezm-i insüğe irüp ider
Zikr-i namuğla sabah vü fikr-i cāmuğla şabûğ
3. Kimseye âyât vaşlı olmadı bî keşşâf keşf
'Işkuğ eşkâlini bî-üstâd hâll itmez şürûğ
4. Halka-i Dāvüdü cehd it **Ĥamidî** itgil eyü sür
Çarşadan hâli olam dirseğ bulıgör fülk-i Nûğ

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

baḥr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

Kaşlarıñ 'ayn-ı belādur gözleriñ aldı beni

Çalması şabrum kararum öpesim geldi seni

[Sayfa 140]

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

baḥr-i hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Budur 'azmim ki varlıktan geçüp terk ü diyār idem
Fenā menziline göçüp bu faqrı ihtiyār idem
2. Şeb-i firqatde yağıldım cemālün nūrını göster
Vişālün rüzına yā Rabb niçe bir intizār idem
3. Aradum bulmadum nām u nişānuñ zerre dünyāda
Tecellī kııl ki dīdāruñ görüp cānum nişār idem
4. Neye kılsa nazār taleb görür cān gözi maḥlūben
Bu ḥikmetden gice gündüz işim efgān u zār idem
5. Tecellī kııldı çün cānān iletđi şabru aramam

¹⁸⁴ Mecmua metninde 2 beyit halinde verilen şiir, vezne uygunluğu bakımından tek beyit olarak yazılmıştır.

Beni ey **Mürşidī** şanmañ zihī bunda qarār idem

116

Derkenarda yer alan bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 142]

117

8+8=16'lı hece ölçüsü

1. Biz ezelden dīvāneyüz bize gülşenīyi dirler
İşğ meyinden mestāneyüz bize gülşenīyi dirler
2. ‘Ayn ile idüp şühūdī kılar Hāqka sücūdı
Hep bir bilürüz vücūdı bize gülşenīyi dirler
3. Biz cāna başa kılmazuz bizden ğayrı sun bilmezüz
Kimseye münkir olmazuz bize gülşenīyi dirler
4. Şıh İbrāhīmdür pīrümüz biñ ile birdür birümüz
Kimse anlamaz sırrımız bize gülşenīyi dirler
5. Pīrümüz oldı gülşenī sırrımız oldu rüşenī
Terk itmüşüz mā u meni bize gülşenīyi dirler
6. Seyyid Yaḥyādur ulumuz sağ ile birdür şolumuz
İncedür bizüm yolumuz bize gülşenīyi dirler

7. Şiḥ Aḥmedün kemterüyüz ʿışḳ ehlinün mehterüyüz
Biz sırrumuzun eriyüz bize gülşenīyi dirler

118

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

baḥr-i hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Yine ol Yūsuf-ı şānī gelür dirler gelür dirler
Gönüller Mıṣr'ı sulṭānı gelür dirler gelür dirler
2. Gözüm segrür kulaḳ çıḅlar işidüben yürek inler
O cāndan sevgüli server gelür dirler gelür dirler
3. Beni benden alur meyli gözümnden aḳıdur seyli
Gönül Mecnün'ına Leylī gelür dirler gelür dirler
4. Eger bir dem olur(am) sensüz oluram güyiyā cānsuz
Derdi baḅa dermānsuz gelür dirler gelür dirler
5. İşidüp Rüşenī-perver gönüller taḅtına server
Yatana Gülşenī sorar gelür dirler gelür dirler

[Sayfa 143]

119¹⁸⁵

¹⁸⁵ Bu şiir, Mustafa İsen'in "Usûlî Dîvânı (İnceleme - Tenkitli Metin - Tıpkıbasım)" (İstanbul - 2020, s. 153) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M", dîvânın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

(2b) āb-ı ḥayāt: rāh-ı necāt D.

(3b) yoksa: yoḅsa D.

UŞŪLĪ

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

baħr-i remel: . . . - / . . . - / . . . - / . . -

1. Diler iseñ ki saña göstere yüz şāhid-i zāt
Şūfiyā sīneñi şāf eyle nitekim mir'āt
2. Batdı gird-āb-ı havādişde vücūduñ gemisi
Hızr-ı vaqte irüşüp bulmaz iseñ āb-ı hayāt
3. 'Arşadan kiş dimeden cān şehine pīl-i felek
Süregör himmet atın yoksa olursın şeh māt
4. Müdde'ī şāhid-i tevħīde şuhūd eyleme 'arz
Da'viden geç ki bu da'vīyi kılasın işbāt
5. Ögünüp 'aql-ı ma'āş ile fuzūl olma faķīh
Ya'ni insāna fazīlet mi virürmiş fuzalāt
6. 'Amr u Zeyde yūri şarf itme UşŪlĪ 'ömri
Naħvi қо 'ārif iseñ eyleyigör maħv-ı şıfāt

[Sayfa 144]

120

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

baħr-i remel: . . . - / . . . - / . . . - / . . -

1. ‘Āķil olan kişi dŭnyaya maħabbet mi ider
Naķd-i ‘ömrin çürödüp yoķ yire ğaflet mi ider

121

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

baħr-i hecez: . - - - / . - - - / . - -

Seħer vaķtinde meşhedler yorasın
Dolaşup şordum anlardan turasın
Zebān-ı ħāl-ıla virüp cevābı
Didiler geldigün vaķtin göresin

122¹⁸⁶

ŞARI MUŞLİĤİDDİN EFENDİ DER ĤALET-İ NEZ‘

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

baħr-i remel: . . - - / . . - - / . . -

1. Ey benüm ħabrime baķan ‘āķil
Nazar-ı ‘ibret ile ol nāzır
2. Dŭn senün ğibi sāĝ u sālīm idüm
Beni ħāk eyledi bugün ħabir
3. Baŗa bir Fātiħa mŭlāķī ħıl

¹⁸⁶ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

Ĥâtimün ĥayr üzere senün āĥir

[Sayfa 147]

123¹⁸⁷ 188

BĀĶĪ

mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

baĥr-i hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Göñül Yūsuf gibi çāh-ı zenaĥdānuñda ħalmıřdur
Ĥalāř eyle benüm řāhum ki zindānuñda ħalmıřdur
2. Metā'-ı vařluña cāndan ĥırīdār olmaĥ ister dil
Hemān ey ĥāce ancaĥ şübhe hicrānuñda ħalmıřdur
3. Begüm merdümlik it kendü ciger-güřeñ gibi besle
Yaşum tıfl-ı yetimüñdür ki dāmānuñda ħalmıřdur
4. Benüm'çün acıyup aĥlar görenler zaĥm-ı şemşirün
Baña itdüklerün ey ĥünī hep yanuñda ħalmıřdur
5. Re'īs-i baĥr-i nařm olduñ bu gün 'ālemde ey **BĀĶĪ**
Ġazel dimek senün řab'-ı dür-efřānuñda ħalmıřdur

[Sayfa 149]

¹⁸⁷ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹⁸⁸ Bu şiir, Sabahattin Küçük'ün “*Bāki Dīvānı*” (Ankara - 2019, s. 149) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dīvānın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

IT' A-YI L'AMI'İ

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

baħr-i muzāri': - - / - - / - - / - -

1. Dime cenāb-ı Ėazrete yevmü's-su'al eger
Luť ile raħmet ile ulundan ĥisāb ile
2. Dünyā evine geldük oturdu bir iki gün
Lāyık mıdur kerīme onudan ĥisāb ile

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

baħr-i hezec: . - - - / . - - - / . - -

1. Hüner ehlinü oldu ĥāli ma'lüm
Hüner 'anā gibi olmudı ma'düm
2. ara talar utup gevher yerini
Güherler ıldı seng ire yerini
3. Zerü var ise cānı pāk dirler
Zerü olmayacaguz ĥāk dirler

¹⁸⁹ Bu Şiir derkenarda yer almaktadır.

Derkenarda yer alan iki beyitlik bu şiir, özensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir şekilde okunamamıştır.

[Sayfa 150]

Dokuz yüz seksen bir târihinde merhûm Sulţân Selîm Hân ‘aleyhi’r-rahme ve’r-rıdvân hazretleri Çatalca sarâyında hem-nişîni üzre Şemsî Pâşâ ile oturup ‘ayş u işret ‘âleminde iki kaçaba-i mezbûre çarşusunda dostça bakķâl civânına mâ’il olup yanına alarakda mezbûr Şemsî Pâşâ hakkında bu eş‘arı söylemişdür:

fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

baħr-i remel: - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Şehre bakķâl imiş aldık yine bir cānānı
Keff-i destiyle dögünsün yürüsün mîzānı
2. Başını taşlara urdı yüregi pareledi
Aşlı kaldı şekker gördi tehî dükkānı
3. Şehrün üftādesinün ğalmanı çeşmi çerezi
Götüren bey‘ ideli nuql-i leb-i ğandānı
4. İtmeyelden şîre bāzārını engür-ı lebi

¹⁹⁰ Bu bölüm derkenarda yer almaktadır.

Mürde ihyâ idemez oldu o rûh-ı şânî

5. Halka tersâ görünürdi meger ol 'İsâ-dem
Kısmet-i rûz-ı ezelde var imiş âsumânı
6. Kilsenüñ mâtem için râhibi geydi kara şâl
Hep şanem cümle kadîd oldu kurudı çanı
7. Hâk budur ol gözi âhûyı şikâr itmekde
Şemsiyâ şâh-ı cihân oldu kağân arslanı

[Sayfa 152]

128

EZ-ÂN-I SİNÂNÎ

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

bağır-i muzâri': - - / - - - / . - - / - - -

Ey râh-ı 'ışka sâlik olan şorma intihâ

Başdan bu yolda terk-i ser itmekdür ibtidâ

Didüm çevürdi müy-ı tu güftem her âyine

Amentü billezi halâka's şubhu ve'l-mesâ

129¹⁹¹

GÜFT MUHAMMED

¹⁹¹ Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

baħr-i hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Ne başlar kesdügin bilmez mi yā Rab ħaņcer-i tīzi
Ne kıanlar dökdügin yād eylemez mi çeşm-i ħün-rīzi
2. Perīşān eyleme aĥvāl-i 'uşşākı teraĥĥum kııl
Tağıtma kākül-i miskin ü zülf-i 'anber-āmīzi
3. Fiğān u zārı eyle bülbüli zār idüp inletme
Şaķın ey ğonçe-fem te'sīr ider āh-ı seĥer-ĥīzi

130¹⁹²

DİGER MUĤAMMED

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

baħr-i müctes: . - . - / . - . - / . - . - / . - . -

1. Fiğār-ı sīnemi tīg-i ğamuıpla çāk iderüm
Tarīk-i 'ışķda āĥir vücūdı ĥāk iderüm
2. Tenüm ğubārı yoluıda keder virürse eger
Sirişķ-i çeşmüm ile reh-ğüzārı pāk iderüm
3. Ğam u belā-yı firāk 'itābe-şiken-i şabr¹⁹³
Raķībe meyl idicek kendümi helāk iderüm

¹⁹² Bu şiir derkenarda yer almaktadır.

¹⁹³ Bu mısraın vezni aksamaktadır.

4. Һам itme bār-ı ғамуҗла кемән gibi ҡaddüm
Ki tīr-i āh ile eflāki zaһımnāk iderüm

[Sayfa 156]

131¹⁹⁴

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün
baһr-i hezec: . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Ҷақын җайыād-ı 'әлемден кемән-ı һіле ҡурmuşdur
Nice ҷābüklere ғaflet kemīninden oқ urmuşdur
2. Bu rūbāh-ı zemānuҗ һіlesi çoқdur һазer eyle
Nice җīr-i nerüҗ ol pençesin āl ile burmuşdur
3. Skender gibi bir er yoғ iken ey nev-cuvān anı
Şuya iltüb bu dehr-i pīre-zen şusuz getürmişdür
4. Ҷumāş ile tolu dükkāna maғrūr olma ey һāce
Һазer қıl һāce-i devrān metā'-ı 'ömri sürmişdür
5. Şu deңlü bī-kes olmuşdur ki **Zātī** öliceк anı
Bulutlar şu қoyub bārān yuyub yiller götürmişdür

132

¹⁹⁴ Bu şiir, Ali Nihad Tarlan'ın “*Zatī Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı I. Cild*” (İstanbul - 1967, s. 147) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması “M”, dīvânın kısaltması “D” olarak verilmiştir.

Derkenarda yer alan bir beyitlik bu Őir, zensiz yazıldığı ve silik olduğu için tarafımızdan anlamlı bir Şekilde okunamamıştır.

3.3. MESTAP SİSTEMİNE GÖRE TABLO

Tablo V: Manzum Bölümler Tablosu

Yer Numarası:		Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 554 Numaralı Şiir Mecmuası					
Sayfa Numarası.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
78-80	Yahyâ	<p>1. Ey âdem oğlu ister isey 'ömr-i ber-devâm Ölmekden öndin öl ki odur ahsenü'l-merâm</p> <p>2. Harf-i elif gibi yüri var harf-i vâhid ol Halk ortasında kalma hemîşe niteki lâm</p> <p>3. İki cihânı bir kadem it bâl ü per açup Cibrîl gibi Sidre-i 'âlîde kıl mağâm</p> <p>4. Ten penbesini cân kulağından çıkarmayan Tür-ı niyâzda hiç ide mi Hakk ile kelâm</p> <p>5. Bir âlet-i mülâhazadur cümle kâyinât Mağşûd olanı bilmek için âdeme müdâm</p> <p>6. Cismünj libâs-ı 'âriyetîdür çıkar hemân Fevt itme fırsatı bu işe eyle ihtimâm</p> <p>7. Bu çâr 'unşur ile geçüp şeş cihâtdan Gel şiklet-i vücûdı götür kâyinâtdan</p>	<p>1. Kendürje virme devlet-i dünyâ ile 'azâb Dünyâyı yapma âhîretün eyleme harâb</p> <p>2. Kurtar hümâ-yı rûhı kıuyûd-ı zemânedan Âdem odur ki virmeye kendüye iztirâb</p> <p>3. Devlet dime aña ki ola kâbil-i fenâ İnsânı bî-başîret ider bu hayâl-i hâb</p> <p>4. Kalbi zücâcin eyleme bir kimsenün şikest Dirsej ki âyineñde ola şüret-i şevâb</p> <p>5. Açma cihânda dâmen-i 'aybı şabâ gibi Setr eyle gördüğünj kamu nitekim türâb</p> <p>6. Yahyâ gibi elünj yu âb-ı hayâtdan Diñle sözümi vuşlat-ı Mevlâya kıl şitâb</p> <p>7. Bu çâr 'unşur ile geçüp şeş cihâtdan Gel şiklet-i vücûdı götür kâyinâtdan</p>	Tercî'- Bend		--./--./--./--	

81	Şeyhî	İy devletün güninde rüşen cemâl-i 'âlem Pîrüz tâlî'ünle ferhunde fâl-i âdem	Aduñ ki nüş-ı cândur nîş oldı haşma zîrâ Nâ-mu'tedil mizâca âb-ı hayât olur sem	Kaşîde		--- / --- / --- / ---	
82	Za'fî	Güş kılsun pendümi pîrâne güftâr isteyen Da'vî-yi 'ışk itmesün lâyıq degül 'âr isteyen Öz vücûdundan ferâgat eylesün kâr isteyen Tolıdur dil cür'a anı gelsün esrâr isteyen	Terk ü tecrîd ü kalender bî-kes ü bî-dil yetîm Hânkâh-ı gülşenîde niçe dem olduq muķîm Anladuq keyfiyyet-i ahvâli Za'fî 'an-şamîm Tolıdur dil cür'a anı gelsün esrâr isteyen	Murabba'		--- / --- / --- / ---	
82	Şabâyî	Didüm yoluña terk-i dili cân ser olsun Olsun begüm olsun Tek ben kuluña zerre kadar bir naẓar olsun Olsun begüm olsun	Çerine Şabâyî kulumuñ diyessin ey dost Düşmanlar içinde Âzâd eyledin anı ki itdün yeter olsun Olsun begüm olsun	Müstezâd		--- / --- / --- / --- --- / ---	
83-84	Müdâmî	1. Gördi bildi 'âlem-i fânîde yok aşlâ baķa Cân gözini açmadı andan yaña tâ kim baķa 2. Tuıydı pür-ħavf ü ħařardur ser-be-ser râh-ı Ĥudâ Salřanat şadrına kılmadı anuñçün ittikâ 3. Güşına irdi nidâ-yı da'vet-i <i>Rabbü's-semâ</i> Da'veti itdi icâbet kıldı mâfâtı każâ 4. İmtişâl eylerdi Ĥaķķuñ emrine şubĥ u mesâ Kıldı Ĥaķ eyvâlarını mümkün olduķça edâ 5. Eyledi řâha itâ'at kıldı baş u cân fedâ Şâh-ı iķlîm-i şehâdet ya'nî Sulřân Muşşafâ	1. Dönmez ise yiridür şimden girü çarĥ-ı felek Tıoğmasun şems ü kamer n'eyler çeküp bunca emek 2. Baĥr-i eşk içre yüziüp kan aĥlasun her bir semek Mâlik-i mülk-i melek oldı o ĥaldı mâmelek 3. Gün gibi tolındı çünkim ara yirden ol melek Düd-ı âh-ı 'aşıkân oldı semâvâta direk 4. Çünki taķdîründür iş 'âlemde ne itmek gerek Her kişiye lâzım oldı emr Allâhuñ dimek 5. Eyledi řâha itâ'at kıldı baş u cân fedâ Şâh-ı iķlîm-i şehâdet ya'nî Sulřân Muşşafâ	Tercî'- Bend		--- / --- / --- / ---	

84-86	Yahyā	<p>1. Meded meded bu yıkıldı cihānuḡ bir yanı Ecel celālīleri aldı Muştafā H̄jānı</p> <p>2. Tölündü mihr-i cemāli bozuldı dīvānı Vebāle koydılar āl ile Āl-i ‘Oşmānı</p> <p>3. Geçerler idi geçende o merd-i meydānı Felek o cānibe döndürdi şāh-ı devrānı</p> <p>4. Yalancınunḡ kurı bühtānı (vü) buğz-ı pinhānı Aķıtdı yaşumuzu yaķdı nār-ı hicrānı</p> <p>5. N’olaydı görmeye idi bu mācerāyı gözüm Yazuķlar aķa revā görmedi bu rāyı gözüm</p>	<p>1. Ferīd-i ‘ālem idi a’lem idi ‘ālim idi Muḡammed ümmetine mevte mevte-i ‘ālem idi</p> <p>2. Ziyāde mātem idi ḡaylī emr-i mu’zam idi Şalāḡ u zühdi ḡavī i’tiķādı muḡkem idi</p> <p>3. Meşāyiḡ ile muşāḡhib ricāle hem-dem idi Kerāmet ile kerīmü’l-ḡuşāl ādem idi</p> <p>4. Tevāzu‘ ile selāmında ḡod müselleme idi ‘Aceb o bedr-i tamāmınḡ ne ‘ādeti kem idi</p> <p>5. ḡayflar oldı aķa iftirā ile gitdi ḡuzūr-ı ḡaķķa du‘ā vü senā ile gitdi</p>	Terkīb- Bend		... / ... / ... / ...	
86	Mahlassız	<p>Budur devr-i zamānuḡ ittifāķı Ki olur her vişālünḡ bir firāķı</p>	<p>Anuḡcün dehre iderler vedā‘ı Ki döñmez iftirāķa ictimā‘ı</p>	Meşnevī		... / ... / ...	
87	Mahlassız	<p>Dür olanlar ḡazret-i ‘izzetden ey kān-ı kerem Görmedi rāḡat yüzün ‘ālemde sulṡān-ı kerem</p>		Müfred		... / ... / ... / ...	
87	Mahlassız	<p>Gözümde gitmedi la’lünḡ sirişķ-i ḡün-feşānı Baķa raḡm eyle şāḡum kim yumazlar ḡanı ḡan ile</p>		Müfred		... / ... / ... / ...	
88-91	Mahlassız	<p>1. Çünkim alur uşbu tāc u taḡtı devr-i rüzḡār Terk idüp bu raḡt u baḡtı bir nemed ḡıl iḡtiyār</p> <p>2. Besleme cismünḡ anı kim yiyiserdür mūr u mār Ġirre olma devr-i dūna çün degüldür ber-ķarār</p> <p>3. Niçe ādem ḡan ile boyandı uşbu lālezār Niçe biḡ ḡasretlü yatur niçe biḡ biḡ ḡül-‘izār</p>	<p>1. Çünki eşcārınḡ ḡabāsın ḡapdı peyk-i bī-direng Ġırdı ezhārınḡ çerisin itmedi bir laḡza ceng</p> <p>2. Yine mātem ḡil’atınḡ geydi bu arz-ı lāle-reng Mūşa dönmişdür ecel dāmında niçe bin peleng</p> <p>3. Niçe altun tāc urınan başlarınḡ yaşduḡı seng Sen dürişürsin benüm olsun diyü Türk ü Fireng</p>	Mu’aşşer		... / ... / ... / ...	

		4. Toludur feryād āh u zār ile dār u diyār 'Ākıbet bildün bunı kim saña qalmaz pâyidār 5. Cehd kıl senden ki dünyāda qala bir yādigār Baña dirseñ devr elinden oldı 'aqlum tār u mār	4. Hey ne gāfilsin ki gelmez yāduña tábüt-ı teng Qalmışam hayrān u vālih yimedın afyon u beng 5. Bil ki saña aşşı qalmaz Muştafā bu nām u neng Rāh-ı 'ışq içinde cehd it cümlesin kılgıl nişār				
92-95	Ahmedī	Şehā çün kim elün irdi geçürgil hoş bu devrānı Bu günü qoma yarına ki götürmez bu devr ānı	Şehādet ehli-señ nefse riyāzet şehdini virgil Qomağıl kim ola gālib saña bu nefsi-şehvānī	Qaşıde	 / / /	
96	Mürşidī	Sīmurğ-ı sa'ādet yeridür kâf-ı kanā'at Qānī' olana şayd ola sīmurğ-ı kanā'at	Yo Mürşidī yā naqş-ı sivāyı ala gönülden Bu ağı u qaradan biri ol eyle ferāğat	Ġazel		. . . / / / . . .	
96	Yahyā	Āb-ı tevħid ile dilden māsivā naqşını yu Mā hüve'l-maqsūd olan hüdür iki 'ālemde hū	Şüret-i ta'bīre şıgımaz ma'nī-i 'ışq-ı havāş Söyleme bu rāzı ey Yahyā 'avāma rü-be-rü	Ġazel	 / / / . . .	
97	Mürşidī	Ger halāş olmağ dilersen 'ākıbet sen nārdan Genc-i dünyāya maħabbet kılma şağın mārđan	Her kişi dükeli Hağka eylediğı ermeğān Mürşidīnün 'aczi ile yoqluğı vardur vārđan	Ġazel	 / / / . . .	
98	Mürşidī	Dāyimā budur murādum senden ey hayy-ı kadīm Qıl müyesser suñ nefsi-ı imān Qur'an-ı 'azīm	Mürşidī cürmün yüze dutup gelicek hażrete Raħmetünle sen 'ināyet eyle aña yā raħīm	Ġazel	 / / / . . .	
98	Dede Ömer Rüşenī	Yüzün gün mi qamer mi bilmek olmaz Sözün dür mi güher mi bilmek olmaz	Tenür-ı sīnesinde Rüşenīnün Yanan dil mi ciger mi bilmek olmaz	Ġazel	 / / . . .	
99-100	Hayretī	'Aceb 'ālemde bu gāvğā nedendür Bu hüy u hāy bu eyvā nedendür	Velīkin Hayretīyi hayret almış Bilemez aşlımı ařlā nedendür	Qaşıde	 / / . . .	
100	Uşulī	Ey niçe ay u yıl geçe leyl u nehār ola Şol gür-ı teng içinde tenün ħāksār ola	Her zerre ħākün āyine-i ħayb-bın olup Her üstühānı ehl-i dile yādigār ola	Ġazel		. . . / / / . . .	
101	Mahlassız	Her ki geldi dünyeya şöyle ki var	Dilerseñ mülk-i cāna server olmağ	Meşnevī	 / / . . .	

		Ağlayu gitdi cihāndan zār u zār	Gerekmez rüz u şeb tenperver olmak		 / / . . .	
102	Mahlassız	Her kaçan bezm-i maḥabbetde dem ursa nāy-ı 'ışk Ehl-i meclis mest olup 'ālem tolar ğavġā-yı 'ışk	Nefs-i fir'avn 'askerin eyler 'aşā birle helāk Gösterüp Mūsā-şifat iy dil yed-i beyzā-yı 'ışk	Ġazel	 / / / . . .	
103	Ḥayretī	Ey felek yā sen bir ef'ilerle tölümş ğārsın Yā yedi başlu bir ejderhā-yı merdüm-ḥārsın	Ḥayretī bu dehr-i fānīden şikāyet niçe bir Fāriġ ol sen ehline işmarla anı varsın	Kaşide	 / / / . . .	
104	Zātī	Ey Ādem oġlı 'ālem-i kübrā degül misin Ya'nī muḥīṭ-i 'Arş-ı Mu'allā degül misin	Zātī 'adem bilürseñ eger kim vücūdunı Billāhi Kāf-ı vaḥdete 'anķā degül misin	Ġazel		. . . / . . . / . . . / . . .	
104	Ḥayretī	Bāña bu derd ü bu elem bilsem nedendür bilmezem Bu ğuşşa vü endūh u ğam bilsem nedendür bilmezem	Dilberde olan ḥāleti 'āşıkdaki keyfiyyeti Ey Ḥayretī bu ḥayreti bilsem nedendür bilmezem	Ġazel	 / / /	
104	Mahlassız	Kişinüñ çıkmayınca ḥayr u şer bir söz dehānundan Hünerden 'aybdan andan ne var ise hep olur nihān	Şaķın gördüġün ormanı [ki] sen ḥālī ḥayāl itme Ki şāyed batmış ola kılmuş ola bir fiġān arslan	Naẓm	 / / /	
105	Yūnus Emre	Her kim baña aġyārisa Ḥaķ Taḡrı yār olsun aña Her kaçarcu varurısa bāġ u bahār olsun aña	Miskīn Yūnus ün dünyede güldüġini işitmeyin Aġladuġın isteyene gözüm buñar olsun aña	Ġazel	 / / /	
105	Ḥalīlī	Yārinı yarın görendür kim bugün yarın görür Görmeyen yārin bugün yarın kaçan yārin görür	İy Ḥalīlī ol hümā-himmet faķır ol kim müdām Ārzū-yı cennet itmez dost dīdārın görür	Ġazel	 / / / . . .	
106	Ḥayretī	Pīşrev olmazsa dāyim saña pīrān-ı selef Gitdi azıtduñ ṭarīķı ey cuvān-ı nā-ḥalef	Nitekim olur mekīn ile müşerref her mekān Ḥayretī nün ġöñline ḥubb-ı 'Ālī virür şeref	Ġazel	 / / / . . .	
106	Mahlassız	'Aceb ḥāl oldı bu ben kayġuluya Kaçup yağmurdan uğradum töluya		Müfred	 / / . . .	
106	Mahlassız	Felekden her ne kim inerse yire Töķinmaz kimseye illā faķīre		Müfred	 / / . . .	

106	Mahlassız	Eger dilden gelen elden gelirse Gedālar almaya sultān olaydı		Müfred		.--- / --- / ---	
106	Mahlassız	Besleme Őol cismi kim anı yiyiser mür u mār urre olma dehr-i dūna hayāt degüldür pāyidār		Müfred		--- / --- / --- / ---	
107	alīlī	Dār-ı fenāda her kim fānī-i mula olmaz Dār-ı beāda hergiz Őāyeste-i a olmaz	Rāh-ı aa alīlī varmada rāh olan Bu yolda sālīk olan bī-āre asa olmaz	azel		-- / --- / --- / ---	
107	Ferīdūn	UŐbu bāzār-ı fenā bir sūd yo sūd imiŐ ūy u āy umurāı bir uru gāvga imiŐ	ün olur āhir gıdası kiŐinūn dārū-yı merk Bir iki gün ıtalum kim sūkker-i helvā imiŐ	azel		--- / --- / --- / ---	
108	UŐulī	Vücūd-ı Mulaun barı ne mevci kim ider peydā Ene'l-a nukını sōyler eger mafī eger peydā	amu nezzārede ebkār-ı ma'nī muntazırlardur UŐulī gibi tā kim ola bir Őāhib-nazar peydā	azel		.--- / --- / --- / ---	
108	ayālī	Yürü hey 'aŐıına 'ādeti bī-dād yürü Yürü hey öŐ bilişüb Őora olan yād yürü	anda hercāyī güzel varsa ayālī sevüben Őora cevrinden anuŐ eyleme feryād yürü	azel		--- / --- / --- / ---	
109	UŐulī	Gōñül 'ibret gözün açup gözet bu sırr-ı pinhānı TemāŐā eyle eŐyāda cemāl-i Şun'ı Yezdānı	UŐulī 'ıŐ-ı taıın delīli Őev u āletdür Ki mihrūn kendü nūrıdur yine kendüye burhānı	azel		.--- / --- / --- / ---	
109	ayālī	Elūn yu kendü anūndan dilā teslīm ıl cānı arī-i 'aŐa girdūnse budur āyīn ü erkānı	ayālī vaŐf-ı dendānında yāruŐ urdeler gedüm Dürūn barı delindi yere gedı gevherūn kāmı	azel		.--- / --- / --- / ---	
110	Mahlassız	Ezelden 'ıŐ odına yana geldüm İüp 'ıŐkuŐ Őarābın ana geldüm	Bugün Yūsuf benem Ken'ān elinde Beden MıŐrındaki zindāna geldüm	azel		.--- / --- / ---	
110	Yūnus Emre	Bu ne gülecek yirdür alasaa key atı 'Azrā'ıl seni omaz atı cān 'alāmeti	Yūnus günāhuŐ çodur sen alanıŐa adur Yarın anda gerekdür Muammed Őefā'ati	azel		7+7=14'lü Hece Ölüsü	

110	Mahlassız	Ġarībūñ āhına döymez çü āhın Ĥazer eyle Ġarībūñ alma āhın	Ki dāyim gözi yaşludur Ġarībūñ Cefādan baĠrı bařludur Ġarībūñ	Meřnevī	 / / . . .	
110	Mahlassız	řaķın kibr itme gördiĠün gedāya Ki virmez řālını aşlas řabāya	Faķīrūñ yerūban řāl řabāsın Gözetme begleriñ zerkeř palāsın	Meřnevī	 / / . . .	
111	Mahlassız	Bu baĠ içinde bī-Ġam bülbül olmaz Yılsız genc dikensiz gül olmaz	Eyü dirlik gerekdür her kişiye Yavuz addan o(l) dem yekdür kişiye	Meřnevī	 / / . . .	
111	Mahlassız	Her kim erdür ol eri sevmek gerek Er yolında er Ġibi şırmak gerek		Müfred	 / / . . .	
111	Faķīrī		Ey Faķīrī çünki bildün o yalandur bu yalan Bu fenā dñnyāda sen de bir iki Ġün oyalan	Müfred	 / / / . . .	
111	Yünus Emre	Allāh diyelüm dāyim Allāh görelüm n'eyler Yolda olalum ķāim Allāh görelüm n'eyler	Yünus sen anı şanma bu 'iřķ şaşa sendendür Hep ķamuya andandur Allāh görelüm n'eyler	Ġazel		. . . / / . . . /	Musammat gazel.
111	Ĥayālī	řalduĠunda Ĥāne-i 'ařķuñ ezel bünyādını řařa ķullandum belā iķlīminüñ FerĤādını	Ey Ĥayālī 'ařķa inkār etse zāhid řaņ degül Ĥaylī müşkildür kişi terk eylemek mu'tādını	Ġazel	 / / / . . .	
112	Ĥamza-i řeyyād	Te'āla'llāh zehī řāni' yaratdı bunca insānı Getürdi kendü řun'ından zuhūra niçe pinĤanı	Anuñ ķudretine her dem Ġönüller fikr idüp irmez Pes āmennā ve řaddaķnā digil her dem-be-dem bārī	Ġazel	 / / /	
112	Ĥayālī	Eylemiş Ĥař lā'l-i cānānı Ehl-i 'ařķa řarāb-ı reyĤānī	RuĤ u zülfü Ĥayālīnūñ oldu Biri dīni birisi Ġmānı	Ġazel	 / / . . .	
113	Ĥayālī	Da'vī-i 'ařķ eylemek Mecnūna ben řeydā ile Bir mekes da'vā-yi pervāz etmedür 'anķā ile	Ey Ĥayālī Cām-ı Cem nūř et kim 'ayyār-ı felek Ĥapdı Cemřīdün külahın efser-i Dārā ile	Ġazel	 / / / . . .	

113	Ḥayālī	Sākī-i devlet ki her bī-meşrebe sāgar şunar Başa geldükçe қадеһ cām-ı belā-perver şunar	Kopmadı kân-ı kıdemden bir Ḥayālī gibi hiç Destine Sulţān-ı Rūmuş güyiyā gevher şunar	Ġazel		-. - / -. - / -. - / -. -	
114	Mahlassız	‘Ālemde ğam kişiyе dem-ā-dem gelür gider Ādem mi var ki ‘āleme ħurrem gelür gider	Hicriñle ħasta küşe-i miñnetde zār iken Tenhā kıomaz bu ğam beni dem-ā-dem gelür gider	Ġazel		-. . / -. . / -. . / -. .	
114	Ḥayretī	Ne ben bir hem-nefes buldum dilā feryāddan ğayrı Ne bir yār-ı muvāfiķ var ğam-ı hem-zāddan ğayrı	Gözinüñ zulum ile bīdādı çokdur Ḥayretī gerçi Lebinden görmedük ammā şorarsañ dāddan ğayrı	Ġazel		. - - / . - - / . - - / . - -	
115	Katībī	Rağbet ider mi ādem olanlar bu ħāneye Şayd olma dāma ey göñül aldanma dāneye Sehm-i kaçā bilürsin irişür nişāneye Çekmek belā vü miñneti ‘ālemde ya niye Gördün zamāne uymadı uy sen zamāneye	Yazmış ne kim muķadder ise levhe çün kalem Elbette başa gelse gerek yazılan raķam Şād olma ‘izzet ile fenā gelse çekme ğam Ey Kātībī cihānda nedür çekdiğün elem Gördün zamāne uymadı uy sen zamāneye	Taĥmīs		-. . / -. . / -. . / -. .	
115	‘Ulvī	Gerçi kim ‘āleme çok dilber-i mümtāz gelür Ḥaķķ budur kim saña beşzer güzelüm az gelür	Gerçi yüz biñ bulunur yoluña cānlar virici Şanma ‘Ulvī gibi bir ‘aşık-ı ser-bāz gelür	Ġazel		. - - / . - - / . - - / . - -	
116	Yūnus Emre	Şol göz ki seni gördi ol niye nazār itsün Ol cān ki seni tıydu tende ne karar itsün	N’itsün bu Yūnus n’itsün bu yolca niçe gitsün Göñlini saña virüp ‘aķlını ħumār itsün	Ġazel		-. . / . - - / -. . / . - -	
116	Şeydā	Ten giriftār-ı kemend-i bend-i hicrān olmada Dil hevā-yı zūlf-i yār ile perişān olmada	Ebr gibi kıanlı yaş dökdükçe Şeydānuş gözi Ol lebi ğonce görür gül gibi ħandān olmada	Ġazel		-. - / -. - / -. - / -. -	
116	Şeydā	Sen beni gözden bıraktıñ eyledün dilden irāĝ Nūr-ı dīdem ben ölürsem itmezin senden ferāĝ	Gel begüm Şeydā seni bir dāĥı görsün ölmeden Nār-ı hicrānuş baş ucunda düter yalın yarāĝ	Ġazel		-. - / -. - / -. - / -. -	
117	Ḥalīlī	Ḥarāmı şarf idüp uman şevābı Gözün diküp umar āteşden ābı	İdüp Ḥalilī çāreyn ħarīmünj [.....] [.....] göñlünj itmekden nedür [.....]	Meşnevī		-. - / -. - / -. -	

117	Şeydā	Kaçan kim gün gibi ol mäh-rü 'arz-ı cemāl eyler Şafağ gibi benim kırlı yaşum dāmānum al eyler	Yetiş şāhum 'alīlik vaktidür kırtar meded ğamdan Fırākuñ 'askeri Şeydā kuluñı pāyimāl eyler	Ġazel		. . . / . . . / . . . / . . .	
118	Hilālī	Ey göñül dünyādan el çek pāyidār olur degül 'İzz ü devlet saña her dem bahtiyār olur degül	Devleti dār-ı beġāya kıl Hilālī ihtiyār 'İzzeti dār-ı fenāya i'tibār olur degül	Ġazel		. . . / . . . / . . . / . . .	
119	Yūnus Emre	Sen cānuñdan geçmedin cānān arzū kılırsın Bildin zūnnār kesmedin Ġmān arzū kılırsın	Yūnus imdi bu derde Eyyūblayın şabreyle Derde katlanımsın dermān arzū kılırsın	Ġazel		7+7=14'lü hece vezni	
119	Cemālī	Ġlāhī senden özge yok ilāhum Ki sensin iki 'ālemde penāhum	Cemālī ye kıl ihsānuñla rahmet Ki yokdur 'ışkuñ yolunda iştibāhum	Ġazel		. . . / . . . / . . .	
120	Kemālī	Yıl üzre salñanat tahtın Süleymān gibi kırdıñ dut Bu elvānān-ı eşyāya işigünñde bu yurduñ tüt	Kitāb-ı hañt-ı a'māle müzehheb çekmege cedvel Gözün yaşına ħall için Kemālī rüy-ı zerdün tüt	Ġazel		. . . / . . . / . . . / . . .	
121	Ĥüdāyi	Cihāna her göñül kim mübtelādur Naşibi miñnet ü derd ü belādur	Getürgil yāduña 'ahd-i elesti Ĥüdāyi gözle ħalma ħod-perestī	Meşnevī		. . . / . . . / . . .	
121	Yahyā	Ĥaġkı zıkr eyle zebān-ı ħāl ile süsen gibi Şaġla esrāruñ açılma ġonca-i ġülşen gibi	Rište-i tül-i emeldür tār-ı zülfi dilrübā Koyma ey Yahyā kılaġuñu anı süzen gibi	Ġazel		. . . / . . . / . . . / . . .	
122	Yahyā	Şubġ-ı şādık gibi ey ġāfil aġardı şaġaluñ Ĥaberün yok seni penbeyle boġazlar ecelün	Sözlerün mürşid-i kāmil sözidür ey Yahyā Ĥāşılı ġaylī fenā virdi bize bu ġazelün	Ġazel		. . . / . . . / . . . / . . .	
123	Yahyā	Ġanīdür 'ışk ile göñlüm ne mālüm ne menālüm var Ne vaşl-ı yāra ħandānam ne hicrāndan melālüm var	Cihān fānīdür ey Yahyā Hüve'l-Ĥayyu Hüve'l-Bāķī Deġişmem atlas-ı çarġa benim bir köhne şālum var	Ġazel		. . . / . . . / . . . / . . .	
124	Mahlassız	Fazluña bil baġladum yā vāhid ü ferd ü eħad Cümleñün ma'būdu sensin dāyimā ġayy-i ebed	Lem yelid sen[sin] okurum ey <i>ve lem yūled</i> seni Lem yekün zāt ü şifātundur <i>lehū küfüven eħad</i>	Ġazel		. . . / . . . / . . . / . . .	

124	Sünbülzâ-de Vehbî	‘Araç-çinende olmuş turre-yi dildâr pîç-â-pîç Yatar elbet derûn-ı lānesinde mār pîç-â-pîç	Bu cism-i nā-tüvānum nār-ı hicr-i yār ile Vehbî Mişāl-i müy-ı âteş-dîdedür her bār pîç-â-pîç	Ġazel	 / / /	
125	Mahlassız	Cāna cefā kıl yā vefā senden hem ol hoş hem bu hoş Yā derdün vir yā devā senden hem ol hoş hem bu hoş	Gelse celālinden cefā yāhūd cemālinden vefā İkisi de canā şafā senden hem ol hoş hem bu hoş	Ġazel	 / / /	
125	Ümîdî	‘Ālemi faşl-ı bahār eyledi ser-sebz-i çemen Başladı nağmeye bülbül yine her vādiden	Ey Ümîdî götürüp lāle-şifat ayağı Düşe gör jāle gibi küşe-i bāğa irken	Ġazel	 / /	
126	Mahlassız	Şal varlığıñ deryāya tevĥîde gel tevĥîde Yokluk yāre sermāye tevĥîde gel tevĥîde	Gülşenîdür üstādum sübhānîdür evrādum ‘Āşıklara feryādum tevĥîde gel tevĥîde	Ġazel		7+7=14'lü hece ölçüsü	
127	Mahlassız	Eyü şanmañ beni siz kim kañı mücrim günāhkāram Beni benden soruñ siz kim ki bed fi'l ü mekkāram	İçüm taşum degül birlik zihî bedbaht müdbirlik Bu hāl-ıla baña dirlik gerekmez küllî bîzāram	Ġazel	 / / /	
128	Mahlassız	Zür-ı bāzūña sañın mağrūr olup Ayağumu alımañ düşmen dime	Ṭayanup düşmek cihānda çoğ olur Ḳuvvetüñe ṭayanup düşmen dime	Ḳıṭ‘a	 / /	
128	Mahlassız	Eylük eyledüm bilinmedi dime Görmedi kimse zebānın eylügüñ	Eylük eyle sen yavuzlara dañı Ḥağ kañında zāyi‘ olmaz eylügüñ	Ḳıṭ‘a	 / /	
128	Mahlassız	Bu deyrün şafhasında yazdı ebrār Vefāsız dostdan yeg nağş-ı dīvār		Müfred	 / /	
128	Mahlassız	Ne gelse cānib-i Ḥağdan şafādur cāna minnetdür Egerçi zāhirā zaḫmet veyā ma‘nide raḫmetdür		Müfred	 / / /	
128	Mahlassız	Ḳısmet-i rüz-ı ezel ḫalka şafā bağş olıcağ Miḫnet ü derd ü elem düşdi bizüm payımıza		Müfred	 / / /	

128	Mahlassız	Her kimin(ün) bir gitmesi var bil(dük) temām Geldi gitmek gitdi gelmek vesselām		Müfred		-. - / -. - / -. -	
128	Ḥayālī	‘Aşk bir şem’-i İlahīdür benem pervānesi Şevk bir zencīrdür gönüm anuñ dīvānesi	Şīr ü şekker gibi alıdı Ḥayālī nün bugün İltifāt-ı Şāh ile bu vaz’-ı dervīşānesi	Ġazel		-. - / -. - / -. - / -. -	
129	Ḥayālī	Ḥaṭṭ-ı mişgīnün lebüñde ‘anber-i sārā şatar Ruḥlaruñ mihr ü maḥabbet beñlerün sevdā şatar	Yūsuf-u Mısr-ı belāğatdūr Ḥayālī dostum Anuñ içün kendüyi kıymetle bī-pervā şatar	Ġazel		-. - / -. - / -. - / -. -	
129	Ḥayālī	Lezzet-i dünyāyı idrāk eylemez bī-derd olan Bezm-i derdün cāmını nüş eylemez nā-merd olan	Ey Ḥayālī verdi bağuñ reng ü rüyundan eşer Şol ḥazān bergi gibi geh sebz-ü-gāhī zerd olan	Ġazel		-. - / -. - / -. - / -. -	
130	Cemālī	İlahī senden özge yok ilāhum Ki sensin iki ‘ālemde penāhum	Cemālīye kıl ihsānuñla rahmet Ki yokdur ‘ışkuñ yolunda iştibāhum	Ġazel		. - - / . - - / . - -	Sayfa 119’da yer alan 74 numaralı şiir tekrar etmiştir.
131	Mürşidī	Rehnümā olmağičün Ḥaḥk eyledi Qur’an nüzül Mü’mīn isen sende aḥkāmını anuñ kıl kabul	Sālik-i rāh-ı Ḥaḥk ol cedd eyle cāndan Mürşidī ‘Āmil ol şol emre kim anı buyurdi resül	Ġazel		-. - / -. - / -. - / -. -	
131	Mürşidī	Gerçi yokdur saña lāyık ṭā’at ü a’mālümüz ‘Ālem ü dānā çü sensin cümleyi ef’ālümüz	Raḥmetün den Mürşidī itmezseñ kaṭ’-ı ümīd ‘Ākıbet ‘afv itmezseñ nolısar aḥvālümüz	Ġazel		-. - / -. - / -. - / -. -	
135	Ḥāmidī	Ey görüp ḥüsnuñ güneş itmiş ḥayā idüp ‘araḥ Māh-ı ‘ālem-tābı kılmış mu’cizātuñ iki şakk	Ḥāmidī den itme kaṭ’ iy şeh ‘ināyet ‘aynını Kim beğāyet luṭfuña muḥtācdır hem müstaḥaḥ	Ġazel	Na’t	-. - / -. - / -. - / -. -	
135	Ḥāmidī	Derd-i ‘ışk etsün taleb derdine dermān isteyen Terk-i cān kılsun heves gelsün berī cān isteyen	Ḥikmet-i Loḥmān dilersen ḥizmet-i Dāvūda gel Eyle olur Ḥāmidī mülk-i Süleymān isteyen	Ġazel		-. - / -. - / -. - / -. -	

136	Hāmidī	Tevbe kıl ey nefsi 'āşī gelmedin peyk-i ecel Cidd ü cehd it fırsatı katil itme zinhār el-ācel	Varlığından geç fenā-yı şarfa cehd it Hāmidī Kim olasın mazhar-ı eltāf-ı hayyā lemyezel	Ġazel		-. -. / -. -. / -. -. / -. -.	
137	Hāmidī	Cān u dilden zikre sa'y it eyle terk kıl ü kāl İsteriseñ dünyē vü 'ukbāda ger zikr-i cemīl	Māsivallāhdan recā vü havfı kat' it Hāmidī Hāsbūna'llāh Te'ālā demde ni'mel vekīl	Ġazel		-. -. / -. -. / -. -. / -. -.	
137	Hāmidī	Cān ğamını çekmez ol kim t̄alib-i dildār olur Şādmān olur ğam-ı bār ile her kim yār olur	Ġaflet etme hāzır u vakt ol gözün aç Hāmidī Gice gündüz t̄alib-i dīdār olan bī-'ār olur	Ġazel		-. -. / -. -. / -. -. / -. -.	
138	Hāmidī	Hāb-ı ğafletden gel ey 'āşī uyan gel tevbeye Niçe bir cürm ü haṭā haḡdan uyan gel tevbeye	Olmadın yevmü'l-hisāb it gel hesābuñ Ölmedin öl eyle cāndan terk-i cān gel tevbeye	Ġazel		-. -. / -. -. / -. -. / -. -.	
138	Hāmidī	Geçdi 'ömr ihmāl ile gıtdi şitā geldi şayf Geçmedi bir Hāḡka lāyık dem dirīġā hayf u hayf	Mā u men cün u çirādan geç fenā ol Hāmidī Kibriyā-yı Hāḡda yok kat'ā bilürsın mā-i keyf	Ġazel		-. -. / -. -. / -. -. / -. -.	
139	Hāmidī	Kāmile hizmet kıl isterseñ eger esb-i kemāl Nāḡış ile şoḡbet itme kim ḡalursın bī-kemāl	Yār işigünde eger mā'ī bulursañ Hāmidī Loḡmayı bir nān u huşk u hırka hem bir köhne şāl	Ġazel		-. -. / -. -. / -. -. / -. -.	
139	Hāmidī	Şol nefsi kim zikr-i ismüñle bulur cānum fütuḡ Ol nefsdür māye-i ömr ü 'azīz ü rūh rūh	Hāḡka-i Dāvūdī cehd it Hāmidī itgil eyü sür Ġarḡadan hāli olam dirseñ bulıġör fülk-i Nūḡ	Ġazel		-. -. / -. -. / -. -. / -. -.	
139	Mahlassız	Kaşlaruñ 'ayn-ı belādur gözlerün aldı beni ḡalmadı şabrum ḡarārüm öpesim geldi seni		Müfred		-. -. / -. -. / -. -. / -. -.	
140	Mürşidī	Budur 'azmim ki varlıḡdan geçüp terk ü diyār idem Fenā menziline göçüp bu faḡrı ihtiyār idem	Tecellī kıldı cün cānān iletđi şabru aramam Beni ey Mürşidī şanmañ zihī bunda ḡarār idem	Ġazel	 / / /	
142	Mahlassız	Biz ezelden dīvāneyüz bize gülşenīyi dirler 'İşk meyinden mestāneyüz bize gülşenīyi dirler	Şıḡ Aḡmedün kemterüyüz 'ışk ehlinün mehterüyüz Biz sırrumuzun eriyüz bize gülşenīyi dirler	Ġazel		8+8=16'lı hece ölçüsü	Musammat gazel.

142	İbrâhîm Gülşenî	Yine ol Yûsuf-ı şânî gelür dirler gelür dirler Göyüller Mısr'ı sulţanı gelür dirler gelür dirler	İşidüp Rûşenî-perver göyüller tahtına server Yatana Gülşenî sorar gelür dirler gelür dirler	Ġazel	 / / /	
143	Uşûlî	Diler iseñ ki saña göstere yüz şahid-i zât Şûfiyâ sîneñi şâf eyle nitekim mir'ât	'Amr u Zeyde yûri şarf itme Uşûlî 'ömri Naħvi ço 'arif iseñ eyleyigör maħv-ı şifât	Ġazel	 / / / . . .	
144	Mahlassız	'Âkil olan kişi dünyaya maħabbet mi ider Nağd-i 'ömrin çürüdüp yoğ yire ğaflet mi ider		Müfred	 / / / . . .	
144	Mahlassız	Seher vaķtinde meşhedler yorasın Dolaşup şordum anlardan turasın Zebân-ı hâl-ıla virüp cevâbı Didiler geldigün vaķtin göresin		Rubâ'î	 / / . . .	
144	Şarı Muşlihid- din Efendi	Ey benüm kabrime baķan 'âkil Nażar-ı 'ibret ile ol nâzır	Baņa bir Fâtiħa mülâķî kıl Ĥâtimün ĥayr üzere senün aħir	Ķıţ'a			Şarı Muşlihid- din Efendi Der Ĥalet-i Nez'
147	Bâķî	Göñül Yûsuf gibi çâh-ı zenaħdânuğda ħalmışdur Ĥalâş eyle benüm şâhum ki zindânuğda ħalmışdur	Re'îs-i baħr-i nazm olduñ bu gün 'âlemde ey Bâķî Ġazel demek senün ħab'-ı dür-efşânuğda ħalmışdur	Ġazel	 / / /	
149	Lâmi'î Çelebi	Dime cenâb-ı Ĥazrete yevmü's-su'âl eger Luţf ile raħmet ile ħulundan ĥisâb ile	Dünyâ evine geldük oturdük bir iki gün Lâyik midur kerîme konuğdan ĥisâb ile	Ķıţ'a		. . . / . . . / . . . / . . .	
149	Mahlassız	Hüner ehlinün oldu ĥâli ma'lûm Hüner 'anķa gibi olmuşdı ma'dûm	Zerün var ise cânı pâk dirler Zerün olmayacaguz ĥâk dirler	Meşnevî	 / / . . .	
150	Şemsî Paşa ve II. Selim	Şehre baķķâl imiş aldık yine bir cânânı Keff-i destiyle döğünsün yürüsün mîzânı	Ĥağ budur ol gözi âħuyı şikâr itmekte Şemsiyâ şâh-ı cihân oldu ħağân arslanı	Ġazel	 / / / . . .	

152	Sinānī	Ey rāh-ı 'ışka sālīk olan şorma intihā Başdan bu yolda terk-i ser itmekdür ibtidā Didüm çevürdi mūy-ı tu güftem her āyīne <i>Amentü billezī ḥalaḳa's şubḥu ve'l-mesā</i>		Rubā'ī		--- / --- / --- / ---	Ez-ān-ı Sinānī
152	Muḥam- med	Ne başlar kesdügin bilmez mi yā Rab ḥançer-i tīzi Ne kanlar dökdügin yād eylemez mi çeşm-i ḥūn-rīzi	Figān u zārı eyle bülbülü zār idüp inçletme Şaḳın ey gönçe-fem te'şīr ider āh-ı seḫer-ḥīzi	Ġazel		.--- / --- / --- / ---	Güft Muḥam- med
152	Muḥam- med	Figār-ı sīnemi tīg-i ḡamuḅla çāk iderüm Ṭarīk-i 'ışkda āḫir vücūdı ḥāk iderüm	Ḥam itme bār-ı ḡamuḅla kemān gibi ḳaddüm Ki tūr-i āh ile eflāki zaḫımnāk iderüm	Ġazel		--- / --- / --- / ---	Diğer Muḥam- med
156	Zātī	Şaḳın şayyād-ı 'ālemden kemān-ı ḫīle ḳurmuşdur Nice çābüklere ḡaflet kemīninden oḳ urmuşdur	Şu deḅlü bī-kes olmuşdur ki Zātī öliceḳ anı Bulutlar şu ḳoyub bārān yuyub yiller götürmüşdür	Ġazel		.--- / --- / --- / ---	

TABLO VI: Mensur Bölümler Tablosu

Sayfa Numarası	Müellif	Eser Adı (varsa)	Baş	Son	Konu	Açıklamalar
86			Merhûm Sultân Aḥmed Ḥān - nevverallāhü merḳadehü- zamān-ı salṭanatlarında olan ḳāḳī'askerlere gönderdikleri ḥaṭṭ-ı hümāyūnuṣ ṣüretidür ki 'aynıyla naḳl olundu:	Ṭarīḳ-i 'alemi ihyā etmek aḳṣā-yı murādum olmuṣdur. Faḫr-i 'ālem ṣallallahü te'ālā 'aleyhi ve sellem seccādesinde zümre-i cühelānuṣ oturmasına ḳaṭ'ā rızā-yı hümāyunum yoḳdur. Maṣıbı ehl-i 'ilme 'arz idesiz medrese ve ḳazā-yı imtiḫānsuz ricā ve himāyet ile virmeyesiz. Eger ḫilāf iderseñüz dünyāda ve āhiretde iki elüm yaḳaṣuzdan ḫalāṣ idemezsñüz.		
87			Sultân Murād-ı 'atīḳ zamānında sipāh-ı bedḫāḫ ḡulūv idüp beglerüñi ve defterdār-ı Maḫmūd efendiyi ḳatl eyledüklerinden soñra mesned-i vezāretde uran Siyāvūṣ Pāṣā 'azl olunup sa'ādetlü pādīṣeh ḫaṭṭ-ı hümāyūn ile mühr-i ṣerīfi Sinān Pāṣā'ya irsāl eyledükleridür ki 'aynıyla ketb olundu:	Allāhü tebāreke ve te'ālā ṣaḡa vezīrlık virdi yüz biṣ ṣenā vü ḫamd idüp bu vāḳı'a-i ḫaṭarnāḳ ṣaḡa ve bize sebep-i naṣīḫatdūr. Dīvān-ı hümāyūnuma ḡelüp meṣāliḫ-i müslimiyye muḳayyed olursan dön dīvān-ı sa'ādet 'unvānumda olan işler ḳazā ve ḳader ṣaḡa ve bize 'ibret yeter.		

SONUÇ

Mecmualar üzerinde Şu ana kadar yapılan ve yapılmaya devam edilen tüm çalışmalar, mecmuaların edebiyat tarihine hem kaynaklık ettiğini hem de mevcut kaynakları farklı yönlerden doğrulama ya da düzeltme işlevi bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle mecmualar, özellikle de Şiir mecmuaları antoloji tipi edeb eserler olmalarının yanında bir kat daha önem ve değer kazanmıştır.

HazırlamıŐ olduğumuz bu tez çalışmasında, Millet Kütüphanesi Ali Emr Manzum 554 demirbaŐ numarasıyla kayıtlı olan Şiir mecmuası incelenmiştir. Bu yazma eser, ta'lik, ta'lik türleri ve dvn hatlar kullanılarak kaleme alınmış olup 304 sayfadan müteşekkildir. İnceleme yaptığımız esere konu olan 78-156 sayfaları giriş kısmı da dahil olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

Antoloji nitelikli mecmuanın muhtevs, klsik Türk Şiirinin en seğkin örneklerini ihtiv etmektedir. Şiir seğimlerinde birden fazla nazım türü ile pek çok Şairden alınan rnek Şiirlerin tercih edilmesi konuya gösterilen ehemmiyeti yansıtmaktadır. Ayrıca mecmua, zamanın karşısında kalıcılığını koruyabilmiŐ Şairlerin beraberinde, divan tertip etmemiş ya da divanı günümüze ulaŐmamıŐ önemli sayıda Şairin Şiirlerini de barndrmaktadır.

İncelenen sayfa aralığında tespit ettiğimiz Şiirlerin, divanlar başta olmak üzere yüksek lisans ve doktora tezlerinden hareketle karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırma esnasında harf ve kelime farklılıkları veya kelime ile beyit fazlalık ve eksiklikleri gibi birçok farklılık tespit edilmiştir. Bu problemler metin tamirinin usl ve esaslarına bağlı kalınarak kimi zaman mecmuadaki kimi zaman çalışmalarda yer alan kullanımlar tercih edilerek çözümlenmiŐtir. Ayrıca kaynaklarda ismi yer almakla birlikte yayımlanmıŐ divanları bulunmadığı yahut tezkirelerde yer alan rnek Şiirler ile mecmuadaki metinleri uyuŐmayan birçok Şiire rastlanmıŐ ve bu nedenle Şairlerin kimliği konusunda hüküm verilemeyen durumlar söz konusu olmuştur. Böylelikle

geniş bir şair yelpazesine sahip olan mecmua, edebiyat sahasına farklı şair ve şiiirler kazandırarak yeni bir soluk getirmiştir.

Derlenme amacına dair herhangi bir bilgiye rastlamadığımız mecmua, 19. yüzyıl öncesi klâsik Türk şiiri bağlamında popüler şair ve şiirler konusunda fikir edinmemizi sağlamış, nitekim edebiyat tarihi açısından önemli bir kaynak olma işlevi üstlenmiştir. Biçim olarak birden fazla yazı hattının kullanması ise orjinallik arz eden bir diğer husustur.

Neticede bu çalışmanın bir parçasını oluşturan MESTAP projesinin tamamlanmasıyla beraber aynı veya farklı döneme ait diğer birçok mecmuanın birlikte değerlendirilmesi kolaylaşmış ve hem muhtevâsı hem de tertip özellikleriyle önemli malzemeler sunması çalışmamızı değerli kılan hususlar arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Yaşar.** *AhmedîDîvân*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- ALTUNSARI, Gencel.** *Yunus Emre Divanı'nın Şekil Yönünden İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2004.
- ATTAR, Feridüddin.** *Tezkiretü'l Evliyâ*, (hızl.: Süleyman Uludağ), Semerkand Yayınları, İstanbul 2017.
- AYDEMİR, Yaşar.** "Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler", *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3, Summer 2007, s. 122-137.
- BAYRAM, Yavuz.** "Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 2/4, 2017, s. 209-219.
- BİLGİN, Orhan.** "Şeyhî Hakkında Yeni Bilgiler", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı 7, İstanbul 1993, s. 123-139.
- BİLTEKİN, Halit.** *Şeyhî Dîvânı (İnceleme - Tenkitli Metin - Dizin)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2003.
- BÜLBÜL, Tuncay.** "Şeyhî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.
- ÇAĞRICI, Mustafa.** "Ahlâk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1989, s. 1-9.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed.** *Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977.

- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed.** “Şehzâde Mustafa Mersiyeleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi (Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı)*, S. 12, 1981-1982, s. 678-679.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed. M. Ali Tanyeri.** *Hayretî Dîvan Tenkidli Basım*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1981.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed. M. Ali Tanyeri.** *Zatî Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı III. Cild*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1987.
- ÇETİN, İsmail.** *Derzi-zâde Ulvî (Hayatı Edebi Şahsiyeti ve Divanının Tenkidli Metni)*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 1993.
- CEYLAN, Ömür.** *Kuşlar Dîvânı - Osmanlı Şiir Kuşları*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015.
- DEVELLİOĞLU, Ferit.** *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1995.
- DİKMEN, Mehmet.** *Peygamberler Tarihi*, Cihan Yayınları, İstanbul 2003.
- DİLÇİN, Cem.** *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 2013.
- DOĞAN, D. Mehmet.** *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara 2001.
- İPEKTEN, Haluk.** *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul 2016.
- İPEKTEN, Halûk. Mustafa İsen vd.,** “Şeyhî” *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- İSEN, Mustafa.** *Usûlî Dîvânı (İnceleme - Tenkitli Metin - Tıpkıbasım)*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020.
- İSEN, Mustafa.** “Klâsik Kültürden İki İlginç Portre Turak Çelebi ve Ulvî”, *Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara 2020.

- KAHRAMAN, Mehmet.** *Leyla ve Mecnun Romanı Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- KAPLAN, Mehmet.** *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 - Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1991.
- KAPLAN, Yunus. Zahide Efe.** “Kâtibî (Seydî Ali Reis) ve Dîvânı”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 67, 2020, s. 244-245.
- KARA, Mustafa.** “Fenâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, İstanbul 1995, s. 333-335.
- KARAGÖZLÜ, Volkan.** “Hayâlî Bey”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.
- KARAMAN, Gülay.** “Perîşân Çiçek Sünbül ve Klasik Türk Şiirinde İşlenişi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, 2012, s. 288.
- KAYA, Bayram Ali.** “Taşlıcalı Yahyâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 40, İstanbul 2011, s. 156-157.
- KAYA, Bayram Ali.** “Usûlî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 42, İstanbul 2012, s. 213-214.
- KAYA, Bayram Ali.** “Klâsik Türk Şiirinde Şifâlı Bitkiler Üzerine Bir Deneme”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 15, İstanbul 2015.
- KILIÇ, Atabey.** “Mecmûa Tasnifine Dair”, *Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (haz.: Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım), Turkuaz Yayınları, İstanbul 2012.
- KOLA, Fatma.** *Usûlî Dîvânı Tahlîli*, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2017.
- KÖKSAL, M. Fatih.** “Şiir Mecmularının Önemi ve Mecmuların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)” *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, Kesit Yayınları, İstanbul 2017.
- KURNAZ, Cemal.** “Hayâlî Bey” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, İstanbul 1998, s. 5-7.

- KURNAZ, Cemal.** “Ferhad”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.12, İstanbul 1995, s. 383.
- KURNAZ, Cemal.** “Bülbül”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul 1992, s. 485.
- KURT, Hüseyin.** “Mehmed Elif Efendi’ye Göre Nefsin Mahiyeti ve Özellikleri”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 11, S. 15, Ocak-Haziran 2006, s. 106-107.
- KUT, Günay.** “Mecmûa”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler)*, (haz.: Ezel Everdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara), Dergâh Yayınları, C. 6, İstanbul 1986.
- LEVEND, Ağâh Sırrı.** *Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.
- LEVEND, Ağâh Sırrı.** *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984.
- NÂCİ, Muallim.** *Lûgat-ı Nâci*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1995.
- PALA, İskender.** *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015.
- PARLATIR, İsmail.** *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınları, Ankara 2006.
- ÖZTOPRAK, Nihat. Sebahat Deniz vd.,** *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Metin Şerhi (14 - 16. Yüzyıllar)*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2019.
- SARAÇ, M. A. Yekta.** *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul 2010.
- SAMİ, Şemseddin.** *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- SELVİ, Muhammed.** *Ümîdî, Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Dîvânı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2008.
- SİNECEN, Fatma.** “Usûlî Divanı’nda Kuşların Sembolik Değerleri”, *Littera Turca Dergisi*, C. 3, S. 3, s. 124.

- TARLAN, Ali Nihat.** *Hayâlî Bey Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1945.
- TARLAN, Ali Nihat.** *Zatî Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı I. Cild*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1967.
- TATCI, Mustafa.** *Yûnus Emre Divân ve Risâletü'n-Nushiyye*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2005.
- TATCI, Mustafa.** “Hayretî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, İstanbul 1998, s. 61-62.
- TAVUKÇU, Orhan Kemâl.** *Dede Ömer Rûşenî Dîvân (Tenkitli Metin)*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2020.
- TÖKEL, Dursun Ali.** *Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016.
- TÖKEL, Dursun Ali.** *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- TUNÇ, Semra.** “Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmuası”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 6, 2000, s. 105-139.
- ULUDAĞ, Süleyman.** “Avam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 105-106.
- ULUDAĞ, Süleyman.** *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul 1991.
- UZUN, Mustafa İsmet.** “Mecmûa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara 2003, s. 265-268.
- UZUN, Mustafa İsmet.** “Dede Ömer Rûşenî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul 1994, s. 81-83.
- YENİKALE, Ahmet.** *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2017.
- YILDIRIM, Nimet .** *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2008.

ZAVOTÇU, Gencay. “Bir Ölümün Yankıları ve Yahyâ Bey Mersiyesi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 33, Erzurum 2007, s. 69-80.

EKLER

ESERİN TIPKIBASIMI

ترجمه بنده کجاست

این نوع ادغام ازین قبیل بود و آنم ادوکلده اردو کجاست ادوکلده اردو در اصل اولی
فوق الف کجاست بود و ازین و اول غلط ادوکلده. خانه بنده که لام
ایکله ای که برده این باله و بر کجاست بصره کجاست بود و ادغام قس مقام
ترجمه بنده خانه فلفله نه جو مین طرف بنده این اصل صفت کلام
بر این ملاحظه درجه کجا بنده انصوبه اوله با یکدیگر آمد هر دو
جمله کجاست عاریت درجه خانه فون انه ذمتی بود این افعال
بودار عنقریب کجاست شش خانه نه
کل شغلن و بود کجاست کجاست بنده نه

صوفیه ابد و درت و ازین افعال بی بر ادب ازین بو عالم فاعله
ایجاد عنقریب عن بی را به نظر عاقبتن یوزوک کولده که انه افعال
روح جو تو ای بود ازین افعال تا کم سکا ابد بنده نه کولده کجاست یا و
چنگ و بدل و بود انه عوایع سینه ابد شده و در شغلن قس کجاست
فاز جمع من الف و فقی ای الصلح هذا فیما یحی العباد کجاست اراد

صورت

۷۹

صورت نه خانه بیرون صوفیه طبل اولی بود فلفله و در نه در باب این انصاف الصلح
بودار عنقریب کجاست شش خانه نه
کل شغلن و بود کجاست کجاست بنده نه

کودنه غیر خانه جمله خانه کجاست فون انه فلفله کجاست کجاست بنده نه
کودنه بودار عنقریب کجاست شش خانه نه کجاست بنده نه
اولی بودار عنقریب کجاست شش خانه نه کجاست بنده نه
بودار عنقریب کجاست شش خانه نه کجاست بنده نه
اولی بودار عنقریب کجاست شش خانه نه کجاست بنده نه
بودار عنقریب کجاست شش خانه نه کجاست بنده نه
اولی بودار عنقریب کجاست شش خانه نه کجاست بنده نه
بودار عنقریب کجاست شش خانه نه کجاست بنده نه

بر بادین سوک عنی انکر با بدله اولی اکا قول اولی سلطنت برقرار اولی
نار اولی که منی زنی ملول ایبه نون اولی اولی که مدکت قار اولی
بچه جان هلی سوان بر سن اولی این ای صودنه انقباض اولی
یا حق سو یا غلق ای غافل کجاست

دو صفت دوش اول و پشت نپیدا

او بر کمان و اول شمشیر م	غایب و در وقت شام طبع شرم
و در کوه ناله جان و رخ مرشد بخرم	که پند و بی شام از اینج و آنج و آنج
فاندر کوه و دینت عمارت کجا بر سرتم	رنگ سخن ز اینست را نهی و آنجا از فرم
نظاس بی زمین کجا بنام مغلوم	زهی سبب و سبب و سبب و سبب مظلوم

بهر آرد در دهنگ او نه اسلیت رفوع است بدی

سما آسید جان قرب هر ز کندی

که در دیار و دست سحر در آن روز زمان	و در وقت سحر و سحر و سحر و سحر زمان
و در کوه که در اینست هر چه زود بود بخان	درم و بی نیت که نهند آن اولدی خان
و در و اینست از آن ساله اندکی کجایان	ایا سهر بر سعادتش بود شایگان
او جان او سبان او کلا کلا کجایان	دری قلعه زود آرد زلف و اینست سلطان

سهر و سحر و سحر و سحر و سحر و سحر

عزیزت ایله بد نسل با دوسه سهری

که در کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا	برایک ناله زود سهر و سحر و سحر و سحر
که در آنست منته درون غنیل و کجاست	هر از سحر کلا اوله بلالک و غضب
ایله او دوسه و سحر و سحر و سحر و سحر	هر زود و هر که از عوار جوا سید سهر
بر نی نیر زمین ایله ای او هر و سهر	بر نی نیکند با جهانن شکر و زلف

بر تو کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا

که او غنیل تو بر هر در غم مشرب

دو غریب بر سر دوش و کجا کجا کجا کجا	طافسون من فریاد کجا کجا کجا کجا
بر آتش کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا	مالک کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا
کونای کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا	درد و آه عاقتان اوله سما آرد
چو کجاست بر کجا کجا کجا کجا کجا کجا	هر کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا

اندک اوقات با شما

مستعدت

مرشد ارکان شیبی

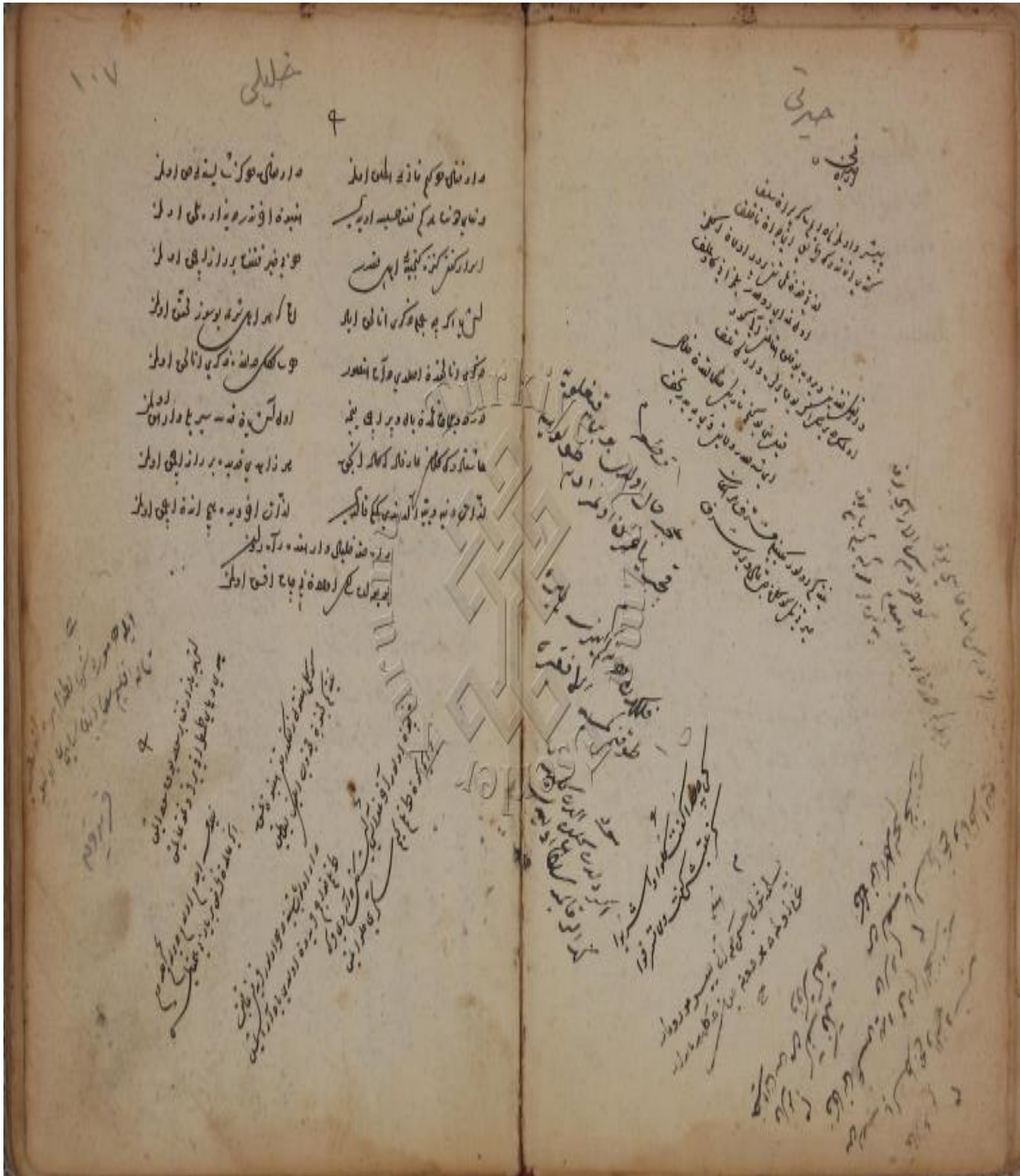
دو دوش کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا	ایله کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا
فانته کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا	و ناله کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا
کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا	کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا
کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا	افند کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا

نویز کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا

باز کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا

فانته کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا	کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا
کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا	کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا
کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا	کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا
کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا	کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا کجا

بر آنده او سر در غم مشرب

١٠٧

تخليل

٩

در حال موم نازد بلن اول
 و نایب و نایب که نایب اول
 اسرار که نایب که نایب اول
 لیس با که به نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول

در حال موم نازد بلن اول
 و نایب و نایب که نایب اول
 اسرار که نایب که نایب اول
 لیس با که به نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول

در حال موم نازد بلن اول
 و نایب و نایب که نایب اول
 اسرار که نایب که نایب اول
 لیس با که به نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول

در حال موم نازد بلن اول
 و نایب و نایب که نایب اول
 اسرار که نایب که نایب اول
 لیس با که به نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول

در حال موم نازد بلن اول
 و نایب و نایب که نایب اول
 اسرار که نایب که نایب اول
 لیس با که به نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول

فصل في...

در حال موم نازد بلن اول
 و نایب و نایب که نایب اول
 اسرار که نایب که نایب اول
 لیس با که به نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول

در حال موم نازد بلن اول
 و نایب و نایب که نایب اول
 اسرار که نایب که نایب اول
 لیس با که به نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول

در حال موم نازد بلن اول
 و نایب و نایب که نایب اول
 اسرار که نایب که نایب اول
 لیس با که به نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول

در حال موم نازد بلن اول
 و نایب و نایب که نایب اول
 اسرار که نایب که نایب اول
 لیس با که به نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول

در حال موم نازد بلن اول
 و نایب و نایب که نایب اول
 اسرار که نایب که نایب اول
 لیس با که به نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول

در حال موم نازد بلن اول
 و نایب و نایب که نایب اول
 اسرار که نایب که نایب اول
 لیس با که به نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول
 در که نایب که نایب اول

114

انگلی

مالین غم کشته و علی غمور کبیر
تدح و دورر نما و غم غمور کبیر

تو که با بوی کبیر در غم
کدر که بوجاهت غم غمور کبیر

ز کس که بلدی و فاسد و برجهانه
با غم غمور کبیر کوزلی بر غم غمور کبیر

کوز غم جهان که کوزی کند و مالوک
سز کوز بود ب ایام کمال غمور کبیر

بیا غم کشته غم غمور کبیر
بها غم غمور کبیر غم غمور کبیر

له ای غم غمور کبیر غم غمور کبیر
مالین آرد و غم غمور کبیر

بیا غم غمور کبیر غم غمور کبیر
بیا غم غمور کبیر غم غمور کبیر

بیا غم غمور کبیر غم غمور کبیر
بیا غم غمور کبیر غم غمور کبیر

بیا غم غمور کبیر غم غمور کبیر
بیا غم غمور کبیر غم غمور کبیر

کابیر

غیم بر بر و لغ و اولی و یغانه
سهام نصیبی و اولی و یغانه

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

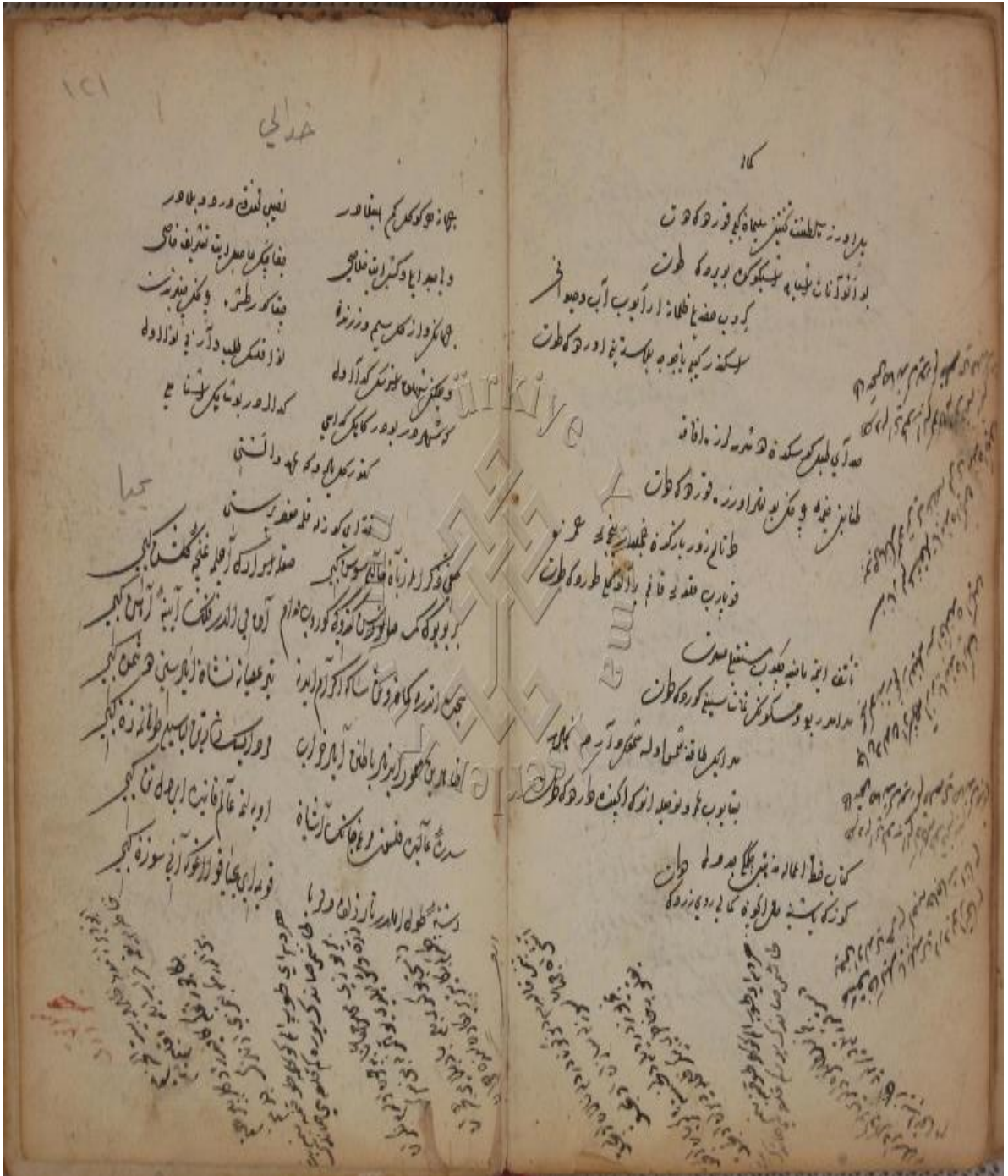
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز
کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز کوز

برادرزاد طفت کشید چنانچه در روز کون
 بود آن زمان بیضا به سبک کون بود که طون
 کرد به صفا فلان از ارباب آب و صفا
 بسکه رکیب با بود به طایفه اورد که طون

صدای لیس که سکه در شهر لرزه افان
 طایفه غریبه و مکر بود او روز در روز کون

طایفه روز بار که غمگین بود
 فزاید غم و فانی در آنجا طرد که طون

نقشه ایندانه بود مستقیم صفت
 در امور بود و سکون نماند سیه کور که طون

در این طایفه شمس اوله مخمور آرم به طون
 بنایوب بود و نوبه او که اکتب طرد که طون

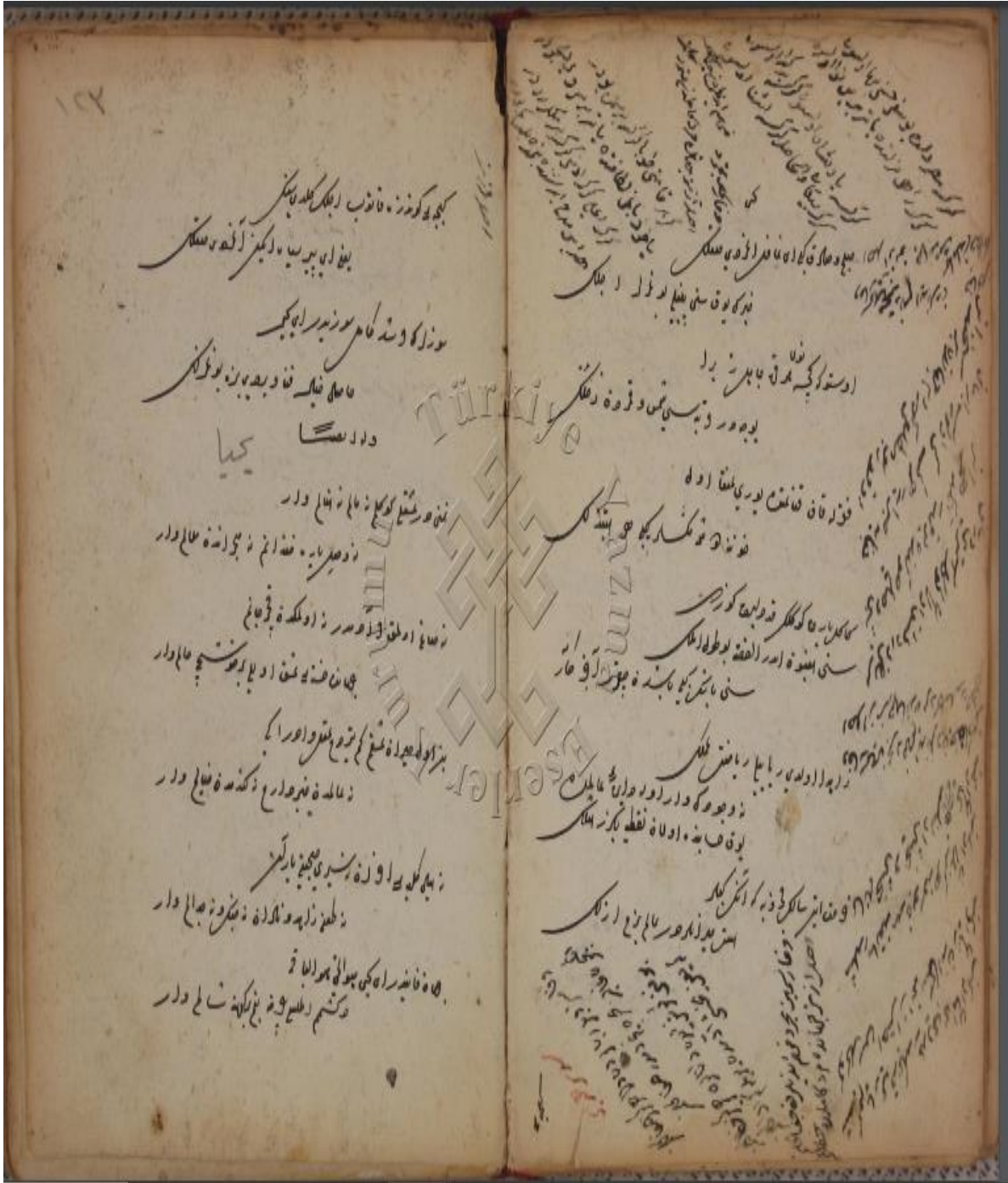
کتاب خط امامت بنام کلام بود
 که در کتب بستانه طرد که کاتب بود که طون

بجز آنکه که کلمه استغفار
 و با صدای دیگر این غلغله
 چنانکه در هر سیم و در زلف
 و مکتب شریفی که اوله
 که او در بونایک بیضا بی
 کند که اوله که همه دانستی

معی و کور از راه عالم سوسا
 بر بود که کس حاصل بود که کورین
 جمع اندر که کاه و نسا که از راه
 اکتب این کور که بر باطنی از راه کورین
 سرش مالتین فتنه ز راه کس از نیا
 فویدای بیجا فویدای سوزه کور

در شب طوله را در نازلی و در
 در صفا که بود که کورین
 در کتب بستانه طرد که کاتب بود که طون
 در کتب بستانه طرد که کاتب بود که طون

بجز آنکه که کلمه استغفار
 و با صدای دیگر این غلغله
 چنانکه در هر سیم و در زلف
 و مکتب شریفی که اوله
 که او در بونایک بیضا بی
 کند که اوله که همه دانستی
 معنی و کور از راه عالم سوسا
 بر بود که کس حاصل بود که کورین
 جمع اندر که کاه و نسا که از راه
 اکتب این کور که بر باطنی از راه کورین
 سرش مالتین فتنه ز راه کس از نیا
 فویدای بیجا فویدای سوزه کور
 در شب طوله را در نازلی و در
 در صفا که بود که کورین
 در کتب بستانه طرد که کاتب بود که طون
 در کتب بستانه طرد که کاتب بود که طون

الم ترني احوال الدهر حالي فلما دارع لدي ولا مجيب
وان للذي ابني لا نيل ولكن لم تساعدي الخطوب
الاحياء ابث له كروب
فبلا خا آرتكفت الكروب

فقدما فظلمت
فقدما فظلمت

فقدما فظلمت
فقدما فظلمت

ان اذ انت ازل على اذن الشئ
فقدما فظلمت الذي كان ارضا

صفاء تيار عالمه كانه جيبه فرسدر
بور در با ز انكس جيبه سي چو فر خرابه
سكنه كسي بر زر بوغين اين بو جوزه اذ
فان شمع طلو كانه نور اوله اذ خواجه
نور هو به كس در ندر كذرا به لوكي كوفي
بونار هو قروب بار نر بو به سيقه كوز